

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10208

GEZAMLTE SHRIFTN

Abraham Reisen

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אברהם רייזען

געזאמלמע שריפמן

פארלאג „פרייהייט“

ניו יארק, 1928

Copyright, 1928
by the
FREIHEIT PUBLISHING ASS'N, Inc.

צוועלפטער באנד :

בונטע ערצעהלונגען.

פונטע ערצעהלונגען.

די לעצמע שיה.

ביים ברעג פון אסטענד זיינען געשטאנען א מענגע פון
פיעלע הונדערטער פאסאזשירען, וואס האבען געווארט אויף דער
שיף, וואס האט געדארפט אַנקומען פון דאווער.

„די לעצמע שיה! — אזוי האט יעדער געגלויבט, און דער
דאזיגער אויסרוף האט געשראקען און האט אבגעקלונגען אין
מאנכע אויערען ווי די לעצמע שעה!

און דעמאלט פערלירען מענשען זייערע בעציהונגען איינער
צום צווייטען. אויב די לעצמע שיה, מוז יעדער דער ערשטער
אריין. און דער געדערנג און געשטויס אין געווען קריעגעריש.
אין די אויגען האט ביי יעדען געצאנקט א בייז פייערעל, דאס
איינציגע פייערעל פון מענשליכען אויג זאנסט וואלטען די אוי-
גען אוראי אויסגעלאשען געווען...

די לעצמע שיה — מוז מען דער ערשטער אריין!

און די וואס וועלען בלייבען?

וועמען אין דאס אין דער דאזיגער מינוט פון משוגעה און

שרעק, — אַנגענאנגען?

וואס א מינוט וואקסט די מענגע אלץ מעהר און מעהר.

דער זייגער אין ערשט אכט פריהמאָרגען און דאס שיה דארף

אַנקומען צעהן.

אַבער עס אין די לעצמע שיה!

אַט האט שוין אויסגעבראַכען א קריעג צווישען צוויי יעדער

ווייל שטעהן פאראויס. איינע אין א פרוי, אין ביידע הענד האלט

זי שווערע פעק, דער צווייטער אין א הויכער מאן מיט א קליין

פעקעלע און ער וויל אַבשטויסען די פרוי. ער וויל זיין דער ערשטער.

די לעצטע שיף!...

קיינער מאכט איהם אפילו קיין בעמערקונג ניט...

נאָר אַט דערהערט זיך א פערצווייפעלטער אויסרוף:

מערי טשימבריק!

ווער עס רופט זעהט מען ניט. נאָר דער רוף קלינגט אזוי

הערצרייסער, אז מען פערגעסט אָן דער לעצטער שיף...

מערי טשימבריק...

וואָס קלינגט עס אזוי פערצווייפעלט?

איז דען מערי טשימבריק דער סימבאָל פון דער גאנצער

מענשהייט און דערפאר שרעקט עס אזוי?

— מערי טשימבריקקק! — קלינגט עס איבער די

גרויסע מענגע.

און עס ווערט טויט שטיף.

— מערי טשימבריק! רוף זיך אָב! — קלינגט עס פער-

צווייפעלטער!

און באלד בעווייזט זיך אין דער הויך א פרוי אין מיטעלע

יאָהרען. זי שטעהט מיט א בלאַס געזיכט, גרויסע דערשראָקענע

אויגען און שרייט:

— מערי טשימבריק, רוף זיך אָב!

שטיף!

— מערי טשימבריק! רוף זיך אָב, הויב אויף דיין הוט און

ווייז, אז דו ביזט דאָ.

און די גאנצע מענגע האָט גלייך פערגעסען אָן די לעצטע

שיף. אלע זיינען פול געוואָרען נאר מיט איין געדאנק און איין

געפיהל: ביי א מוטער איז אין דער מענגע פערלאָרען געוואָרען

א קינד און דאָס קינד הייסט מערי טשימבריק.

טויזענדער מענשען האָבען באלד ערפאהרען אז עס איז דאָ

א מענש אויף דער וועלט מיט'ן נאָמען מערי טשימבריק, וואָס

איז פערלאָרען גענאנגען און אלע האָבען מיט'ן גאנצען הארצען
געוואָלט עס געפינען.

— מערי טשימבריק, רוף זיך אָב!

און באלד איז געוואָרען א בעוועגונג, פון א צווייטען עק,
וואו די מענגע איז געשטאַנען, האָט זיך וואָס געטראָגען פאַר-
ווערטס. א מאן האָט געהאַלטען הויך איבער זיין קאָפּ א צעהן-
יעהריג־קינד, און די מענגע האָט זי מיט ליעבע בליקען בעגריסט.

און אַט איז שוין דאָס קינד אין דער מוטער'ס אַרעמס.

דאָס פובליקום האָט ווי פון זיך אַליין אויסגעשריען מיט
א פרייד:

— הוריי! — מערי טשימבריק!

און אלע אויגען האָבען העל אויפגעפלאַמט: מערי טשימ-
בריק!...

* * *

און אז די לעצטע שיף איז שוין גענאנגען איהר וועג איז
בער'ן ים, זיינען נאָך פיעל פאַסאַזשירען געווען אונטער'ן אייני-
דרוק פון דער עראייגנים און מאַנכע האָבען רוהיג און פער-
ניגט געשמייכעלט.

אַבער אז די לעצטע שיף איז אָנגעקומען צו דער יבשה און
מען האָט די נאכריכטען פון קריעג דערהערט, וועגען די טויזענ-
דע געפאלענע איז שלאַכט, איז דאָס הארץ צוריק פערשטיינערט
געוואָרען.

אך, ווער וועט איצט ארויפגעהן אין דער הויך און אויס-
שרייען:

— מענשהייט, וואו ביזטו? רוף זיך אב...

מערי משימבריק האט מען געפונען, אבער די מענשהייט,
די מענשהייט...

מענשהייט רוח זיך אב, ווי מערי משימבריק!
רוח זיך אב! עס איז די לעצטע שיה!...

אָסמײַנד (בעלגיען) אויגוסט 1914.

דאָס בילד.

1.

אונגעריכט און אונעוורארטעט איז אראָבגעפאלען דער בער-
פעהל פון דער הויף ערגעץ, אָדער ארויפגעדונגען פון א פינסטער-
רען תהום, וואו די שווארצע כחות פון לאַנד האָבען זייער געצעלט
געמאכט — אונגעריכט איז דער בעפעהל אראָבגעפאלען, אז די
אידען מוזען אין פערלויף פון פיער-און-צוואנציג שעה פער-
לאָזען דאָס שטעדטעל און געהן וואוהין זיי ווילען, בלויז ווייטער
פון תהום, וואו דער הייליגער קריעג קומט פאָר.

אַנפאנגס האָט מען זיך בלויז דערשראָקען, ווי נאָכ'ן קלאַפּ
פון א דונער, זיך אומגעקוקט און דערזעהן, אז אלע הייזער שטע-
הען אויף אן אָרט; הייסט עס אז דער דונער האָט ניט געשאדט.
די זון האָט געשיינט און א גרופע קליינע קינדער האָבען זיך
רוהיג געשפיעלט ביי די זייטען פון גאס.

— עס איז א ליגען! — האָבען אידען געטרייסט איינע די
אנדערע.

— עס קען ניט זיין! — האָבען זיי געריבען די הענט
מיט בטחון אין די דערשראָקענע הערצער...

אבער באלד האָט דער דונער ווידער געקנאלט:

— וואָס ווארט איהר, אידען? איהר ווילט מען זאָל אייך

מיט גוואלד פון די הייזער ארויסשלעפען?

און גלייך האָט זיך אָנגעהויבען דער פלאַנטער. בעלי-

בתים — וואָס זייערע אור-אור עלטערען האָבען זייערע היימען
פאר זיי איינגעאַרדענט, האָבען זיך פלוצלונג דערפיהלט ווי
וואנדערענדע בעטלער, אויף זייער האָב און גוטס האָבען זיי גע-

קוקט ווי אויף עפעס פרעמדס און האבען מאנכע הפצים ניט דערקענט. דער רב האט, אנשטאט דעם ש"ס איינצופאקען, זיך גענומען פאר אן אלטער זשופעצע, וואָס איז געהאנגען אויף דער וואנט... די רבי'צין האָט זיך גענומען פאר א פערנעל, וואו זי קאָכט פיש אלע פרייטאג...

און דער פערמעגליכער בעל-הבית, ישראל אפרת האָט זיך געשטעלט אין מיטען פון זיין שעהנעם אלט-מאָדישען מעבליר-טען זאל, בעטראכט די ווייכע קאנאפע, אויף וועלכער ער פלעגט אזוי ליעב האָבען נאָך מיטאָג זיך אויסצוציהען מיט א ספר אין דער האַנד און אריינפאלענדיג אין האַלבען דרימעל, חלומ'ען פון אַלטע און שפעטערע צייטען...

מיט גוואַלד האָט ער פון איהר אַבגעריסען זיינע טריעכע בליקען, אָנגעפילט מיט האָס און פלוך צו דער „ממשלת זדון“, צו די ביזע כחות, וואָס צווינגען איהם אַהן „א פאַר וואָס“ זיין אויסגעווארעמטע היים צו פערלאָזען און האָט בעשלאָסען הויך אויפ'ן קול :

— גאָר ניט מיט צו נעהמען!

— לַגמרי גאָר ניט? האָט די דערשראָקענע ווייב איבער-געפרעגט.

— לַגמרי גאָר ניט! — האָט ער מיט געדריקטע פויסטען געענטפערט.

און ער האָט דאָס הויז איבערגעלאָזט אָפען פאר יעדער חיה און בהמה, וואָס זיינען געבליבען אין שטאָרט...

2.

די ערשטע חיה וואָס איז אריין צו ישראל'ן איז הויז איז געווען דער צווייפּסיגער אַנפּרי, לויט די אינסטינקטען א פּוקס, לויט'ן גלויבען א קאַטאַליק... אריינגעהענדיג אין זאל, וואָס ער האָט עס ביז אהער קיינמאָל ניט געוואגט און ווען ער

פלעגט דארפן האָבען צו ישראל'ן וועגען געשעפט, פלעגט ער בלייבען שטעהן אין קיד. — אריינגעהענדיג אין זאל האָט ער זיך איבערגע'צלם'ט און בערהיגענדיג זיך פון גרויסען גליק, וואָס איהם שטעהט דאָ פאַר — צו ווערען דער אייגענטימער, כאַטש אויף אַ געוויסער צייט, פון דעם דאָזיגען הויז, האָט ער גענומען מאַכען פלענער.

ער האָט געפיהרט מיט די הענט איבער די מעבעל, איבער די שפיגלען און זיך ענדליך אָבעשטעלט ביי דעם גרויסען אל-מער מיט די צוויי גלעזערנע טהירען, פון וואָנען עס האָבען אַרויסגעקוקט אזוינע מאַדנע, גרויסע און שווערע ביכער...

— וואָס טהוט מען דערמיט? — האָט ער שטיל גע-טראַכט און געדערהט זיינע לאַנגע, שפיציגע וואַנסעס.

ער האָט אויפגעעפענט אַ טהירעל פון אלמער און פאַר נייד גירדע אַרויסגענומען אַ מסכתא. דאָס איז געווען די מסכתא „גטיו“. די אלטע אותיות האָבען איהם אָנגעקוקט מיט פער-אכטונג און שטאַלץ. ער האָט אַ בלעמער געטהאָן און זיך אָבער-שטעלט ביי יענע דפּים, וואו עס דערצעהלט זיך פון טיטוס הרשע און פון חורבן ירושלים און פון ישוע הנוצרי. אַ אונבעוואוסטער באַנגליכער געפיהל האָט איהם אַרומגענומען:

— מאַדנע ביכער ביי די זשידעס! — האָט ער געמורמעלט אויף זיין לשון און האָט דאָס לאַנגע בוך צוריק אַריינגעשטעלט אין אלמער...

נאַכדעם איז ער אַרומגעגאַנגען איבער ישראל'ס זאל און בעטראַכט די בילדער. איין בילד האָט צוגעצויגען זיין אויפ-מערקזאַמקייט. דאָס איז געווען אַ פאַטאַגראַפיע פון זעקס-און-דרייסיג רבנים, וואָס זיינען שוין געשטאַרבען. אלע אין שטריימ-לעד און מיט אַפּענע ברייטע קעלנער ביי די אַפּענע העלזער. אַנופרי האָט זיך צולאַכט: אזוי פיעל ראַבינ'ס!

באַלד אבער האָט ער בעמערקט ווי איין ראַבין, דער מי-טעלסטער, קוקט אויף איהם מיט אזוינע אויגען, אַז אַנופרי האָט

זיך דערשראקען. ער האט בעטראכט דאָס פנים פון א צווייטען און א דריטען ראבין אויפ'ן בילד און אלע האָבען דיזעלבע שטרענגע דורכדרינגליכע אויגען. און מיט אמאָל האָט ער דער־זעהן, ווי די אלע אויגען פון דער גאנצער חברה רבנים קוקען אויף איהם, און וואו ער ווענדט זיך ווענדען זיך צו איהם זייערע אויגען. אזוי פיעל אויגען.

און אנופרי האָט מיט שרעק אומגעקעהרט דאָס בילד אויף דער וואנט און זיך אָבעווענדט.

אָבער אומזיסט — די אלע בליקען פון די רבנים אויפ'ן בילד האָבען איהם נאָכגעקוקט. און וואָס ער האָט גענומען איז דער האנט איז גלייך פערוואַנדעלט געוואָרען אין אויגען: מיט שרעק האָט ער פערלאָזען דעם זאל און איז אריינגע־לאָפּען אין קיד... זיין בליק איז געפאלען אויף א קופערנער פאז... די פאז איז איהם געפעלען געוואָרען, ער האָט זי אראָב־גענומען און בעטראכט. זי האָט געבלאנקט און אינוועניג האָט אנופרי דערזעהן זיין פנים. אבער באלד האָט ער אויף דעם דעק פון פאז דערזעהן דיזעלבע אויגען. זיי האָבען געקוקט אויף איהם און פערפאָלגט מיט זייערע בליקען...

א דערשראקענער און א פערווירטער איז ער ארוינגעלאָפּען אין דרויסען.

דאָרט האָט שוין אויף איהם געווארט זיין ווייב, א רויט־האַריגע נויע.

— נו, ווען וועלען מיר איבערציהען? ... האָט זי געפרעגט. אנופרי האָט מורא געהאט פאר איהר צו ענדערען זיין בעשלוס, און ער האָט א שטאמעל געטהאָן: — מיר וועלען נאָך זעהן... מיר האָבען נאָך צייט... אפשר וועט דער איד נאָך צוריק קומען...

און אנשטאט אריינצוציהען זיך, איז אנופרי אלע פארנאכט פערבייגענאנען ישראל'ס הויז, אריינגעקוקט אינוועניג און ניט געוואנט אריינצוגעהן: עס האָבען איהם פערפאָלגט צעהנדליגער

פאר אויגען פון דעם בילד: שטרענגע, ביזע און דראָהענדע...
 און צלמ'נדיג זיך פלעגט ער מורמלען:
 — ניין. איד האָב מורא... ישראל וועט קומען צוריק... איד
 האָב מורא... ער וועט קומען צוריק...

ענדליך איז ישראל געקומען צוריק. ווי איבערראשט איז
 ער געווארען, אז דאָס הויז האָט ער געטראָפּען אין דערזעלבער
 אָרדנונג, ווי ער האָט עס געלאָזען...
 ער האָט אבער באלד בעמערקט דאָס איבערגעקעהרטע בילד
 אויפ'ן וואַנט. ער האָט זיך שטארק גע'חדוש'ט.
 — ווער האָט עס געקאָנט טהאָן?
 ער האָט דאָס בילד אומגעקעהרט אויף דער רעכטער זייט.
 און אויף איהם האָבען אראַבגעקוקט זעקס-און-דרייסיג פאַר אוי-
 ניין. ליכטיגע, גרויסע און פול מיט נביאות אויף גוטע צייטען.

דער אפיציער.

א גרופע אידיש נאציאנאל און סאציאליסטיש געשטימטע
יונגע לייט זיינען געזעסען אין א קליינער קאפע הויז און האבען
זיך געהאמפערט וועגען אידישע רעכטלאזיגקייט אין געוויסע
לענדער. ענדליך זיינען זיי ארויפגעקומען אויף דער טעמע ווער
גען אידען אין מיליטער.

דאן האט זיך איינער, א בעקאנטער דיכטער, אָנגערופען.
— זאָגט אייך, מיינע פריינד וואָס איהר ווילט, אבער נאָך
א אידישען אָפיציער האָב איך געבענקט נאָך אלס קליינער אינ-
געל אין מיין קליינ-געבורטס-שטעדטעלע. איך געדענק, אז אמאל
איז געקומען אהיים אין שטעדטעלע אויף „אַטפוסק" שואל דעם
קצב'ס זוהן אלס אן אונטער-אָפיציער, צו מיין פריינד איז דער
מאָלט ניט געווען קיין גרעניץ. איך האָב זיך, געדענק איד,.
ניט געקענט איינהאלטען, און האַטש ער איז געווען אונזערער
א שכן, בין איך ניט אַהן שרעק צו איהם צוגעגאנגען און קוים
ארויסגעשטאַמעלט:

— ברוד, אידישע אָפיציערען זיינען אויף פאַראַן?
און ברוד, א שעהנער געזונטער, הויכגעבויטער יונגערמאן,
האַט מיר פריינדליך א ציה געטהאָן פאַר'ן אויער און געענטפערט
מיט א שמייכעלע.

— ניין, מיין ליעבער, א איד טאָר ניט זיין קיין אָפיציער...
— און א פעלדפעבעל? האָב איך, שוין דרייטער ווער-
רענדיג וויעדער געפרעגט.

— א פעלדפעבעל? — האָט ברוד איבערגעפרעגט און
פערקנייטשט זיין שטערען... א פעלדפעבעל איז יאָ ערניץ דאָ,
אבער שוין נאָר אן אַלטער, פון די אמאָליגע.

דעמאלט האָב איך זיך צופריעדענגעשטעלט מיט דעם דאָר
זיגען אונטער־אָפיצער, וואָס א דאנק דעם אויף אייגענע הוצאות
גענעהטען שינעל, וואָס ער האָט געטראָגען פון אָפיצערסקען
געוואנט, האָט ער מיר פערשאפט אן אילוזיע פון א אירישען
אָפיצער.

איך געדענק, אז אין חדר האָב איך זיך מיט איהם בע-
ריהמט.

— ברוד דעם קצב'ס זוהן איז געוואָרען אן אָפיצער, ער
וואוינט ביי אונז אין גאס.

מאנכע אינגלעך האָבען מיר געגלויבט און מקנא געווען.
אבער די נישט פערגינער האָבען די זאך אויסגעפארשט און האָר
בען ערפאהרען, אז ער איז בלוז אן אונטער אָפיצער.

האָב איך דעמאלט איהם פערטיידיגט:

— ער אליין איז טאקי אן אונטער־אָפיצער, אבער ער קען
זיין אן אָפיצער אויך.

און נאָך מעהר צוהיצענדיג זיך, האָב איך אויסגעשאַסען:

— א אירישער פעלדפעבעל איז אויך ערגיץ דאָ... און כדי
צו מאַכען אויף די חברים אינגלעך דעם איינדרוק שטארקער.
האָב איך צוגעלעגט:

— א פעלדפעבעל איז גרעסער ווי אן אָפיצער...

מאנכע אינגלעך האָבען דערויף מיט מיר איינגעשטימט.
איינער זאָגאר פון זיי האָט געוואָלט אויפווייזען, אז א פעלד-
פעבעל איז אזוי גרויס ווי אן אוריאדניק... א פאָר אבער
פון זיי האָבען געהאט קענטיג מעהר ידיעה און האָבען נישט
נאכגעגעבען:

— א פעלדפעבעל איז גארנישט מיט גארנישט, א פעלד-
פעבעל איז פונקט ווי א סאטסקי, האָט איינער בעשטימט ווי
אן אויטאָריטעט אין ראנגען.

האָט מיר שוין פערדראַסען, וואָס דער דאָזיגער חבר־מאן

געהט מיר דאָ צו נישט מאַכען מיין איינציגען פעלדפעבעל און
איד האָב איהם גוט אויסגעזירעלט :

— ביזט א גראַבער יונג... א סטאַטסקי האָט נישט קיין
עפּאַלעטען און א פעלדפעבעל טראַגט אפּילו א סאַבליע.

האַט אבער דער איינגעשפּאַרטער אינגעל אלץ נישט נאָכ־
גענעבען און ער האָט מיר אויפגעוויזען, אז א סאַבליע איז נאָך
נישט דער עיקר, וואָרים דער מיראַוואַיסודיא איז דאָך גרױס
גרעסער ווי א פעלדפעבעל און פון דעסטוועגען טראַגט ער ניט
קיין עפּאַלעטען און ניט קיין סאַבליע און ער געהט אין גע-
וועהנליכע קליידער, ווי אלע מענשען...

נאָכדעם אבער האָב איד געמאַכט א פּשרה, אז א פעלדפֿע-
בעל איז פּונקט אזוי גרויס ווי אז אוריאַדניק. דערויף האָבען זיך
אלע אינגלעך געאייניגט.

זון מיר האָבען אלע זיך געפּיהלט געהויבען וואָס העמ-
העט ערגיץ אין א שטאַרט געפינט זיך א איד א פעלדפעבעל און
גויים געהמען פאַר איהם אראַב די היטעל און ווען ער זאָל
נאָר וועלען קען ער טהאַן מיט אידען די גרעסטע טובות.
א קלייניגקייט — א פעלדפעבעל!..

יאַהרען זיינען פּערגאַנגען. די געדאַנקען זיינען, א דאַנק
דער דעמאָסרינגער רעוואָלוציאַנערער ריכטונג — געוואָרען פּריי-
ערע, ראַדיקאַלערע. דאָס אידישע געפּיהל איז אבער אלץ נישט
שוואַכער געוואָרען. אלס מענש האָסטו די גאַנצע מיליטעריש
געזינדעל פּערהאַסט און פּערדאַמט, אלס איד האָסטו בעדויערט,
וואָס א איד קען אפּילו קיין יעפּרייטאַר נישט ווערען און ביזט
געוועזען שטאַלץ וואָס אין מאַנכען פּאַלק געפינט זיך האַטש א
אידישער קאַפּעלמייסטער, וואָס טראַגט א „סאַבליע“, עפּאַלע-
טען און עמליכע גויים מוזיקאַנטען גיעבען איהם אַב טשעסט...
און האָסט זיך געשראַקען, אז טאַמער קומט היינט־מאָרגען אַרויס

אן אוקאז אויך אידישע קאפעלמייסטערס אָבצוזאָגען... עם איז געווען א צייט פון גזירות אויף אידען...

נאך שפעטער בין איך ראדיקאלער געוואָרען. און טאקי דערפאר האָב איך געמוזט פערלאָזען מיין לאַנד און ארומטרייבן בען זיך אין דער פרעמד. איך האָב שוין דאן געהאט א שטיקעל נאָמען אלס דיכטער, און אז איך בין אָנגעקומען אין א שטאָרט אין גאליציען האָט די אידישע יוגענד מיך פריינדליך עמפאָנגען און האָט זאָגאר פאר מיין כבוד וועגען געמאכט א שטיקעל ליטערארישען אבענד.

שפעטער האָב איך מיך בעזעצט אין קראקוי. געפיהלט האָב איך מיך דאָרטען גענוג איינזאם, די אידישע יוגע ליט ליט זיינען פון איין זייט געווען שטארק אסימילירט, פון דער צווייטער זייט צו חסידיש. די מיידלעך מיט די שעהנע שוואַרצע אידישע אויגען האָבען גערעדט פויליש און איך האָב דערפאר מיט זיי געפיהרט א שטיקעל ברוגז. עם איז מיר ענדליך אפילו געלונגען, צו בעקענען זיך מיט א אידיש-מיידעל, וואָס האָט אויך אידיש גערעדט, אבער שפעטער האָט זי זיך געכאפט, אז דאָס אידיש רעדען פערדארבט איהר דעם פוילישען אקצענט און אזוי ווי זי קומט אריין אין דער געזעלשאפט פון פוילישע שריפטשמעלער און קינסטלער, קען זי פאר מיר נישט אָפּפערן איהר פוילישען אקצענט. „אויב איך וויל פויליש — איז מיט'ן גרעסטען כבוד.“ איך האָב מיך פון דאָזיגען כבוד ענטזאָגט. עם זיינען דערפאר ביי מיר אריבערגעגאנגען אבענרען אין טיעפער אייניגזאמקייט.

א גליק וואָס די דאָזיגע שטאָרט האָט פערמעגט גאנץ פיינע קאפע הייזער און א פאָר קאבארעמען. ביי פיעלע טיש-לעך פלעגען זיצען מיינע בעקאנטע, וועלכע, לויט איך האָב פערשטאָנען, וואָלטען גליקליך געווען מיט מיר צו פערברונגען א ביסעל, זיי זיינען אלע געווען העכסט קולטורעלע מענשען און האָבען פערשטאָנען דעם ווערטה פון פאָעזיע. אבער די

קעלנערס זיינען געווען אלע פאליאקען, און די דאזיגע קעלנער וואלטען ווירקליך געקוקט קרום אויף די אידיש-שפרעכענדע טישלעך.

דערפאר האָב איך דאָרט ענדליך אָנגעהויבען בעזוכען אזוי-נע פלעצער וואו עס קומען לויטער קריסטען.
און איינמאל האָט פאסירט מיט מיר דער פאָלגענדער עפיזאָד:

זיצענדיג אזוי אין א ווינקעל טישעל, נישט ווייט פון קליי-נעם דאמען-ארקעסטער, און בעטראכטענדיג די געסט פון דער קאבארעט, האָב איך בעמערקט, ווי ביי א רונדען טיש אין דער צווייטער זייט, אבער פונקט געגען איבער מיין טישעל וואו איך בין געזעסען אליין — זיצען צוויי יונגע אפיציערען מיט א דא-מע נישט ווילענדיג האָב איך אלע ווילע מיינע בליקען גע-ווענדט צו יענעם טישעל. און ווייל איך האָב זיכער געוואוסט, אז עס איז א סך גלייכער און זיכערער אהין ניט צוקוקען, האָב איך בשום אופן נישט געקענט זיך בעהערשען. געקוקט האָב איך אויף זיי מיט א מין פעראכטונג, ווייל, ווי געזאָגט, אין יענער צייט (און אפשר אויך היינט) האָב איך אפיציערען בעטראכט ווי אז אַנשיקעניש אויף דער מענשהייט. ניט געוואָלט קיינמאל גלויבען, אז צווישען זיי געפינען זיך מענשען מיט העכערע איד-דעאלען, מיט הומאנע געפיהלען, מיט א פערשטענדיג פאר קונסט, פאָעזיע, ליטעראטור.

אבער באַלד האָב איך בעמערקט, ווי איינער פון די צוויי אפיציערען קוקט אויף מיר צוריק. זיין בליק האָט מיר דער-שראקען. איך האָב זיך מיט אלע כחות איינגעהאלטען נישט צו קוקען מעהר אויף זיי. וואָס געהען זיי מיר אָן. אפילו זייער דאמע, וועלכע איז דוקא זעהר סימפאטיש פון ווייטען, א זעל-טענע בלאַנדינקע, מיט בלאָהע אויגען, אפילו די דאמע איינמער רעסירט מיר אויך ניט. אבער איך האָב דאָך וויערער מיינע בליקען, שוין בנבחה, געווענדט צו זייער טישעל. און נאָך עטליכע

מאָל איבערקוקען זיך, בעמערק איד ווי איין אָפּיציער קוקט זיך
איבער מיט דעם צווייטען און אויף דער צווייטער קוקט שוין
אויף מיר.

און באַלד זעה איד ווי אויף די דאמע שטעלט אָן אויף
מיר איהר לאַרענט און בעטראכט מיך.

אַנגעהערט האָב איד מיך פּערשיעדענע מעשיות, ווי
אזוי אָפּיציערען בעגעהען זיך שטרענג מיט ציוויל־מענשען.
ווען די לעצטע וואַגען צו וואַרפען אַ בליק אויף זייערע אַ דאָמע.
איז מיין זכרון איז מיר אַרויפגעשוואַמען אַלערליי אונגליקען,
וואָס זיינען דערפון אַרויסגעקומען. און וועלענדיג אויסווייכען אַן
אינצידענט איז אַ פרעמדער שטאַרט, האָב איד אַנקלינגענדיג
איז גלאַז גענומען רופען דעם קעלנער:

מען דארף זיך ראַטעווען וואָס גיכער — בעשליעס איד.
אבער איד קען מיר נאָך אַלץ נישט בעהערשען, און וואַרף
וויעדער אַ בליק צו יענעם טישעל.

איין אָפּיציער, פיהל איד, איז שטארק אויפגערעגט, ער
האַמפּערט זיך עפעס מיט'ן צווייטען. איד בין זיכער אז גלאַט
וועל איד זיך פון דער דאַזיגער געשיכטע נישט אַרויסדרעהען.
איד קלינג שטאַרקער. וואָס גיכער בעצאָהלען און ענטלויפען.

אבער איין קוק אהין מוז איד נאָך געבען: איד וויל זעהן
ווי האַלט עס מיט מיר.

און לויט דער שטימונג ביי יענעם טישעל איז פאַר מיר
נישט פרעהליך. איד מערק ווי איין אָפּיציער, דער יונגערער
און דוקא אויפ'ן קוק ניט קיין בייזער, הויבט זיך פון אַרט און
וויל זיך לאַזען צו מיין טישעל. איד קלינג איז גלאַז שטאַרקער.
דער קעלנער קומט צו. איד הויב אָן צו צאָהלען און וואַרף
וויעדער אַ בליק אהין צו מיינע שונאים. אפשר וועלען זיי איצט
איינזעהן, אז איד האָב קיין שלעכטס נישט געמיינט.

אבער דאַרט ביי יענעם טישעל הער איד קומט פאַר אַ נאַנ-
צער סכסוך. איינער, דער יונגערער אָפּיציער וויל דוקא זיך אויפ-

שטעלען און דער צווייטער האלט איהם איין. אויף די דאמע
בערוהיגט איהם.

— א קערל א ביסעל! — טראכט איד און הויב זיך שוין
פון ארט.

אבער ווי נאך איד שטעל זיך אויף, דערזעה איד ווי דער
יונגערער אפיציער לאזט זיך גלייך צו מיר, קלינגענדיג אין נאנג
מיט'ן שווערד און שפארען.

יענעם מאמענט וועל איד קיינמאל ניט פערגעסען. איד
האב געפיהלט אז אויף מיין קאפ ווערען מיר פאר שרעק גראָה
די האַר...

אט שטעהט ער שוין נעבען מיר.

— מיין הערר! שטאמעל איד ארויס...

— ענטשולדיגען זי... ענטפערט ער מיר — זינד זי ניכט
הערר....

און רופט אן מיין נאמען.

מיין שרעק וואקסט. ער ווייסט שוין ווי אזוי מען רופט
מיד. איד רעכען אָנפאנגט צו פערלייקענען, אבער איידער איד
בעשליעט עס, מורמעל איד ארויס....
— יא...

און ווארט אויף א שטראף אויף א גרויס אונגליק... די
קאטאסטראפּע איז נאָהענט.

דער אפיציער אבער איז דוקא רוהיג. ער שמייכעלט נאנין
פריינדליך און פרעגט מיד, צי מעג ער זיך ערלויבען מיד צוריר-
פען דאָרט צום טישעל... ער וויל מיר פאַרשטעלען פאר דער
דאמע...

הם... צום טישעל... פאר דער דאמע... ער געהט פון מיר
היזק מאכען. איד פיהל מיד העכסט בעלעדיגט... אבער איד בער-
הערש מיד. איד ווארף א בליק אויף די דאמע. איהר מילדער
בליק געווארפען אויף מיר פון צוויי בלאַהע אויגען, בערוהיגט
מיד אביסעל, אבער נאך נישט אין נאנצען.

אבער ענדליך ערקלערט מיר דער אפיציער.

— דאס איזט אייערע איינע פערעהרערין! איך האב אייך

ערע א פאר ליעדער איבערגעזעצט. זי איז גאנץ ענטזיקט.

איך פיהל מיד ווי אין א חלום. איז דאס מעגליך? הייסט

עס, אז די צוויי אפיציערען זיינען גאר אידען. און נישט נאר

אידען. נאר איינער לעזט און איבערזעצט אידישע ליעדער...

איך האב מיד אוועקגעזעצט נעבען זייער טישעל. דער

אפיציער האט מיד פארגעשטעלט פאר זיין חבר און די דאמע.

אז איך האב מיד א ביסעל בערוהיגט, האב איך איהם געפרעגט:

— ווי אזוי קענט איהר מיד?

— א, איך האב דאס פערגעניגען געהאט צו הערען אייך

פארטראגען אין לעמבערג. איך בין נאך דאן קיין אפיציער גע-

וועזען.

און נאכדעם האט ער ארויסגענומען פון זיין טאש א לאנג

פערשריבענע פאפיער אין קורצע ציילען און האט מיר פארגע-

לעזען מיינע צוויי ליעדער אין דער דייטשער איבערזעצונג.

די דאמע מיט די בלאהע אויגען האט זיי שטארק געריהמט.

איך בין דוקא ניט געווען ענטזיקט. סיי דער אויסוואהל, סיי די

איבערזעצונג איז געווען נישט געלונגען.

אבער איך האב זיי נישט קריטיקירט. מיין גאט, ווי אזוי

קענסטו קריטיקירען אן אפיציער. מעג ער זיין אפילו דיינער

א ברודער!

און אויף אזא אופן, מיינע פריינד, — האט דער דיכטער

פערענדיגט, איז מיין אידעאל פערוויקליכט געווארען נאך מעהר

ווי איך האב מיד אין מיין קינדהייט פארגעשטעלט. אמת, דאס

האט מיט מיר פאסירט אין דער פרעמד. אין מיין אייגען לאנד,

איך מיין אין דעם לאנד, וואו איך בין געבוירען געווארען וואלט

די דאזיגע געשיכטע מיט צוויי אפיציערען זיך אנדערש אויס-

געלאזט. הא, ווי מיינט א י ה ר ? ...

און דער דיכטער האט א ביטערן שמייכעל געטהאן...

די געפראצטע סטרוגע.

מיין פריינד, דער ליעבהאבער פון פיעדעל־שפיעלען, האט מיר ניט לאנג בעגעגענט און נאך דער ערשטער בעגריסונג האב איך, איהם וועלענדיג אנטהאן א נחת רוח, געפרעגט:

— נו, וואס מאכט עפעס אייער פיעדעל?

דאס מאל האט ער אנשטאט א שמייכעל צו טהאן, ווי זיין שטייגער פלעגט זיין, ווען איך פלעג איהם וועגען זיין פיעדעל פרעגען — דאס מאל האט ער אנשטאט א שמייכעל — א זיפן געטהאן.

איך האב מיך פערוואונדערט און זאגאר מיט אונרוהיג קייט געפרעגט:

— האט עפעס וואס פאסירט מיט אייער פיעדעל?

מיין פריינד האט מיך בערוהיגט:

— א, ניין. מיין פיעדעל איז ווי געווען, אבער איך האב צרות פון די סטרוגעס.

איך בין נאך מעהר נייגיעריג געווארען און געפרעגט:

— וואס פאר א צרות? ...

דאן האט מיין פריינד מיר פאלגענדעס ערצעהלט:

— סטרוגעס, דארפט איהר וויסען, קומען אן פון דייטש־לאנד. איך פלעג זיי דא שטענדיג קויפען ביי העררן פישער אין זיין געשעפט פון שפיעל־אינסטרומענטען. הערר פישער איז אן עלטערער מענש וועלכער איז געקומען אהער פון דייטשלאנד מיט צעהנדליגער יאהרען צוריק. איך פלעג מיט איהם, כדי צו פערשאפען איהם פערנגיגען, רעדען דייטש, כאטש קיין גרוי סער „דייטש“ בין איך ניט. ער האט אבער מיין דייטש רעדען אפגעשעצט און איז מיט מיר געווען אינטים בעפריינדעט, האט

מיד בעהאנרעלט, נישט ווי א קונד, נאָר ווי אן אייגענעם מענטש
און פלעגט מיר אלע מאָל מאַכען קאָמפּלימענטען: „זי שפּרעכען
היבש דייטש“... און דערביי פלעגט ער זיך קלאַגען אויף די גע-
בוירענע דייטשישע קינדער אין אמעריקא, וועלכע שעמען זיך
מיט דער שענער דייטשער שפּראַכע.

א דאנק אָט די נאָהענטקייט מיט איהם, פלעג איך ביי
איהם קריגען די בעסטע סטרוגעס. אָנגעצויגען זיי אויף מיין
פיעדעל, פלעג איך אויסשפיעלען די שעהנסטע אַרעס און
„ליעדער“ פון די דייטשע קאָמפּאָזיטאָרס. זעלטען ווען א סטרו-
גע פלעגט מיר פלאצען ביים שפיעלען. שטארק און פעסט זיי-
נען זיי געווען און אויב איך פלעג יא אָפט זיי קויפען, איז נאָר
א דאנק דעם, וואָס, ווי איהר ווייסט, שפיעל איך זעהר אָפט
און די סטרוגעס ווערען נאטירליכערהייט אויסגעשפיעלט.

זייט אבער דער קריג האָט זיך אָנגעהויבען האָב איך גע-
נומען בעמערקען, ווי די סטרוגעס, וואָס איך קויף ביי העררן פיר
שער, זיינען נישט ווי וואָס אמאָל; איבערהויפט האַלטען זיי זיך
זעהר זעהר שוואַך און זייערע קניפען בינדען זיך שנעל אָפּ און
רוקען זיך ארויס פון יענעם פלאץ פון פיעדעל, וואו זיי זיינען
צוגעבונדען. איך האָב נישט געהאט דאָך א לענגערע צייט קיין
דרייסקייט צו מאַכען פארווירפע העררן פישער. איינמאָל אבער
האָב איך זיך נישט איינגעהאַלטען און געווענדט זיך צו איהם:
— וויסען זיי, הערר פישער, אז די סטרוגעס זיינען ניט
דאָס וואָס א מאָל...

הערר פישער האָט זיך ווי פערשעמט און געשוויגען. דאָס
האָט מיר פערשטארקט דעם פערדאכט און איך האָב שוין אביי-
סעל דרייסטער זיך געווענדט:

— וואהרשיינליך קומען זיי איצט ניט פון דייטשלאַנד...
דער הערר פישער האָט נאָך א טיעפערן זיפּ געענטפערט:
— זי איררען זיך, מיין הערר, די סטרוגעס קומען ווי איי-

מער פון דייטשלאנד, עס קומט מיר אָן שווער. אבער איך בער
קום זיי.

— אבער זיי זיינען פֿאַרט ניט די זעלבע, וואָס אמאָל... —
בין איך פעסט געשטאַנען ביי מיין מיינונג.
הערר פישער האָט א זיפֿץ געטהאָן און צוגעשאַקעלט מיט'ן
קאַפּ:

— יא, דאָס גיב איך צו...

און נאָך א קורצע פּוּזע האָט ער מיר ערקלערט:

— איהר ווייסט, מיין הערר, אז די סטרונעס דאָבען ביי'ן
ענדע א קניפעל. דער דאָזיגער קניפעל קען מיט די הענד נישט
געמאכט ווערען. די סטרונע איז גליטשיג און עס איז אונמעגליך
זיי ביי דער ענדע מיט די הענד צו פערפעסטיגען. דערצו האָט
מען גענוצט די צייהן. ביי דער ארבייט זיינען געווען די
שעהנסטע און געזינדסטע זיהן פון דייטשלאנד. מיט זייערע יונג
גע צייהן פלעגען זיי דעם דאָזיגען קניפעל אזוי פערפעסטיגען.
אז די דייטשע סטרונע איז געווען די שטאַרקסטע פון אלע סטרו-
נעס... נו, מיין הערר, איז געקומען דער קריעג און האָט אלע
יונגע לייט פון זייער הימען אוועקגענומען; וואו ליגען זיי
איצט ניט פערזעעט? אויף די פראנצויזישע, בוקאווינער, בעל-
גישע, טערקישע, אָסט פרייסישע און אנדערע פעלדער. ביי די
סטרונעס ארבייטען איצט אלטע לייטע. די האָבען נישט קיין
צייהן... פערקניפען די ענדע פון דער סטרונע מוזען זיי מיט די
הענד און אמאָל מיט זייערע דזיאנסעס. דערפאר איז איצט
די דייטשע סטרונע אזוי שוואך... דערפאר פלאצט זי אזוי...
אבער איך גענאר אייך נישט. נאָט בעוואהר, די סטרונעס
זיינען עכט דייטשישע... זיי זיינען בלוז געמאכט פון אלטע
לייט, וואָס האָבען נישט קיין צייהן, ווייל די דייטשע יונגער איז
צום קריעג אוועק...

אויסהערענדיג די דאָזיגע ערקלערונג האָט מיר אָנגעהויבען

צו שוידערן, און ווען איד שפיעל איצט אויף די שוואך־אָנ־
 געצויגענע סטרונעס, שמעלט זיך מיר פאַר דאָס דייטשע פּאַרק
 פון לויטער אלטער לייט, און באלד דערועה איד פאר די אויגען
 די רעשטלאך פון די איבעריגע פעלקער, אלטע, אַהן צייהן און
 אַהן קראפט און שפיעלענדיג אויף מיין פיעדעל א טרויעריגען
 ניגון און די סטרונעס פלאצען, דאכט זיך מיר, אז דאָס פלאצען
 די סטרונעס פון דער מענשהייט, וועלכע האלטען זיך אין איין
 אויסשלאכטען און די יונגסטע זיהן, די מוזיק פון לעבען, האָט
 זי אוועקגעשיקט צום טויט און איבערנעלאָזט בלויז די אלטע,
 די מאכטלאָזע...

און עס פלאצט א סטרונע נאָך א סטרונע...

.1915

די פיער העלדען.

זיי זיינען פאר זייער העלדישקייט נישט דעקארירט גע-
וואָרען, אבער יעדער האָט צוגעגעבען, אז זיי זיינען די גרעסטע
העלדען פון דער ארמע, וועלכע איז בעשטאָנען פון פיער
מיליאָן.

פון פיער מיליאָנען סאַלדאטען, זיינען זיי די שטארקסטע,
די העלדישסטע געווען.

זיי האָבען נישט פערנארט קיין פיינד אין געפאָנגענשאפט,
זיי האָבען נישט פערכאפט קיין קאָנאָנען, האָבען נישט אוימגע-
פאַרשט וואו געפינט זיך דעם שונא'ס א טייל פון דער ארמע
אז מען זאָל א דאנק דעם איהם בעפאלען און איהם פערניכ-
טען; זיי האָבען נישט גערעטעט דעם קאפיטאן זייערען, דעם
רעגיימענטס-פיהרער; זיי האָבען נישט געאַפערט זייער לעבען צו
רעטען די פּאָהן, וועלכע איז שיער-שיער נישט אריינגעפאלען
צום שונא.

ניין! די אלע העלדישקייטען האָבען זיי נישט בעוויזען.
און דאָך, ווען מען האָט זיי געפיהרט פארביי די רייען
פון זייערע ברידער, די סאַלדאטען, האָט זיי יעדער אָנגעקוקט
מיט שטילער און אינערליכער בעוואונדערונג און האָט זיי מקנא
געווען.

און נישט נאָר זיי זיינען נישט דעקארירט געווען — פער-
קעהרט, זייערע קליידער זיינען געווען פון ארעסטאַנטען —
די קליידער פון שאַנדע. די קאַפ געראזירט און ערווארטעט
האָט זיי די שטראף פון טויט.

אבער אלע האָבען געוואוסט, אז זיי זיינען העלדען!
אפילו די וואָס האָבען זיי געאורטהיילט, די גענעראלען

פון קריענסגערניכט. אפילו דער קעניג אליין, וואס האט געמוזט
אונטערשרייבען זייער אורטהייל, האט שטיל און טיעף אין
הארצען ביי זיך געטראכט:

— העלדען!

זיי האבען זיך ענטזאגט צו נעהמען אנטייל אין קריעג.
— מיר זיינען געגען קריג! האבען די פיער די גאנצע צייט
גע'טענה'ט.

און די אלע האבען זיי אין הארצען גערעכט געגעבען. די
פיער מייליאן סאלדאטען פון דער זעלבער ארמעע, צו וועלכער
בלויז די פיער האבען נישט געוואלט געהערען, האבען אויף ניט
געוואלט קיין קריעג; פיעלע פון זיי האבען געהאט געליעבטע
צווישען די פעלקער, מיט וועלכע מען הייסט זיי זיך שלאגען.
פיעלע האבען גאר גערעכענט פאָהרען אין יענע לענדער אייף
וועלכע זיי געהען איצט צו בעצווינגען, און דארט געניסען גליק
און פרייד... אבער זיי זיינען געווען שוואך און ווייניג מוט גע-
האט דאס צו דערצעהלען און פון אלע פיער מייליאן סאלדאטען
וועלכע זיינען געווען שטום ווי די שאף, האבען זיך אויסגע-
טענה'ט בלויז די פיער:

— מיר ווילען ניט קיין קריעג! און מיר ווילען נישט העל-
פען אייך!

און די אבטיילונג סאלדאטען, וואס האבען זיי בעגראָבען.
האבען שימענדיג די ערד אויף די פרישע קברים פון די אמת'ע
העלדען, אלע ווילע זיך ארומגעקוקט און אין זייערע בליקען
איז געלעגען בעוואונדערונג:

— דאס זיינען געווען פיער העלדען!

און געהענדיג צוריק שווייגענדיג האט יעדער געטראכט:

— פאר וואס זיינען מיר אזויג העלדען ניט געווען?

און דער איינער, וואס האט געהאט אויף זיין ברוסט א
קרייץ, אלס בעליוונג פאר זיין העלדישקייט, האט איהם אנ-
געקוקט און זיך פערשעמט...

— יענע — האָט ער געטראכט — זיינען גרעסערע העל־
 דען געווען!
 אויף זיינע קברים וועט מען נישט שמעלען קיין קרייז.
 אפשר שפעטער, ווען די מענשהייט וועט זיך ערוואכען...
 דערווייל זיינען געווען בלויז פיער העלדען —
 פון פיעלע מיליאָנען!
 געבענשט זאָלען זיין זייערע נעמען אויף אייביג...
 אָבער זייערע נעמען האָט מען נישט אָנגעגעבען — די
 גאַכריכט איז געווען קורץ:
 פיער האָבען זיך ענטזאגט!
 זועלען מיר זיי רופען:
 די פיער העלדען!

1915

ביים סטרוזש.

איז שטארט האָט מען גערעדט וועגען א פאָגראַם. דער הערר קאָצאָוסקי, אן אייגענטהימער פון א הויז, האָט נאָך עטליכע נעכט טראַכטען, וואו בעהאַלט מען זיך אין פאל, אז עס וועט טאקע אויסברעכען א פאָגראַם? — ענדליך גליקליך א שמייכלעך געטהאָן:

— ביי'ם סטרוזש!

און זייענדיג שטארק איבערראשט פון דעם דאָזיגען איינ-פאל, האָט ער פערנעסען אַן זיינע אסימילאציע־אָנס־אידעען און האָט אויף איריש פאר זיך אויסגערוּפּען:

— גרויסארטיג, ווי איך בין א איד!

ער האָט זיך אבער דערשראָקען פאר דער דאָזיגער פראַזע און האָט, זיך אומקוקענדיג אויף אלע פיער זייטען, נאָך העכער אויסגעשריען:

— „אַטליטשנאַ, יעי באָנו!“

זיין סטרוזש האָט געוואוינט אין א קליין שטיבעל, וואָס איז געווען עקסטרא פאר איהם אויסגעבויט. אין דעם דאָזיגען שטיבעלע איז דער הערר קאָצאָוסקי קיינמאָל ניט געווען. אז ער דאַרף ווען עפעס האָבען דעם סטרוזש, קלאַפט ער איהם אַן אין פענסטער און יענער געהט גלייך ארויס.

נאָך דער דאָזיגער גליקליכער אירעע האָט הערר קאָצאָוסקי קי בעשלאַסען אריינצוגעהן אין שטיבעלע און בעטראַכטען עס. ער האָט אפילו אין אַנפאַנג געזוכט אן אויסרייך. גלאַט אריינגעהן צום סטרוזש פערברענגען פאסט ניט פאר א בעל־הבית. נאָר ניט געפינענדיג קיין שום אורזאכע, האָט ער זיך בערהייגט, אז פערקערט, ווי באלד ער דאַרף האָבען יענעם־

לאסקע, איז טאקי בעסער אריינגעהן אזוי צו איהם, זאל ער זעהן, וואס פאר א גוטען בעל־הבית ער האט, און זאל ער איהם אין אן עת־צרה פערטידיגען פון גוי'שע הענד.

אז קאצאווסקי איז אריין צום סטרוזש, איז דער לעצטער, א נירדיגער דארער ערל מיט א פערלאזענער באָרד, געזעסען ביי א הילצערנעם טיש און געזופט עפעס פון א קריגעל מיט א הילצערנעם לעפעל. דערזעהענדיג פאר זיך דעם בעל הבית, איז דער סטרוזש ווי מבולבל געוואָרען, האָט זיך גיך אויפגעשטעלט, געכאפט ווישען די וואַנסעס, און אין גרויס פערלעגענהייט אויס־גערופען:

— רזיען דאָברי, פאנאָטשעק...

נאָר דער ה' קאצאווסקי האָט ניט געהערט. איהם איז ניט געפעלען געוואָרען, וואָס דער סטרוזש עסט אין א היטעל, פונקט ווי א איד... וואָס פאר בעשיצער קען ער זיין?...

— וואָס עסטו עפעס אין א היטעל? — האָט ער איהם

געפרעגט.

— א, פשעפראשאם, פאניע! — האָט דער סטרוזש דער־

שראָקענערהייט אראָבגעכאפט דאָס היטעל און געהאלטען אין

האנד...

נאָכדעם האָט ה' קאצאווסקי בעמערקט, אז דער סטרוזש

זיינער טראַגט א באָרד און דאָס פּעראַידישט א ביסעל זיין

פנים.

— פאר וואָס גאַלסטו זיך ניט? — האָט ער איהם גע־

פרעגט.

— דער ראזיר־מעסער איז טעמפ געוואָרען, — האָט דער

סטרוזש ווי פּערשולדיגט געענטפּערט.

דער ה' קאצאווסקי האָט איהם געוואָלט פּאַרלייגען עטליכע

קאָפּיקעס אויף געהן אָבגאַלען זיך, נאָר ער האָט ניט געוואוסט,

אויף וואָס פאר אַנ'אָפּן. ענדליך איז איהם געלונגען צו זאָגען:

— נא, איד שענק דיר א גרוינע און געה גאַל זיך אַב.

דער סטרוזש האָט זיך אַ וואָרף געטראָן צו קאָאָוסקי'ן.
געכאַפּט זיין האַנד און געוואָלט זי מיט בעגייסטערונג אַ קוש
טראָן, נאָר קאָאָוסקי האָט זיך ניט געלאָזט. ער האָט איהם
דערלאָנגט אַ זילבערנע גריוונע.

— זיכער היינט זאָלסטו זיך טאַקע אַבגאַלען.

— זיכער — האָט דער סטרוזש אויסגעשריען.
קאָאָוסקי האָט גענומען בעטראַכטען די שטיבעל, ער
האַט געזוכט די אַיקאַנע און סתם הייליגע בילדער. נאָר אויסער
איינ אלט פערמעקט בילד, וואָס איז געהאַנגען אויף דער פעררוי-
כערטער וואַנד, האָט ער ניט געזעהן.

„נאָר ווי אַ אַידיש-שטיבעל!“ האָט קאָאָוסקי געטראַכט
און האָט געצווייפעלט אין דעם שוין, וואָס ער קען דאָ בעקומען.
— דו ביזט גאָר ניט קיין פרומער... האָט ער גע'מסור'ט
מיט אַ שטייבעלע : — ביי דיר איז ניטאָ קיין אַיקאַנעס...
— אַט הענגט דאָר! — האָט דער סטרוזש אָנגעוויזען
אויף דעם אלטען בילד.

— ס'איז גאָר ניט קענטיג... אלט, אבגעריבען...
— מען האָט געדאַרפט שויפען אַ פּאַר בילדער, — האָט
דער סטרוזש געזיפצט, — נאָר ס'איז ניטאָ פון וואַנען...
— נו, איד וועל דיר געבען אַ רובעל און קויף איין אלע
הייליגע בילדער...
דער סטרוזש האָט זיך וויעדער אַ וואָרף געטראָן צו קאָ-
אָוסקי'ן, און דאָ האָט שוין ניט געלונגען קאָאָוסקי'ן די האַנד
אַרויסצורייסען, דער סטרוזש האָט זי שטייף געהאַלטען און
בעדעקט מיט פלאַמענדע קושען.

— נאָר זאָלסט דאָס געלד ניט פּער'שכור'ען! האָט קאָ-
אָוסקי געוואָרענט...
— היליח! — האָט דער סטרוזש זיך בעליידיגט. אַט
באַלד געח איד און גאַל זיך אָפּ און קויף די הייליגע בילדער.

אז קאצאָווסקי איז אויף מאַרנען אריין צום סטרוזש, איז קעגען איהם ארויס דער לעצטער אז אַבגעראזירטער, און האָט געהאט אן אמת גוי'שען פנים, פון וועלכען קאצאָווסקי האָט גערשעפט פיעל נחת... נאָך מעהר איז ער צופריעדען געווען פון די הייליגע בילדער, מיט וועלכע עס איז געווען אויסגעהאנגען א האַלבע וואַנד.

— דאָס האָסטו אלץ פאר איין רובעל אַנגעקויפט ? — האָט ער געפרעגט.

— עס איז נאָך געבליבען א גרוינע אויף א ביסעל בראַנפען... האָט דער סטרוזש ווי פערשולדיגט געשמייכעלט, און אין א וויילע ארום האָט ער צוגעגעבען :

— די דאָזיגע זאכען זיינען איצטער זעהר וואָלוועל... קאצאָווסקי האָט אבער ניט געהערט. ער האָט נאָר געקוקט אויף דער וואַנד מיט די הייליגע בילדער און געטראכט:
— איצטער איז גוט !

אין א וויילע ארום האָט ער זיך עפעס דערמאָהנט און זיך געווענדט מיט א שמייכעלע צום סטרוזש :

— און א לעמפעלע פאר דער איקאָנע פאר וואָס צינדסטו ניט אָן ?... ביזט — חי—חי—חי—נאָר ניט קיין פרומער.
— איך וועל א לעמפעלע אויך אַנצינדען ! — האָט דער סטרוזש ווי פערוואַונדערט געענטפערט — כאַטש א לעמפעלע, פאַנטשעק, איז אין מיטען וואָך ניט קיין חוב... ווי ווער עס וויל...

— נישקשה, צינד אָן ! — האָט קאצאָווסקי געראטהען:
יעדער דארף הימען זיין אמונה...

— דאָס איז אמת... האָט דער סטרוזש בעשמעטיגט, און האָט אויפגעהויבען די אויגען זיינע אויף קאצאָווסקי'ן מיט א בעהאַלטענעם חשד.

קאצאָווסקי האָט געקוקט און מאַדנע געשמייכעלט...

דורך א שפאלט.

דער צירק, וואס האט זיך אבגעשטעלט אין שטאָרט, האט
חיים'קען, א 12-יעהריגען תלמוד-תורה אינגעל קיין רוה ניט געגע-
בען... ער איז אלע מאָל קיין גרויסער מתמיד ניט, אלע מאָל איז
זיין קאָפּ ניט ביים לערנען, נאָר דער גוטער יאָהר ווייס איהם וואו,
און ער כאפט נישט איין מאָל ביים לערנען פון קאפּריונעם
מלמד א חלק פאר זיין ניט וויסען וואו מען האלט. דער צירק
אבער האט אין גאנצען איהם ווי מבולבל געמאכט און די קלעפּ
פון רבי'ן האָבען זיך פּערגרעסערט אויף א היבשען פּראָצענט.
נאָר אפילו צו די קלעפּ גופא הערט ער זיך אויף ניט צו; בשעת
דער רבי שלאָגט איהם, ווייס ער אויף ניט, וואו דער רבי האלט,
צו ביי'ן רוקען, צו ביים באַס, צו ביים קאָפּ. אויך דאמאָלס, ביי
די קלעפּ, זיינען זיינע אלע געדאַנקען וועגען צירק...

וואָס איז אזוינס א צירק, ווייס ער ניט. אינגלעך, וועל-
כע האָט געלונגען זיך אריינצוגעב'ענען אויף א רגע אהין, דער-
צעהלען זיך אן חדושים. מילא, קוליען זיך איז ביי איהם נישט
פון די גרויסע זאכען: „חייקעל הונד“ קען זיך אויך קונציג קו-
ליען, אבער אויסער קוליען זיך ווייזט מען דאָרט אזוינע קונ-
צען, וואָס די האָר שטעלען זיך קאפויר. זאָל זיין, אז דאָס איז
אפילו, ווי די אינגלעך ערקלעהרען דיאָס, „טומאן“! נו, אז טומאן
איז וואָס? ווערט שוין דען קלענער דער אינטערעס? אדרבא,
ווייל דאָס איז „טומאן“, ווילט זיך חיים'קען נאָך שטארקער אַנ-
קוקען עס.

ווי אזוי אבער קוקט מען עס אָן? ווי אזוי כאפט מען זיך
אריין אינווייניג, האַטש אויף איין רגע. נאָר עפּים זעהן, עפּים
א שליינג טהאָן מיט'ן אויג!

וועגען א בילעט צו קויפען, איז גאָר ניטאָ וואָס צו קלערען. דער וואָלוועלסטער בילעט אויף „גאלעריע“ קאָסט אַ גאנצער פּערציגער. ווען ס'וואָלט קאָסטען אַ פיערער, קען ער גאָר אמאָל האָבען אַ האַפנונג צו גנב'ענען ביי דער מאמע; אמת, זי וואָלט נאָכדעם געוויינט. די האָר זיך געריסען, און צוויי טעג נאָכדעם וואָלט זי אומגעגאנגען מיט אַ פּערבונדענער באַק פון צאָהנוועהר טאָג... אבער צוליב קריגען אַ בילעט אין ציריך, וואָלט ער עס געטהאָן: אז ער האָט אמאָל גע'גנב'עט אַ פיערער צו זעהן „מכירת יוסף“ איז דען בילכער געווען? ... אַ גאנצען פּערציגער אבער, מיט אמאָל, פּערמענט קיינמאָל ניט די מאמע, סיידען ערב-פּסח, ווען זי ברענגט אַ האַלבען רובעל פון „קאָמיטעט“: בינדט זי עס אבער איין איז קאָפּטיכעל און שלאָפט שוין דערמיט ביי מאַרגען פּרייה...

בלויבט גאָר אַ צווייטער מיטעל: אריינגע'ענען זיך. — איז ערשטענס חיים'קע אַ שרעקעדיגער: ווי ער קומט צו גאָר הענט צום „אריינגאנג“, הויבען זיך אַן זיינע דינע פּיסלעך צו שאַקלען, ווי דעם רבי'ס הענד נאָכדעם, ווי זיי האָבען עטליכע קלעפּ געגעבען, און דער אַטהעם פּערכאפט איהם, פּונקט ווי איז טייד זומער, ווען חברה „קונדסים“ טונקען איהם אַב... און צווייטענס, האָט ער שוין געפּרופּט דאָס אויף — צוויי מאָל: איינמאָל איז ער שוין געווען געבען „טהיר-פּאַרהאנג“ און אַ צווייטען מאָל שיער-שיער הינטער'ן פּאַרהאנג, און ביידע מאָל האָט ער געלייזט עטליכע קלעפּ פון צווייערליי הענד: פון דעם קאסיר'ס און פון דעם גאָראָד-אַוואָי'ס, אז איהם איז פּינסטער געוואָרען איז די אויגען און ער האָט גאָר ניט געזעהען...

דרעהט זיך חיים'קע ארום געבען ציריך. אומעמיג איז אפילו ניט, די גאנצע הילצערנע געביידע איז ווי בעלאגערט פון אַ גע-דיכטער מאסע: הברים פּעהלען אויף ניט; די גאנצע „תלמוד-תורה“ איז דאָ, דערצו שפּיעלט מוזיק. אין אַן אנדער צייט וואָלט דאָס אליין פאַר חיים'קען גענוג געווען, בפרט, אז די מוזיק איז

נאָר אַ „וואַיַענע“, מיט אַ פּוּיק, וואָס ער האָט דאָס זעהר ליעב. אבער דאָס אלעס איז פּערנלייך מיט דעם, וואָס עס טהוט זיך אינווייניג, איז אזוי קלײַן, און חיים קען זיך ניט צופּרידען שטעלען, און ווי אַ פּער'ס'טער לױפּט ער אום אַרום די הילצער-נע ווענד פון צירק און זוכט אַ שפּאַלט...

און זוכענדיג עטליכע אבענדען, איבערטאפענדיג יעדעס ברעטעל פון צירק, האָט חיים'קע ענדליך געפונען אַ קלײַן שפּעל-טעלע אין אַ ברעט. אבער עס האָט געהאט צוויי מעלות: ערש-טענס, האָט עס זיך געפונען אין יענער זײַט, וואו קיינער געהט ניט, אזוי, און חיים'קע איז געווען זיכער מיט זיין „פּאַזיציע“. און קיינער וועט זי פון איהם ניט אוועקנעמען, און צווייטנס איז דער שפּאַלט אין דער נידער געווען און חיים'קע האָט געקענט בעקוועם זיצען אויף די קניע.

ענטזיקט פון דעם געפינס, האָט חיים'קע די ערשטע מינו-טען נאָר פּערגעסען אַן צירק. דער שפּאַלט, וואָס האָט נאָר גע-דארפט דיענען אלס מיטעל, צו זעהן וואָס אין צירק קומט פּאַר, איז ביי איהם עפּיס ווי אליין דער ציעל געוואָרען, ער האָט גע-פונען און איז שוין גליקליך! באַלד אבער האָט ער זיך דער-מאַנט, און דער עיקר איז טאַקי דער צירק און ער האָט גענומען אַרייַנקוקען אינווייניג און זעהן, וואָס עס קומט פּאַר אין צירק.

און חיים'קע האָט גלייך דערזעהן אַן „אַקטיאָרקע“, אַנגע-טהאַן אין אַ קורץ קליידעל, בענעהט מיט פינקעלדיגע ברייליאַנ-טען, מיט נאַקעטע הענד און אַ נאַקעטער ברוסט. נע-בען איהר אַן „אַקטיאָר“ אַנגעטהאַן ווי אַן אַפיציר, טאַסע ווי אַן אַמת'ער אַפיציר מיט אַ סאַבליע אויף דער זײַט, און זיי ביידע ראַנגלען זיך... זי לאַכט און לאַזט זיך ניט „בייקומען“: אבער דער אַפיציר הויבט זי אויף אין דער הויך (א געזונטער אַפיציר! טראַכט חיים'קע) לאַזט זי אַראַב צוריק אויף אַ בע-

מעל, וואָס שטעהט אין אַ ווינקעלע און ווערט מיט איהר „גוטע פריינד“ און הויבט זי אָן שטאַרק צו קושען...

— וואָס איז דאָס פאַר אַ קונץ! — טראכט זיך חיים'קע —
שקצים מיט שיקסעס קושען זיך דאָך אויך...

נאָר מסתמא וועלען די צוויי באלד ווייזען אַ שעהנערען קונץ. און חיים'קע ווארט, וואָס אייגענטליך פאַר אַ קונץ ווער לען זיי ווייזען. ער ווארט אַ פאַר מינוט, אבער אויסער אַ ראנג-לענים צווישען זיי ביידען זעהט ער ניט. באלד ווערט דער אינטער-רעם נאָך קלענער, דער אַפיציר שטעהט אויף, נאָך איהם זי, און זעהען איינע נאָך די אנדערע ארויס.

— שעהנע קונצען! — לאכט חיים'קע און האָט שוין חרטה אויף די מיה, וואָס האָט איהם געקאָסט צו זוכען אזוי לאַנג אַ שפאלט.

פון דעסטוועגען, אויף מאַרגען, און די אינגלעך אויפ'ן תלמוד-תורה הויף האָבען גענומען שמועסען מיט ברענענדע אויך געלעך וועגען צירק, האָט זיך חיים'קע ניט געקענט איינהאלטען און האָט מיט אַ שטאַלצען קול אויסגערופען:

— איך האָב געכמען אלץ געזעהן!

— וואו האָסטו געזעהן? — האָבען די אינגלעך מיט אַ אונגלויביגען טאָן, אבער ניט אַהן קנאה, געפרעגט.

— איך האָב געפונען אַ שפאלט... איך האָב געזעהן...

— וואָס האָסטו געזעהן? עפעס שעהנע קונצען? דער-צעהל! — האָבען די אינגלעך איינע נאָך די אנדערע גענומען בעטען.

— ניין! דערצעהלען קען איך ניט.

— פאַר וואָס? — פרעגט איינער פּערוואונדערט.

— ווייל ער האָט גאַרניט געזעהן, — ענטפערט לאכענדיג

אַ צווייטער.

— ער „פּוצט“ אַ מוז, וויצעלט זיך אַ דריטער.

— איד האָב יאָ געזעהן... — פּערזיכערט היים'סע, רויט
ווערענדיג.

— טו דערזעהל...

— איד שעהם מיד...

די אינגלעך האָבען זיך צולאכט און חייממע איז רויט גע-
וואָרען...

און ער האָט אַ לאַנגע צייט ניט דערזעהלט, וואָס ער האָט
געזעהן בלויז הינטער די קוליסען פון צירק, מיינענדיג, אז דאָס
איז געווען די אמת'ע פאַרשטעלונג...

איין בריסטאָל.

(טאָנאלאָג)

זינט עס האָט זיך אויסגעבויט די קאפע בריסטאָל, קאַכט ממש ווארשוי. און פרעג וואָס, פרעג ווען! אָט בין איך נעכטען ביינאכט מיט „מיינער“ דאָרט גער ווען... וואָס זאָל איך טהאָן? א יונגער מאן, ערשט א יאהר נאָך דער חתונה, זי וויל האָבען פערגעניגען, — האָב פערנער ניגען — קום אין בריסטאָל! כאַטש פערמעגען פערמעגן איך עס דאָך ניט — פון די 50 רובעל שכירות, וואָס איך נעהם ביי מיין פעמפיק, איז דאנקען נאָט, אז מען לעבט זיך דורך מיט עסען און א בנד און ניט מיט בריסטאָל, נאָר מילא גאַרנישט, עס איז היינט אזא וועלט, אז אלץ טהוט מען איבער'ן כח: בין איך גענאנגען אין בריסטאָל.

גענאנגען אין בריסטאָל! רעדען רעדט זיך עס גאנץ גרינג. אבער בין וואנען מיינע איז פארטיג געווארען מיט איהר טואד לעט, איז ניט אזוי גרינג געווען. זי איז שוין דאכט זיך פארטיג. אַנגעטהאָן דאָס בעסטע קלייד, פערקאמט זיך „סעצעסיע“ — „קום שוין!“ שריי איך און זי — גאַרנישט, טשעפעט אָן, וואָס עס געפינט זיך נאָר אין אלמער. — „קום שוין!“ שריי איך ווייטער: „גענוג דיר צו פּוּצען זיך...“ „בריסטאָל, נארעלע“ ענטפערט זי. — „פּששש...“ לאך איך: וואָס איז מיר בריסטאָל... „שיסער מיינער! — לאכט זי צוריק... — פּאמעלעך!“ מילא בקיצור, עס האָט געדויערט צוויי שעה אויפ'ן זיגער, איך בין אייד אויף נאמנות ניט מנום — בין זי איז פארטיג גער וואָרען. אמת, זי האָט אויסגעזעהן ווי א בתדמלכה — עס איז

געווען א נחת א קוק צו טהאן אויף איהר. „מיט אזא פלונית'טע
— האב איך געקלעהרט — מעג מען ניט נאָר געהן אין בריס-
טאָל נאָר אפילו צום גובערנאָטאר אויף אַ באַל“. מיטא, בקיצור—
מיר זיינען אוועקגעגאנגען.

צוגעגאנגען צום בריסטאָל, מוז איך איך זאָגען, האָט מיר
א קלאַפ געטהאָן אין האַרצען און איך בין געוואָרען פּערצי-
טערט. און איהר דאַרפט וויסען, אז קיין טרום בין איך ניט.
איך האָב שוין פיער יאָהר דעם קייזער געדיענט, געטראָגען דעם
פּריקאָז צו די גרעסטע אָפיצירען, געוועזען אויף אַ צארסקע
מאַנעוורע, און איצטער איז אַ סברא, אז מען וועט דארפֿען וויעד
דער געהן שיסען, עס האַלט דערביי... פון דעסטוועגען — גאָר
נישט. וואָס איז די מורא? ... ביי דער טהיר פון בריסטאָל בין
איך אָבער אַ טויטער געבליבען. קארעמען איינע נאָך די אנדערע
פליהען צו בין צו דער סאַמע טהיר, ס'שפּרינגען ארויס מאַנאָר-
כעס, פּריצים, גראַפען! ... היינט די עלעקטריע ביי די זייטען,
ליכטיג ווי ביי טאָג, און ביי די טהירען שטעהען די שווייצאַרעס,
אַנגעהאַן אין גאַלד און אין זילבער, עפענען יעדערען און פּער-
מאַכען נאָך יעדערען די טהיר — עס קעהרט די וועלט, אין מיר
טען דעריןען וועט אַריינקומען אזא מיז אידעל ווי איד... די
מעשה איז דאָך אזוי, וואָס זאָל מען זיך נאָרען? ווער בין איך?
אז אַרימער פּריקאָזשיטשיקעל...

— נו, וואָס האָסטו זיך אָבגעשטעלט? — פּרענט מיך מיי-
גע, זעהענדיג ווי איך בין שטעהן געבליבען.
— וואָרט, לאָז מיך אָבכאַפען דעם אַטהעם! — ענטפּער
איך. — איך קען דאָך ניט אַריינגעהן אין בריסטאָל און סאַפען
ווי אַ גאַנז.

— נו, כאַפּ דעם אַטהעם — ערלויבט זי מיר, און איך
זעה, ווי זי אליין איז אויך שטאַרק צורודערט; אפנים, זי איז
אויך ניט קיין גרויסע גבור'טע. זי שרעקט זיך אויך.
מיר שטעהען אזוי ביי דער טהיר און כאַפען דעם אַטהעם

און קוקען דערווייל אויף די, וואס געהען אריין און אויף די, וואס געהען ארויס, און איד האב ניט קיין העזת א ריהר טהאן די טהיר.

— ווייסט, ביילקעלע, וואס איד וואלט דיר געזאגט? —
ווענד איד מיר מיט א גומינקען שמייכלעלע צו מיינער...
— וואס? — פרעגט זי מיר.
— לאמיר געהן אהיים... פאלג מיר!.. וואס וועלען מיר דא טהאן?

— געה שוין, געה! — וויל זי ניט. — נארעלע, — מאכט זי מיר מוטה, — וואס האסטו מורא, קום אריין!
מילא, וואס זאל איד אייד זאגען, אז איד האב בכח געהאט צו עפענען די טהיר, בין איד דער גרעסטער גבור אין דער וועלט, מעהר גבור ווי נאפאלעאן. כלעבען, לאמיר זיך ניט נארען, זען האב איד געהאט די געלעגנהייט צו אריינגעהן אין אזא ארט!
מילא, אריינגעגאנגען. אין די אויגען האט מיר געגעבען א בליאסק צעהנדליגער לאמפען, ליכטיג ווי בייטאג. איד פיהל, ווי דער קאפ פערדרעהט זיך מיר און אטאט פאל איד אנידער. איד זוכט אז ארט צוצושפארען זיך — אלע טישלעך בין איינעם פערנומען, כאטש נעהם און שריי חי וקים... איד לאז זיך געהן, זי גאד מיר, זוכען א טישעל, און איד פיהל, ווי טויזענד אויגען לעכערען מיר די פלייצע! און אפשר האט זיך מיר געדאכט. עס קען זיין, אז קיינער האט גאר ניט געקוקט. בקצור, קוים מיט צרות געפונען גאר ביים עק, ערנעץ נעבען די קליידער, א קליין טישעלע, מיט איין שטוהל אבער. שלעכט! וואס טהוט מען? איד זאל זיך זעצען — פאסט ניט: דאמען-עהרע! אין דער היים אפילו קוק איד דערויף ניט, אבער אין בריסטאל קען מען ניט זיין קיין חזיר... פערקעהרט, איד זאל לאזען איהר זיך זעצען — איז עפעס אויך ניט פאסיג: די דאמע זיצט און דער „הערד“ שטעהט, ווי א באק... איד בין אזוי צוטומעלט געווארען, אז איד האב ניט געוואוסט, אויף וואסער וועלט איד בין, איהר

קענט אייד פארשמעלען, אז אויפ'ן באלקען האב איך געזוכט א שטוהל... געהויבען די אויגען און געזוכט, ווי איך בין א איד!... מילא, „מיינער“ בין איך ניט מקנא געווען, זי איז געשטאנען ווי א גלאַמפ און האט געקוקט ווי א האָזן אין בני-אדם. איך האב פערשטאנען, אז זי האט חרטה אויף איהר נאנצען אויפ-טוהן. עס האט זיך מיר געוואַלט זאָגען איהר: „אהא, וועסט ווייטער וועלען געהן אין בריסטאַל? !“ נאָר איך האָב ממש אויף איהר רחמנות געהאט. מילא, בקצור, מיר זיינען געשטאַ-נען ביידע, אזוי ווי די בעס, אודאי צעהן מינוט, אויב ניט מער, ביז נעבען אונז איז לעדיג געוואָרען א טישעל. דאנקען גאָט, מיר זיצען שוין. דערמאָן איך זיך אין מיטען, אז איך זיך אין אויבער-בינד און אין הוט, ווייס איך ניט, צי וועט מען דער-פון לאַכען צי ניט. א קוק טהאָן אויף לייט, זעהן ווי זיי טהוען — האָב איך פשוט מורא. מיר דאכט זיך, אז עס זיצען סאמע בע-רען... פונדעסטוועגען שטארק איך מיך און ווארף א בליק אויפ'ן עולם, און דערזעה גאָט צו דאנקען א יונגען מאן, וואָס זיצט קע-גענאיבער אין א צילינדער, בין איך שוין אביסעל רוהיגער גע-וואָרען. אמת. איך האָב געקלעהרט, אפשר אין א צילינדער פאסט יא, און אין א קאפעלוש ניט. נאָר מילא, קיין סכנות שטעקט שוין ניט; כאָטש הייס איז מיר, אז ממש דער שווייס רינט טראָפענווייז, א קלייניגקייט — פון דער בעלייכטונג אליין קען זיין ווארים אין גרעסטען פראָסט. נאָר מילא, די הייסקייט בין איך שוין מוחל, אבי געקראָגען א שטיקעל אָרט, וואו דעם קאָפּ אַנצושפארען.

„מיינע“ איז שוין אויך אביסעל צו זיך געקומען. איך האָב געזעהן, ווי זי קוקט שוין אביסעל זיכערער און שמיכעלט:

— א, וואָס דאָ טהוט זיך, ווי רייך!

עס פערשטעהט זיך, אז איך בין אויך נתפעל פון אלע, נאָר

איך מאך מיר קאלט און בין מבטל:

— עט, וואָס זעהסטו דאָ אזוינס?

מילא בקצור, מיר זיצען אָב נאָך צעהן מינוט און מיר ווייסען ניט, וואָס צו טהאָן. די קעלנערס, ווי גראַפען, לויפען אום פון איין טיש צום צווייטען, פרעגען פונאַנדער ביי די נעסט, וואָס ווילען זיי: דערלאַנגען אַליץ, און צו אונז שמעקט מען אפילו ניט. וואָס איז דאָס? דאָס איז דאָך עפעס אַ בעלידיג-גונג. פון וואַנען ווייסטו, קעלנער, ווער איך בין, און וויפיל שכיחות איך נעהם? אַנגעטהאָן, גאָט צו דאַנקען, דאַכט זיך, בין איך ניט ערגער ווי לייט, דער אויבער-בנד אַליין קאָסט 40 רובעל, דער סורדוט אויך אזוי פיעל, פאַר דעם קאַפּעלוש האָב איך אויף סכות אַבגעצאָהלט פיער קערבלעך — דאַכט זיך אַרענטליך. ווער רערט, מיין מאַדאַם איז דאָך אויסגעפּוזט איז עסיג און איז האַניג! בקצור, איך בין שטאַרק אין כעס. און אז איך בין אין כעס, אזא נאַמור האָב איך, קוק איך אויף קיין זאַך ניט. קלעהר איך, איך וועל צורופען אַ קעלנער, עס מעג זיך עקען די וועלט. געטראַכט און געטהאָן: עס געהט פּערביי איי-לענדיג אַ קעלנער מיט אַ צעטעל, איך רוף איהם — „פּראַזשע פּאַניע“. „פּראַזשע פּאַניע“, ווייס איך אפילו, פּאַסט ניט צו זאָג גען צו אַ קעלנער. וואַרים ווער איז ער? אַ משרת... נאָר זיי געהען אזוי רייך געקליידט, אז רופען זיי פּראַסט איז פשוט אַ מורא. נאָר מיין „פּראַזשע פּאַניע“ העלכט אויך ניט. ער לויפט אוועק אין אַנדערען עק, און געה כאַפּ איהם... אז זיי פליהען, זאָג איך אייך, ווי די שדים. מילא, נאָכדעם בין איך דערנאַנגען, אז איך האָב אומזיסט זיך מאַוס געמאַכט, ווייל יעדערע דריי-פיער טישלעך, צי פינף (איך קען דען דאָס אויסרעכענען?) האַבען אַ בעזונדער קעלנער, און איך האָב אַלע קעלנערס איבערגע-רופען און „מיין קעלנער“ גראָד פּערזעהן... בקצור, מיין קעלנער איז צו מיר אַליין צוגענאַנגען — איהר וואָלט זעהן אַ קעל-נער — אַ מאַנאַרבע! אַ פאַר וואַנסען האָט ער, קען מען מיט זיי פּערבינדען דעם גרעסטען פּאַק! ער איז צוגענאַנגען, בין איך אַ טויטער געבליבען, אַ מת. געפּרעגט וואָס מיר ווילען האָט

ער אזוי ערעל, אז איד בין צו זיך געקומען און האב זיך געהאלט-
טען אז עצה מיט מיינער :

— וואס זאל מען נעהמען? קאווע, צי טהעע?
— נעהם וואס דו ווילסט! — האט זי מיר געענטפערט.
— ניעד בענדזיע קאווע! — האט איד ארויסגערעדט, און
איידער איד האב צייט געהאט זיך אומצוקוקען, איז שוין דער
קעלנער ניט געוואָרען.

בקצור, אין א פאר מינוט ארום האָט מען אונז געבראכט
אויף א זילבערנעם טעצעלע צוויי גלעזער קאווע מיט צוויי גלע-
זער קאלטע וואסער. וואָס טהוט מען מיט די קאלטע וואסער—
האב איד ניט געוואוסט, ווי איד ווייס ניט וואָס מען טהוט צום
סדר מיט דער זרועה. איד בין א שטיקעל עס-הארץ אין די זא-
בען. איד קלעהר און קלעהר און קען ניט דערקלעהרען, צי גיט
מען א זופ קאווע און א טרונק וואסער, צי טרינקט מען אויס
פריהער די גאנצע קאווע און נאָכדעם די גאנצע וואסער, אָדער
פערקעהרט?

— אפשר ווייסטו וואָס מען טהוט מיט די וואסער? —
האב איד שוין מיינער געפרעגט.

נאָר מיינע איז געבעד רויט געוואָרען און האָט געדריקט
מיט די פלייצעס: — „מילא, לאַמיר טרינקען די קאווע און
נאָכדעם די וואסער!“ — האב איד זיך פערלאָזען אויף גאָט'ס
בעראַט און גענומען טרינקען. געטרונקען האָב איד איידעל מיט
דרד-ארץ; א זופ און אוועקגעשטעלט די גלאַז צוריק אויפ'ן טע-
צעלע. אבמרינקענדיג אזוי א פערטעל גלאַז, בין איד אינגאנצען
צו זיך געקומען, מיינע אויף, און מיר האָבען גענומען קוקען טא-
קע ווי עס געהער צו זיין. בקצור, איד קוק אזוי צו אלע טיש-
לעך, און דערזעה איין בעקאנטען, דעם אנדערען און דעם דרי-
טען, און דוקא פשוט'ע אידען, פריקאזשטיקעס, ווי איד.
שטארבען געבעד פאר א גראַשען. „ע“, קלער איד, „וואָס האָסטו
מורא געהאט?“ און איד ווער ביי זיך שטייף, פונקט ווי אין

דער היים. היים איז מיר אויפ'ן שעהנסטען אופן, בין איד מיר מיט און הויב אן אויסטהאן דעם בנד, האט זיך צו מיר גענער בען א כאפ עפעס א שייגעצל פון א יאהר 13—14, און האט גלייך צוגענומען און איהם אוועקגעטראגען ערגעץ העט ווייט. די מעשה האט מיר שוין שטארק הנאה געטהאן, עס איז פונד דעסמוועגען א כבוד — עס איז דאך פארט בריסטאל, מען קען דאך דאס ניט לייקענען... מורא האב איד אבער געהאט, א קשיא אויף א מעשה: אפשר וועט מען נאך פערבייטען דעם בנד... איד האב אמאל געהאט אזא מעשה, און דוקא אין טהעאטער, אמת ניט אין ווארשווי. נאך דאס איז אלץ גארנישט. איד טרינק אויס די גלאז קאווע און הויב אן בעטראכטען דעם עולם געהנטער, איד גיב א קופ: וועה איז מיר — אנטקעגען מיר זיצט מיין בעל-הבית! איד בין געווארען טויט: א קלייניגקייט, ער קען נאך מיינען, אז איד שטעל איהם בדלות.

— קום אהיים, ביילקע — האב איד גענומען שלעפען

מיינע.

— וואס איז, וואס איילסטו זיך? — זאגט זי אונצופריד

דען.

וואס אייל איד זיך, זאג איד איהר ניט. איהר מיינט, עכ איז גוט צו בעווייזען זיך פאר א פחדן פאר א ווייב, בפרט נאך פאר א יונג ווייבעל; עס ווילט זיך ניט. בקצור, קוים מיט צרות — זי געהט. וויל איד אבצאהלען — נימא דער קעלנער מיינער — פערפאלען געווארען. שלעכט, וואס טהוט מען? זוכען איהם מיט די אויגען האב איד מורא, אז דער בעל-הבית זאל מיד ניט דערזעהן, — איד זיך ממש אין געהאקטע וואונדען און היט זיך, ניט א ריהר צו טהאן. איד האלט דעם קאפ צו דער וואנד און היים איהר, אז זי זאל אבשמעלען דעם קעלנער און איד וועל שוין בעצאהלען. זאגט זי, אז זי קאן איהם ניט, זי האט זיך אין איהם גאר ניט איינגעקוקט פריהער. א ביטערע מעשה! מילא, איד מאך הארץ און קעהר אב דעם קאפ און זיך אליין

און ציטער, דער בעל־הבית מיינער זאל מיך ניט דערזעהן. א קלייניג
 ניגקייט! אומגליקליך קען איד ווערען! בקיצור, דער קעלנער
 איז דורכגעגאנגען און איד האב איהם בעצאהלט 40 קאפיקעס
 פאר צוויי גלאז קאווע... פאר די וואסער רעכענט מען ניט, און
 א גרווענע האב איד איהם געגעבען „נא טשאי“, און איד וויל
 שוין ענטלויפען. איז ניטא דער שייגעצעל, וואס האט צוגענוי
 מען דעם בגד... געפעלט אייד אן עסק! און דא זיצט דער בעל־
 הבית און אט נאך א האר דערזעהט ער מיך. א קלייניגקייט—
 דער בעל־הבית טרעפט דעם פריקאזטיק אין בריסטאל! קוים
 מיט צרות געפונען דעם שייגעצעל. ער האט מיך נאנץ פוין אַנֶר
 געטהאן דעם בגד, האב איד איהם אריינגערוקט אויך א גרויוניע
 „נא־טשאי“ און זיך ארויסגעכאפט ווי פון תפיסה און האב גע-
 דאנקט גאט וואס מוין בעל־הבית האט מיך ניט דערזעהן... א
 קלייניגקייט! דער פריקאזטיק מיט איהם אין איין פלאץ און
 נאך וואו? — אין בריסטאל: אונגליקליך וואלט איד געוואָר-
 רען!...

ברוך ה' אלהינו
 ה' אלהינו ה' אחד

דער מילכיגער משאלענמ.

חשה איז אמאל געווען א שענע בעל־הבית'טע איז קלעמענ־
קע: קיין גביר'טע, אפילו קיין נגידה איז זי קיינמאל ניט געווען
נאר קיין ארימע אויך ניט; איהר מאן חיים בערעס איז געווען
א הענדלער פון כל התבואות: פון ווייץ, קארען, האַבער, גערשטען
גריקע, באָב און אַרבעס און אמאל אויך פון טרוקענע יאָגערעס
און שוועמליד; אין שטערטעל פלעגט מען זאָגען: חיים בער
דעם וויל איינגעהמען די גאַנצע וועלט... צי פלעגט ער פערדייע
נען צי ניט, האָט ער קיינמאל ניט געוואוסט. אז מען פלעגט
איהם פרעגען: וואָס מאכט איהר ר' חיים? ווי געהט עס אייך?
פלעגט ער נאָר ענטפערען: עט, א דאַנק גאָט — עס רודעלט זיך.
און דאָס „רודלען זיך“ איז א גוטער סימן, אז מען איז תקיף אין
מעמד.

און אַט דאמאלס בשעת עס האָט זיך גערודעלט איז חשה
געווען „א שעהנע בעל־הבית'טע: דעם ערשטען חלק פלייש פלעגט
גט איז יאָטקע בעקומען חשה; און אז זי פלעגט אמאל קיין צייט
ניט האבען צו קומען דאנערשטאג אין יאָטקע פלעגט די קצב'טע
איהר אליין ברענגען אין שטוב אריין, וואָס ניט יעדער בעל־הבית
טע איז זוכה דערצו, ווי די קצב'טע פלעגט אליין זאָגען:

— מאָגט איהר מיר גלויבען, חשינקע, אז חוץ פייגע־לאַח'ן
טראַג איך אין שטוב קיינעם ניט קיין פלייש, ניט דערלעבען וועט
ביי מיר זעלדע ריבא'ס צי חייטשע וועלוועלס, איך זאל זיי אין
שטוב אריינטראָגען.

און חשה'ן פלעגט עס זעהר הנאה טהון, וואָס מעהר נישט
ווי פייגע־לאַח'ן או זאיהר טראַגט מען אין שטוב אריין. א שפּאַס
פייגע־לאַח! די ערשטע גבירה'טע איז שטערטעל!

אויסער דעם איז חשה'ן געווען צו דערקענען פאר א „שע-
נע בעל-הבית'טע אין „צדקה“. „א שפאס איהר צדקה! פלעגען
די שטערטילשע שטענדיגע נבאי'טעס ריהמען — קלענסטע
נדבה אין ביי איהר א קאפיקע! א גראשען — חלילה! וועט
זי קיינמאל ניט געבען. אין צדקה שטעהט זי שוין העכער פאר
דער נביר'טע פייגע-לאה'ן — יענע איז טאקי איין אמת'ע חויר,
אונזערע דער זאלען זיך ניט דערגעהן...

און אזוי האָט זיך חשה געפיהרט איהר גאנצען לעבען, אזוי
לאנג עס האָט זיך ביי איהר מאן חיים בערעס „גערודעלט“.
אבער „רודלען זיך“ קען אויך ניט אייביג.

ר' חיים האָט זיך פלוצים צוגעשטעלט און „אָנגעזעצט“...
אבער אין קלעמענקע זעמצט מען ניט אָן ווי אין די גרויסע
שטעדרט, וואו דער אַנזעצער זאמעלט צונויף א פאָר הונדערט
טויזענד רובעל, מעלדעט באַנקראַט, רוקט זיך אָב א פאָר
חדשים אין די מרחקים און נאָכהער קומט ער צוריק און
זענד רובעל, מען מעלדעט באַנקראַט, מען רוקט זיך אָב א פאָר
טאָקי אָנגעזעצט, שטעלען זיך קען מען שוין קיינמאל ניט...

אז ר' חיים בערעס וואָלט מיט צעהן יאָהר צוריק מאכען
א חשבון וואָלט דאמאָס אויך דער „סך הכל“ ניט ווייזען בע-
סער ווי אין דער צייט, ווען ער האָט געמעלדעט באַנקראַט, נאר
דערויף האָט ער קיינמאל קיין צייט ניט געהאט און האָט שטענ-
דיג געקלערט, עס רודעלט זיך זאָל זיך רודלען... אי וואָס: שפע-
טער, נאָכדעם — עס וועט דאָד מווען פלאצען די זייפענבולבען!
— עט!

און מיט דעם דאָזיגען „עט“ האָט ר' חיים „געצויגען גאנצע
צעהן יאָהר, און אז דער „עט“ האָט אבער אָנגעהויבען דערעסען
ווערען ר' חיים'ס קאָפּ, וועלכער פלעגט שטענדיג געהן ווי מען
זאָגט „האָדאָראָס“ פון לייהען און צאָהלען, האָט ער אויך מיט
דעמוזעלבען „עט“ זיך מיטש געווען אז: עט וואָס ווערט דערפון?
מען מוז! פריהער, שפעטער...

און אויף מאַרנען האָט קלעמענקע געקאַכט :
 — וואָס זאָגט איהר ? ר' חיים בערעס, אזא „תקוף אין
 מעמד“, אזא שאַרפער הענדלער, אזא ספעקוליאַנט, האָט אנגע-
 זעטצט.

— איך האָב פריהער געוואוסט, אז אזוי וועט זיין.
 — קען מען היינטיגע צייטען געבען געלד אויף פראַצענט?
 — די בעסטע זאך — אין דער אייגענער קעשענע.
 און ביז וואנען אין קלעמענקע האָט זיך ניט געטראָפּען
 קיין אינטערעסאנטערע נייעס, האָט דער עולם אלץ געשמועסט
 וועגען חיים בערעס און וועגען דער געוועזענער שענער בעל-
 הבית'טע חשה'ן.

נאָר אין קלעמענקע מאַכען זיך אָפט נייעסען: אין גיכע
 האָט זיך געטראָפּען א מחלוקת וועגען שוחטים: קלעמענקע האָט
 פּערוואָלט א דריטען שוחט, און א דאנק דעם דריטען שוחט,
 וועלכען מען האָט אראָבגעבראַכט פון דער ווייט, איז ר' חיים בע-
 רעס „אַנזעטץ“ פּערגעסען געוואָרען: נאָר דאָס הייסט ניט, אז
 מען האָט איהם ווייטער אָנגעהויבען „געטרויען“, ניין! קיין
 בטוח וועט אין קלעמענקע אז אַנזעטצער קיינמאָל ניט ווערען,
 אפילו די קצב'טע וועט א פונט פלייש ניט באַרנען. פּערגעסען
 הייסט: מען האָט איהם אויפגעהערט צו געטרויען און אויפגע-
 הערט צו רעדען וועגען איהם, און ר' חיים בערעס האָט זיך אָנ-
 געהויבען צעהלען צווישען אלע איבעריגע געפאלענע בעל-בתיים
 אין קלעמענקע.

אוראי איז עס א גרויסער „בראָך“ אז די „ערשמע“ בעל-
 בתיים ווערען די לעצטע, נאָר חיים האָט עס ניט אזוי שטאַרק
 געפיהלט, דעם כבוד אין בית-המדרש האָט ער אפילו ניט גע-
 האט ווי אמאָל, אָבער דאָך „די שמאָט“ אין מזרח איז געבליבען
 דיוועלכע, ניט ווייט פון רב, און א „מזרח וואַנד“ יידען און דעם
 רב'ס אַ שכן וועט דער גבאי, ווי ער זאָל ניט זיין קיין גראַבער
 יונג, ווי ער זאָל זיך ניט וועלען רייצען מיט א געוועזענעם שע-

נעם בעל־הבית, וועט ער דאך קיין העזה ניט האַכען אויפֿרר פֿען רביעי, צי, זאל דער אויבערשטער אויסהיטען — איינס פֿאר אַהרון. דעם זעלביגען שלישי פֿלעגט ר' חיים נאָכ'ן אַנזען אויף בעקומען. אמת, ניט אזוי אָפֿט ווי אמאָל!

פֿיהלען האָט שטארק געפֿיהלט איהר בראַך חשה. זי, חשה, די ערשטע בעל־הבית'טע אין צדקה, אין יאטקע, אין גאס, אין געביד אזוי געפֿאלען געוואָרען, אז זי פֿלעגט שטיל־ערהייט ווייִר נען.

און פֿאר וואָס זאל ניט וויינען?

אמאָל, אז די צוויי שטאָרט גבא'טעם, בילע־גיטע מיט חנה־לאה'ן פֿלעגען געהן איבער דער שטאָרט, פֿלעגט מען צום ערשט מען אריין צו איהר, און זי פֿלעגט זיי ערשטענס בעמען זיצען מיט א ברייטען מויל, ווי עס פֿאסט פֿאר א געהויבענער בעל־הבית'טע: צווייטענס פֿלעגט זי מיט נאָך א ברייטערען מויל פֿרעגען: פֿאר וועמען געהט מען דאָס? און אז די גבא'טעס פֿלעגען זי אַברופֿען אין א ווינקעל און איינרוימען איהר אין אויער: „פֿאר יענקיל דעם מלמד; וואָס ווייסט איהר: זיי זיצען שוין אכט טאָג אָהן ברויט!...“ פֿלעגט זי דאמאָלס ווי א ציטער טהאָן, מען זאל זעהן וואָס פֿאר א גוט האַרץ זי האָט און אלץ מיט ברייטקייט. אויפֿמאכען דעם קאמאָד און ארויסגעהמען פֿון דאָרט א גאנצען פינפֿטאָפֿעקענעם, און די ווייבער פֿלעגען בלייבן בען ווי פֿערשטאָרט און איינע פֿלעגט זיך אַנרוימען:

— מסתמא, אז איד האָב געזאָגט מען זאל אריינגעהן

פֿריהער צו חשה'ן, האָב איד געוואוסט וואָס איד רעד.

און דערנאָך פֿלעגט זי אַגהויבען א ווינשעווען:

— דער אויבערשטער זאל העלפֿען...

פֿון דאָס אלץ פֿלעגט חשה וואקסען פֿאר נחת און גדולה.

היינט — אויס כבוד. אז זי דערזעהט דורכ'ן פֿענסטער די

גבא'טעס בעהאלט זי זיך און הייסט די קינדער זיי זאלען

זאָגען: „ניטאָ די מאמען אין דער היים“... און אָפֿטמאָל אין

איהר פערשפארט צו בעהאלטען זיך: די גבאי'טעס ווייכען אויס
 אין נאנצען איהר הויז: צו חשה'ן דער אמאליגער ערשטער
 בעל-הבית'טע אין קלעמענקע געהט מען ניט אריין נאך א נדבה!
 און ביי אזעלכע פעלע וויינט זי ווי יום כפור צו געיל'ה...

נאך נאך מעהר ווערט פערגאסען איהר בלוט ווי וואסער,
 ווי זי דריקט זיך אליין אויס, אין יאטקע. האַטש זי געהמט
 שטענדיג פאר מזומנים, ווייל בארגען, ווייסט זי וועט מען איהר
 שוין ניט, נאך דאס „אויפגעהמען זי" אין ניט וואָס אמאָל, דער
 חלק איז גאר איין אנדערער, שוין לאנג אז מען האָט איהר קיין
 שטיקעל „ריפ" ניט דערלעגט, קיין פעטען ביין, פון וועלכען דער
 טשאַלענט איז אזוי געראַטען, נאָר עס געהט ניט אין דעם בייז:
 חשה איז אפילו אין די גוטע יאהרען קיין „פרעסערין" ניט גע-
 ווען, די געפאלענקייט — אַט וואָס איהר פערדריסט, אַט אויף
 וואָס זי וויינט!...

פון ברענגען אהיים דעם חלק פלייש רעדט מען שוין ניט!
 אז חשה זאל איצט אפילו צעהן דאָנערשטאָגען ניט קומען אין
 יאטקע וועט איהר די קצב'טע אין שטוב ניט אריינטראָגען.
 האַטש אין די „גוטע צייטען" האָט די קצב'טע אויך פון איהר
 ניט געלעבט, ניט גליקליך געוואָרען, נאָר דאמאָלס איז עפעס
 אנדערש געווען, דאמאָלט איז אין שטעדטיל חשה געווען א
 נאנצע סדרה, אבער איצטער פאר וואָס קומט איהר טראָגען נאָך
 אהיים דעם חלק פלייש?

און עס האָט זיך טאקע געטראָפען, אז חשה האָט זיך איין
 מאָל איינגעשפארט און ניט געוואָלט געהן אין יאטקע, וואו
 איהר בלוט ווערט פערגאסען...

— פון וואָס-זשע וועסטו מאכען שבת? האָט איהר חיים
 געפרעגט.

— און פון פונט פלייש וואָס איד וועל געהמען, מיינסטו,
 קען מען מאכען שבת? האָט חשה זיך געקלאָגט, אלץ איין
 שוואַרץ יאהר! עס וועט זיין רעכט אַ מילכיגער שבת!

חיים'ען איז אפילו דער פלאן ניט געפעלען, נאָר וואָס
 זאָל מען טהאָן, אז עס זיינען פאַרט אויסגעגאנגען אמאָליגע
 יאָהרען און ניט ווילענדיג האָט ער געזאָגט :
 — מיילא, זאָל זיין אַ מילכיגער שבת ! וועסט ביי מיר אַלץ
 פועל'ן ! עס איז אפילו ניט אזוי שען !
 — קיינער וועט אונז ניט קוקען אין טאָפּ, — האָט חשה
 איהם געטרייסט.

דער מילכיגער טשאַלענט, וואָס חשה האָט דעם ערשטען
 מאָל אין לעבען געשטעלט, האָט געראַטען... די קארטאָפּעל מיט
 פוטער זיינען געווען איינגעפרעגעלט, און דער ריח האָט זיך גע-
 הערט שבת ביי'ם טיש ווי פון די בעסטע געבראַטענס.
 — גאנץ גוט ! האָט חיים געלויבט.

— דער זכות פון שבת ! — האָט חשה דערקלערט.
 און חשה, די ניט לאנג געוועזענע שעהנע בעלי-הבית'טע,
 וואָס איהרע טשאַלענטען האָבען געהאט א שם אין גאס, איז גע-
 ווען צופריעדען פון דעם ערשטען מילכיגען טשאַלענט ! עס איז
 א וואונדער, אבער ווי געזאָגט, איז חשה קיין פרעסערין ניט גע-
 ווען.... בשעת חשה פלעגט איז די גומע יאָהרען מאכען גומע
 טשאַלענטען מיט'ן שענעם חלק פלייש, מיט דעם פעמען קוגעל
 איז דאָס אויך געווען ניט דערפאר, ווייל זי איז א פרעסער'ן.
 חלילה ! די ליטווישע וויבער האַלמען וועניג פון דער אכילה.
 דעמאָלט איז דאָס אויך געווען לכבוד שבת, אבער אז דערזעלבער
 מעם האָט דער מילכיגער טשאַלענט, די קארטאָפּעל מיט פוטער,
 וואָס קאָסטען אזוי ביליג און צוליעב וואָס זי דארף ניט געהן
 שוואַרצען די אויגען אין יאטקע, וואו אמאָל פלעגט זי געהמען
 דעם בעסטען „חלק פלייש“ און היינט קען זי מעהר ניט געהמען
 ווי איין פונט, — היינט פאר וואָס זאָל זי ניט זיין צופריעדען
 און דאנקען גאָט ? !

און אזוי האָט חשה א גאנצען האַלב יאָהר געמאכט מילכיג-

גע שבתים, און די סינדער און אפילו חיים אליין פלעגען זיך ניט קענען אבלויבען פון דעם זיסען טעם פון דעם מילכיגען טשאַלענט.

נאָר איין מאָל האָט זיך מיט'ן טשאַלענט געטראָפּען אַ גרויס אונגליק, און חשה האָט זיך פּערשאַלטען איהר לעבען. ביי חשה'ן אליין איז קאליע געוואָרען דער אויווען, ער האָט געדארפט האַבען אַ קליינעם רעמאַנט, וועלכער האָט געדארפט קאָסטען ניט מעהר ווי פינף גילדען; פּערשמעהט זיך, אין די נומע יאָהרען, ד. ה. בשעת עס האָט זיך „גערודעלט“, וואָלט חשה גלייך רופּען אַ „מוליער“ און וואָלט עס פּערריכט, אבער איצטער, אז עס איז זעלטען פאַרהאַן אַ גראַשען אין שטוב, קען מען זיך זומערצייט בענעהן אָהן איין אויווען: ווארימעס קאכט מען אויף אויפ'ן פּריפעטשיק און טשאַלענט „רוקט מען“ ביי אַ שכנה.

צייט ביי חשה'ן איז קאליע געוואָרען דער אויווען „פּער-רוקט זי איהר טשאַלענט ביי עטיל לייזער'ס, אויף אפילו ניט קיין נגידת'טע, נאָר אַן אויווען האָט זי גראָד אַ גומען, אלע שכנים פּרעגלען ביי איהר אויף יום טוב „יאָדערליד“ און נאָך אזעלכע מיני יום-טוב'דיגע כבודים, וואָס ניט יעדער אויווען טויג דערויף, די נאסיגע ווייבער קענען זיך פון דעם אויווען ניט אַבלויבען: ערשמענס איז ער די גרויס ווי אַ „פּעלד“, אין צווייטענס האלט ער „היטץ“. וועגען עטיל'ס אויווען דערצעהרט מען זיך אַן אין גאס חרושים: איין מאָל בשעת עס איז געווען דער גרויסער עכוב'הקריאה און מען האָט זיך אין בית-המדרש געשלאָגען ביז פאר נאכט, אז טשאַלענט האָט מען געגעסען, בשעת מען האָט געדארפט עסען שלש-סעודות, און ביי אלעמען איז פון די טשאַלענטען „אש“ געוואָרען, ד. ה. קאלט ווי אייז, און יעדע פרוי האָט געשאַלטען דעם גבאי פון בית-המדרש, אז פון איהם זאָל ווערען וואָס עס איז געוואָרען פון „טשאַלענט“.

אפילו דאמאלס, איהר פערשטעהט, אין אזא עת-צרה, זיינען די טשאַלענטען, וואָס זיינען געשטאַנען ביי עטלען אין אויווען, געווען היים ווי פייער און פון עטילס טשאַלענטען וועגען האָט מען זיך נאָך געקענט שלאָגען אין בית-מדרש ביז נאָך מעריב, וואָלט אויך קיין בייז ניט געווען. נאָך א מעשה דערצעהלט מען וועגען עטיל'ס אויווען, אז איין מאָל האָט דער אויווען געהאַל-טען אזא היטץ, אז איין שכנה'ס א טשאַלענט האָט „געקאַכט“, די שכנה אין געווען אויסער זיך פון שמחה: דער טשאַלענט אין אזוי היים! ... נאָך די שמחה האָט איהר געקאַסט גענוג גע-זונד: נאָך א שכנה אין דערביי געשטאַנען און זעהענדיג ווי דער טשאַלענט קאַכט אזוי, האָט זי א פאַטש געטהאָן מיט די הענד און האָט א געשריי געטהאָן:

— א קויל איז מיר! איהר האָט א „שאלה“.

— ווי הייסט? איז יענע געבליבען א טויטע.

— וואָס, איהר מאכט זיך צום נאָר? אָדער איהר זענט

א נויה? איהר זעהט ניט אז אייער טשאַלענט „קאַכט“ אזוי ווי מען וואָלט איהם ערשט היינט פעררוקט. לויפט ניכער צום רב און פרעגט.

נאָך א פּאָר שכנות, וועלכע זיינען אויך געקומען נאָך זייע-דע טשאַלענטען האָבען פּאַדטאַקעוועט און דערצעהלט א מעשה, ווי אזוי ביי חיינע שרה'ס אין אזוי אמאָל טרייף געוואָרען א טשאַלענט: ער האָט זעהר געקאַכט.

די שכנה, צו וועלכער דער טשאַלענט האָט געהערט, איז געביד ניט טויט ניט לעבעדיג אוועקגעלאָפען צום רב: נאָר אַ דאנק דעם רב'ס ליעבשאפט צום שבת, האָט ער זיך געסטארעט ווי ווייט מעגליך איז כשר מאכען, און גראבלענדיג זיך א היבשע צייט אין „שאלות ותשובות“ האָט ער דעם טשאַלענט כשר גע-מאַכט.

אַט ביי דער עטלען האָט חשה די לעצטע צייט איהרע מילכיגע טשאַלענטען גערוקט, און אויך דאָ האָט איהר דאָס

גרויסע אומגליק געטרעפן און זי האָט א פערשמערטען שבת געהאט; איהר שטיקעל שטאַלץ, וואָס איז נאָך געבליבען פון די פאַריגע גוטע יאָהרען איז אין גאַנצען צובראַכען געוואָרען. און זי, חשה די ערשמע בעל־הבית'טע אין גאָס, איז אזוי גע־פאלען געווען, אז אפילו פריידע־שלמה'ס, די אַרימסטע פרוי אין גאָס, האָט איהר בעדויערט :

— אַט וואָס פון א מענשען ווערט! א מוסר אראַבצונעה־מען, ס'טייטש! חשה זאָל פערשמערען אזוי שבת און אַבֿקומען מיט מילכיגע קארטאָפּלעס...

דערנאָנגען זיך איז מען צוליעב א יונגע ווייבעל, וועלכע איז ערשט אראַב פון קעסט און וועלכע איז נאָך ניט געווען געניט אין עטיל'ס אויווען און אין אלע טשאַלענט מעפ, וואָס זענען דאַרטען געשטאַנען און זי האָט פערביטען איהר טשאַלענט אויף חשה'ס. בכלל זיינען אלע טשאַלענט מעפ עהנליך איינער צום אנדערען, גלייך פערשמאַלצען, און מבדיל זיין אין איין איין אויווען פון א טאַפ, דארף מען זיין א גרויסע בריה. און די יונגע ווייבעל וועלכע איז נאָך ניט געווען קלאָר אין די מעפ, האָט ארויסגענומען חשה'ס טשאַלענט און אוועקגעטראָג־גען אהיים, אנשטאַט איהרען. אין דער היים האָט זי אויפגעהויבען דעם דעקיל און געוואַלט זעהן צי עס איז גע־ראַטען, צי לייגט דער קוגעל אין גאַנצען צי זיינען ווייך גע־וואָרען די ביינער און נאָך אזעלכע בעטראַכטונגען. אבער ווי גרויס איז געווען איהר וואונדער, אז אנשטאַט וואָס זי האָט פערקאכט רעטשקענע קאשע, האָט זי דערזעהן קארטאָפּעל און פון קוגעל אן אַפלייש איז קיין זכר ניט געווען.

אין א האַלבע שעה ארום האָט די גאַנצע גאָס געקאכט פון דעם נייעם : א מילכיגער טשאַלענט!...

ביי חשה'ן איז געווען א פערשמערטער שבת. זי האָט זיך לכתחילה געוואַלט אבוואַרפען פון טשאַלענט, נאָר דערמיט האָט זי נאָך ערגער געמאכט — די ווייבער פון גאָס האַבען זיך גע־

טרייסט אז עס טרעפט אזוינע אונגליקען, מען פערשטעהט אז זי, חשה, האָט ניט געמיינט צונעהמען דעם פליישיגען און לאַך זען דעם מילכיגען, ווייל אלע ווייסען, אז זי איז א טייערע אידען גע און מען געדענקט נאָך די אמאָליגע צדקה איהרע, די אמאָליגע נע שבתים, אבער, די אלע נחמות האָבען נאָך איהר מעהר גע־שנימען דאָס הארץ, און זי האָט ביטער געוויינט.

— דו ביזט עס ווערט! — האָט זי חיים געשטראפט אנה שטאַט צו טרויסטען — מיט אַרימקייט דארף מען זיך ניט שעד מען, וואָרים וואָס מען שעמט זיך מעהר איז אלץ קענטיגער די אַרימקייט, וואָלסטו מאכען שבת ווי אלע ווייבער מיט א שטיק קעל פלייש, ניט שעמען זיך געהן אין יאטקע, וואָלסטו ניט האָבען אזא פערשטערטען שבת.

חשה האָט ניט געענטפערט, זי האָט נאָר שטיל געוויינט,

ביים „טייטש־חומש“, ס'איז גראַד געווען שבת חזון.

— גוט נאָך וואָס איד האָב אין די גוטע יאָהרען געקויפט א טייטש־חומש! דאנקט זי נאָט און נעהמט זיך געשמאק צו לייך ענען און נאָך געשמאקער צו וויינען!

מיין חבר.

ער איז געווען אליין אין דער וועלט — אויסער מיך אלס חבר האט ער קיינעם נישט געהאט. מיט מיר איז ער אבער אויך נישט זיכער געווען. איך האב אויסער איהם אויך אנדערע פריינד געהאט. ער איז געווען אויף זיי אייפערזיכטיג, אבער ער האט זיי קיינעם נישט בעליידיגט מיט א וואָרט.

ער פלעגט מיר אמאל זאָגען: ווען איך שטארב, בלייבט מיין געדעכעניש בלויז אין אייער קאַפּ. און אז איהר וועט שטארבען, בלייבט שוין נאָר קיין זכר נישט פון מיר.

נאָך דעם פלעגט ער מאַרנע שמייכלען, בלייבען שטיל א ווילע און, אויסשטעלענדיג די אויגען אויף מיר, צוגעבען: — דאָס איז שרעקליך, אמת?

אמאל פלעגט ער צווייפלען, אויב אפילו איך וועל זיין אַן דענקען האַלטען אין מיין קאַפּ, און דערפאר פלעגט ער מיר געבען אַפּט ביכער מיט'ן אויפשריפט: צום אייביגען אנדענ-קען...

די אויפשריפטען פלעגט ער שרייבען מיט נומער טינט, טיעף איינגעקריצט די ווערטער אין פּאפּיר אריין. איך האָב עס דייטליך געמערקט.

נאָכהער האָט ער אויך דערין אָנגעהויבען צו צווייפלען: ווי לאנג קען לעבען א בוך!

האַט ער זיך אָנגעהויבען פאר דאָס לעצטע געלד פאַטאָ-גראפירען און פון יעדער פּאַזע מיר א פּאַרטערט געשענקט מיט'ן אויפשריפט: צום אייביגען אנדענקען!

אַפּט פלעגט ער מיך רעווידירען:

— וואו האַסטו מיינע פאַטאָגראפיעס?

דערביי פלעגט ער אויסזעהן שטרענג און פאָרשענד.
 און ווען איד פלעג איהם ווייזען זיי אין דער בעסטער
 אַרדנונג. פלעגט ער זיך אביסעל בערוהיגען און פלעגט מורמ
 לען:

— היט זיי!

איינמאל האָט ער מיך פלוצים געפרעגט:

— ווי לאַנג, דענקסטו, קען לעבען א בויס?

— א בויס? — האָב איד איבערגעפרעגט, פערוואונדערט

פון זיין פראגע, — איד בין קיין באַטאַניקער נישט...

— א דעמב, למשל, א גרויסער דעמב? — האָט ער יויר

טער געפרעגט און געקוקט אויף מיר מאַדנע.

— א דעמב?... א דעמב קען לעבען א יאהר טויזענד... —

האָב איד איהם סתם א זאָג געטהאָן.

— טויזענד יאהר? — האָט ער זיך אָנגעהאפט און זייר

נע אויגען האָבען געשטראהלט. — אויב אזוי...

— איז וואָס? — האָב איד מיך געוואונדערט.

ער האָט מיר אבער נישט ערקלערט.

איז א וואָך ארום האָבען מיר ביידע געשפאצירט אין

וואַלד. ער איז געגאנגען פאַראויס שטום און בעקוקט די ביי

מער.

— איד וואָלט געווען א בעלז אַנצוקוקען א דעמב...

— קיין דעמבעס זעהען זיך עפעס נישט... — האָב איד

בעמערקט.

— קום, העלף מיר זוכען א דעמב... — האָט ער זיך ווי

נעבעמען.

מיר זיינען געגאנגען אלץ ווייטער אין וואַלד. ענדליך האָט

ער אויסגעשריען ווילד פאר שמחה:

— אָט איז א דעמב!

— יא, דאָס זעהט אויס א דעמב! — האָב איד מסכּם גע

ווען.

ער האָט דעם בוים בעטראכט פון אלע זייטען, ארומגענומען מיט ביידע הענד דעם דיקען שטאם און זיך אָנגעלעהנט פערט-טראכט און באלד האָט ער ארויסגענומען א קליין מעסערל פון מאַש.

— וואָס ווילסטו טאָן ?

ער האָט מאָדנע געשמייכעלע און געענטפערט :

— איך וויל דאָ אויסקריצען מיין נאָמען...

און טיעף איז בוים האָט ער יעדען אות פון זיין נאָמען איינגעשניטען.

נאָכדעם האָט ער אבגעווישט דעם שווייס פון שטערן, וואָס די ארכיט האָט ביי איהם ארויסגערופען, און זיך געווענדט צו מיר:

— טיינסטו ווירקליך, אז דער דעמב קען לעבען טויזענד

יאָחר ?

— אויב א דונער וועט איהם נישט איינשלאָגען... — האָב

איך קורץ געענטפערט.

זיין געזיכט איז געוואָרען בלאַס ווי קרייד, און ער האָט

קוים געקענט אויסריידען :

— קום !

מיר האָבען פערלאָזען דעם בוים און זיינען געגאנגען שווייך

גענדיג איבער'ן אלטען געדיכטען וואַלד, וועלכער האָט מרהר

שחורה'דיג גערוישט.

איז א פאַר וואַכען ארום האָט ער מיר ווידער געבראכט א

בילד מיט'ן אלטען אויפשריפט :

צום אייביגען אַנדענקען !

די בעגעגעניש.

דעם יונגענמאן ב. האָט מען מיר פאַרנעשטעלט אַלס אַ
מוסטער פון אַ זעלטענעם עהרליכען און גוט־ערצויגענעם מענ־
שען. אַיך האָב מײַך שטאַרק פּעראַינטערעסירט מיט איהם. אַיך
האַב בעשלאָסען מיט איהם חבֿר צו ווערען.

אַיך האָב איהם בעטראַכט פון קאַפּ ביז די פּיס און האָב
בעמערקט, אז ער איז ווירקליך אַ זעהר נאַבעלער מאַן. איבער־
הויפּט זיינען מיר געפעלען געוואָרען זיינע רויטע בעקעלעך און
דער גלאַטער נישט געקנייטשטער שמערן.

אזא מענשען האָב אַיך געוואָלט אַרויסווייזען מיין אויפ־
מערקזאַמקייט. אַיך האָב אַרויסגענומען מיין פאַרטסיגאַר און
האַב איהם געוואָלט מכבֿד זיין מיט אַ פּאַפּיראַס.

— דאַנקע! — האָט ער העפּליך זיך פּערנייגט — אַיך
דויכער נישט. און גלייך נאַכדעם האָט ער אַרויסגענומען אַ
פּושקעלע פון טאַש, אויפגעפענט און פון דאַרט אַרויסגענומען
אַ קליינע מענטע קייקעלע און אַריינגעלעגט עס אין זיין מויל.
אַיך האָב פּערשעמט אַרויסגענומען אַ סיגאַרעטעל פאַר מיר
אַליין. פּעררויכערט און נישט געוואוסט וואָס צו ריידען.

מיר זיינען פאַרבײַ אַ קאַפּע־הויז. מַר האָט זיך געוואָלט
אַרויסווייזען מיין אויפגעלעגטקייט צום נייעם חבֿר. אַיך האָב
איהם אַינגעלאָדען אַריינצוגעהן.

— מיט פּערנניגען! — האָט ער אַינגעשטימט.

מיר האָבען זיך געזעצט בײַ אַ טישעל.

עס איז צוגענאַנגען אַ קעלנער.

— צוויי קאַפּע! — האָב אַיך בעשטעלט.

— ניין! ניין! — האט ער זיך אנגעכאפט — פאר מיר
 מילך! מילך!
 איך האב געטרונקען מיין קאפע, ער האט נעטרונקען
 זיין מילך...
 קעגענאיבער האב איך בעמערקט א שעהנע פרוי. איך
 האב איהם געמאכט אויפמערקזאם...
 — זעהט, וועלכע אויגען!
 ער האט טרוקען בעמערקט:
 — צו וואס איז דאס קוקען? עס איז נאָר אן עגמת־נפש
 און ס'קאסט געזונד...
 און מיין נאָבעלער נייער בעקאנטער האט אפילו נישט
 געוואלט אויפהויבען דעם קאפּ אין יענער זייט, וואו די דאמע
 איז געזעסען.
 נאכ'ן אַבטרינקען, איך — מיין קאפע און ער — זיין מילך.
 האב איך געבעטען ביים קעלנער א ציימונג פאר מיר און פאר'ן
 הערר ב.
 — אף, איהר רעכענט דען דאָ לאנג צו זיצען? — האט ער
 זיך געכאפט, אויפשטעלענדיג זיך. איך וואָלט שוין וועלען
 געהן.
 — ווארום? דאָ איז דאָך נאגן אנגענעהם צו זיצען, —
 האב איך איהם געוואלט פּערהאלטען.
 — עס איז אומגעזונד, זעהר שעדליך אין אזעלכע פלעצער
 לאנג צו זיצען: די לופט איז דאָ זעהר פּערדאָרבען...
 איך האב נישט געהאט קיין ברירה און האב בעזאָהלט פאר
 מיין קאפע און זיין מילך און בין ארויס מיט איהם אויפ'ן
 נאם.
 — וואָלט איהר נישט געווען א בעלן אמאָל אריינגעגעהן
 דא אין „אילוואן“? דאָ ווייזט מען זעהר שעהנע בילדער, —
 האב איך פאָרגעלענט מיין נייעם בעקאנטען.
 — אף, וואָס רעדט איהר! — האט ער זיך ווי דערשראָ-

קען — איהר ווילט מיר קאליע מאכען די אויגען... די האַזיגע
בילדער זיינען זעהר שערליך פאר דער ראיה...

— וואוהין דען וואָלט איהר איצט געווען א בעלזן? —

האַב איך איהם געפרעגט.

— איצט? ... ער האָט ארויסגעכאפט זיין זייגערל, וואָס
איז געלעגען איינגעוויקעלט אין א רימענעם בייטעלע, עס אויפֿ-
געעפענט און בעטראכטענדיג גענוי די צייט, האָט ער ווי דער-
שראַקען אויסגערופען:

— שוין האלב צעהן... פונקט צעהן געה איך שלאָפען...

ווילט איהר, פעטערקע, לאנג לעבען, — האָט ער מיר ארויפגע-
לעגט זיין האנד אויפֿן פלייצע, — זאָלט איהר שמענדיג געהן
צעהן א זייגער שלאָפען...

איך האָב אָנגעהוקט מיין נייעם בעקאנטען; זיינע רויטע
בעקעלעך האָבען ווי געבליהט, נאָר אין די אויגען איז געלעגען
די קעלט פון טויט... עס האָט מיך א שוידער געטהאָן.

— ענטשולדיגט, — האָב איך איהם בעמערקט — איך

האַב מיך עפעס דערמאָהנט... און דערלאנגענדיג איהם שנעל די
האנד, האָב איך זיך פלינק אָבגעטראָגען, און בין געפלוגען ווי
איינער אנטלויפט פון דעם טויט...

איך בין אוועק צוריק אין קאפע־הויז, געהייסען דערלאַנג-
גען א שווארצע קאפע, פעררויכערט א ציגאר, גענומען א פאַר
אילוסטרירטע צייטונגען און שפעטער אביסעל האָב איך זיך
צוגערוקט צו דער שעהנער דאמע און האָב מיט איהר געפלו-
דערט בין צוועלף א זייגער...

און די גאנצע יענע נאכט האָב איך געהאט דאָס געפיהל
ווי איך וואָלט זיך געראטעוועט פון עפעס א מאוסען טויט,
און האָב געטהאָן אלערליי סגולות, צו וואַכען און לעבען...
א, געבענטשט זאָל זיין דאָס לעבען! ...!

בלעמער.

1.

פ ר י ה ל י נ ג. דער וועכטער פון שטאדט-גארטען זיצט
ביים טויער און בעטראכט די ביימער. זיין אויג קען זיך זאט
נישט אַנקוקען.

די ביימער שמעהען פערצירט אין טוויזענדער גרינע בלעך
טער און קוקען מיט שמאלץ ארויף צו דער ליכטיגער זון, ווי זיי
וואַלטען ריידען: נא זעה, מיר האָבען זיך קעגען זיך נישט וואָס
צו שעמען!

דער וועכטער פערלאָזט דאָס בענקעל, אויף וועלכען ער
זיצט, און נעהט זיך דורך די אלעען. ער פעררייסט דעם קאָפּ
אין דער הויך און זיין אויג ווערט אָנגעגאַסען מיט א לייעב-
שאפט צום גארטען: ער וואַלט וועלען די אלע ביימער און בלעך-
טער ארומנעהמען אזוי ווי א קינד און זאָגען: איך האָב אייך
ליעב!

ער הויבט אויף די הענד און וויל אברייסען א צווייגעלע.
גאַר ער האָט חרטה:

— אזעלכע שענהע בלעטלעך! מען דארף זיי נישט רייסען, א
רחמנות!...

2.

ה ע ר ב ס ט. א קאלטער ווינד בלאָזט און רייסט אומד
דערבארימליך די פערגעלטע בלעטער פון די ביימער; זיי פאלען
איינס נאָך דעם צווייטען אויף דער פייכטער ערד און בעטען
אויס די אלעען.

איבער די אלעזן געהט אום דער וועכטער מיט א בעזים.
זיין בליק איז פינסטער און צארנדיג...
ער קעהרט זיי צונויף אין איין קופע, בלייבט שטעהן זוי
פערטראכט און ברומט ארויס:
— וואס טהוט מען מיט זיי? פערפלוכטע בלעטער!...

די בעטלערין.

זי אליין, די בעטלערין, האָט געקענט טהאָן מיט איהר פנים, וואָס זי האָט געוואָלט: פערקרימען איהם מיט א געבעט, אויסגלאַצען די אויגען מיט דער גרעסטער פערצווייפלונג, און אויב מען דארף נויטיג — קען זי גיסען מיט טרעהרען אויף... אבער דאָס אַנדערהאלבערזיעהריג קינד אויף די הענד אין א לאַיזעלעך, טויג גאָר נישט צו דער ארבייט. א ממזר א קינד דאָס איז: ליגט ביי איהר אויף די הענד און לאַכט...

אמת, דאָס קינד איז נישט שולדיג. עס איז זעהר א שעהנער זומערדיגער טאָג. גאנצע סנאַפעס שטראהלען פאלען אויפ'ן קינדס פנימעל. עס געפעלט איהם שטארק די ווארימקייט, די ליכטיגקייט... ער טאנצט ממש פאר נחת אין דער בעטלעריןס הענד...

— א שמחה אויפ'ן ממזר! — בייזערט זי זיך און גיט איהם א קניפ...

אַבער דאָס קינד זאָל זיך האַטש א קרים טאָן!.. אָט איז דורכגעפאָהרען א טראמוויי: דער טראמוויי קלינגט, קלינגט, און דאָס קינד הירזשעט פאר גליק...

— עס זעהט גאָר נישט אויס וויאנ'אָרים קינד! — עסט זיך די בעטלערין...

און אין הארצען טראכט זי, אז עס פעהלט איהם טאקי גאָרנישט... זיין מאמע, ביי וועמען זי באַרגט דאָס קינד אויף עטליכע שעה, קיבעלט עס און פיעשטשעט עס...

— אויסקרענקען זאָל זי דאָס געלד, וואָס איך גיב איהר פאר איהם! — שעלט זי פאר כעס, ווען דאָס קינד צולאכט זיך פון עפעס א זאך, וואָס געפעלט איהם אויף דער גאַס...

זי האָט אמאָל געהאט אן אייגען קינד, — דערמאָהנט זי זיך, — דאָס איז געווען טאקי א נאָלד; שטענדיג האָט עס געדויערט און געקרימט זיך, ווער עס פלעגט דורכגעהן, פלעגט דורכדעם גענומען ווערען פאר רחמנות. זי פלעגט מאכען נאָלד מיט איהם; געהמט עס נעבעד און שטארבט אָב...

און ביי דער דאָזיגער ערינערונג צעוויינט זי זיך מיט אמת'ע טרעהרען; דאָס פרעמדע קינד קוקט זי אָן פער'הדוש'ט און ווייס נישט, וואָס זאל דאָס בעמיימען. אבער איהרע טרעהרען רען האלטען נישט לאנג זיין אויפמערקזאמקייט: עס איז דורכדעם געפאָהרען א גרויסער וואַגען, געשפאנט אין צוויי פערד. דאָס קינד ווערט מלא שמחה, שפרינגט ארום אין דער בעטלערינס הענד און רייסט זיך צו די צוויי גרויסע, שווארצע פערד...

דער איינציגער.

די גאנצע גאס, וועלכע הייסט אלט־מינסקער, בעשטעהט פון צוויי לאנגע ציילען, מיט קליינע, אלטע נידעריגע הייזלעך. נאָר אין סאמע עק שטעהט א גרויס, שעהן און שטענדיג ניי הויז. און אויסזעהן זעהט אויס דאָס דאָזיגע הויז ווי דער פּונד דאמענט פון די אלע קליינע הייזלעך, האַטש עס שטעהט א ביר סעל אָנגערוקט פון די איבעריגע הייזלעך, ווי עס וואָלט מורא האָבען אין גגע ומשא צו קומען מיט זיי. אין די קליינע הייזלעך, וואוינען קליינע אַרימע מענשלעך: חיימלעך, חיענעלעך, לייבעלעך און נאָך אזעלכע נעמען, וואָס האָבען זיך צומישט אין איין גאַמען „קבצנ'ס“, אַדער אביונים, אַדער „אַרימע יודען“. אין גרויסען הויז וואוינט א מענש, טאַקי א מענש, וואָס הייסט מיכל זאוועלס. און אזוי הייסט ער טאַקי: מיכל זאוועלס, א גאַמען וואָס קען נישט פערמישט ווערען מיט די איבעריגע נע- מען פון גאס. מיכל זאוועלס איז מיכל זאוועלס און נישט קיין אנדערער!

מיכל זאוועלס איז א איד א גביר, און אזוי ווי זיין הויז שיידט זיך אונטער פון די אלע הייזלעך אין גאס מיט איהרע שעהנע פענסטער, אזוי שיידט זיך אונטער מיכל זאוועלס מיט זיינע צוויי גרויסע בייזע, אבער שעהנע שווארצע קלאָרע אוי- גען, וואָס זיינען, דאכט זיך, שטענדיג ווי אויסגעווישט, ווי די גרויסע שריבען פון זיינע פענסטער, און קוקען דרייסט, מוטיג און קלאָר אויף דער גאס און אויף דער גאנצער וועלט. און אזוי ווי עס שיידען זיך אונטער די ריינע געפאַרבטע וועג פון זיין הויז פון די איבריגע הייזלעך אין גאס, אזוי שיידען זיך אונטער

מיכל זאוועלס בנדים, וועלכע זיינען ריין און ניי און שמאקס פון די אנדערע אַרימע קליידער.

אין גאס דרעהען זיך שטענדיג ארום די מענשען פון די קליינע הייזעלעך. דאָס הייסט, מען געהט אין גאס. ווער עס געהט, איז קיינעם עסק נישט. וואָס מאכט עס אויס? צי היים געהט, צי לייבע געהט, צי היענע געהט? אבער אז אין דער זעלבער גאס געהט דורך מיכל זאוועלס, בעקומט שוין די גאס גאָר אַנ'אנדער פנים. דאָס הייסט שוין: מיכל זאוועלס געהט. און זאָלען אלע איינוואוינער מיט זייערע קינדער פון זייערע הייזעלעך ארויסגעהן אויפ'ן גאס, און זאָל אין דערזעלבער צייט דורכגעהן מיכל זאוועלס, וועט ער נישט פערמישען זיך אין דער מחנה; ער וועט זיין צווישען די אלע דער איינציגער, און אַ יעדער וועט איבערגעבען דעם צווייטען: מיכל זאוועלס געהט!

און די אלע פון גאס וועלען זיך ווי פערלירען, נישט קענען טיג זיין. זעהן וועט זיך נאָר די גרויסע פיגור פון מיכל זאוועלס: הערען וועלען זיך נאָר די פעסטע זיכערע טריט זיינען...

די ערפינדערין.

אז איד לעז אין היסטאריע די פיעלע טרויעריגע פאקטען
ווי ביטער עס האבען געענדיגט די יעניגע, וואס האבען זיך גע-
אָפּפּערט פאר דער וויסענשאפט, פאר זייערע נייע ערפינדונגען,
דערמאָהן איד זיך נאָך אַז אַ טרויעריגען פאקט, נאָך אַן אַ קרבן,
און פאר מיינע אויגען שווימט ארויס דאָס טרויעריגע גע-
שטאַלט פון אסתר-חשה'ן.

אסתר חשה איז ניט געווען קיין געלעהרענטע, זי האָט
אפילו שרייבען איריש ניט געקענט, זי האָט קוים די צאינה
וויאזוינה דורכגעקראכען און אויך דאָס מיט פיעל גרייזען, און
מעהרער האָט זיך געהערט איהר וויינענדיגער נגון, ווי ווערטער,
און דאָך איז די דאָזיגע אונגעלעהרענטע פרוי שיעור ניט געפאָר-
לעז פאר אַ קרבן אויפ'ן מזבח פון דער וויסענשאַף ! און שיעור
ניט געלאָזען נאָך זיך פיער קליינע יתומים.

בלויז פיער וואָכען האָט זי געהאט פערגעניגען פון איהר
ערפינדונג, האָט עס געהאלטען בסוד סודות און יעדען דאָ-
נערשטאָג, ווען זי אליין פלעגט זיך בענוצען מיט איהר ער-
פינדונג, פלעגט זי ליעבליך שמייכלען.

— אז זיי וואָלטען דאָס וויסען !

און אַ פּרעהליכע פלעגט זי זיך געהמען צו איהר ערפינ-
דונג ! די געבאקענע קארטאָפעל אבצושיללען, גוט צורייבען און
דורך אַ רעשעמע דורכקוועטשען די שיטערע שטאָף פון די קאר-
טאָפעל און אריינלייגען עס נאָכהער אין מולטער טייג און גוט
אויסמישען עס, און איהר דארע ברוסט פלעגט ווערען לענגער
און ברייטער, אז זי פלעגט בעמערקען, ווי איהר ערפינדונג
ווירקט, דאָס טייג הויבט זיך העכער און העכער; עס וועט נאָך

אין אויווען ביי'ן באקען מעהר נאך צוואוואקסען — עם וועט זיין חלה אויף הרושים.

אויף מאָרגען פריה פלעגט זיך נאך מעהר נחת האַבען: די קידוש-חלות זיינען אויסגעוואקסען ווי בערג און זיינען קלאָהר ווי די זון.

— דאנקען גאָט — פלעגט זי מיט א זיסען שמייכעל פאר זיך רעדען, איבערטאָפענדיג יעדע חלה. — קיין פלייש, ברוד השם, איז ניטאָ קיין סך, זאָל האַטש זיין געראַטענע חלה, א נאנצע וואָך דארט מען און מען קוואַרט.

נאָר נישט לאנג האָט זי געקענט איינהאלטען דעם סוד! איינמאָל איז א פרייטאָג פריה איז אריין איהר נאָהנטע שכנה פעשע טביה'ס, לייען די פאַמעלע.

זי האָט גראָד דאמאָלס ארויסגענומען די חלה פון אויבען, פעשע אלס א נאָהנטע שכנה האָט גענומען אין האַנד א חלה און מיט גרויס מבינות בעטראַכט.

— ביי דיר איז דאָך עפעס זעהר געראַטענע חלה; שיעל הייווען נעהמסטו?

— ניט קיין סך, — האָט אַסתר חשה שמייכלענדיג גע-ענטפערט.

— איד נעהם — זאָגט פעשע — אלע וואָך פאר א גרייווע הייווען און עם וואקסט אויך ניט אזוי שעהן! די רבי'צין זאָל געזונד זיין, ניט א מאָן הייווען — זי קלאָגט זיך אַלץ, אז עם איז ניטאָ פון וואנען צו לעבען — די נאנצע שכירות דעם רב'ס איז די טקסא אויב הייווען.

— זעהסט דאָך! איד נעהם נאָר לפנים וועגען א לויט הייווען, אליין געה איד ניט, איד שיק מין ביילינקען.

— אליהו הנביא געהט אריין אין דינע טייג! — האָט פעשע געלאַכט — ווי זאָגט מען עפעס: פון על חטא ווערט מען ניט פעט. איד גלויב ניט, אז פון א לויט הייווען זאָל אזוי שעהן וואקסען די חלה.

דא האט זיך שוין אסתר חשה ניט געקענט איינהאלטען
און האט איהר דערצעהלט פון איהר ערפינדונג:

— דו באק נאָר אָפּ אַ צעהנדליג קארטאָפּעל, צורייב זיי
און קוועטש עם אויס א בער א רעשעמע און לעג עם אריין אין
מולטער טייג, וועט די חלה וואקסען בעסער, ווי אויף הייווען!
לפנים וועגען זאלסטו נעהמען פאר צוויי קאָפּיקעס, עם פאסט
דאָך ניט, די רבי'צין קאָן נאָך פערשטעהן.

— וואָס איך הער!... האָט זיך פעשע געוואונדערט. ראָס
איז דאָך אַ וואוילע זאָך, כ'לעבען. איך טהו עם פון היינט אָן.

— דו זאלסט עם קיינעם ניט דערצעהלען; די רבי'צין וועט
זיך דערוויסען וועט זי מייקערען, קעהרען די וועלט.

— איך האָב עפעס אַ סך סודות דיינע דערצעהלט? —
האָט פעשע ווי בעלידיגט זיך — ביי מיר איז אַ סוד ווי אין
אן אייזערנעם קאסטען.

און אויף איבער אכטאָג דאָנערשטאָג האָט זיך פעשע בער
נוצט מיט אסתר חשה'ס ערפינדונג — הייווען האָט זי נאָר גער-
נומען פאר צוויי קאָפּיקעס — דאָס איבעריגע האָט זי געמאכט
מיט קארטאָפּעל, ווי אסתר חשה האָט איהר געלערנט.
די חלות זיינען ארויס געראַטען.

און האָטש פעשע האָט צוגעזאָגט, אז דער סוד וועט זיין
ווי אין אן אייזערנעם קאסטען, האָט זי איהם אויפגעפענט אַן
א פאָר וואָכען אַרום פאר איהר אַ נאָהנטע שכנה, און יענע האָט
עם אויף, פערשטעהט זיך, ניט לאַנג געהאלטען אין איהר אייזער-
נעם קאסטען, אין אַ חויש אַרום האָבען די נאנצע גאָס ווייבער גער-
וואוסט פון דער ערפינדונג און האָבען געבאקט זייערע חלה
אויף קארטאָפּעל-היייווען.

די רבי'צין האָט אָנגעהויבען צו בעמערקען, אז די לעצטע
וואָכען לייזט זי עפעס וועניגער פאר הייווען. זי האָט עם דער-
צעהלט דעם רב.

— דו זעה מאַך וועגען דעם אַ חקירה ודרישה (די רבי'צין)

האָט זיך טאקע אזוי אויסגעדריקט, ווייל רייבענדיג זיך שטענדיג דינ צווישען מורי הוראות פלעגט זי רעדען מיט זייער סטיל... די האַסט עפעס אנדערע הכנסות אויסער די הייווען? דו וועסט דען לעבען פון די שמורה מעהל וואָס אַ צעהנדליגן חסידים קויר פּען ביי דיר פּסת; צי פּון אַ דין תּורה, וואָס די קצבים האָבען מיט'ן חוכר? די גאַנצע הכנסה אונזערע איז די הייווען און דאָס טהוט זיך מיט פּאַלשקייט. די קרעמער מוזען אודאי בנגבה ברענגען הייווען פון שטאַרט און פּערקויפּען.

דער רב האָט געפּאָלגט די רבי'צין און האָט געהייסען ישראל דעם שמש מאַכען אַ שטרענגען אָביסק אין די קראַך מען, צי פּערקויפּען נישט די קרעמער קיין פּרעמדען הייווען. ישראל שמש האָט זיך טאקי גענומען צו דעם אָביסק מיט גרויס קוראזש. נאָך מעהר ווי אַ משומד איין אקציוניק פּלעגט זוכען בראַנפּען אין די אמאָליגע שענקען אָהן אַ פּאַטענט. נאָך זיין מיה איז געווען אומזיסט, די קרעמער האָבען זיך שטאַרק בעליידיגט, וואָס מען איז זיי חושד אין אזא מיאוסע מעשה: אונטערשלאַגען דעם רב פּרנסה, בפרט, אז עס איז פּאַרהאן אַ בפּירוש'ער איסור.

די שמש'טע האָט אויך ניט געשוויגען: די רבי'צין מיט איהר זענען געווען איין גוף און איין נשמה און דער שמש'טעס אונטערזוכונג איז געווען מיט מעהר רעזולטאַט, עס האָט זיך דערגאַנגען די גאַנצע פּאַלסיפּיקאַציע מיט די קאַרטאַפּעל, וואָס אַסתר חשה האָט ערפּונדען.

— און דו וועסט אזא חצופה שווייגען! — האָט די רבי' צין געטופּעט מיט די פּיס, — זי וועט אויסלערנען אלע ווייבער ווי צו מאַכען הייווען פון קאַרטאַפּעל און מיר וועלען בלייבען אָהן ברויט? ... און ביי דיר איז דאָס נוט אזוי? אזא רב ביזטו?

דער רב וואָס איז געווען בטבע אַ רוחיגער מענש איז אויך אין כּעס געוואָרען פּאַר אזא מעשה דע, און נאָך ווער?

אנ'אשה, וואָס, שטייננס געוואָגט, מעהר, פון דריי שטיקלעך מצוות האָט זי ניט, און מיט דער מצוה פון חלה זינדיגט זי. ער האָט גלייך געשיקט רופען אסתר חשה'ן.

אסתר חשה, פערשטעהט זיך, האָט זיך שטארק דער-שראָקען: וואָס קען זי דער רב דארפען? פון די גרויסע בעלי-הבית'טעם אין שטעדטיל איז זי נישט געווען — איהר מאן איז א מלמד — א גאנצע וואָך זיצט ער און קנעלט מיט די קינדער און אין קהל מישט ער זיך קיינמאל נישט — אָבער אז דער רב רופט מוז מען געהן.

— אָט איז זי, די חצופה! — איז אויף איהר די רביצין אָנגעפאלען.

אויפ'ן געשריי איז אריין דער רב.

— זאָג מיר, דו טאָכטער, — האָט דער רב אָנגעהויבען מיט א בייזען טאָן. — דו האָסט דאָס אבגעקלעהרט די „המצאה“ מיט די קארטאָפּעל?

— איד... — האָט אסתר חשה קוים ארויסגערעדט.

— דו ווילסט מיר זעצען אַהן ברויט, דו! דו לערענסט אויס אלע ווייבער ווי צו מאכען הייווען און איד לייז ניט פאר הייווען, פון וואנען זשע וועל איד לעבען? ... דו ווייסט אז דו האָסט עובר געווען אויף אן איסור, עס איז בפירוש אן איסור, אז צו ברענגען פון פרעמדע ערטער הייווען, הן צו קויפען אין קראָמען הייווען, הן צו מאכען אליין הייווען, פערשטעהסט? — איד האָב ניט געוואוסט, רבי, — האָט זי געבעטען מחילה, איד בין אז אַרימע פרוי, איד האָב גערעכענט, אז איד פערשפּאַר איין קאָפּיקע אלע וואָך איז דאָס ביי מיר א גאנצער אייגענס, אז מען טאָר דאָס ניט האָב איד נישט געוואוסט!

— און ביי מיר איז דאָס נישט קיין אייגענס? — האָט זיך דער רב צושריען (ווייל די רביצין איז געשטאנען קעגען איהם און האָט איהם אונטערגעהעצט, געוואונקען מיט די אוי-גען, ווי זי וואָלט זאָגען: גיעב!...) — דו ווייסט, חצופה, אז דו

האַסט גע'גזל'ט קדושה געלד און דערפאר פלעגט אמאָליגע צייַר
טען קומען סקילה... און היינט קומט...

— אוי רבי'נקע שעלט זיך ניט! — האָט זיך די אַרומע
פֿרוי אָנגעהויבען בעטען, גלויבענדיג אז די קללה וואָס געהט
ארויס פון רב'ס כשרה'ן מויל וועט גלייך מקוים ווערען.

נאָר דער רב, געהעצט פון דער רבי'צין האָט געענדיגט —
— און היינט שטארבט מען בידי שמים... ווייל...

נאָר דאָ האָט דער רב אויפגעהערט צו רעדען. ער האָט דער־
זעהן די אסתר חשה'ס געזיכט איז געל געוואָרען ווי וואַס
און קוים וואָס זי האָט זיך געהאלטען אויף די פיס. נאָר איהרע
ליפען האָבען שטיל געשטאַמעלט:

— זייט מוחל רבי'נקע, זייט מוחל!

— נו, מוחל. מוחל... — האָט דער רב אַביסעלע ווייכער וועד
רענדיג געשטאַמעלט און געקוקט אויף דער רבי'צין ווי ער
וואַלט זיך געשראקען.

— ארויס, הצופה! — האָט די רבי'צין געליארעמט, ביי
איהר וועסטו אלץ פועל'ן — א רב! אזא יאָהר אויף מיינע
שונאים! איד, די רבי'צין, בין דיר נישט מוחל...

— מוחל, מוחל, — האָט דער רב צוגעהענדיג נאָהענט צו
אסתר חשה'ן אין דער שטיל געשעפטשעט...

אז אסתר חשה איז ארויסגעגאנגען פון רב'ס שטוב האָט
זיך איהר די גאַנצע גאס מיט די הייווער גערדעהט, איהר האָט זיך
געדראכט, אז זי וועט מארגען שטארבען. זי וואַלט אַ היים ניט
געקענט דערנעהן, ווען זי וואַלט זיך ניט געמרייסט אין איהר
שרעק. אז דער רב האָט איהר צום סוף געזאגט אויף געוויס:
מוחל, מוחל...

דער פראָליטאָריער אויף דער פרישער לופט.

אויף דער גאס, איבערהויפט אויף דער בערזע, איז זרח, אן ארבייטער פון א יאהר אכטצעהן, געווען א קעמפפער, אין דער היים, בייט טאטען-מאמען, איבערהויפט ביי דער מאמען, איז זרח געווען א שוואך קינד, מ מ א „שוואך-הארץ“, מיט א טרוי קענעם הוסט און מיט נאך אזוינע מעלות. עס פערשטעהט זיך, אז זרח פלעגט ניט מיט חשק אויסהערען, ווען די מאמע פלעגט נעהמען בערויערען זיין „געזונד“, און ער פלעגט שטענדיג לאד-כען פון איהר, וואס זי זעהט איהם צו, פונקט ווי ער וואלט געד-ווען א בורזשויס א קינד.

— ניטאָ קיין צייט אויף אזעלכע נארישקייטען ! —
פלעגט ער שטענדיג איהר אבהאקען, ווען זי פלעגט זיך נעהמען איהם מוסר'ן, וואס ער עסט וועניג, שלאפט וועניג און הוסט אזוי.

און די מאמע פלעגט מיט א זיפץ איהם אַבלאזען. שאַד קלענדיג מיט'ן קאפ, ווי גערעדט :

— אי זוהן זוהן, וועסט זיך עפעס אַנמאכען.

און עס זאל צו קיין שאנד ניט זיין — גערעכט איז געד-ווענדי מאמע — די לעצטער צייט האָט זרח אליין זיך אָנגעד-הויבען קלאגען, אז די ברוסט טהוט איהם עפעס וועה, ניטאָ קיין כח ! — געוועהנליך האָט ער עס געמאָלדען מיט א וויצעלע, א סך וועהטאָגען פערלייקענט, אבער די מאמע האָט גלייך דער-פיהלט, אז זרח איז א חולה, און האָט איהם מיט געוואָלד אד-וועקגעפיהרט צום דאקטאר.

דער דאקטאר האָט איהם ארומגעקוקט און געזאגט, אז קיין רעצעפטען דארף ער ניט, ער מוז נאָר האָבען פרישע לופט און

דערצו טרינקען א סך מילך און אויפהערען ארכייטען אויף א קורצע צייט.

ניט ארכייטען איז א שווערער לאז, נאָר מיט חסד : דער מאמע, אויך אַן ארכייטער, וועט איהם, ווי עס איז, אויסהאלטען די צייטען זענען אפילו שווערע, נאָר עס איז דען א תירוץ ? א קינד ! אָבער וואָס טהוט מען מיט פרישע לופט ? וואו נעהמט מען זי, אז איז דער גאס, וואו זיי וואָהנען, איז אזוי ענג, — ניטאָ קיין בוימעל, קיין גרעזעל, קיין בלימעל.

האָבען אפילו לייט געזאָגט, אז ער זאל געהן אָפּט אין שטאָרט נארטען. גוט וואָלט עס געווען — איז אָבער דער גאָר טען זעהר ווייט פון זייער דירה, וועט ער דארפן זיך צוויי — דריי מאָל שלעפען צוריק א היים, עסען און נעכטיגען אין סאָד קען מען דאָך ניט, — וועט איהם מעהר אָבקומען געזונד, ווי עס וועט איהם צוקומען, און אנב איז א סכרא אז ווי באלד דער „סאָד“ געפינט זיך אין שטאָרט גופא, א ז די לופט דאָרט אויך ניט פויגעלדיג. שטויב איז דאָרטען אויך גענוג. ווארען ווער געהט ניט היינטיגע צייטען שפאצירען אין גאָרטען ?

האָט די מאמע א זאג געטהון, האָלב אין שפאס, האָלב אין ערנסט: זאל ער פאהרען אויף א דאָטשע ! האָבען זיך אַן פאנגס אין שטוב אלע איבערנעשראקען ... א דאָטשע איז צו א רייכער ביסען, ווער ווייס, צי וועלען זיי עס קענען אויספיהרען. אָבער, אז די מאמע האָט זיך געהאלטען עצות מיט ווייבער, צווישען וועלכע איינע האָט זיך געפונען א שטיקעל נגידה, האָט איהר די לעצטע ערקלעהרט, אז די דאָטשע איז גאר ניט אזוי טהייער, ווי דער עולם מיינט.

— באשר רייכע וואהנען דארטען — האָט זי איהר ער-קלעהרט — דאכט זיך שוין, אז דאס איז זעהר טהייער, ווארום וואס איז, אייגענטליך, א דאָטשע ? א דאָרף ! ... און דערנעהערדיג גענוי, וואָס א דאָטשע איז אזוינס, האָט

די מאמע זיך איינגעשפארט, אז זרע זאל פאָהרען אויף אַ דאָ-
טשע.

— ס'ד'הכל איז דארטען בלויז די דירה טהיערער,
אַבער אזוי זאגט מען, איז אַלץ איינס ווי אין שטאדט, און מילך
איז נאָך וועלוועלער.

זרע האָט זיך אפילו אנפאנגס געקווינקעלט : סטייטש!
ער אויף אַ דאָטשע ! וואס וועלען „חברים“ זאגען ! און בכלל
האָט ער קיין צייט ניט, אז ס'ד'הכל מוז ער נאָך היינט געהן אויף
דער בערזע, ער האָט דאָרט אַזאַ נויטיגע פּערזאָנלונג. עס האָט
אַבער ניט געהאַלפּען. איז דעם פּרט איז די מאמע אַן עקש'טע,
זי האָט איהם געמאכט אזוי שווער אויפ'ן הארצען, אז זרע'ן
האָט זיך געדראַכט, אז איהם איז זעהר וועניג געבליבען צו לעד-
בען און ראַטעווען קען איהם נאָך די דאָטשע.
און ער איז אוועקגעפאָהרען.

די דאָטשע איז געווען אַ מייל פון שטאדט ביי אַ באַהז-
סטאַנציע, געקומען איז ער אהין מיט אַן עלטערער שוועסטער,
זועלכע האָט איהם געדונגען אַ דירה — אַ קליין צימערעל,
ביי אַ דארטיגען פויער, פאַר 5 רובעל אַ חדש. די ערשטע
מינוטען האָט ער פּערגעסען, ווער ער איז, און וואס ער איז גע-
זוען ביז אהער, און האָט נאָר געמורמעלט איז איין קול : „אי
ווי גוט! אי ווי גוט! ...“

נאָכדעם, ווי די שוועסטער האָט איהם בעשטעלט, וואו
צו עסענאון טרינקען, איז זי אוועק געפאָהרען.
זרע איז געבליבען אליין...

אויף מאַרגען איז ער אויפגעשטאנען גאנץ פריה. ער
האָט אַבגעטרינקען די פאַרציע מילך און איז ארויס אין וואַלד.
איז וואַלד איז נאָך קיינער פון די דאָטשניקעס ניט געווען.
די פּויגעלעך, ווי זיי וואַלטען וועלען זיך בענוצען דערמיט,
וואָס די דאָטשניקעס זענען נאָך אין די הייזער, האָבען זיך צו-

זונגען אויף אלערליי שטימען. זרח האָט פּערריסען דעם קאַפּ צו די בוימער און געקוקט, פון וואָסען נעהמט זיך דאָס אזאָ מיין מוזיק... דאָס ערשטע מאָל אין לעבען הערט ער פּויגעלעך זינגען. „זיי זיינען טאקי שעהן!“ האָט ער מודה געווען און פאוי צופרידענהייט האָט ער אליין אָנגעהויבען צו זינגען די „שבועה“.

— אָבער דער פּראַלעטאריאט איז אין שטארמ! — איז איהם פּלוצים דורכגעפּלויגען אין קאַפּ, זינגענדיג די „שבועה“. און דער וואַלד, און די פּויגעלעך האָבען ביי איהם דעם חז פּער-לאָרען.

א זייגער עלף איז דער וואַלד אלץ בעזעצטער געוואָרען מיט מענשען; די בוימער זיינען בעהאנגען געוואָרען מיט האַ-מאקען. אין וועלכע עס האָבען זיך געוויענט דיקע, זאמע דאמען. זרח האָט געקוקט אויף דאס נייע בילד און עפעס ניט פּער-שטאנען. די בורזשאזיע האָט ער נאָר געקענט פון דער בראשורע; אין לעבען האָט ער זי זעלמען געזעהן.

שפעטער אָבער האָט ער זיך גלייך געכאפט, אז דאס איז דאך די בורזשאזיע, די אמת'ע בורזשאזיע, געגען וועלכע ער מיט זיינע חברים קעמפּפען.... אַט שטעהט ער קעגען זיי פנים אל פנים... אַט זעהט ער זיי אין לייווענטינע בעטלעך, זאמע, מיט צופריעדענע פנים'ער.

ווי קומט ער אהער?

ער האָט זיך געשעהמט פאר זיך אַליין.

ער האט זיך געלאזען ארויס פון וואַלד.

און דער וועג האָט זיך געצויגען דורך שעהנע זומער-וואהנ-נוגען, ביי די זומער הייזלעך זענען געשטאנען רוהיגע בחורים, מיידלעך מיט לאַכעדיגע פנים'ער און האָבען געשפּיעלט אין קראקעט.

געבען איין זומער-וואהנונג האָט ער זיך אָבגעשטעלט, ניט וויסענדיג צוליעב וואס. ער האָט זיך בעגעגענט מיט בלי-

קען פון קראקעט־שפיעלער, וועלכע האָבען אויסגעדריקט פער־
וואונדערונג און א ביסעל מורא.
ער האָט זייערע בליקען ניט געקענט פערטראגען, און איז
אוועק ווייטער, בעגענענדיג אלץ די זעלבע מענשען.
אַט דאָס, הייסט עס, זענען זיי! — האָט ער געטראכט.
ער האָט זיך דערמאָהנט אָן דער שטאָרט, אָן זיינע „חברים“
אָן דער שווערער ארבייט; א געפיהל פון האס צו די, וואס ער
האָט דאָ ערשט געזעהן, מיט א רחמנות־געפיהל צו די וואס ער
האָט פערלאזען, האָט זיך צונויפגעמישט ביי איהם אין הארצען.
און עס האָט איהם שרעקליך וועה געטהון.
מעהר פון אלץ האָט איהם געקרענקט, וואס זיי שעהמען
זיך נאָר ניט, האָבען נאָר קיין ברעקעל מורא ניט. מילא, איז ער
געקומען טרינקען מילך און שעפען אביסעל לופט, ער זאָל כח
האָבען וויעדער צו ארבייטען. אבער געזונטע... ווי שעהמען זיי
זיך דאָס ניט אזוי צו לעבען? ...
איהם האָט זיך פערוואַלט פאר עמיצען אויסריידען דאס
הארץ, נאָר ער האָט קיינעם ניט — דער איינציגער פראלעטאר־
רייער אויף דער דאָטשע...
און א שווער געפיהל האָט געדריקט זיין הארץ...

די שפייזערין.

לאה, א יונג מיידעל, מיט בליהענדע באקען און מיט שווארץ
צע קארשען-אויגען איז אויפגעשטאנען פון איהר שמאל בעטעל,
און האט זיך א ווארף געטהאן צום איינציגען פענסטער וואס האט
זיך געפונען אין א קליין צימערעל. די העלע זון, וואס האט שוין
בעגאסען דאס צימערעל מיט שטראהלען האט זי דערשראקען.
— שוין אוראי צעהן דער זייגער, שוין וויעדער פערשפע

טיגט, — האט זי די הענד געבראכען.

— ער איז אוועקגעגאנגען! — האט זי מיט כעס פאר זיך
געברומט, מיינענדיג דעם טאטען, וואס זיצט שוין עטליכע
יאהר אהן א געשעפט.

און דערמאָהנענדיג זיך אַז טאטענס לאַגע, אַז דעם, ווי
עס איז ניטאָ קיין אויסגאנג פון דער אַרימקייט, האָט זי די
הענד אַראָבגעלאָזען און האָט געקוקט שטאר אין פענסטער אַרײַן
ווי זי וואָלט וועלען דערזעהן עפעס אין דער ווייטעניש אן אויס-
גאנג... שטעהענדיג אזוי פערטראכט, האט זי זיך פלוצים דער-
מאָנט, אן נעכטען האט זי זיך געלענט אַהן א גראַשען אין קעשע-
נע, און אז די קרעמערין האָט גאָד עהערנעכטען אָבעזאגט צו
באַרגען, און אז היינט איז אין שטוב גאָר נישטאָ... פוסט! ...
זי האָט זיך פערצווייפעלט גענומען אַנטהאַן און האָט ווי
געקרעכצט ביי יעדער בעוועגונג.

— אבער וואוהין איז ער אוועקגעגאנגען? — איז זי אַלץ
מעהר אין כעס אַריינגעקומען, וואס דער טאטע איז ניטאָ, איהר
האַט זיך געדאַכט אז ער איז מיט א כּױן אוועק און איבערגע-
לאָזען דאס גאַנצע אומגליק פאַר איהר אַליין.
זי האָט בעטראכט דאס צימערעל און איהר איז גאָד ערגער

נעווארען אויפ'ן הארצען. דער דורכנאנג איז געווען פערשטעלט מיט א „געמאכטעס בעט“ וואס איז בעשטאנען פון צוויי קאסטנס אויף וועלכע עס זענען געלעגען די צוויי טהירלעך פון צימערעל, דא שלאפען די צוויי ברודערלעך, און אלע ביי דער נאכט פאר'ן שלאף נעהמט מען אראב די טהירלעך צו מאכען פון זיי א בעט. לאה פרוכט זיך נעהמען די טהירלעך און אויפהענגען זיי צוריק, נאך פאר כעס איז זי אָבגעשוואכט, און עס בלייבט ביי איהר צו ווארטען אויפ'ן טאטען.

אָבער אויסער דעם האָט זי נאָך אנדערע ארבייט — אומטום איז אָנגעשטעלט: אויפ'ן פענסטער שטעהען עטליכע גלעזער ניט קיין געוואשענע, געפעס מיט פערטריקענטע גרויפען, עס ליגען א העפט פערגאסען מיט טינט, צובראָכענע שרייבפּעדערס, א בילד אין א צובראכענער ראַהם; אויפ'ן טיש ליגען ביכער אַהן טאַוולען און מיט טאוולען. צוויי ביכער ליגען אונטער'ן טיש און ווייזען אויס ווי דערשאַסענע פויגעל... לאה קוקט מיט שרעק אויף די ווילדע אונארדענונג און ווייס ניט צו וואס זי זאל זיך פריהער האפען... און באלד דארף זי שוין געהן צו דער ארבייט! — גוואלד, גאט מיינער! — ברומט זי, מעהר פאר אלץ רייזען זי די צוויי טהירלעך, וואס ליגען רוהיג אויף די קאסטענס, און פאר כעס גיט זי זיי א שטופ מיט די פיס. נאך דער קלאפ זייערער צורייצט זי נאָך מעהר. זי פאלט אַהן כחות אויף איהר געלעגער און קרעכצט פאר וועהטאָג: וואו איז ער אוועק?

זי פיהלט אז זי איז אומזיסט אין כעס אויפ'ן אַרימען טאטען, וואס איז גאט די נשמה שולדיג און וואס קען איהר דא גארנישט העלפען, נאך זי וויל האָבען קעגען זיך א מענשען צו טהיילען זיך מיט'ן אומגליק, זי קען עס אליין ניט פערטראָגען. זי איז נאך יונג, זי וויל נאך אזוי לעבען, אויפ'ן גאס איז אזוי ליכטיג, אזוי גוט... מען זאל האָבען אַ ביסעל געלד און א מאַר

מען איז שטוב, אז מען זאל ניט דארפען הארעווען אויף א גע-
זינדעל, קען מען דאך אזוי גליקליך זיין...

— וואו איז ער, וואו איז ער ?

זי דערהערט טריט אויף די טרעפ און זי ווערט רוהיגער. ער
געהט שוין אפשר.

עס עפענט זיך די טהיר און עס געהט אריין א פרוי מיט
צוויי גרויסע בלעכען מילך אין די הענד.

— מילך דארפט איהר? — פרעגט זי סאפענדיג,

— מילך? — פרעגט איבער לאה און דערמאָהנט זיך אז

זי האָט קיין גראַשען ניט.

— גוטע מילך! געהמט פרייליך, א קוואַרט — אכט גראַ-

שען.

— ניין! איך דארף ניט, איך דארף ניט! — ענטפערט לאה

ווי ביין, וואס זי קען ניט קויפען...

איהר פאלט איין צו באַרגען א קוואַרט מילך, נאָר איידער

זי קלויבט זיך צו עס אַרויסריידען, רוקט זיך שוין די אי-
דענע אַרויס!

דאס ברענגט זיך נאָך מעהר אַריין אין כעס, און זי לאַזט אַ-
רויס איהר גאַנץ גאַל אויפ'ן טאַטען, וואָס ער איז נאָך אַלץ ניטאַ.

— פערדיענט ניט א גראַשען... טהוט גאַרניט, ער וואַרט

נאָר אויף מיינע אכט רובעל א חרש פון געהעריי... וואָס
טראַכט ער זיך, רבונג של עולָם?!

ברומענדיג אזוי פאַר כעס, דערהערט זי טריט, זי הערט אַ

בעקענטען הוסטען פאַר'ן טהיר און דער כעס געהט איהר אַב.
— ער געהט!

עס קומט אַריין א נידעריג-געבויען אידעל אין א צוכווי-

גענעם הוט, אין א קראַגען אַהן א האַלדזטוד מיט א פאַפיראַס אין

מויל, ער רויכערט מיט גרויס אפּעטיט און לאַזענדיג שטיקער

רויך פון מויל, זאַגט ער שוואַך, מיט פאַטערליכער ליעבשאַפט:

— דו האסט נאך, מיין טאכטער, גארניט צוגערוימט?
פארוואס, מיין טאכטער?
— זעהסט דאך, אז ניט — ענטפערט זי טרוקען.
— שא, מיין קינד, וואס ביזט דו אין כעס, איד טהו דאך
דיר דערפאר גארניט.
לאה'ן דריקט דאס הארץ פאר רחמנות אויפ'ן טאמען. זי
ניט א קוק אויף זיין ארימען אויסזעהן, אויף זיינע טיעף אייניג
געגראבענע אויגען און טראכט:
— וואס פון א מענשען קען ווערען, ווי שטאלץ ער איז א
מאל געווען.
זי בעמיהט זיך צו שמייכלען און ענטפערט:
— איד בין גארניט אין כעס, העלף מיר אויפהענגען די
טירלעך....
דער טאמע בויגט זיך איין און הויבט די טהירלעך. לאה
זעהט, ווי ער שטרענגט זיך אן מיט זיינע לעצטע קרעפטען, ווי
ער ווערט רויט און בלאס... זי קען עס ניט צוועהן און זי האָט
חרטה וואָס זי האָט אויף איהם געווארט.
— לאז טאמע, איד וועל אליין געהען!
— געה שוין, געה! — ענטפערט דער טאמע פערשעהמט —
אויך א געשעפט די טהירלעך אויפצוהענגען.
ער הויבט אויף איין טהירעל און וויל זי אויפהענגען אויף
די זאוויסעס נאָר דאס טהירעל וויעגט זיך אין זיינע הענד. ער
פערליערט די כחות... אָט אָט פאלט דאָס טהירעל...
— אַי! — ניט לאה א געשריי, — עפעס מאדנע הענד
האָסטו... האָסט מיר שיער דער'הרג'עט...
— וועה איז מיר, לאה'נקע, ניט געטראָפען, הא? טהוט
וועה, זאג, מיין טאכטער... אוי, וועה איז מיר.
— אַך, וואָס וויל ער פון מיר האָבען? — וויינט לאה'ס
הארץ — זי קען דעם טאמענס געפאלענעם טהאָן. — זיין שוואַכ
קייט ניט פערטראָגען.

— ניין, עם טהוט ניט וועה! בעמיהט זי זיך צו שמייכלען.
 נאָר דער טאַטע קרעכצט אלץ: אז אָד און וועה איז מיר...
 איך האָב זיך גאַרניט אַרומגעזעהן, ווי אזוי עס איז געפאלען.
 דעם טאַטענס קרעכצען און זיין שרעקעדיגער טאָן טהוען
 לאה'ן מעהר וועה ווי דער קלאַפּ פון דער טהיר, פערקרימענדיג
 ווילד איהר שעה'ינגען פנים, לאַזט זי ארויס ווי דורך די צייה
 נער!

— אַבער, טאַטענקע, האָב רחמנות אויף מיר, לאַז מיר צו
 רוה, עם טהוט מיר ניט וועה...

— ביזט איז כעס מיין טאַכטער, — טענה'ט דער טאַטע.
 ווי פערשולדיגט — ביזט טאַקי גערעכט. איך ווייס גאַרניט, ווי
 אזוי דאָס איז געפאלען. זיי מוחל, לאה'נקע, — ענדיגט ער
 מיט אַ געבראַכענער שט'ם.

לאה נעהט ארויס פון געדולד:

— ס'ארא מאַדנער מענש דו ביזט! — שרייט זי אויס,
 איך ווייס דאָך, אז דו ביזט ניט שולדיג.

דער טאַטע ווערט שטיף, ער שטעהט אין מיטען צימער'ל,
 גלעט פערצווייפעלט דאָס בערדיל און ווייס ניט, צו וואס צו
 חאפען זיך. ער האָט חרטה, וואָס ער איז נאָר געקומען פון גאס.
 בעסער וואָלט ער זיך אומשלעפען נאָך עטליכע גאַסען. — וואָס
 האָט ער זיך געאיילט? ער איז דאָך אזוי איבעריג...

איהם ווילט זיך אַבער פאַרט ניט זיין איבעריג און פאַסענדיג
 דיג זיך מוטא ווענדעט ער זיך וויעדער צו דער טאַכטער:

— נו, העלף מיר, מיין טאַכטער, וועלען מיר שוין ביידע
 אויפהענגען די טהירלעך.

זיי נעהמען אַהן ווערטער די טהירלעך און סאַפענדיג הענד
 גען זיי זיי אויף.

— ביזט, מיין טאַכטער, א בריה! — קען ער זיך ניט אייניג
 האלטען ניט אויסצורדיקען איהר זיין פאַטערליך געפיהל, זיין
 ליעבשאפט צו איהר.

נאָר לאַה'ן, זי ווייסט אַליין ניט פאר וואָס, שטעכען די ווערטער, זיי שניידען איהר דאָס הארץ, זי קען זיי ניט פער-טראַגען. דעם פאַטער'ס ווייכקייט, וואָס שטאַמט פון זיין גער פאלענקייט, רופט ביי איהר ארויס א געפיהל פון רחמנות פער-מישט מיט פּעראַכטונג.

— וואָס פון א מענשען קען ווערען? — קלאַנט שטיל איהר הארץ, און די הענד לאַזען זיך אראַב און זי ווייס ניט צו וואָס זיך צו נעהמען.

— ער וואַלט אוועקגענאנגען, וואַלט איד צוגעקליבען און גענאנגען ארבייטען, — טראַכט זי.

זי דערמאָנט זיך אבער, אז ער האָט ניט געגעסען און איז שטוב איז גאָר נישט ניטאָ.

דאָך פרעגט זי ווי ניט ווילענדיג:

— ווילסט שוין עסען, הא, טאַמע?

— עסען? הא? — פרעגט דער טאַמע איבער, ווי ער וואַלט זיך דערשראָקען פאר אַזא פראַגע — עסען? ניין! עס איז נאָך פריה!

— איד וויל נאָך אויך ניט עסען! — זאָגט זי ארויס פעסט.

איד וועל שוין עסען ביי דער ארבייט.

— אודאי! — זאָגט דער טאַמע און זיין שטימע ציטערט.

— און וואו איז היים'קע מיט לייזערקען? — פרעגט זי.

— שפיעלען זיך אויפ'ן הויף...

— לאַזען זיי זיך שפיעלען — ענטפערט לאה און קעהרט

זיך אום צום פענסטער, ווי זי וואַלט וועלען בעווייזען דער ליכ-טיגער זון איהר טרעהר, וואָס האָט זיך איהר אין אויג געשטעלט.

דער געהער.

איז דעם פעקעל, וואָס איין העלפט הענגט איהם איבער די פלייצעס און די אנדערע העלפט — איבער'ן ברוסט, געפינען זיך: גאַפלען, מעסער, קעמעלעך, בערשטעלעך, קנעפעלעך, ביי טעלעך און נאָך אועלכע מיני סחורות.

און אזוי געהט ער פון איין קאפע אין דער צווייטער, פון איין רעסטאָראַן אין דעם צווייטען, אַיף ביי יעדען טישעל צולייגט ער זיין סחורה די געסט, וואָס זיצען דאָרט און רופט מיט א קול וואָס קלינגט אי מיט א בקשה אי מיט א פראגע צוזאמען:

— א קליין גוט מעסעריף! ?

— א קליין בערשטעלע! ?

— א שעהן בייטעלע! ?

דער שלעכטער מענש, וואָס זיינע אויגען און זיין הארץ איז אין גאנצען אין דער אכילה, ענטפערט ניט און קוקט איהם אפילו ניט אָן. אַנפאנגס פלעגט איהם אזא אונאַנגענעהמער קבלת פנים זעהר אויפרעגען, אָבער ביסלעכווייז האָט ער זיך דערצו צוגע-זעהנט.

דער ניט־שלעכטער מענש קוקט אריין אין דעם פעקעל, טהוט פריהער א זוף פון'ס גלאָז, וואָס שמעהט פאר איהם אויפ'ן טיש, אָדער ער פערזוכט א שטיק עוף פון טעלעך — דאָס ווענדט זיך, זעלבסט־פערשטענדליך, וואו דער ניט־שלעכטער מענש געפינט זיך דאמאָלסט, צי אין א קאפע, צי אין א רעסטאָראַן, אָדער אין א שענק — דאן ערשט ענטפערט ער קורץ און טרוי קען:

— איד דאָרף גאַרנישט!

דער גוטער מענש הויבט אויף די אויגען צו'ם געהער, בער
 מערקט זיין געקנייטשמען שטערן, זיינע איינגעשרומפענע,
 איינגעפאלענע באקען, די בלויע פאסען אונטער זיינע אויגען,
 ווארפט א בליק אויף דעם צופליקטען זומער-רעקעל, וואס דער
 געהער טראגט ווינטער-צייט, — און ער זאגט געריהרט :

— גלויבט מיר, אז איך דארף גארנישט...

— א שעהן גוט מעסעריץ! — 30 קאָפּיקעס...

און דער גוטער מענש ענטפערט מיט נאָך א ווייכערע שטיי-

מע :

— גלויבט מיר, ליעבער איד, אז איך דארף גארנישט.

אבער דער אמת-גוטער מענש, וועלכען מען דארף לאנג
 ארומזוכען אין אלע קאפען, רעסטאראנען און שענקען, ענט-
 פערט :

— אנו, ווייזט עפעס אהער א שעהן גוט קעמעלע, אבער

ביליג.

— א, געזונד און שטארק זאָל ער זיין! — ער וועט שוין

זיכער עפעס געבען צו לייווען.

און דער געהער עפענט זיין פעקיל, פאקט אויס, און לענט
 אויס אלע זאָרטען קעמעלעך, וואָס ער האָט נאָר : ווייסע, שוואַר-
 צע, גרויסע, קליינע, שיטערע און געדיכטע, און דער אמת-גוטער
 מענש פרעגט :

— וואָס קאָסט, למשל, אזא מין קעמעלע? ...

דאמאלס הויבט אָן דעם געהערס הארץ שטארק צו קלאַט
 פען, ער ווייס ניט וואָס צו טהאָן, וויפיעל צו זאָגען; ער וואָלט
 וועלען פערדיענען אָן דעם קעמעלע 7 קאָפּיקעס, ער וואָלט זיך
 אָבער בעת הדחק געלאָזט בענוגענען מיט 2 קאָפּיקעס ריווח. אבער
 נעח און טרעה, וואָס פאר א מין קונה דאָס איז — א נאר

אָדער אַ קלונגער, אַ גוטער אָדער אַ שלעכטער, אַ רייכער אָדער אַן אַרימער? דער געהער ווערט צומישט און ניט פלוצים אַ זאָג: — 25 קאַפּיקעס! — דערהערענדיג דעם פּרייז וואָס זיין מויל האָט אַרוםגעזאָגט, ווערט ער אליין דערשראָקען און ניעט צו:

— גלויבט מיר, הערר לעבען — אַז עס איז גאַרניט טיירער... —

דער אמת־גוטער מענש אבער, וואָס געהט געבען פּערי־דיענען און אַרימען געהער, ווערט שטאַרק אָנגע'ברוגז'ט: ווי האָט מען דאָס אַ הוצפּה אויסצובעמען 25 קאַפּיקעס פאַר אזאַ קע־מעלע!

— וויפּיעל דען וועט דער הערר געבען? — פּרעגט דער גער ענטמוטהיגט.

דער אמת־גוטער מענש איז פּערטהאָן מיט'ן גאַנצען לייב און לעבען אין טעלער מיט'ן געבראַטענס, ער איז שרעקליך אַן כּעס אויפ'ן געהער, וואָס האָט די העזה געהאַט אזוי פּיעל אויסצובעמען — און שווייגט...

— 15 קאַפּיקעס! — בעט זיך דער געהער. אָבער דער ניעדריגער פּרייז געפּעלט נאָך אלץ ניט דעם אמת־גוטען מענשען, ער שווייגט ווייטער, 15 קאַפּיקעס איז נאָך אויך צופּיעל.

— 12 קאַפּיקעס — לאָזט ווייטער אַראָב דער געהער, ער זױל כאַטש פּערדיענען וועניגסטענס 2 קאַפּיקעס. דאָס מאַל מאכט שוין דער אמת־גוטער מענש אויף דאָס מויל און זאָגט:

— 10 קאַפּיקעס, גאַנץ גענוג! — געהט עס, הערר לעבען!

און דער געהער לאָזט זיך ווייטער פון איין קאַפע אין דער צווייטער און פון איין רעסטאָראַן אין דעם צווייטען, אבער זעהר זעלמען געפינען זיך אזעלכע גוטע מענשעלעך, וואָס זאָלען קויר־

פען פון א געהער א קעמעלע פאר גאנצע 10 קאפיקעס...
 און א לאנגע צייט דארף דער אַרימער געהער איהם זוכען,
 זעהר א לאנגע צייט, און עס ווערט איהם מיאוס דאָס לעבען,
 די וועלט, און אלע מענשען. אלעס ערגערט איהם, רעגט
 איהם אויף. און ער שילט אלעס, אלעמען און זיך אליין, און ער
 וואָלט וועלען טהאָן עפעס אזא מיין זאך, אז די גאנצע וועלט
 זאָל זיך ארומזעהן, ווי שלעכט און פערדאָרבען זי איז, אז אלע
 זאָלען זאָלען פיהלען ווי אכזר'יש זיי בעגעהען זיך מיט זייערע
 מיט-מענשען...
 אָבער וואָס קען אזא אַרימער געהער ווי ער, אָבטהאָן דער
 וועלט?

ער קען בלויז אויפהערען צו זאָרגען פאר די בעזוכער פון די
 קאפעען און רעסטאָראַנען, און זיי מעהר ניט צושטעלען זיינע
 סחורות... זאָלען די שלעכטע מענשען וויסען ווי אזוי זיך מ'ט
 איהם צו בעגעהן... זאָלען זיי זעהן איין טאָג, צוויי, דריי — ניטאָ
 מעהר דער הויכער און דער דאָרער, מיט די קנייטשען אויפ'ן
 שטערן, מיט די בלויע פאסען אונטער די אויגען און מיט די
 צוויי פעקלעך אויף זיינע איינגעבויענע פלייצעס, איינגעפאָר
 לענער ברוסט!...

אָבער ניין! דאָס טאָר ער פאר קיין פאל ניט טהאָן. זיין
 פרוי, זיינע קינדערלעך זיינען בלייבע, באַרפעסע, הונגעריגע
 קינדערלעך, וואָס וואַרטען אויף איהם א גאנצען טאָג...
 ניין! ער וועט ווייטער געהן: היינט, מאָרגען און איבער-
 מאָרגען! — זיין גאנצעס לעבען וועט ער אזוי געהן.
 און ער הויבט זיך אויף און געהט...

די לעצמע האפנונג.

— אז איך זאל וועלען, קאן איך ארוינגעהן צו חיים שווארצמאן, וואָלט ער מיר געוויס געליהען עטליכע רובעל, — ער איז מיינער א גוטער בעקענטער, ער וואָלט מיר געוויס, געוויס געליהען, ער איז אן איידעלער מאַן...

אזוי פלעגט לייזער שטענדיג זאָגען אין שטוב, ווען עס פלעגט אויסקומען זעהר ענג, ווען דער קאלטער ווינטער פלעגט זיך פלוצים אונטעררוקען און עס איז קיין האַלץ ניט געווען; ווען עס פלעגט א פסח קומען און עס איז אויף קיין מצה ניט געווען, ווען עס פלעגט א קינד קראַנק ווערען און עס איז אויף קיין דאָקטאר ניט געווען...

ווען ער פלעגט דאָס זאָגען, פלעגט ער ניט קוקען די שטור-ביגע אין פנים אריין. עס האָט זיך געדאַכט, אז דאָס רעדט ער צו זיין באַרד, אויף וועלכער ער פלעגט דאָמאַלס קוקען מיט ישוב הדעת און מיט דרד-אָרץ. נאָר זיין באַרד האָט דאָס שוין פון איהם עטליכע מאָל געהערט און פלעגט ניט נתפעל ווערען פון זיין זיכערען טאָן. עס האָט אויסגעוויזען, אז די באַרד האָט זיך שוין פון זיין רייכען גביר. זיין בעקענטען, לאַנג מיאש געווען.

אנדערש אבער האָט עס געווירקט אויף לייזער'ס ווייב. חנה, — זי פלעגט אז זיינע ווערטער זיך אָנהאָפען, ווי איי נער וואָס טרינקט זיך, אָן א שטרוי, און פלעגט יעדעס מאָל איהם דערויף ענטפערען:

— דו קענסט נאָר רעדען, טהאָן קענסטו נאָר נישט —

האלסטו טאקע אמאל אריינגעהן צו איהם! אט געהם, טהו און די שבת'דיגע קאפאטע און געה אריין.

— ער וואָלט געוויס, געוויס געליהען! פלעגט לייזער אלץ טענה'ן זיינס: מיר זיינען אמאל חברים געווען, ער וואָלט מיר דערקענט!... א חרוש, צי וואָלט ער מיר דערקענט! פלעגט שוין לייזער העכערן דעם טאָן און אנהויבען מיט אן אנדער ניגון -- ווי לאַנג, אז מ'ר האַבען זיך ניט געזעהן, מיינסטו? ... עס וועט זיין סך־הכל א...

— טאָ לעג טאקי ניט אָב און געה שוין אריין, — פלעגט דאָס ווייב איהם ניט לאָזען ענדיגען זיינע זכרונות: מען פאלט דאָך שוין פאר א גראַשען.

— ער וואָלט געוויס געליהען! — פלעגט לייזער, אנשטאַט צו ענטפערן חנה'ן, אלץ רעדען צו זיין באַרד...

עס האָט אויסגעוויזען, אז דער געדאנק, אז ער וואָלט איהם געוויס געליהען, איז איהם טייערער ווי דאָס געלד, און ער האָט די ליעבע האַפנונג ניט געוואָלט אזוי גיך פערשווערען פאר עט־ליכע רובל.

— זאָל זיך וואַלנערן א האַפנונג! — פלעגט ער ווי בער שליעסען אין געדאנק.

— נו, איז וואָס? דו געהסט, צי ניט? — פלעגט דאָס ווייב טרייבען איהם.

— לייהען וואָלט ער געוויס געליהען, — טענה'ט ער אלץ זיינס: נאָר איד וויל ניט געהן, איד האָב נאָך צייט! אפשר וועלען מיר זיך איצטער ארו־סדרעהן אַהן איהם... גאָט וועט העלפען...

— רעדט און רעדט, און ווי עס קומט צו טהאָן איז נאָר נישט — אוי, שלים־מזל, שלים־מזל, וואָס וועט זיין פון דיר? ... שאַקעלט חנה מיט'ן קאָפּ און איהר געקנייטשט פנים ווערט גע־קנייטשער און איהרע פערלאַשענע אויגען ווערען פערלאַשענער... נאָר לייזער'ן פלעגט עס ניט אַרען: זי איז א אירענע!

קען ניט פערשטעהן, וואָס אַ האַפּענונג בעמייט! ... וואָס וועט זיין שוין די פעולה, און ער וועט געהן צום בעקענטען און לייהען די עטליכע רובעל? ... זיי וועלען גלייך צעשלאָגען ווערען און ער וועט בלייבען אַהן געלד און אַהן אַ האַפּנונג... און אז עס וועט וויעדער קומען זעהר און ענגע צייט — (וועניג ענגע צייט טען האָט ער!) וואָס וועט ער דאמאלס טהאָן? ... אַהן אַ שטיקעל האַפּנונג אפילו בלייבען? ... משוגע קען מען ווערען:

— לייהען אבער וואָלט ער געוויס געליהען! — ענדיגט ער הויך זיינע מחשבות, און שמייכעלט.

נאָר דאָס ווייב ענטפערט איהם שוין ניט דאמאלס. זי ווערט ברוגז.

— אַ נאַרישע אידענע, זי פערשטעהט נאָר נישט, נאָר נישט — לַגמרי נאָר נישט... לאַכט ער אין געדאנק.

*

* * *

אזוי זיינען פערבייגעפלוניגען פיעלע יאהרען. און די פיעלע יאהרען זיינען פיעל קאלטע ווינטער'ס געווען, ווינטער'ס אַהן האַלץ, אַהן ווארעמע־בגדים, אַהן גאנצע שיד... אין די פיעלע יאהרען זיינען פיעל פסח'ס געווען, וואָס האָבען מצה געפאָדערט, אין די פיעל יאהרען זיינען פיעל מאָל די קינדערלעך קראַנק געווען און האָבען אַ דאָקטאר געפאָדערט. און עס איז ניט געווען פאר וואָס צו רופען: אין די פיעלע יאהרען זיינען אַ דריי קינדער געשטארבען און עס איז ניט געווען פאר וואָס אין קאלטע קברים'לעך זיי אריינלעגען, ווייל קברים'לעך פאר קינדער קאָסטען איד איד געלד — אלץ האָט געטראָפּען אין די פיעלע יאהרען, און לייזער האָט זיך געשטארקט און צו זיין בעקענטען גביר אלץ ניט געגאנגען. ער האָט נאָר אין יעדער ענגער צייט געטענה'ט: — לייהען וואָלט ער געוויס געליהען, נאָר איד וויל נאָר ניט אריינגעהן... זאל נאָר זיין... עס וועט צוניץ קומען און אנדערש מאָל...

לייזער, ביי וועלכען דער בייזער שונא — דאָס לעבען, האָט אלץ אוועקגערויבט, האָט ניט געקענט אזוי גיך אונטערנעבען זיך מיט זיין לעצטער נחמה, מיט דער האַפנונג, און ביז דעם לעצטען טראַפען בלוט האָט ער זיך פערטהיידניגט פון שונא'ס נעגיל....

*

* *

די לעצטע צייט אַבער האָט דער שונא איהם מיט שטורם גענומען, און לייזער'ן איז ענג געוואָרען, אז ער האָט זיך ניט געקענט א קעהר טהאַן, עס האָט זיך דער ווינטער אַנגערוקט, א קינד איז קראַנק געוואָרען, דאָס אייוועלע איז איינגעפאלען, א בעט האָט זיך צעבראַכען, זיינע שטיוועל האָבען שוין מעהר קיין לאַטעס ניט געוואָלט צונעהמען, פון דער טהיר איז די קליאמקע ארויסגעפאלען און פערלאָרען געוואָרען, און די טהיר איז אָפּען געווען און א ווינד, א בייזער ווינד האָט אין שטיבעל אריינגע-בלאָזען... עס האָט אויסגעוויזען, אז די נויט, די אלטע מאוסע מכשפה, האָט איהם אַנגענומען מיט איהרע דארע, קאלטע הענד, און האָט איהם געוואָלט דערשטיקען, און ער האָט זיך געריסען פון איהרע אַרעמס, און רייסענדיג זיך אזוי, האָט ער בעשלאָסען צו געהן צו זיין בעקענטען:

— איך געה צו חיים שוואַרצמאַן לייהען עטליכע רובל, — האָט ער געמעלדעט אין שטוב.

נאָר אין זיין שטים האָט שוין ניט געקלונגען יענע זיכער-קייט, אז ער וועט געוויס לייהען, איהם האָט זיך געדאַכט, אז עפעס איז דורכ'ן טהיר ארויסגעפלויען, דאָס איז די האַפנונג ארויס — זיין איינציג לעצטע האַפנונג...

די פאבריק.

איצטער בין איך שוין א גרויסער דערוואקסענער מענש.
אָדער, ווי איך פלעג עס אין מיין קינדהייט רופען — „א איך“...
איך האָב שוין א שטיק וועלט געזעהן, אין וועלכען עס געפינען
זיך גרויסע רוישענדע שטערט, מיט א סך הויכע שטיינערנע
הייזער און מיט א סך נידעריגע שטיינערנע מענשען... אפילו
דעם גרויסען ים, וואָס רוישט אזוי און שרעקט דעם שוואכען
קליינעם מענשעל, וואָס קוקט איהם אָן מיט זיינע צוויי קליינע
אויגען און קען זיין ענדע ניט כאפען, — אפילו אַט דעם
פחדגען ים האָב איך שוין אויף געזעהן.

נאָר ניט די גרויסע רוישענדע שטערט, נאָר ניט דער גרוי-
סער פחד'יגער ים, האָבען מיר געגעבען דאָס, וואָס איך האָב ביי
זיי געזוכט. גרויס זיינען די שטערט, וואָס איך האָב געזעהן, נאָך
גרעסער איז דער ים; אָבער דאָס, וואָס איך האָב געזוכט, האָב
איך ביי זיי ניט געפונען; און ווען איך וויל האָבען דאָס, וואָס
איך האָב געזוכט, מוז איך זיך אוועקלעגען פארנאכט, ווען די
זון פערגעהט, אויף מיין בעמעל, אין ענגען צימער'ל, פערמאכען
זיי אויגען און קלערען, און טראכטען, און חלומ'ען...
און דאָן שוועבט ארויס פאר מיינע אויגען אַנ'אנדער וועלט —
די קינדהייט-וועלט!

און קליין פיהל איך מיר דאמאָלס, און קליין איז דאָס וועל-
טעל, וואָס שוועבט פאר מיינע אויגען, ווען איך ליג פאר נאכט
אין בעמעל, נאָכדעם ווי די זון פערגעהט, ווען איך פיהל מיר
מיעד און דערשלאָגען פון דעם גרויסען לאנגען רוישענדיגען
טאָג, אין דער גרויסער רוישענדיגער שטאָרט...

*

*

*

איצטער בין איך שוין א גרויסער, דערוואקסענער מענש, אמאל בין איך א קליין אינגעלע געווען און מיין וועלט איז געווען דאס קליינע שטעדטלע מיט די זעקס קליינע שמאלע געסלעך, וואס האָבען זיך געצו גען, ווי שווארצע שטענגעס, — מיט דעם טייכעלע, הינטער א שמאל קליין געסעלע, וואו מיר פלעגען זיך זומער באדען.

פלעגט זיך אמאל טרעפען, אז לויפענדיג אזוי צום טייכעלע פלעגט עמיצענס א טאטע אונז בעגעגענען און אונז א רוף טהאָן מיט א בייזער: וואוהין? פלעגען מיר זיך מאכען „כאלו לא ידע“, און פלעגען זיך ניט אַבשמעלען. אי וואָס? שפעטער וועט מען שמייסען, מיילא! וואָס נאָכדעם וועט זיין, האָבען מיר ניט געזאָרגט. מיר זיינען נאָך ניט געווען אזוי קלוג און „געזעצט“. ווי די „גרויסע“ און מיר האָבען קיין מורא ניט געהאט פאר שפעטער...

ס'איז ווינטער געווען. מיר אינגלעך זיינען געזעסען אין חדר און האָבען געלערנט „מרוכה“. דער פרק איז געווען צו ערנסט און צו שווער פאר אונזערע לייכטזיניגע קעפלעך און אונז איז כלל נישט אָנגעגאנגען, ווי פיעל דארף דער נגב בעד צאָהלען: צי ד' וה' אָדער תשלומי כפל; פון אונזערט וועגען האָט מען דעם נגב געקענט אין גאנצען שענקען. בכלל, האָבען מיר נישט פערשטאָנען, וואָס בעטייט עס? איינער אן אַרימאן, וואָס האָט ניט וואָס צו עסען (אנדערש, וואָלט ער ניט געד נב'עט) נב'ט א שפעטלע, טראַגט עס אויפ'ן פלייטשע, דאָס שפעטלע מעקעט אזוי טרויריג, — אינגאנצען א אינגעלשע מעשה, קומען צו געהען תנאים און חכמים, אזעלכע „גרויסע“ אידען, און מאכען דערפון א נאנצען וועזען, קרינען זיך אזוי

שטארק, אזש זיי ברענגען אריין אונזער רבין אין כעס, און ער שלאגט אונז מיט די גראַבע רוקענס פון דער גמרא...
וואו איז דער יושר?...

און יענעם טאג האָבען מיר גראַד געלערנט יענעם בער
וואוסטען „עמוד“, וואָס האָט בלוין עטליכע שורות „גמרא“
און וואו דאָס איבעריגע איז רש"י און „תוספות“, אזוי אז דער
„עמוד“ מיט די עטליכע שורות גמרא ווייזט אויס, ווי עפעס א
קליין אינזעל פערטרונקען צווישען צוויי גרויסע ימים, און מיר
דוכט זיך, אז מיר שטעהען אויפ'ן אינזעל און ציטערן, און אונ-
זער רבי, דער קאפיטאן וויל אונז איבערפיהרען די צוויי גרויסע
ימים, וויל זיין א העלד, נאָר ער קען ניט און ער שרייט און
שילט און, ערגער פאר אלץ, ער שלאגט...

נאָר אַט עפענט זיך אויף די טהיר און עס לויפט פריהער
אריין א ווייסע פארע אין חדר, נאָכדעם פאלט אריין בער'ל
דער שמיד, א חדר-אינגעלס א טאמע. ער קומט געוואָהר ווער
רען, וואָס מאכט זיין יאָסקע, און גלאַט א ביסעל שמועסען מיט
א אידען א „תלמיד חכם“ — מיט'ן רבין.

— שלום עליכם, רבי! ציהט דער שמיד אויס דעם רבין
זיין גראַבע פּערהאַרעוועטע האַנד.

— עליכם שלום! — ענטפערט דער בייזער רבי און סטאר-
רעט זיך צו שמייכלען, נאָר דאָס קומט איהם זעהר שווער אָן.
— זיצט ר' בער! — נו, שקצים, — ווענדעט זיך דער
רבי צו אונז, — זיצט רוהיג א וויילע, קוקט איבער דער תוספות
דערווייל, און איך וועל אביסעל שמועסען מיט ר' בער'ן.

מיר קוקען זיך אלע איין אין דעם גרויסען ים תוספות, נאָר
אונזערע אויערן זיינען אַנגעשטרענגט צו הערען עפעס נייעס,
וואָס בער דער שמיד האָט געבראכט. ווייל בער דער שמיד
ברענגט שטענדיג א סך נייעס, ווען ער קומט.

— א וועלטלעך געוואָרען, א גרויל, א גרויל! — הויבט אָן
דער שמיד.

— דהיינו, ר' בער? — ווערט נייגיריג דער רבי און
שכעלט אָן די אוירען צו הערען עפעס אינטערעסאַנטעס.
— א גרויל, א גרויל! — האַלט זיך אַלץ דער שמיד ביים
וואונדערען — נו, א וועלטעלע!
— אדרבא וואָס אזינס!... — טרייבט דער רבי.
— א גרויל, א גרויל!
מיר קוקען אין תוספות און ווארטען מיט דער גרעסטער
אונגעדולד אויפ'ן „גרויל“, וואָס ר' בער דער שמיד וועט
מסתמא באַרד דייטליכער ערקלעהרען.
— א קליין שטעדטעלע, — הויבט אָן דער שמיד, —
מישטיינס געזאָגט, זעקס געסלעך מיט א מאַרק, די גוי'עשע
געסלעך איז דאָך ניטאָ וואָס צו רעכענען איהר פערשטעהט?...
אין אזא שטעדטעלע זאָל מען געהן שטעלען א פאַבריק... א פאַ-
בריק! א גרויל!
„א פאַבריק!“ — גיב איך א קלאַפ אַ חבר מיט'ן פוס.
— אין תוספות קוק! — גיט א געשריי דער רבי.
— אזוי גאָר! — ווענדעט זיך דער רבי צום שמיד. —
א פאַבריק דאָ אין שטעדטעלע; צי משוגע?
— א פאַבריק פון שוועבעלעך.
„פון שוועבעלעך!“ — גיב איך ווידער א קלאַפ אַ חבר
מיט'ן פוס.
— דו קוקסט אין תוספות, צי גיט, גראָבער יונג דו. שרייט
אויס דער רבי נאָך העכער און נעהמט מיך אָן פאַר'ן אויער
און דרעהט א „ששלת“...
— אזוי גאָר פון שוועבעלעך! וואָס איך הער! — וואונד-
ערט זיך דער רבי און גלאַצט אויס די אויגען.
— יאָ, יאָ, ביי אונז אין שטעדטעלע שטעלט מען א פאַ-
בריק פון שוועבעלעך.
— משוגע, פשוט משוגע, — לאַכט דער רבי, וויפיעל
שוועבעלעך דאַרף האָבען אונזער שטעדטעלע? לאַמיר אפילו רע-

כענען א מאה פעקלעך א וואָך... לוינט דאָס דען? ... פשוט משוגע...

רעכענט אייך, — גיט דער שמיד קאַלטבלוטין צו פער-
שטעהן, אז א פאַבריק מאַכט זיך ניט נאָר פאַר א שטעדטעל
אליין. די שוועבעלעך קענען אָנגעהן אומעטום אין דער גאַנ-
צער וועלט. איהר פערשטעהט... למשל באַריסאָווער שוועבע-
לעך! באַריסאָווער שוועבעלעך זיינען א שם-דבר. מען מאַכט
דאָרט גאָלדענע געשעפטען.

— אויב אזוי — זאָגט דער רבי פערקרימענדיג דאָס
פנים — אויב אזוי איז עפעס אַנדערש, שיקט זיך דאָס! וועט
מען מאַכען, קען געמאָלט זיין, פיינע געשעפטען?

— וואָס פּרעגט איהר! גליקליך וועט ער ווערען! —
שטלט פאַר דעם שמיד פאַרן רבי'ן גרויסע גליקען.

— ווער מאַכט די פאַבריק? — פּרעגט דער רבי.
— עפעס אַ גרויסער גביר פון מינסק; האָט אַ מטמון
גאָלד און זוכט געשעפט.

— און וואו שטעלט ער די פאַבריק? — פּרעגט דער רבי
ווייטער.

— אַן אָרט האָט ער אַ גאָלדענעם, ביים טייכעל, א זעל-
טענער פלאַץ.

— ביים טייכעל! — רייסט זיך ארויס ביי אונז חדר-
אינגלעך ווי אין איין קול א געשריי, און מיר קוקען זיך אַלע
איבער.

— אין תוספות קוקט! — שרױבט דער רבי, — פויערים,
ליידאַקעס.

— ביים טייכעל! — קלאַפּ איך מיין חבר הינטערן טיש
מיט'ן פוס, און מיין האַרץ ווערט איבערפול מיט עפעס מאַדנע
גליקען, און פאַר מיינע אויגען מאַלען זיך באַנטאַסטישע
בילדער, און איך וויל פאַלען צו די פיס בערע דעם שמיד און
וויינען פאַר איהם און בעטען איהם תחנונים:

— רב בערע, האָט רחמנות, זאָגט מיט אַן אמת, טאָקי
ביים טייכעל מאַכט מען די פּאַבריק? ... טאָקי ביים טייכעל? ...
און מיר גלויבט זיך דאָס גליק ניט...

נאָך פּסח איז די פּאַבריק פּערטיג געוואָרען. מיר הדרר
אינגלעך זיינען געקומען צו לויפּען אָנקוקען זי. איהר אויס-
זעהן האָט אונז געשראַקען. די הויכע קוימענס האָבען פון דער
ווייטענס אזוי ביז געקוקט און האָבען אויסגעזעהן, ווי זיי
וואָלטען וועלען הרוב מאַכען דאָס גאַנצע שטיק פּעלד, וואָס גער
פינט זיך ארום.

— א סאַרא הויכע קוימענס! — האָט יאַשקע, א חדר
אינגעל, פון ווייטען אָנגעוויזען.
— ווי עס הודיעט! — האָט א צווייטער אינגעל ווי מיט
שרעק ארויסגעזאָגט.

— קומט נעהנטער! וואָס האָבען מיר מורא? — האָט
זיך איינער געמוטהיגט.

— טאָקי, וואָס האָבען מיר מורא? — האָבען מיר זיך
אלע געפאַסט מוטה — קומט!

מיר זיינען צוגעגאַנגען נעהנטער און האָבען זיך אוועק
געשטעלט ביים טייכעל. דאָס וואסערל האָט שטיל און טרויעריג
גערזשט און מיר האָט זיך געדאַכט, אז עס וויינט... עס האָט
מיר אויסגעוויזען אז דאָס טייכעלע האָט מורא פאַר דער גרויז
סער פאַבריק...

און ניט נאָר אויף מיר אליין האָט דאָס טייכעלע אזא אייני-
דרוק געמאַכט, אלע חדר אינגלעך האָבען, אַנשטאַט צו קוקען
אויף דער פאַבריק, זיך אין וואסער איינגעקוקט און איינער
האָט זיך צוז-פּצט:

— מוטנע וואסער געוואָרען!

— טאָקי! — האָט א צווייטער טרויעריג מודה געווען.

— דאס איז פון רויך פון די קוימענס...
 — א רחמנות אויף דאס טייבעלע, — האָט אַ אינגלע
 בלומ'שט לאכענדיג געזאָגט.
 — משווענער! — האָבען מיר פון איהם אָנגעהויבען
 צו לאכען, די הערצעלעך אָבער אינוועניג האָבען אונז געפֿעמט
 און עס האָט זיך געוואָלט וויינען...

„ספירה“ האָט זיך געענדיגט; עס איז געווען אַ הייסער טאָג
 און לערנענדיג מיט'ן בייזען רבין האָבען מיר אַ גאנצען טאָג גע-
 קוקט אין פענסטער צו זעהן, וואו האַלט שוין דער שאַטען פון די
 הייזער, ווען וועט שוין די זון אויף אונז רחמנות האָבען און וועט
 זיך איבערפעקלען ערגעץ ווייט הינטער די הייזער, כדי דער רבי
 זאָל אונז שוין לאָזען פריי...

און אַט איז שוין די גאנצע גאס „שאַטען“ געוואָרען. דער
 פאסטוף האָט שוין די טשערעדע געמריעבען און דער רבי האָט
 אונז פריי געלאָזט.

— באַדען זיך! — האָבען מיר אין איין קול אויסגעשריען
 און זיך געלאָזט אראָב פון געסעל, צום טייבעל.

— הערסט ווי עס פייפט! — האָט, געהענדיג, איין חבר
 ווי בעזאָרגט אויסגערופען, צוהערענדיג זיך ווי פון ווייטען
 פייפט די פאבריק.

— זאָל פייפען! וועט זיין פרעהליכער זיך צו באַדען, —
 האָט אַ צווייטער געזאָגט.

— טאָקי! — האָבען מיר מיטגעשטימט, ווי מיר וועלן
 מען זעלען זיך אליין אַבנאָרען.

נאָר וואָס נעהנטער מיר זיינען געקומען צום טייבעל, אַלץ

— באַדען זיך ווילען מיר! — האָט זיך ביי איינעם אַרויסגע-
ריסען אַ געשרעה...
— האַה-אַהא! — באַדען זיך! — האָט זיך דער דיקער
איד צולאכט — נו, וואָס-זשע וואַרט איהר? חיר-חירי!...
— אַמאָל פלעגען מיר זיך דאָ באַדען, — האָט אַ צוויי-
טער אינגעל, ווי דורך טרעהרען אַרויסגעזאָגט. — אַמאָל איז
געווען ריינע וואַסער...
— אַמאָל! אַמאָל! — האָט דער הויכער בייכיגער איד
זיך לוסטיג געמאכט מיט אונז — אַמאָל איז דען אויך אַ קונץ
געווען צו באַדען זיך? ... באַדט זיך איצטער... האַה-אַהא!
זיין לאַכען האָט אונז ביז וועהטאַג גערייצט. און איינער פון
אונז, בלאַס ווי דער טויט, האָט אַ געשריי געטהאָן.
— אַ בראַנד אין אייער פאַבריק!...
און האָט זיך פּונאַנדער געוויינט.
— האַה-אַהא! — האָט זיך דער בייכיגער-דיקער איד
פּונאַנדער געלאַכט, — אַ היים, שקצים!...
געהענדיג צוריק אַ היים, האָט מיר געקלונגען אין די אוי-
ערן דעם איד'ס געלעכטער, דער „דזוזוזז“ פון די קוימענס און
דאָס אלץ האָט זיך מיר געלענט ווי שוועבעל אויף מיין האַרץ.
— אַ בראַנד אין דער פאַבריק! — האָט דאָס אינגעל דעם
גאַנצען וועג געשאַלטען.
— דערשטיקט האָט זי דאָס טייכעלע! — האָט אַ צוויי-
טער געזיפצט...
און לאַנג האָבען מיר דאָס טייכעלע בעוויינט, און נאָך
לענגער די פאַבריק געשאַלטען...

דריי שונאים.

דריי אידען האבן איך אינגעליוויין פיינד געהאט, געווען זיי א זים שונא. איינער פון זיי איז געווען היים מרדכי דער שוחט, א איד מיט א לאנגע געדיכטע באָרד, ווילד פערפלאַנטערט און פערפלאַכטען און מיט צוויי גרויסע מורא'דיגע אויגען, וועלכע האָבען געהאט דעם זעלביגען גלאַנץ פון זיין אָנגעשארפטען חלף... און אז ער פלעגט קומען צו אונז אמאָל קוילען דאָס קעלבעלע, וואָס אונזער בהמה פלעגט „געבוירען“ און קאלטבליר טיג שאַרפען דעם חלף, דערצעהלענדיג אונז אורחא א מעשה, אז טרוקענע פעלכלעך זיינען געפאלען (ער האָט געהאנדעלט מיט טרוקענע פעלכלעך), פלעגט זיך מיר וועלען בשעת-מעשה ארויסרייסען פון זיין גראַבער האַנד דעם חלף און אריינלאָזען איהם אין האַרצען. אויף אונזער קעלבעלע האָבן איך מעהר דחמנות געהאט, ווי אַט אויף דעם גזלן, וואָס מעהר אז טרור קענע פעלכלעך קויפען און קעלבער קוילען ווייסט ער ניט..

דער צווייטער, וועמען איך בין א שונא געווען, איז געווען נרונם דער בושעל — א גמרא מלמד, א איד מיט זעהר א לאנגען האַלז, פאר וואָס חדר אינגלעך האָבען איהם בושעל גערופען. איך האָבן אפילו ביי איהם קיינמאָל ניט געלערנט, נאָר די חברים מיינע פלעגען זיך פון איהם אַנדערצעהלען אזעלכע רציחות, וואָס ער בעגעהט זיך מיט זיינע תלמידים, אז מיין יונגערלויב פלעגט אזו פגעקאָכט ווערען און אז איך פלעג איהם אמאָל זעהן אין בית מדרש בין מנחה למעריב, ווי ער שטעהט נעבען כוור און וואַשט די הענר, גלאַצט זיינע קליינע פייכטע אויגעלעך און מורמעלט אונדרייטליכע ווערטער, פלעגט זיך מיר וועלען נוסח זיין זיך און איהם פאר טיינע חברים...

נאָר די שנאה צו די בייִדען איז געווען זעהר קליין קעגען דער שנאה, וואָס איך האָב געטראָגען טיעף אין מיין יונג האַרץ צען צו אהרן חיים דעם וואוכערניק. דאָס איז געווען דאכט זיך אויפ'ן קוק, און אַרעמער איד, און איינגעהויקערטער אין אן אלט צעריסענעם בנד, נאָר עס איז מיר געווען גענוג צו הערען איהם אמאָל טענה'נדיג מיט מיין טאָטען:

— איך זאָג אייך ר' שלום (אזוי האָט מיין טאָטע געהיירט סען), אז אנדערש וועט עס ניט געהן — אנדערש קען עס ניט זיין... דאָס איז מיר געווען גענוג, איך זאָל פיהלען צו איהם א טיעפע שנאה. אין זיין קול האָט געקלונגען אזוי פיעל בייזקייט, אזוי פיעל קאלטקייט, אזוי פיעל אכזריות, אז עס איז מיר פערד בליבען ווי ראָסט אויפ'ן האַרצען און אז ער איז אוועקגעגאנגן גען פון אונז, האָב איך זיך ניט געקאָנט איינהאלטען און זיך געווענדט צום טאָטען:

— טאָטע, וואָס האָסטו מורא פאר איהם, וואָס רעדסטו מיט איהם? ...

— עס ווייל אונזער שטיבעלע אָבנעהמען!... האָט דער טאָטע האַלב לאַכענדיג, האַלב ערנסט געזאָגט.
— א מכה וועט ער אָבנעהמען! — האָב איך מיט בלוט פערלאָפענע אויגעלעך אויסגעשריגען, דריקענדיג די פויסטען — איך וועל איהם זעהן אין גאס, וועל איך איהם מיט א שטיין פלעטען דעם מוח...

— און ס'יביר האָסטו פערנעסען? האָט דער טאָטע מיך געסטראשעט... און אין דער מינוט בין איך אויף „סיביר“ געווען מעהר אין כעס, ווי אויפ'ן מיאוס'ען וואוכערניק...

*

און שטעלט זיך פאָר מיין וועהטאָג, אז אָן מיינע ערשטע צוויי שונאים האָב איך ווי עס איז דערלעבט א נקמה. דער

שוחט האָט שטארק אָנגעהויבען צו האַנדלען מיט „טרוקענע פעלכלעך“, איז געוואָרען א נגיד. דערווייל האָט דעם חזו'ס בחור זיך עקזאמינירט אויף שוחט און האָט אויסגעהאלטען דעם עקר זאמען... און אזוי ווי דער פּאָטער זיינער, דער חזו, האָט גער האט א גרויסען „צד“, ווייל ער איז שוין עטליכע יאָהר הייזעריג געווען און מען האָט אויף איהם שטארק רחמנות געהאט, — האָט זיך דאָס שטעדטעל געלענט, אז מען זאָל, אַנשטאָט חיים מרדכי'ן, וואָס האָט אָנגעקליבען א ממון גאָלד פון די „טרוקענע פעלכלעך“, מאַכען פאר א שוחט דעם חזו'ס בחור. אי וואָס? א בחור טאָר נישט קוילען? טאָ זאָל מען איהם חתונה מאַכען... עס איז אפילו א שווערע זאך געווען, קריגען אזוי גיך א שרודף הגון פאר'ן חזו'ס בחור, נאָר אז „שטאָרט“ וויל איז ניטאָ קיין שווער, מען האָט דעם בחור חתונה געמאכט, געגעבען איהם א ווייב, א חלף און געזאָגט איהם: קוילען...

אַט אזוי האָב איד דערלעבט נקמה און אלטען שוחט. אמת, דער נייער איז אויך ניט געווען בעסער, ער האָט אויך געקור לעט, נאָר מיר האָט ער מיין כעס ניט אזוי אויפגעבראכט. ער פלעגט דאָך ניט אזוי קאלטבלוטטיג שאַרפען דעם חלף, ווי דער אלטער. ער פלעגט דאָמאַלס זיין בלייך ווי ליינוואַנד, די הענד פלעגען איהם ציטערן און מיר האָט זיך געדאכט, אז ער אליין האָט אויך רחמנות אויפ'ן קעלבעלע, נאָר וואָס זאָל ער טהאָן, אז מען האָט איהם פאַרט פאַר א שוחט געמאכט...

א נקמה האָב איד אויך דערלעבט אויף גרונס דעם בושעל, עפעס איינמאָל נאָך פסח האָט זיך אין שטעדטעל צעטראגען א נייעס, אז גרונס דער מלמד האָט פערלאָרען זיין חדר. צו וועלכען בעל הבית ער קומט בעטען דאָס אינגעל זאָגט מען איהם אָב. מען איז מוחל די גמרא, די האַרבע אויסרעדעניש אין „מרוּבּח“ מיט די קלעפּ און שמיץ: ניט מאַד פאַר א קאליקע און ניט מאַד פאַר א רב...

און אז איד פלעג זיך אַמאָל, זומער, אריינכאַפּען ציין

בית־מדרש און פלעג איהם זעהן זיצענדיג ביי א ספר מיט אן אראָבגעלאָזענעם קאַפּ און אונטערברומענדיג אַ ווילד־אומעטיגען ניגונ'דעל פלעג איד טראכטען: גוט אזוי! ווייטער הרג'ע נישט קיין אינגלעך. טיעף אין האַרצען אָבער האָב איד שוין אויף איהם רחמנות געקריגען. מיר האָט זיך אפילו געוואָלט אונטער־גען צו איהם און טרייסטען איהם:

— נישקשה ר' גרונם, גאָט לעבט! — נאָר איד האָב זיך געשעמט און אַבגעקעהרט מיין פנים פון איהם.

קיין קויל האָט בלויז ניט גענומען דעם וואוכערניק. פער־קעהרט, דער טאַמע פלעגט אלץ קומען מיט נייעס, אז ער האָט שוין נאָך אַ אידען „אַבגעשריבען“, נאָך אַ שטיבעל צוגעדען... מיין כעס פלעגט ברענען, מיין יונג־הארץ האָט רוהען ניט נומען, אַז מיט דער צייט וועט דאָס גאַנצע שטערטעל זיין וועד־דען. מיין יונג האַרץ האָט רוהען ניט געקאַנט און איד פלעג אין דער שטיף גאָט בעטען, אז ער זאָל אויך דעם וואוכערניק ניט פער־געסען, עפעס אַנשיקען אויף איהם אַ מפלח...

*

*

○

דאָס שטערטעל האָט זיך געווענט. עס איז עפעס געקומען צו פאַהרען אַ מגיד, וואָס קלינגט מיט זיינע דרשות אין דער גאַנצער וועלט. עס זיינען געווען צעקלעפט „מודעות“ אין אלע בית־מדרשים און אידען האָבען אַבגעשטופט איינער דעם אַנד־דערן און געקראָבען צום טיר איבערלעזען וואָרט און וואָרט, וואָס עס שטעהט געשריבען וועגען מגיד... מנחה צייט איז דער בית־המדרש געווען געפאַקט. ממש דאָס גאַנצע שטערטעל איז געקומען. דער בית־המדרש איז אפילו גענוג גרויס געווען און ווען יעדער וואָלט זיך ניט געשטופט צום אַרוי־קודש, וואָלט גע־ווען גענוג אַרט פאַר יעדען. האָט זיך אַבער יעדען געגלוסט האַפען אַ קוק אויפ'ן מגיד, און איינער האָט געשטויסען דעם צווייטען

און מיט די עלענבויענעם דורכגעשנימען א וועג, געהענמער צום מגיד.

און אט זעה איך, ווי דער מגיד רוקט זיך פון ווינקעל מזרח... וואו ער איז געוועסען די גאנצע צייט ביז'ן מנחה געבען רב. ער געהט ארויף, גיט א קוש דעם פרכת, גיט א גלעט די לאנגע שווארצע בארד, ווארפט זיינע צוויי שווארצע טיעפע אוי גען אויפ'ן עולם און הויבט אָן...

פון אָנפאנג געהמט ער א פסוק פון תנ"ך, פון ישעיהו. דער פסוק איז מיר בעקאנט און מיר איז א וואונדער, וואָס ער טייטש אב יעדעם וואָרט, ווער ווייסט עס ניט דעם טייטש? ... שפעטער א וויילע נעמט ער א שטיקעל גמרא פון „בבא קמא“, נאָך שפעטער א פסוק פון זומש...

און פלוצים הער איך עפעס ווי ער בעדיהרט א בעקאנטע פראגע, אן ענין, וואָס אינטערעסירט מיר אזוי, וואָס לאָזט מיר ניט רוהען, וואָס צעקאכט מיין יונגבלוט, ער דרשנ'ט ווער גען פראַצענט...

— „אם כסף תלוה את עמי את העני!“ — דונערט אויס דער מגיד; דער בית-מדרש, דאכט זיך מיר, ציטערט און פאלט באַלד איין...

„אויב דו וועסט ליהען געלד דעם אַרעמאן,

„זאָלסטו א הם ניט דריקען.

„ניט דריקען זאָלסטו איהם!“...

וואו איז ער, וואו איז ער, דער וואוכערניק? זאָל ער הער רען, זאָל ער הערען! פרעהט זיך מיין הארץ און איך הויב אָן איהם זוכען מיט די אויען.

און אט זעה איך ווי ער שמעהט אין צווייטען זייט פון

מזרח, הערט יעדעס ווארט און שאַקעלט צו מיט'ן קאפּ...
 — אַ האַ! טראַכט אַיך מיר — מען האַט ד ד געפאַקט!
 וואַרט, וואַרט, דער מגיד וועט דיר געבען, וועסט ווייטער
 וויסען!...

„און אויב ער וועט דיר דעם בנד פאַר אַ משכון געבען“ —
 בייזערט זיך העכער דער מגיד און זיין שטימע קויקעלט זיך
 איבער'ן גאַנצען בית-המדרש — „זאַלסטו איהם, דעם גאַרע-
 „מאַז, ווי נאָר די זון פּערגעהט, דעם בנד צוריק אומקעהרען...
 „און אז ער וועט ניט האַבען ביי נאַכט מיט וואָס זיך צו-
 „צוועקען, וועט ער וויינען צו מיר און אַיך וועל הערען, ווייל אַיך
 „ביי אַ דערבאַרעמדיגער נאַט!“

— און דו וואַרפסט אַרויס אידען פון שטיבער און ניסט
 זיי ניט אוועק צוריק! ווילט זיך מיר אויסשרייען צום וואַכער-
 ניק. נאָר דער מגיד שמ דט מיך צו צום אַרט און אַיך קאַן זיך
 ניט בעוועגען. ער רעדט הויך און בעגייסטערט וועגען דער
 מיאום'ער מדה פון פּראַצענט נעמען, וועגען שמראַף אויף יענער
 וועלט: ער מאַלט אויס דעם גיהנם פאַר די פּראַצענטניקעס,
 שטעלט פאַר אלערליי ענוים קשים, — און אַיך קוק, קוק אויפ'ן
 וואַכערניק, נעהם ניט אַראַב די אויגען פון מיין אהרן חיימ'ן.
 אַיך ה ט זיין יעדע בעוועגונג, און אַ וואַנדער איז מיר עפעס,
 וואָס ער הערט גלייך מיט אלע אידען: די זעלבע אָנגעשטרענגט-
 קייט, דאַס זעלבע זיפּצעלע, אַבער ניט מעהר... וואו איז זיין
 שרעק?...

און אַט האַט דער מגיד געענדיגט. דער עולם רודערט. יע-
 דער וויל אַרויסגעבען זיינע התפעלות פון איהם, נאָר מיר געהט
 עס ניט אַן, אַיך לאַז זיך צו מיין וואַכערניק, אַ קוק טהאַן, וואָס
 מאַכט ער, צי לעבט ער נאָך...
 און אַט שטעהט ער געבען אַ רעדעל אידען, וואָס זאָגען

מבינות אויף דער דרשה, אַיך קוק איהם אַריין אין די אויגען און
 וויל דאַרטען געפינען עפעס אַ פּערענדערונג, אַ חרטה, אַ טרויר

ער — נאָר אײַד בעמערק עס נײַט... מײַן האַרץ פּערניסט זײַד
מײַט בלוט...

— סטײַטש, סטײַטש! ווײַלט זײַד מײַר אויסשרײַען, וואָס
אײַן דאָס? וואָס בעדײַט עס? נאָך אזא דרשה, נאָך אזא מוסר
זאָל ער אזױ רוהיג בלייבען?...

אײַד קאָן עס נײַט פּערשטעהן, מײַן קלײַן מוח'ל בענעהמט
עס נײַט, אײַד רוק זײַד צו נאָהנט צו אײַהם און אײַד דערהער ווי ער
ווענדט זײַד צו בערע פּעשעם, אָן אַלטער בעל־הבית און זאָגט
מײַט אַ שמויבעלע:

— וואָס זאָגט אײַהר וואָס פּאַר אַ געפּערלטער מויל! הפּלאַ
זפּלאַ! אײַד האָב געהאַט אַן אמת'ע תּענוג צו הערען אײַהם!...
הײַסט עס, אַז דער מניד האָט נײַט אײַהם גע'מוסר'ט. ער,
דער וואַכערניק, מאכט זײַד נײַט וויסענדיג. און מײַן צאָרען האָט
געברענט און האָב לאַנג געזוכט אַ נקמה אַן אײַהם און נײַט גע-
פּונען...

דער פראלעמארישער רעדאקטאר.

(א גאליציאנישע הומאָרעסקע)

אריין צו מיר אין צימער איז ער אונגעריכט. ער האָט אין טיהר ניט אָנגעקלאפט; צי ער האָט ניט געוואוסט, אז מען דאַרף אַנקלאַפּען, צי ער האָט פון אזעלכע נאַרישקייטען ניט געדאַלטען — גוטער יאָהר ווייס איהם, אלענפאלס בין איך אויף איהם ניט בייז געווען — צו אזעלכע אונערווארטעטע בעזוכען בין איך שוין אין גאליציען געוואוינט געווען.

ער האָט אויסגעזעהען א יאָהר פיער־פּינף־און־צוואנציג, פון מיטעלמעסיגען וואוקס, אַרים נעקליידעט, אָבער דאָך ווי אן אינטעליגענט, וועניגסטענס ווי אן אינטעליגענט אין גאליציען, האָטש קיין קראוואט האָט ער ניט געטראָגען, דערפאַר אבער איז דער קראגען געווען גענוג שטייף, האָטש ניט וועניג ברודיג... די שיד זיינען געווען ניט נאָר ניט געפוצט, נאָר אפילו קויטיג. עס איז אבער געווען קענטיג, אז ניט געפוצט האָט ער זיי בכיון, כדי די לאטעס זאָלען ניט זיין אזוי בולט.

דערפאַר אבער האָבען זיינע טאַשען פון ראָק, וועלכער איז געווען אָכגעשפּילעט, עדות געזאָגט, אז ער איז ניט נאָר אן אינטעליגענט, נאָר טאַקע א גייסטיגער מענש: זיי זיינען געדען אָנגעפאַקט פול מיט פאַפּירען, אזוי, אז דער מאָגערער בע־זוכער מיינער האָט אויסגעזעהען גאנץ דיק...

איך האָב פערשטאַנען, אז איך האָב דאָ צו טהאָן מיט א קאַלעגע, ד. ה. מיט א שרייבער, אָדער עפעס עהנליכעס, און איך האָב שוין גענומען זוכען מיטלען, ווי אזוי אויסגעלייזט ווערען פון איהם.

דאָס מאָל האָב איך מיך אבער טועה געווען, עס איז ניט

געווען קיין שרייבער, נאָר אַ סך, אַ סך העכער פון אַ שרייבער. שטעלט זיך פאַר, אַז דער דאָזיגער יונגערמאַן איז געווען אַ רעדאַקטאָר, און ניט נאָר אַ רעדאַקטאָר פון סתם אַ צייטונג'ס, נאָר טאַקע דער רעדאַקטאָר פון בעריהמטען פּראָלעטאַריש-נאַ-ציאָנאַל-ציוניסטישען זשורנאַל: „אונזערע פּאָדערונגען“, וועל-כער אַז שוין ערשיענען אין פּערלויף פון צוויי יאָהר אין 7 נר-מערען און האָט אָנגעמאַכט צווישען די פּאַרטייען אַ גרויסען שטורם מיט זיינע שאַרפע אַרטיקלען און מיט זיין קריטיק געגען דער טאַקטיק פון די מאַרקסיסטען...

נאַטירליך, דאָס בין איך אַלץ דערגאַנגען נאַכדעם, ווי ער ער האָט עס מיר אַליין איבערגעגעבען...

— יאָ, יאָ! — האָט ער געענדיגט די ביאָגראַפיע פון זיין זשורנאַל. — עס קומט אויס גענוג צו קעמפּפּען מיט דער פּע-דער, אבער זיענען וועלען מיר. די לעצטע נומער „אונזערע פּאָדערונגען“ איז זיך פּאַנאַנדערגעגאַנגען אין דריי הונדערט פּופּציג עקזעמפּליאַרען... און די נומער, וועלכע איך געה איצט פּערענדיגען, רעכענען מיר דרוקען אין פינף הונדערט עקזעמפּ-ליאַרען...

דערהערענדיג פון אזא ערפּאָלג פון „אונזערע פּאָדערונגען“ האָב איך שווערשיער ניט אַרויסגעכאַפט זיך מיט אַ פּאַרשלאַג צו ווערען אַ מיטאַרבייטער. צום גליק האָט דער רעדאַקטאָר פון „אונזערע פּאָדערונגען“ זיך קענטיג דערמאַנט אַז דעם וועגען וואָס ער איז געקומען און ער האָט פּערכאַפט:

— אָבער איין פּעהלער האָט אונזער אָרגאַן. מיר האָבען די בעלעטריסטישע אבטיילונג אינגאַנצען פּערנאַכלעסיגט. אין די עמליכע נומערן, וואָס זיינען ערשיענען, איז נאָך קיין איין ער-צעהלונג ניט געווען.

אַלס בעלעטריסט אַליין, האָב איך זיך אָבערופּען:

— דאָס איז ווירקליך אַ גרויסער פּעהלער. בעלעטריסטיק מוז פּערנעהמען אַ וויכטיגען פּלאַץ אין אַ זשורנאַל.

— מיר ווייסען עס... האָט ער הוציג זיך אָנגעכאפט... מיר האלטען שטארק פון דער שעהנער ליטעראטור. אין אונזערע קרייזלעך לעזען מיר זאגאר פאַר נאָך די „ה־סקוסיעס“ ערצעהן לונגען פון די גרעסטע אידישע שרייבער. ביז אהער איז אבער פאַר בעלעטריסטיק קיין פלאַץ ניט געווען, דער קשאנאווער סטרייק פון די האַניגניסער האָט דעם גאנצען פלאַץ פערנומען. שטעלט זיך פאַר: פינף האַניגניסער האַבען צוויי יאָהר גע־סטרייקט און אין יעדער נומער האָט מען געמוזט אבגעבען בע־ד כמען וועגען דער שטימונג פון די ארבייטער און די בעל־בתיים. דער סטרייק איז געווען א פערביסענער פון בירע צדדים, אָנגעפיהרט דעם סטרייק האָט טאקע אונזער פארטיי און אַט צוליעב דעם איז אין קיין פלאַץ ניט געווען פאַר דער שעה גער ליטעראטור...

— נו, און איצט? — האָב איך געפרעגט.

— איצט — האָט ער געענטפערט — האלט מען זיך שוין ביי אויסגלייכען. עס איז אַ סברא, אז אין דעם נומער זאָל קאָנען אריינגעהן א בעלעטריסטיש זאכעלע, פון א 30—40 שורות... און טאָמער וועט זי זיין צו גרויס פאַר איין נומער, וועט מען זי טיילען אויף צוויי מאָל און מען וועט אונטען שרייבען: „פאַרטזעצונג קומט“...

ענדע קומט... האָב איך איהם פערריכט...

— איך מיין טאקע „ענדע קומט“... האָט ער זיך פער־שעהט און איז רויט געוואָרען, פון וואָס ער איז געוואָרען אַ סך חנו'דיגער...

— וואָלט איך טאקע וועלען — האָט ער פאַרטגעזעצט — אז איהר זאָלט ספעציעל פאַר אונז עפעס אָנשרייבען א זאכעלע. עפעס אזוי, פערשטעהט איהר מיך פון ארבייטער לעבען, עפעס אזוי — אַן אַגיטאָציעלע... איהר פערשטעהט — עס זאָל דעם ארבייטער דורכנעהמען...

— איך וועל טיך פלייסען! — האָב איך צוגעזאָגט...

— יא, יא! פלייסט זיך! — האָט ער זיך געבעטען, ווי עס
וואָלט איהם געגאנגען אין לעבען... גלויבט מיר, איהר ווייסט
גאָרניט וואָס פאר א פובליקום מיר האָבען... מען שליגט יעדעס
וואָרט... מען שלינגט...

— אז עס איז ניטאָ וואָס צו עסען, שלינגט מען ווערטער—
האָב איד זיך געוויצעלט פאר'ן רעדאקטאָר...

דער ווייז איז איהם געפעלען געוואָרען, איד האָב קענטיג
געטראָפּען אין פינטעל אריין. דער רעדאקטאָר האָט א זיפּז גע-
טראָן, פּערגלאַצט די אויגען צום באלקען און האָט זיך אָנגע-
רופּען:

— דאָס איז ניט קיין יייז — עס איז טאָקע אן אמת —
דער פּראָלעטאָריאט איז גאליציען האָט ניט צו עסען... און דער-
פאר קעמפּען מיר טאָקע.

— אַלזאָ וועל איד אייך די זאך צושיקען, — האָב איד
ענדליך פּערויכערט. — גיט'זשע מיר דעם אדרעס פון דער
רעדאקציע...

— דער אדרעס... דער אדרעס... האָט ער געשטאַמעלט...
דער אדרעס... די רעדאקציע, פּערשטעהט איהר מיר, האָט ניט
קיין שטענדיגען אדרעס... וואו איד וואוין דאָרט איז דער אדר-
רעס...

— נו, טאָ זאָגט מיר, וואו איהר וואוינט...
— היי-היי! — האָט ער זיך חנו'דיג צולאכט... אַט דאָס
איז טאָקע די מעשה, וואָס איד האָב שוין א פאַר וואָכען קיין
וואוינונג ניט...

— טאָ וואר'זשע געפינט זיך פאַרט די רעדאָקציע? האָב
איד געפּרעגט אביסעל פּער'חרוש'ט...

— ביי מיר אין די קעשענעס... האָט ער מיר מיט א זיסען
אונכעזאָרגטען שמייכלע אָנגעוויזען אויף די אָנגעפאָקטע טא-
שען... עס קאָן אבער זיין, אז די פארטיי זאָל פאר מיר די טעג

קריגען ערגעץ א דירה... וועל איך איך שוין געבען צו וויד
סעזן...

און דערמיט איז, נאך דער בעלעטריסטישער בעשטער
לונג, דער „פראלעטארישער דעראקטאר“ ארויס פון מיין ציי-
מער, א פרעהליכער, א גליקליכער, וואס די קינפטיגע נומער
וועט האבען בעלעטריסטיק אויך...
וואלט נאך געווען א דירה!

דער נייער חסיד.

(א גאליציאנער בילד)

בעמערקט האָב איך וין לאַנג, אז דאָס בחור'ל מיט'ן שטארק צענדען גארנטל מיט דער משכיל שער האַלב ווייסע, האַלב ברוד-דיגע מאַנישקע, מיט דעם פּשרה'דיגען האַלב חסידישען, האַלב דייטשישען קאפּעליוש און איבערהויפט מיט די פינקלענדיגע און דאָד קעלבערנע אויגען, — אז דאָס דאָזיגע בחור'ל פּער פּאָלגט מיך אויף טר-ט און שריט. כ'האָב עס געמערקט און שטארק מורא געהאט. דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט, אז דאָס בחור'ל וועט מיך פּריהער אָדער שפּעטער „אריינקריגען“ און וועט פאר מיר אויסלעגען זיין גאַנצע השכלה, פון וואָס עס איז בעלט מיך שוין זייט איך בין דאָ אין גאליציען.

מיין הימען זיך, מיין פאַרזיכטיגקייט האָט מיר אבער נישט געהאַלפּען. און א שעהנעם מיטאָג, ווען איך בין געזעסען אין מיין צימער'ל און געהאַלטען נעהמען זיך עפעס שרייבען, האָט זיך מיין טהיר, וועלכע איז פּריהער ניט אָנגעקלאַפט געוואָרען, זיך געעפּענט און עס האָט זיך אריינגערוקט טאקע דאָס זעלבע בחור'ל.

„ניט פּרעהליך!“ האָב איך א טראכט געטהאָן און האָב גע-וואָלט שוין ארויסווייזען מיין ניט גאסט פּריינדליכקייט. דער זעהענדיג אבער זיין פּערווירונג, זיין ניט וויסען וואוהי צו טהאָן די הענד, וואוהיין צו קוקען און וואָס צו טהאָן, האָט מיך אביסעל געריהרט, מילא — האָב איך שלום געמאכט — לאַמיד איהם אויסהערען. אפשר וועט זיין אינטערעסאנט.

— זיצט, האָב איך מיך צו איהם שוין געווענדעט גאנץ פריינדליך.

שטיינער האָבען זיך פון זיין הארצען אראָבגעקייסעלט. ניט אראָבגעהמענדיג זיין משכילישען קאפעליושעל, נאָר אראָב- שארענדיג איהם צום פאטילניצע צו, האָט ער זיך אוועקגע- זעצט אויפ'ן בעט — האָטש עס איז געשטאנען א פרייער שטוהל — און האָט אָנגעהויבען האַלב שטאַמלען, האַלב רעדען. — איך בין אריין צו אייך.. הייסט עס געוואָלט האָב איך שוין לאַנג אריין, וואָרום צו וועמען זאָל מען אריין? איך געה אפילו אלע טעג אן ארבייטער פּעראיין, איך בין א סאַציאַל ליסט... נאָר ביי אייך, רעכען איך, קען מען עפעס מעהר „רע- רר געהן“... חי-חי-חי....

זיין לאַכען איז געווען קעלכעריש, די אויגען האָבען פּער- לאָרען דעם גלאַנץ און זיינען געוואָרען פייכט. איך האָב שוין דרטה געהאט אויף מיין אויפטהו און האָב זיך געווענדעט צו איהם: — וואָס וועט איהר זאָגען?

— וואָס וועל איך זאָגען? הער-הע... איך מיין! אייך דארף מען רען זאָגען? און אליין ווייסט איהר ניט... און צוריק גערעדט האָב איך אייך טאקע א סך צו זאָגען און איהר וועט דערפון מאכען גאנצע ביכער, אָט אזוינע. (דערביי האָט ער אָנגע- געוויזען אויף א פּאַר דיקע ביכער, וואָס זיינען געלעגען ביי מיר אויפ'ן טיש).

און איידער איך האָב מיך מכין געווען אויסצוהערען איהם, צו וואָס מען האָט געדארפט זיך פּאַרבכערייטען מיט געדולד, האָט ער ווייטער געשאַטען:

— אַהר ווייסט דאָך, אז איך שטאַם פון חסידישע על- טערען. מיין טאַטע איז א סאדיגערער חסיד, אויב איהר האָט אַ ידיעה אין סאדיגערער חסידים, קענט איהר אייך שוין פּאַר- שטעלען, ווי אזוי איך בין ערצויגען געוואָרען! בפרט, אז מיר דאַכט, אז איהר האָט אַ ידיעה אין חסידות. איך האָב געלע-

זען א פאך זאכען אייערע וועגען דעם. גאנץ גוט! ... ד. ה. אביי סעל פעהלט דארט — דעם עיקר ווייסט איהר נאך נישט. דאס קען איד וויסען, הלואי וואלט איד געהאט אייער פערער וואלט איד בעסער ארויסגעגעבען, ווארום פערשטעהט איהר מיד — איד בין דעם חסידות א שונא, א דם שונא! ... איהר אידעאליר זירט עס: דאס טאר מען נישט! מען טאר נישט! די לעצטע צייט האבען טאקי די חסידים פעריסען די נעזער. א קלייניג קייט: דער „העולם“ האלט אויך פון חסידיש. אמאל, למשל, אויב איהר געדענקט דעם „השחר“, פלעגט מען זיי דארט לייגען ניין איילען אין דער ערד! און אזוי דארף זיין. נו, סמאלענסד קין איז געווען א גרויסער פריידענקער. זיין „התועה בדרכי החיים“ איז א גוואלדיגע זאך, א גוואלדיגע זאך, זאג איד אייך. היינט שרייבט מען שוין נישט אזוי. צוריק געשמועסט שרייבט מען היינט אויך נישט שלעכט. דאס הייסט, עס זיינען דא פער- שיעדענע שרייבער: איינער שרייבט גוט, איינער שרייבט, אז מען קען אין מויל נישט נעהמען, ווי אז אפיקומן. נאך דאס האט נישט צו אונזער ענין. איד וויל אייך נאך שילדערען די חסידים. וואס הייסט אייגענטליך א חסיד? א חסיד הייסט א מאמין, ער גלויבט. בערעכענען, אנאליזירען א זאך, ווי מיר פריידענקער, למשל, דאס נישט. אלץ שטעהט אויפ'ן גלויבען. דער רבי איז א בעל-מופת, בעווייזט נסים, היינט אז דער רבי זאגט נאך א שטיקעל תורה — עקט זיך די וועלט. פרוביר דעם טאטען בע- ווייזען אז נישט אזוי, קריגסטו אנשמאט אן ענטפער פעטש! מיד האבען נישט די פעטש געארט, איד קען געבען א פאטש אויך. פאטש, גאט צו דאנקען. אמת, איד קען געבען א פאטש אויך. נאך א טאטען צוריק וועל איד דאך נישט נעהן פאטשען! האטש צוריק געשמועסט, האלט איד נישט פון כבוד אב. ס'איז אן עפעס איבערבלייבעניש פון אלטע צייטען. וואס הייסט? אז דו ביזט מיינער א טאטע, דעריבער איז וואס — טארסטו נישט זיין קיין שוטה, קיין ווילדער פאנאטיקער? מוז איד

דיר פאלגען? ווי מיינט איהר? איד האב טאקי געוואלט הע-
 רען אייער מיינונג וועגען כבוד-אב. ס'איז א וויכטיגע פרא-
 גע. איד אינטערעסיר מיך שטארק דערמיט... דער עיקר אבער
 אינטערעסיר איד מיך מיט סאציאליזם: איד בין שוין פיערטער
 יאהר א סאציאליסט... ד. ה. א סאציאל-דעמאקראט! טאקי
 דא איז דער אידישער פארטיי! איהר קענט דאך מסתמא דעם
 פיהרער פון דער אידישער פארטיי — גראסמאנען! אט דאס
 איז א קאפ! ער קען גאנץ „קאפיטאל“ אויף אויסוועניג! און
 מיט אלע פירושים. ביי איהם האב איד טאקי „קאפיטאל“ גע-
 לעהרענט, א טיעפע זאך! אי וועה! אי וועה! וואס דארטען טהוט
 זיך! א ים! און גראסמאן שווימט דארטען, ווי אז אמת'ער מאט-
 ראז, ווי א מאטראז, זאג איד אייד. א קלייניגקייט — זיין קאפ!
 נו, ער האלט טאקי אויף די פארטיי, ווען ניט ער — וואלט זי
 שוין לאנג צופאלען אויף ברעקלאך. דער עולם איז טאקי אין
 איהם שטארק איינגעגלויבט, ווי איז א גוטען אידען, און ער איז
 טאקי זעהר גרויס! איהר האט איהם געדארפט הערען אמאל
 רעדען, א רעדע האלטען אויף א פאלקס פערזאמלונג! ער צו-
 קלאפט זיי אלע, דערהויפט די ציוניסטען אויף פיזיצעלעך.
 ווי האלט איהר פון די ציוניסטען? איד האב טאקי געוואלט הע-
 רען אייער מיינונג, איד בעט אייך זאגט מיר, וואס ווילען זיי,
 זיי ווילען פאלעסטינא, גוט! איד, קען זיין, וויל אויך, נאך פון
 וועלען ביז האבען איזראך עפעס א גרויסער חילוק... נאך גראס-
 מאן ווייזט אויף, אז דאס איז גלאט א חלום, אז אוטאפיע...
 ער האט אזא כת!... ס'איז געווען דא ניט לאנג פאר די וואה-
 לען — ס'האט געזאלט זיין א גרויסע פאלקס-פערזאמלונג,
 דאמאלסט איז געקומען אהער א ציוניסטישער רעדנער פון פשע-
 מישל, ד"ר לאנדע, א הייסער ציוניסט, אויך א גוטער רעדנער.
 א טאג פאר דער פערזאמלונג האט זיך גראדע דער ד"ר לאנדע
 געטראפען מיט אונזער גראסמאן'ען. זיי האבען זיך א ביד
 סעל צושמועסט צווישען זיך. וואס ווייטער איז דער שמועס

אלץ שארפער געווארען. וואס זאל איך איך זאגען, עס האט נישט געדויערט קיין צוויי שעה און ד"ר לאנדע איז געווארען אויס ציוניסט און א ז איבערגעגאנגען צו אונז, צו די סאציאל-דעמאקראטען. גראסמאן, הייסט עס, האט איהם איבערצייגט, אין איינע צוויי שעה! עס האט געקאכט די שטארט! ווארום איהר דארפט וויסען, אז ד"ר לאנדע איז אויך נישט קיין אינז געלע. נאָר ווי קומט ער צו גראסמאנען/ען! איך זאג אײַך, אז דער גראסמאן בעווייזט אין אגיטאציע ממש וואונדער... און דער עולם האלט טאקי פון איהם. שוין א סך חסידישע בהורים זענען אריבער צו איהם, די טאטעס, די חסידים, קעהרען וועלמען, מען פאהרט צום רבי'ן, דער רבי גיט עצות. נאר שריי חיזוקים.

— איך בין שוין — האט ער אויסגעלאזט — דאָס פיערטע יאהר א סאציאליסט, א סאציאל-דעמאקראט, הייסט עס. דער עיקר אבער טהו איך טהעאָרעטיש און דיסקוטיר מיט חסידישע בחורים, מיט ציוניסטען... עס איז, נאטירליך, שווער זיי צו איבערצייגען, קיין גראסמאן בין איך ניט. איך האב ניט אזא כח, אבער ווירקען ווירק איך... מיר פעהלען נאָך אביסעל ידיעות אין א טהייל סאציאליסטישע פראגען, נאָר איך שטודיר. יעצט לערנען איך קאָמוטסקי, אויך א גרויסער קאָפּ! נאָר אז גראַסמאן וועט עלטער ווערען וועט ער קאָמוטסקי'ן איבערשטיי. צען. לייט ווילען אפילו האבען, אז אין דער נאָציאָנאלער פראגע איז גראַסמאן טיעפער פאר קאָמוטסקי'ן. ס'איז טאקי זעהר מעגליך... וויפעל איז דער זייגער? אכט! יא, דארף איך טאקי געהן אין פעראיין — ער האלט דארטען טאקי היינט א רע-דע. זיינע א רעדע! א קלייניגקייט: פעריל שיטען זיך פון מויל!...

אז ער האט שוין געהאַלטען ביי'ן געהן, האב איך איהם א פרעג געטהון:

— אבער א י ה ר זענט ניט קיין חסיד?
— אף? האט ער אויף מיר אויסגעגלאנצט די אויגען —
איד בין שוין ווייט פון חסידות! איהר הערט דאך פון טר
ווערטער!...

דער באהן־בילעט.

(א שמועס אין וואגאן.)

... איהר פאהרט מיט אַבילעט? — א נארישקייט, א גרוי-
סע נארישקייט: אלמאי זאָל מען פאָניען אנשטאָפען מיט געלד?
מען זאָגט אפילו, אז פאָליאקאָוו האָט אויך א חלק אין דער באהן,
נאָר וואס מיינט איהר איז פאָליאקאָוו! ער האָט שוין אפילו
לאנג פערגעסען, אז ער איז א איד... נאָר מיר דאכט, אז מיט
דער דאָזיגער ליניע איז ער ניט קיין שותף... און אפשר יא. נאָר
אזוי צי אזוי, א בילעט נעהמען איז א נארישקייט. ס'איז ארויס-
געוואָרפען געלד! איהר וועט זאָגען יושר! אַט פאָהרען מיר שוין
דריטע סטאנציע און מיר האָבען נאָך אלץ ניט וואו צו זיצען!
צונויפגעשטיקט ווי גענו... קראַנק זענען זיי געווען צוטשעפען
נאך א וואגאן, צי טאקי נאָך צוויי... און גלאַט וועמעס כחות
איז צו בעצאָהלען פאר א גאנצען בילעט? מילא איהר פאָהרט
אוראי איין מאָל אן א שמיטה, קאנט איהר זיך פערנינגען צו
קויפען א בילעט, אָבער איד, פערשטעהט איהר מיד, בין א איד
א סוחר, פאהר אכט מאָל א יאהר נאָך סחורה, און מיר וואלט
מיין גאנצע קראַם ניט אויסגעטראגען, איד זאל קויפען יעדעס
מאָל א בילעט. אז איד פאהר מיט'ן „קאנדוקטאר“, מאך איד
אויך ניט קיין גרויסע גליקען. אַמאָל טרעפט זיך, פאהר איד
נאָך א פעסעל הערינג, למשל, און איד זאל נעהמען א בילעט, וועל
איד שוין מווען ארויפציהען אויף יעדען הערינג א גראשען און
אז איהר וואלט געקענט אונזערע קונים, וואלט איהר פערשטא
נען, ווי אזוי דאָס איז גוט: אונזערע קונדען וועלען איד א יאהר
ניט פערזוכען קיין שטיקעל הערינג און וועלען אָבקומען מיט

א ציבעלע, אבי דער קרעמער זאל ניט אויספיהרען. אזוינע מינים
קונדען זענען דא אין שטעדטעל!

פאָהר איך מיר שטענדיג אָהן א בילעט. און הלואי ווייטער!
אמת, די ערשטע צייט פלעגט מיר דאס הארץ קלאפען ווי ביי
א גולן, ווען איך פלעג אריינגעהן אין וואגאן אָהן א בילעט.
א קלייניגקייט: מען שפיעלט זיך דאָ מיט פאָניען! צוריק גערעדט
קומט על פי זאקאן דערפאר ניט קיין גרויסער פסק. על פי זא-
קאָן דארפען „זיי“ בלויז אראַבוארפען ביי א סטאַנציע, און דאָר-
טען פרעגט דער נאטשאַלניק־סטאַנציע א פאס, דעם נאמען און
מאכט א פראטאקאל, אמאל אז דו פערנעסט דעם פאס אין דער
היים, צי דו האָסט גאר קיין פאס ניט, שיקט מען דיר אַב מיט'ן
עטאַפּ, ס'איז אויך ניט קיין גרויס אומגליק... האַטש ס'ווענדט
זיך פאר וועמען... פאר מיר למשל, וואָלט דאָס געווען א הריגה,
מיין קראם וואַלט אַינגאַנצען חרוב געווארען. נאר הלואי
ווייטער, מיך האָט מען נאָך קיינמאָל ניט אראַבגעפיהרט:
ווייל נאָך אלע זאכען בין איך פארזיכטיג. אמאל, למשל, האָט
זיך געטראפען אז איך האָב ניט געהאַט קיין בילעט און ס'איז
גראד אריינגעקומען א „קאנטראליאר“ בין איך געפאלען אויף
א שכל און בין ארונטערגעקראכען אונטער א באַנק און גלויבט
מיר, אז דארטען איז גאר ניט אזוי שלעכט — גערוימער ווי
אין וואגאן. די נאַנצע זאך איז, וואס אויך אונטער'ן באַנק ביזטו
ניט זיכער, ווארום אז אנדער קאנטראליאר, א שונא ישראל
למשל, הייסט זוכען אונטער'ן באַנק, דעמאָלט האָט מען גראד
ניט געזוכט: איך האָב געהאַט מזל. מען דארף צו אלץ האָבען
מזל... נאָר דאָס האָט מיר נאָר איינמאָל געטראפען און יענע
נטיעה האַלט איך פאר דער בעסטער: עס האָט טאקי ניט געקאָסט
קיין גראשען. דעם קאָנדוקטאר נארנישט געגעבען... אזוי אבער
קאָסט דער קאָנדוקטאר, קיין סך גיב איך איהם ניט — א צוויי
גילדען! ס'איז גענוג פאר איהם, מאַלט אייך, אז ער האט אזוי-
נע ווי איך איז די צעהנדליגער... דאָס רוב זענען די קאָנדוקטאָ-

רען ניט קיין שלעכטע: גיסט אוועק איהם די צוויי גילדען — זעהסטו. אז ער א ז דיר א פריינד, האטש א איד — זיי האב בען יושר... מיינע קאנדוקטארען — אלע בעקאנטע — זענען שוין גאר פיינע נויט! אין גרונד גענומען, קומט דאך דעם קאנדי דוקטאר די צוויי גילדען! פונדעסטוועגען בעדאנקט ער: זאגט אייד, וואס א הר ווילט דאס איז אן אוודעלקייט פון א גוי... מיט מיר איז איינער פון זיי א גוטער ברודער און גראד קומט מיר דאס רוב אויט מיט איהם צו פאָהרען — ער ווייסט, ווי מען רופט מיך, קלאפט מיר שטענדיג איבער'ן פלייצע און רופט מיך: מאָלאָדיעץ לייבעל! ער האָט טאקע פון מיר איבערגעד נומען א ה בשע מטבע: שוין 15 יאָהר, אז מען פאָהרט אין שטאָרט אריין נאָך סחורה אכט מאָל א יאָהר! אמאָל גיב איד איהם אויסער די צוויי גילדען א מתנה: א הערינגעל, א פאָר זויערע אונערקעס — מען קאָן ניט זיין קיין חזיר... און ער איז טאקע ווערט... נאָך אלע זאכען טהוט ער אידען טובות. עס קאָסט פאָרט ביליגער, ס'איז דאָך נאָריש!... איין מאָל נאָך איז ער אויף מיר שיער ניט אין כעס געוואָרען... און ער וואָלט געווען גערעכט. איד האָב מיך אבער פערכאפט: ס'האָט מיר אפילו געקאָסט יענע נסיעה א שעהנע פאָר גראָשען און ווער איז אלץ שולדיג — עפעס א נאָרישער איד איינער! אויפ'ן וואָקזאל האָט ער צווישען אונז געמאכט א מהומה: באַשר עס פאָהרט זעהר א בייזער, „קאָנטראַליאָר“ און מען מוז נעהמען בילעטען! איד האָב אפילו לכתחלה געלאַכט: וואָס הייסט א קאָנטראַליאָר: דער קאָנדוקטאָר וואָלט אוראָי גלייך צו וויסען געגעבן, האָב איד אבער איהם בשום אופן ניט געפונען... מילא פערפאלען — מען מוז נעהמען א בילעט: אכט בלוטיגע גילדען! היינטיגע פרנסות! פערפאלען! גענומען א בילעט! איד נעה אריין אין וואַגאָן — ס'איז א מהומה, עס פאָהרט, זאָגט מען, זיכער א קאָנטראַליאָר און יעדערער וואָרענט דעם אנדערן: א בילעט, למען השם, אידען, האָט בילעטען! נו, טראַכט איד

מיד, אבי איד האָב! און מיין קאַנדוקטאָר זעה איד ניט! דער צוג נעהמט זיך ריהרען, איד שטעה מיר אָנגעשפּאַרט אָן פענסט מער און טראַכט פון די איבעריגע עטליכע גילדען און עס רייסט מיר אויס א שטיק האַרץ: היינטיגע פרנסות!... און גלאַט מוז איד אייך זאָגען, בין איד ניט געוועהנט געווען צו פּאַהרען מיט אַ בילעט — געה היט זיך מיט איהם! אלע וויילע טאַפּ איד איהם אין קעשענע צו ליענט ער, דער קאַפּ איז פערדרעהט, און צו אַ בילעט בין איד ניט געוועהנט — איד קאַן איהם נאָך פּער ליערען.

אין א פּערטיל שעה ארום, מיר זיינען שוין אַכענעבאָהרען א האַלבע סטאַנציע, קומט צו דער קאַנדוקטאָר מיינער! וואו קאַנטראָל אַר, ווער קאַנטראָלִיאָר — אן אויסגעטראַכטע מעשה! איד בין אזוי צוטומעלט געוואָרען, אן איד האָב ניט געוואוסט, וואָס צו טהאָן. דאָ הער איד, ווי דער קאַנדוקטאָר רופט זיך אָן: נו, לייבעל, וואָס שווייגסטו? היינט וואָס טהוט מען דאָ? — זאָל איד איהם געבען דעם בילעט, היינט וואָס וועט ער האָבען? ער קאַן נאָך פאַראיבעל האָבען... מילא, איהר וועט דאָך פון מיר לאַכען — איד האָב ארויסגענומען צוויי גילדען און האָב איהם געגעבען. אַד האָב מיד, גלויבט מיר, געשעמט צו געבען איהם דעם בילעט... עס האָט פשוט ניט געפּאַסט!... שטענדיג פּאַהרסטו אַהן אַ בילעט, מיט אמאָל ווערסטו פּריש און געזונד און משוגע און גיסט איהם אַ בילעט... עס פּערשטעהט זיך, עס האָט מיר געקאַסט די מעשה גענוג געזונד. איד בין פון דער דאָזיגער נסיעה בדלות געוואָרען. ארום און ארום האָט זי מיר געקאַסט 12 גילדען, נאָר טהו, מאַך, אַד האָב ניט געקאַנט מיט'ן קאַנדוקטאָר איינרייסען... עס האָט ניט געפּאַסט... און דער עיקר — איהר וועט גלויבען — איד האָב מיד פשוט געשעמט צו געבען איהם דעם בילעט...

די דריי מאקמען.

1.

ביז צוואנציג יאָהר איז חיים געווען א סטאַליער. געאר-
בייט האָט ער ביי זיין בעל־הבית ראובן יוסלען פינף יאָהר,
און קיין גרויסער מייסטער איז פון איהם ניט ארויסגעקומען. ער
האָט געארבייט שטיל, פאמעליך און אלץ אזוינע ארבייט, וואָס
האָבען ניט געהאט אין פֿלוג קיין גרויסע ווערטן. א גאנצען
טיש, א בעט, א טאָבורעט האָט ער קיינמאָל ניט אויסגעאר-
בייט, ער האָט נאָר געארבייט צו דער האַנד: א פיסעל, א ווענד-
טעל, א ברעטעל אָבגעהובעלט. און אז די גאנצע זאך פֿלעגט
פארטיג ווערען, פֿלעגט חיים דאָרט זיין ארבייט ניט דערקע-
נען, ניט געפינען. פֿערענדיגען זיין ארבייט פֿלעגט א צווייטער
פועל, אָדער דער בעל־הבית, און חיים האָט קיינמאָל ניט גע-
האט דאָס פֿערנעניגען און דעם שטאַלץ, וואָס א מייסטער האָט,
ווען ער בעטראַכט זיין געענדיגטעם ווערק. ז י י ן ארבייט
פֿלעגט פֿערשלונגען ווערען אין אנדערע, און האָטש ער האָט אין
ווערקשטאט א נויץ געבראכט, דאָך האָט זיך איהם שמענדיג גע-
ראכט, אז זיין ראָליע איז זעהר א קליינע און ער טהוט מיט זיין
ארבייט נאָר נישט אויף, זי ווערט פֿערפאלען ניט בעמערקטער-
הייד.

און דעריבער האָט חיים זיך ניט געפיהלט פאר א סטאַ-
ליער אין פֿולען זינען פון וואָרט און האָט די ארבייט ניט ליעב
געהאט, און אז מען האָט איהם אָבגעגעבען פאר א סאָלאַט
אויפֿן איינ־און־צוואנציגסטען יאָהר, האָט ער אפילו אין „פריי-
סוטסטויע“ ניט געזאָגט אז ער איז א סטאַליער, כדי ער זאָל
ניט דארפֿען אַנקומען אין „פֿלאַטניע“, וואו ער וואַלט וויעדער

געדארפט שפיעלען די ניט-וויכטיגע ראליע אין דער ארבייט און זיין ווי א פינפטע ראד צום וואַגען.

אז ער איז אָנגעקומען אין דער דריטער ראַטע, און אז אין א פאָר וואַכען ארום האָט הער פעלדפּעבעל, אריינגעהענג דיג אין קאָזאַרמע געפרעגט: ווער איז א סטאַליער? איז היים רויט און בלאַס געוואָרען און האָט שוואַך אויסגערופען, ניט קענענדיג זיך איינהאלטען:

— איה!

דאן האָט דער פעלדפּעבעל איהם ארויסגערופען פאַראויס און איהם געזאָגט:

— וועסט האָבען אויף עטליכע טעג ארבייט. דער ראַטנער האָט געהייסען מאַכען נייע ברעטלעך אויף די „נאַרעס“, וואו יעדען סאָלדאַט'ס נאָמען זאָל זיין אויפגעשריבען. פערשטעהסט? היים האָט א קוק געטהאָן אויף די אלטע ברעטלעך, וואָס זיינען געווען צוגעשלאָגען אין דער הויף אויף די „נאַרעס“ און האָט געפונען, אז די ארבייט איז זעהר א גרינגע און אז ער וועט עס מאַכען.

אין דריי טעג זיינען אלע ברעטלעך פארטיג געוואָרען, און היים האָט דאָס ערשטע מאָל אין לעבען געהאט דעם נחת צו זעהן זיינע אן ארבייט וואָס האָט אליין פאר זיך א ווערטה, צו וועלכער קיין אנדערער האָט זיך ניט צוגעשטעקט. און ער איז געווען צופריעדען, האַטש קיין געלד האָט ער דערפאר ניט גענומען און האָט אפילו קיין דאנק ניט בעקומען. נאָר וואָס דארף ער האָבען דאָס געלד און דעם דאנק? ער האָט דאָס געצאָהלט און דעם דאנק אלע וויילע, ווען ער געהט פארביי די געלעגערס און זעהט, ווי אויבען אין דער הויף פינג קעלט דאָס ווייסע ברעטעל, וואָס ער האָט אליין גע- מאַכט. א שאַד נאָר, וואָס אויף אין דער דאָזיגער ארבייט זיינער האָט זיך עמיצער אריינגעמישט, דער ראַטנער-שרייבער האָט מיט שוואַרצע טינט יעדעס ברעטעל פערשריעבען מיט א

נאמען און פאמיליע און א נומער. נאָר וואָס זאָל ער טהאָן, אז קיין שרייבער איז ער ניט, אי א סטאַליער, אי א שרייבער קען א מענש ניט זיין... געשריעבען האָט אבער דער שרייבער אויף ז י י נ ע ברעטלעך, וואָס ער האָט אליין געמאכט. דאָס איז גענוג פאַר איהם.

מעהר קיין ארבייט האָט זיך אבער דעם גאנצען ערשטען ווינטער פון זיין דיענסט ניט געמאכט, און היים, גלייך מיט אלע „נאַוואַבראנצעס“, האָט זיך געלערענט מארשירען, לויט פען, ציעלען מיט'ן ביקס און נאָך אזעלכע זאכען. און אז זיין „ציט“ פלעגט קומען, פלעגט ער דארפן געהן אין קיך שוילען קארטאפּעל, טאָגען וואסער און זענען האַלץ, און ער האָט שוין כמעט פערנגעסען אז ער איז א סטאַליער געווען. נאָר די ברעט-לעך איבער די געלעגערס פלעגען עס איהם דערמאָהנען. דעם פריהערדיגען נחת אבער האָט ער שוין ניט געפיהלט.

דער פּעלדפּעבעל האָט אלץ ניט פּערגעסען, אז ער האָט אין זיין ראַטע א אידעל א סטאַליער, און א פאַר וואָכען נאָך פּסח האָט ער איהם געשיקט מיט א קאָמאנדע סאָלאַטען מאכען פּאלאטקעס פאַר'ן לאַגער.

א גל קליבער, א שטאַלצער איז חיים אוועק מיט דער קאָ מאַנדע אין לאַגער. דער עלטערער פון דער קאָמאנדע, אן אלטער קריסטליכער סאָלאַט, פון טווערער גיבסריניע, א געלער, מיט גרויסע וואָנסען, זעהר א שטרענגער, האָט געפיהרט די קאָ מאַנדע אין דער בעסטער אָרדנונג און דערזעהענדיג פון ווייט מען אן אַפיציער, פלעגט ער זיך מיט מעהר שטרענגקייט נעהמען צו יעדען בעזונדער. חיים'ן אָבער האָט ער גאָר נישט געזאָגט. חיים האָט עס בעמערקט און האָט דאָס ערשטע מאָל אין לעבען זיך געפיהלט, אז ער שטעהט דעבער פון אן אנדערן און ער האָט פאַר זיך אליין בעקומען דעספּעקט...

קומענדיג אבער אין לאַגער אויפ'ן אָרט, איז חיים'ס גדולה אין גאנצען אראַב. דאָרט האָט שוין געארבייט די גאנצע פּלאַט

ניע פון פאלק, און חיים האט דאָ וויעדער געשפיעלט די אמאָליגע ראַליע ווי ביי ראובן יוסל'ן זיין בעל-הבית. ער האָט נאָר צוגע-האַלפען קלייניגקייטען, און אז די פּאַלאַטקעס זיינען פארטיג גע-וואָרען, האָט ער וויעדער זיין ארבייט ניט דערקענט, זי איז פער-שלאַנגען געוואָרען אין דער ארבייט פון די אנדערע סטאַליארעס, פון די בעסערע, פון די עלטערע, און ער איז געוואָרען דער זעל-ביגער אונבעמערקטער חיים ווי געווען, גלאַט אַ חיים, וואָס איז אמאָל אַ נאָרנישט אַ פּועל ביי ראובן יוסל'ן געווען און היינט אַ נאָרנישט אין פּאַלק.

און חיים איז אומעטיג געוואָרען.

2.

עס איז געווען ערב מאַנעווערעס. אין די פּאַלאַטקעס האָט מען זיך געגרייט צו דעם לאַנגען שווערען וועג. חיים איז געשטאַ-נען ביי זיין פּאַלאַטקע און האָט גערייניגט דעם ביקס, וועלכען ער פלעגט אלע וויילע אויפהויבען, אויסציהען אין דער ברייט, אַנשטעלען קענען איין אויג, דאָס צווייטע אויג פערזשמורענדיג און אריינקוקען אינוועניג, צי עס איז שוין גענוג צו רייניגען. פלוצים האָט ער דערהערט, ווי די דניעוואַלניע, וואָס שטעהען יעדער ביי זיין פּאַלאַטקע, גיבען איבער איינע די אנדערע:

— ארויסשיקען אלע יונגע סאַלאַטען אויפ'ן מיטען פּאַלק!
 חיים אלס יונגער סאַלאַט האָט זיך פון די דניעוואַלנעס געשרייען דערשראַקען, „ווער ווייסט וואָס פאר אַ בעפעהל עס איז דאָ?“

— גיכער אויפ'ן מיטען פון פּאַלק! — האָט איהם דער דעזשורני געטריעבען.

חיים האָט אין דער ניד צוזאמענגעלעגט דעם ביקס, וועל-כען ער האָט געהאט פונאַנדערגענומען, אויסגעשמירט אלע מיט-טאַלענע ערטער מיט פעטס, אוועקגעשטעלט אין דער „פּיראמי-“

דע", אָנגעטהאָן אַ כלומרש'דיג ריין העמדעל, וואָס ער האָט אַליין נעכטען ביים טייך אויסגעוואשען, און האָט זיך געשטעלט ביי דער „ליניע", וואו עס האָט זיך צוזאמענגעקליבען די קאַמאַנדע פון די יונגע סאַלדאַטען און האָבען דערווייל געשמועסט אין דער שטיל.

פון שמועס האָט היים געכאַפט, אז מען וועט אויסקלויבען תלמידים פאר דער מוזיקאנטען-קאַמאַנדע.

זיין שרעק איז אין גאַנצען אראָב. פערקעהרט, ער האָט זיך נאָך דערפרעהט. ער וועט צורייבען א פּאַר שעה צייט. קיין מור זיקאַנט וועט ער דאָך ניט זיין. ער ווייס אפילו ניט וואָס מוזיק איז, ער קען אפילו קיין קלאַנג ניט ארויסלאָזען. ער האָט קיינ-מאַל אין זיין לעבען אפילו קיין זונג ניט געטהאָן. ווי קומט ער דערצו? דער קאַפעלמייסטער וועט אויף איהם אפילו זיך ניט אומקוקען. א קליינער, א דאַרער; א מוזיקאַנט דאַרף זיין א גע-זונרטער, א שעהנער, א הויכער!

באַלד זיינען צוזאמענגעקומען אלע יונגע סאַלדאַטען. אן אונטעראַפיציער האָט א קאַמאַנדעווע געטהאָן:
— זיך אויסשטעלען! שאַגאַם מאַרש!

און די קאַמאַנדע האָט זיך געלאָזט געהן, אויפהויבענדיג א געדיכטען שטויב.

צוקומענדיג צום מיטען פּאַלק, האָט היים דערזעהן דעם קאַפעלמייסטער שטעהן מיט'ן עלטסטען מוזיקאַנט. דער לעצטער האָט געהאַלטען א פּאַפּיער אין האַנד.

דער קאַפעלמייסטער, א הויכער, דאַרער דייטש מיט בריי לען אויף דער שמאַלער נאַז, האָט געהייסען, זיי זאָלען זיך אויס-שטעלען אין איין צייל. ער האָט זיך געשטעלט פאַראויס און מיט א פייערעל אין דער האַנד האָט ער אָנגעהויבען יעדען איינ-ציגען עקזאַמינירען.

אז ער איז צוגעקומען צו היים'ן וועלכער איז געווען דער צעהנטער פון צייל, האָט היים'ן זיך געדאַכט, אז די פּים און די

הענד זיינען ניט זיינע און די צונג איז אין מויל פערשטארט געבליעבען.

— דו זינגסט? — האָט דער קאפעלמייסטער איהם גע־פרעגט.

— ניין, וואשע בלאהאַראַדיע! — איז חיים קוים אין שטאַנד געווען צו ענטפערן.

דער קאפעלמייסטער האָט איהם א טאפ געטהאָן די ליפען, און האָט זיך ערנסט אויף זיי פערקוקט.

— גוטע ליפען — האָט ער זיך געווענדעט צום עלטסטען מוזיקאַנט מיט דעם פאַפיער אין דער האַנד.

דער עלטסטער האָט מסכים געווען.

חיים האָט ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס בעמייט. ער איז שוין אלט 21 יאָהר און ער האָט קיינמאַל ניט געוואוסט, אז ער האָט גוטע ליפען. ער איז רוהיגער געוואָרען און האָט געהאַפט אויף עפעס גליקליכעס.

דער קאפעלמייסטער האָט א פיהר געטהאָן מיט'ן סמיק אי־בער'ן פיערעל און האָט געהייסען חיים'ן נעהמען דעם זעלבען טאן. אָנפאַנגס האָט חיים עס ניט פערשטאַנען, נאָר אז דער קאפעלמייסטער האָט איהם דייטליך ערקלערט. וואָס ער מיינט, האָט חיים דאָס ערשטע מאַל אין לעבען געזונגען גלייך ווי די פיערעל האָט געשפיעלט.

— ווי רופט מען דיך? — האָט חיים דערהערט אן ערנסטע

פראגע.

— חיים קוגעל! — האָט ער הויך אויסגעשריען און איז

רויט געוואָרען.

— פערשרייבט! — האָט זיך דער קאפעלמייסטער גע־

ווענדעט צום עלטסטען. יענער האָט עס גלייך ערפילט.

— ביזט א מוזיקאַנט! — האָט א אידישער יונגער סאָל־

דאט איינגעשושקעט חיים'ן אין אויער מיט קנאה.

חיים'ן האָט זיך עס ניט געגלויבט. איהם חיים'ן זאָל

טרעפען אזא גליק? ... און אפשר איז די וועלט משוגע געווארען?
 און אפשר איז ער אליין משוגע געווארען?
 קומענדיג צוריק אין פאלאטקע, האָבען איהם די אידישע
 סאַלדאטען אָבעגעבען „מזל טוב“! און די קריסטליכע האָבען
 דאַסזעלבע אויף זייער אופן אויסגעדריקט:
 — וואָט זשיד, א רוח אין דיין מאַמען! — דארפסט גע-
 בען אהער.

און דערביי האָבען זיי מיט די גראַבע פינגער געפויקט אי-
 בער זייערע העלזער און חיים'ען האָט זעהר וועה געטהאָן דאָס
 האַרץ, וואָס ער קען זיי ניט געבען קיין ביסעל בראַנפען.
 ער האָט זיי אבער צוגעזאָגט, אז ווי ער בעקומט די „זשא-
 לאַוואַניע“ 45 קאַפּ. קויפט ער א האַלבע פלעשעלע.
 — נו, גוט! — האָבען די סאַלדאטען געענטפערט: חיים
 קונעל מאַלאַדיען, האַטש א זשיד! ...

3.

דער אינסטרומענט, וואָס מען האָט חיים'ן געגעבען, האָט
 געהייסען וואַלדהאַרן. אין דער קאָמאָנדע האָט ער געהייסען
 וואַלטהאַרנע, און חיים'ן איז עס די ערשטע צייט געווען שווער
 אויסצורעדען און ער האָט ניט גוט געוואוסט, ווי זיין אינסטרוד-
 מענט הייסט. אז ער האָט געשריבען די ערשטע טעג פון דער
 מוזיקאנטישער קאָמאָנדע א בריעף זיין איינציגען ברודער —
 א שוסטער אין מינסק, און ער האָט געוואָלט איהם אויסשריי-
 בען אויף ריכטיג ווי זיין אינסטרומענט הייסט, האָט ער עטליכע
 מאַל איבערגעפרעגט ביי די עלטערע מוזיקאנטען. דאָס אויס-
 זעהן פון דעם אינסטרומענט איז חיים'ן געווען געפעלען; די פיעל
 אויסגעדערעהטע מאַשינדעלעך, די קלאַפּענס און דער קליינער
 מונדשטוק האָבען ביי איהם ארויסגערופען א צופריעדענעם
 שמייכעל. ניט געפעלען איז איהם נאָר געווען דער טאָן פון

אינסטרומענט, אדער ווי ביי איהם האָט עס געהייסען: דער בלאָז. דער בלאָז איז א שוואכער, א שטילער און ניט קיין שעה-נער. חיים האָט ניט געקענט פערשטעהן, צו וואָס דארף מען אין אַרקעסטער אזא אינסטרומענט. אויסשפיעלען אויף איהם אליין קען מען נאָר נישט, אזוי זאָגען די מוזיקאנטען. דער דאָזיגער אינסטרומענט שפיעלט נאָר „סעקונדע“, ד. ה. האָט מען איהם ערקלערט, אז ער האָט תמ'וואטע אויסגעשטעלט די אויגען — עס-טא-טא. עס-טא-טא! ...

חיים האָט געשפירט, אז אין דער מוזיקאנטען-קאמאנדע וועט ער שוין אויף קיין ראָליע ניט שפיעלען. און ער האָט זיך דערמאָהנט אַז זיין אלטען בעל-הבית ראובן יוסף, אַז זיינע ארבייט מיט איהם, און ער איז נאָך אומעטיגער געוואָרען.

4.

די ערשטע צוויי חדשים האָט חיים געבלאָזען די גאַממעס, וועלכע זיין „לעהרער“ לייבע צארפין, וואָס האָט שוין געדיענט דאָס לעצטע יאָהר, האָט איהם אַנגעשריעבען מיט זיין ווילדען נאָטען-כתב, און איהם געוויזען די ערשטע צייט ווי אזוי צו בלאָזען. די ערשטע דריי נאָטען האָט חיים ווי עס איז גענומען. ביי דער 4טער אבער איז חיים שטעהן געבליעבען. נעהמען האָט ער זי אפילו יאָ גענומען, נאָר פאלש, „דו פאלסט ניט אויפ'ן טאָן!“ האָט איהם דער לעהרער ערקלערט, און די נאָטע האָט חיים'ן אויסגעוויזען, ווי א באַרג, וואָס איז זעהר משופע'דיג און וואָס ארויפגעהענדיג אויף איהם פאלט מען און מען צוברעכט די צייהנער. און די נאָטע האָט איהם די ערשטע צוויי חדשים גע-שראַקען און פערפאַלגט און האָט זיך פאַר זיינע אויגען געטראָ-נען, אין אויער געקלונגען, אויפ'ן וואָהר און אין חלום.

אויסער זיין לעהרער צארפינען, וועלכער איז געווען מעהר סוחר ווי מוזיקאנט, ווייל ער האָט זונטאג געהאנדעלט אויפ'ן

מערקעל, — אויסער צארפינען פלעגט אמאל צוגעהן צו חיים'ען דער עלטסטער מוזיקאנט, אויף וועלכען מען האט געזאגט, אז ער קען שפיעלען אויף אלע אינסטרומענטען אין דער וועלט... חיים, דערזעהנדיג נעבען זיך דעם עלטסטען, פלעגט זיך אי דערשרעקען, אי דערפרעהען זיך. דערשרעקען פלעגט ער זיך פאר'ן עלטסטענס ביזען און שטרענגען בליק, פאר זיינע בייד פערדרעהטע וואנסען, און דערפרעהען פלעגט ער זיך, ווי עס דערפרעהט זיך א חולה, ווען ער געפינט זיך נאָהנט פון א דאָקט טאר, אין וועלכען ער גלויבט, אז ער קען פון טויט לעבעדיג מאכען.

אומזיסט איז אבער געווען דער שרעק און די פרייד. דער עלטסטער האט נאָר אויפ'ן קוק אויסגעזעהן ביז און שטרענג : און וואָס אנבעלאנגט דער פרייד, וואָס ער קען איהם לעבעדיג מאכען, אז ער, חיים, זאל קענען די 4טע נאָטע און די העכערע נאָטען נעהמען, איז זי אויך צורונגען... דערהערענדיג, ווי חיים נעהמט די נאָטען, האט דער עלטסטער אנגעשטרענגט די ביידע אויערן, זיך פערקרימט פון פאלשען טאָן און אויסרעדענדיג : פאָהאַני אינסטרומענט ! — איז ער אוועקגעגאנגען צו א צווייטען טען שילער, איבערלאָזענדיג חיים'ן איין אראָכנעפאלענעם און א פערצווייפעלטען...

5.

עס איז איבערגעגאנגען א יאָהר. חיים האָט שוין אויסער „מאָליטווע" און „באָזשע צאריא חראַני", געשפיעלט עטליכע מאַרשען. די העכערע נאָטען פון פיער און ווייטער האָט ער „גענומען", אָבער מיט מאַטערניש, און צארפין זיין לעהרער, זי צענדיג נעבען איהם אין אַרקעסטער, פלעגט איהם ניט איין מאָל א קלאַפ טהאַן פאר'ן פוס, ער זאל בעסער שווייגען. „אז אַך וועל זיך אויסרדיענען און אוועקגעהן אהיים — פלעגט איהם

צארפין אריינשושקען אין אויער — וועסטו מעגען נעהמען, איצטער זיך און שווייג!

און חיים האָט געשוויגען, נאָר ווען ער האָט אפילו גע- שפיעלט האָט זיך איהם אויך געדאכט, אז ער שווייגט. ער האָט נאָר געהערט ווי דער טראַמפּייט קנאקט, דער באַריטאָן רוישט, די „בעסער“ שיעסען, דער פּויק דונערט, דער קלאַרנעט און פּלייט הילכען, — נאָר דער וואַלדהאַרן זיינער און אפילו זיין חבר'ס שווייגען, און מען הערט זיי נאָר ניט. און ער האָט מקנא געווען די איבריגע מוזיקאנטען, וואָס שפיעלען אזא גרויסע ראַליע אין אַרקעסטער, און ער נאָר ניט.

ער האָט זיך אמאָל געפרובט אויסרעדען דאָס האַרץ פאַר צארפּינען:

— אונזער אינסטרומענט הערט מען נאָר ניט, ווי מיט איהם, אזוי אַהן איהם.

— ביזטו ברל'ות! — האָט צארפּין, וואָס האָט שוין געהאט נאָך אַ חודש צו ענדיגען דעם דיענסט און האָט מעהר געטראכט פון די היימישע געשעפטען, איידער פון מוזיק געלאַכט: — מען דארף זעהן ענדיגען דעם חודש, ניט „אַנרייסען זיך“, און נאָכ דעם נעהם איך דעם וואַלדהאַרן און זאָגן ברודן שפּטנני. אַן עסק האָב איך מיט דער „מוזיק“.

חיים האָט איהם מיט'ן מויל נאָכגעגעבען, פאַרט זיין לעה- דער און אַן אַלטער סאַלדאט דערצו: איז האַרצען אבער האָט ער אנדערש געטראכט, און ער האָט מקנא געווען די איבריגע מוזיקאנטען, וואָס זיצען מיט אינסטרומענטען וואָס ליארמען, שרייען און פערנעהמען אַן אַרט אין אַרקעסטער, און ער מיט זיין אינסטרומענט ווערט פערטומעלט אין זייערע הויכע שטארקע טענער און בלייבט אונבעמערקט...

6.

די אַלטע סאַלדאטען, וואָס האַבען געדיענט דאָס לעצטע יאָהר, זיינען ענדליך אַ היים צופאַהרען. אין קאַמאנדרע און ווע-

ניגער געוואָרען מיט פינף מוזיקאנטען. געפיהלט אבער האָט מען נאָר איינעם פון זיי, דעם באריטאָניסט, און אויף זיין אָרט האָט מען געדונגען א ציווילנעם מוזיקאנט, ביז דער צווייטער באריטאָניסט וואָס איז נאָך געבליעבען דיענען, וועט זיין אימ־שטאַנד אליין צו שפיעלען. וואָס אָנבעטרעפט דעם פלייטיסט און קלאַרנעטיסט, וואָס זיינען אויף אהיים אוועקגעגאנגען, האָט מען געלעגט גרויסע האַפנונגען אויף די צוויי איבערגעבליעבענע, וועלכע זיינען געווען זעהר פעהיג. נאָר איין חיים, וועלכער איז געבליעבען דער איינציגער אויף וואַלדהאַרז, איז אלץ געבליע־בען דערזעלבער אונבעמערקטער ווי פריהער, ווען זיין לעהרער צארפין איז נאָך געווען! דער עלטסטער נאָר האָט איראַניש א קוק געטהאָן אויף איהם און חוזק געמאכט.

— נו, קוגעל, איצטער וועסטו זיין ביי אונז א סאָליסט... געזאָגט האָט עס דער עלטסטער, ווען דער אַרקעסטער איז געזעסען גרייט צו שפיעלען א נייעם מאַרש, וועלכען מען האָט פונאַנדערגעלעגט ביי יעדען טישעל. — דער עולם האָט זיך אומ־געקוקט אויף חיים'ן און יעדער האָט געשמייכעלט אויף זיין שטיגער. חיים'ן האָט דאָס לאַכען פערדראַסען און הנאה גע־טהאָן. מען מאכט פון זיין שפיעלען טאקי חוזק, אבער דאָך ווייס מען, אז ער עקזיסטירט. ער האָט נאָר געוואַרט, וואָס וועט דער קאפעלמייסטער זאָגען. דער קאפעלמייסטער איז אבער גע־ווען פערטהאָן מיט'ן נייעם באריטאָניסט, וועלכען ער האָט עפעס ערלערט אין מאַרש און האָט אין שמועס וועגען קוגעל'ן קיין אנטהייל ניט גענומען.

באַלד האָט דער קאפעלמייסטער גענומען „סטרויען“ די אינסטרומענטען. ביי אייניגע אינסטרומענטען האָט ער דעם „בע“ געבעטען, ביי אנדערע דעם „צע“. חיים האָט מיט א קלאַ־פענדען האַרצען געוואַרט אויף זיין „רייהע“. נאָר אומזיסט האָט ער געוואַרט. ביים „טראַמבאָן“ האָט זיך דאָס „סטרויען“

געענדיגט און דער מארש האָט זיך אָנגעהויבען. חיים האָט דאָן דערשפּירט זיין קליינהייט.

דער אָנהויב מאַרש איז געווען רוישענד און שטארק; גע-
שפּיעלט האָבען אלע אינסטרומענטען. חיים האָט געפּיהלט ווי
זיינע טענער ווערען פּערלאָרען אין דעם ווילדען, געזונדען און
אָנגענעהמען ליארעם. ער האָט געפרובט האַלטען דעם מונדשטיק
בלויז אין מויל און גאָר ניט בלאָזען, און ער האָט קיין שום ענדע-
רונג ניט בעמערקט. די זעלבע שטארקייט, דאָס זעלבע רוישען, ווי
מיט איהם, אזוי אַהן איהם, און ער האָט וויעדער גענומען בלאָ-
זען, סטארענדיג זיך וואָס שטארקער, אפשר וועט זיין שפּיעלען
דערנריבען צום קאפּעלמייסטער'ס אויער און ער וועט איהם
שעצען ווי די איבריגע מוזיקאנטען, וואָס שפּיעלען די ערשטע
שטימע. אומזיסט אָבער!

אָבער נאָך דעם אַבשפּיעלען דעם ערשטען האַלבען מאַרש
איז עפעס געשעהן א מאַדנע זאך. צוקומענדיג צום צווייטען
האַלבען מאַרש וואָס הייסט „טריאַ“, איז דער נאַנצער אַרקעס-
טער שטיל געבליעבען און חיים האָט גאַנצע דריי טאַקטען אליין
געשפּיעלט.

דער עולם מוזיקאנטען האָט צום אָנהויב פּערוואַונדערט אָנ-
געקוקט חיים'ן, און באלד זיך פּונאָנדערגעלאַכט. חיים אליין איז
צוטומעלט געוואָרען און האָט ניט פּערשטאַנען, וואָס דאָ איז
פאַרגעקומען...

ענדליך האָט דער קאפּעלמייסטער, וואָס האָט פּריהער דעם
מאַרש ניט איבערגעקוקט, זיך געווענדעט צו חיים'ען:

— דו האַסט דאָ דריי טאַקטען סאַלָאָ — זעה-זשע! נו!...
ער האָט אויפּגעהויבען דאָס טאַקט-שטעקעל און גלייך, דאָס
ערשטע מאָל זינט חיים שפּיעלט, זיך געווענדעט צו איהם.
צו חיים'ס גליק זיינען די דריי טאַקטען בעשטאַנען פּון די
גידריגע נאַטען און זעהר איינפאַך און ער האָט זיי כּשורה

אַבנעשפיעלט, נאָר דער טאָז האָט פאר שרעק געציטערט, און דער קאפעלמיסטער האָט געקאמאנדעוועט:

— ריינער, ריינער, סאָליסט מיינער.

די מוזיקאנטען האָבען געלאכט, נאָר חיים וועלכער האָט שוין צייט געהאט פאַרצושטעלען אין קאַפּ דאָס גליק, וואָס איהם האָט אונערווארטעט געטראָפּען, האָט דאָס לאכען ניט געהערט. ער האָט נאָר טיעף אריינגערוקט די אויגען אין די נאַטען, פעסטער צוגעקוועטשט דעם מונדשטיק צו די ליפּען און גערופּען פון דאָרט די טענער מיט זיין לעצטער ענערגיע, מיט'ן לעצטען קוראזש.

7.

דער מאַרש, וואו חיים האָט די דריי טאַקטען געהאט אלס סאָלאַ, איז געווען א געראָמענער. די אַפיציערען און אפילו דעם פּאַלקאָוויק אין קלוב, וואו די מוזיקאנטען האָבען איין מאָל אין וואָך געשפּיעלט, איז ער זעהר געפעלען געווען און מען האָט איהם אָפט געשפּיעלט, און חיים האָט גאנצענע טעג געלעבט די סאָלאַ, זי זאָל, וואָס ריינער, וואָס גלאטער ארויס-קומען.

— אָבער גענוג דיר שוין! — פלעגט איהר יעדער דער זשורנע שטראָפּען פאר זיין איבריגע התמדה: דו קענסט דאָך שוין!

נאָר חיים, וועלכער איז, זינט ער האָט די דריי טאַקטען בעקומען, שטאַלצער געוואָרען, פלעגט ענטפּערן:
— צו גוט איז קיין שיעור ניטאָ. א סאָלאַ דארף מען שפּיעלען וואָס ריינער. איד בלייב דאָך איינער אליין, אלע האָבען פּאווען, נאָר איד איינער שפּיעל, איד איינער אליין.
איינמאָל, אז חיים האָט זיך אומגעטראָגען מיט'ן אינסטרומענט און געשפּיעלט פאר זיך די דריי טאַקטען, האָט דער צווייטער טרומייטער, א יונגער שגאַל, וואָס דער פּאַלק האָט

איהם ערצויגען און פאר א מוזיקאנט געמאכט, ניט געקענט פער-
טראגען חיים'ס רוישען, און ער האט זיך אנגערופען:

— וואס טהוסטו מיר, אז איך שפיעל אויף די דריי טאקט-
טען אין אַרקעסטער.

חיים איז בלאס געוואָרען, האָט פאר שרעק אין אָנהויב
ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערן, נאָר באלד האָט ער זיך גע-
שטארקט און קוים ארויסגעזאָגט:

— ווי הייסט, דו וועסט שפיעלען? דו האָסט דאָך דריי
פאווען.

— איך לאָך פון די פאווען! — האָט דאָס יונגע מוזיק-
קאנטעל העזה'דיג אויסגערופען: אז איך וויל שפיעל איך זיי,
איך ווייס וועלכע נאָמען: עס, גע...

און רעדענדיג דאָס, האָט ער אראַבגעכאפט זיין טרומייט,
וואָס איז געהאַנגען צווישען די איבריגע אינסטרומענטען און
האָט א קנאק געטהאָן די דריי טאַקטען, חיים'ס דריי איינציגע
טאַקטען.

— מאַלאַדיעז איוואַנאָוו! — האָט דער דעזשורנער גע-
לויבט: אויף א טרומייט איז דאָס טאַקי שעהנער ווי אויף
„וואַלטאַרנע“.

— היינט שפיעל איך עס! — האָט זיך איוואַנאָוו אויף
אז אמת צוקאָכט.

חיים איז געבליעבען שטעהן מיט'ן אינסטרומענט אין דער
האַנד און האָט ניט געוואוסט וואָס מען מאַכט.

איוואַנאָוו האָט דערשפירט חיים'ס שרעק און דאָס האָט
איהם נאָך מעהר אויפגעמונטערט.

— האַיאַהיא! — האָט ער זיך פונאַנדערגעלאַכט: קוגעל
וועט היינט זיין אויס סאַליסט...

— נו, הער אויף! — האָט חיים זיך גענומען בעטען:
וועניג סאַליעס האַסטו?

— איש, ווי ער האט מורא! איז איוואנאָוו ערנסטער גע-
וואָרען: וואָס וועסט מיר געבען, וועל איך ניט שפיעלען.
חיים האט ניט געוואוסט, מיט וואָס קויפט מען אונטער
דעם קליינעם עשו. ער האט לאנג געטראכט און ניט געפונען. ער
האט גאר נישט פערמעגט. ענדליך האט ער מיט א געפאלענעם
קול ארויסגערעדט:

— איך וועל דיר רייניגען אלע שבת דיין טרומייט.
איוואנאָוו האט זיך פערטראכט. ער איז געווען זעהר פויל
און דאס איז איהם געפעלען געוואָרען: שבת נאָך מיטאָגעסען
וועט ער קענען גלייך אוועקגעהן אין שטאָרט הוליען.
— אַבער, געדענק — ריין ווי גאָלד! — האט איוואנאָוו
אויסגעשטעלט אויף חיים'ן זיינע צוויי גרויסע גראַהע אויגען.
— בעסער פאר מיין אייגענער וואַלטאַרנע, — האט חיים
פערזיכערט.

— וואָס איז דיין וואַלטאַרנע, — האט איוואנאָוו חוזק
געמאכט: איהר איז גענוג א ריב, מיין טרומייט דאַרף פינקלען!
טרומייט רעכענט זיך ערשטע שטיב, פערשטעהסט?
און חיים איז געבליבען דער איינציגער סאַליסט פון די
דריי טאַקטען, נאָר דעם פריהערדיגען חז האַבען זיי ביי איהם
פערלאָרען. דעם שטאַלץ און די גדולה, וואָס ער האט געהאט אין
דער רגע, ווען ער האט זיי געשפיעלט, איז בטל געוואָרען אין
דער קנעכטשאפט, אין וועלכער ער האט זיך יעדען שבת געפיר-
נען א שעה נאָכאַנאַנד, פוצענדיג איוואנאָוו'ס טרומייט.

דער סאמאָוואַר.

די אַריסטאָקראַטען פון פּאַלק רעכענען זיך די מוזיקאַנטען. און אפּשר דערפאַר האָט מען זיי ניט ליעב. ניט נאָר די אָפּי-ציערען קוקען אויף זיי קרום און אפילו די סאַלדאַטען אליין, וואָס געפֿינען זיך אונטער'ן ביקס, האַלטען זיי ניט פאַר „ברידער“ מאַכען פון זיי חוזק, ווי דער שטייגער איז פון מעהר געפּאַלענע צו אַ העכערן קלאַס. די אָפּיציערען רופען די מוזיקאַנטען מיט דעם נאָמען „לאַדערען“, ד. ה. פּוילע יונגען, הולטאַיעס, און די פּראַנט - סאַלדאַטען האַלטען זיי ניט פאַר קיין ציווילע און ניט פאַר קיין סאַלדאַטען; אַנשטאַט מוזיקאַנטסקע קאָד-מאַנדע רופט מען זיי „צולאָזענע קאַמאַנדע“, ווייסען ניט פון דיסציפּלין און פון „סלוזשבע“, חוץ זייער דודקע. דודקע הייסט ביי די אַנדערע סאַלדאַטען יעדער מעשענער אינסטרומענט, אפילו דער גרויסער באַס, וואָס ער וועגט פּיעל מעהר פון אַ ביקס.

און געוויס זיינען די מוזיקאַנטען, אין פּערנלייך מיט די „פּראַנט-סאַלדאַטען“, אַריסטאָקראַטען. אויסער דעם, וואָס זיי טראַגען שעהנערע מונדירען, שלאָפען ניט אויף נאַרעס, נאָר יעדער האָט זיין אייגען בעטעל, — אויסער דאָס, האַבען זיי נאָך אַ סאַמאָוואַר.

דער סאַמאָוואַר איז אפילו ניט קיין אַריסטאָקראַטישער. זיין גרויס און גרעב איז מעהר עהנליך צו אַ קעסעל, עהדער צו אַ סאַמאָוואַר, אָבער דאָך איז ער פאַרט אַ סאַמאָוואַר, האָט אַ קראַן און אַ קוימען און אַז מען שטעלט איהם אויף, געהט אַ רייד, ווי פון אַן אמת'ן סאַמאָוואַר.

און פון דעם גרויסען סאַמאָוואַר, וואָס ענטהאַלט פּיער עמער וואַסער, טרינקען אלע מוזיקאַנטען סיי אַרעם, סיי רייך, יעדען נאָך מיטאַג טיי.

טיי טרינקט אפילו דער אַרעמסטער מוזיקאנט. פוהרמאן, וואָס בעקומט פון דער היים קיינמאָל קיין קאַפּיקע ניט צוגעשיקט און האָט זיין אויסקומעניש בלויז פון די דריי גילדען זשאַלאָוואַ-ניע, וואָס ער בעקומט, פערשטעהט זיך, פונקטליך אלע צוויי חדשים, געוועהנליך טראַגט איהם ניט די זשאַלאָוואַניע אויף מותרות — טיי און צוקער. אבער טיי טרינקט ער גלייך מיט אלעמען, און ניט נאָר גלייך מיט אלעמען אפילו מעהר פאר אלעמען.

עס איז שווער צו גלויבען, אז דער קליינער פוהרמאן גיסט אין זיך אריין 7 גלאָז טיי, דאָס איז זיין פאַרציע, און אמאָל, אז ער וויל זיך בריה'ן, — נאָך א פאַר גלעזער, ולא נודע כי באו אל קרבן. דער זעלבער קליינער, דארער פוהרמאן ווי געווען. ווי געזאָגט, פערמעגט ניט פוהרמאן צו קויפּען טיי און צוקער, און דאָך האָט זיך נאָך זיין קליינער שטערן קיינמאָל ניט פער-קניטשט וואו מען נעמט עס. וואָלט ער אזוי געווען בעזאָרגט מיט קאשע (קאשע איז איהם שמענדיג וועניג. ניט ווייל ער איז הונגעריג, נאָר צו קאשע פיהלט ער א בעזונדער שוואכ-קייט...) ווי ער האָט גענוג טיי און צוקער, און נאָך ווי האַבען — מיט כבוד, מיט רעספעקט!

מיטאַג עסען אָב די מוזיקאנטען האַלב איינס. דער קאַשאַ-וואר, כמעט דער איינציגער פון פאַלק, וואָס בעציהט זיך גוט צו די מוזיקאנטען, ווייל ער איז א גרויסער ליעבהאַבער פון מור זיך, שפיעלט אליין פיעדעל און לויט ווי מבינים זאָגען — נאָר ניט שלעכט — אָט דער קאַשאַוואר, א קאַזאַנסקער געשטופעלטער טאַטער, גיעט די מוזיקאנטען א גרעסערן און בעסערן מיטאַג. די מוזיקאנטען זיינען מיט דעם מיטאַג שטאַרק צופריעדן. שיער שיער רייסט זיך ביי מאנכען מוזיקאנט נאָך יעדען מיטאַג ניט ארויס, בעסער ווי אין דער היים! א חסרון אבער האָט דער מיטאַג: עס דאַרשט נאָך איהם! ניט נאָר עס דאַרשט — עס ברענט! דער דנעוואַלניע, וואָס איז מחויב צוצושטעלען

וואסער, ווערט נעביד אויסגעריסען, א גרויסע כלי וואסען יזערט
כהרה עין ווי אויסגעטריקענט, אבער קאלטע וואסער, לויט א
סאלראט פון טווערסקי גוב. האט ערקלערט, שטילט ניט דעם
דארשט, דער עיקר איז טיי. א חדוש, וואונדערט ער זיך — טיי
איז דאך היים און עס לעשט.

אבער אנשמעלען דעם סאמאוואר פוילט זיך יעדער. עס
קען זיין, אז פאר זיך אליין וואלט זיך קיינער ניט געפוילט. נאָר
ביי דעם געדאנק, אז פון דעם טיי וועט נהנה זיין די גאנצע קאָר
מאנדע, פאלט אז אזא פוילקייט, אז עס פערוויילט זיך גלייך
שלאָפען.

פוהרמאן איז אבער ניט קיין פוילער. א געשעפט אָנצור
שמעלען דעם סאמאוואר! עס איז, פערקעהרט, א פערנגיגען,
אז אונטערהאלטונג. ער זאגט עס אבער ניט ארויס. ארויסזאגען
פאסט ניט. ער ווארט מען זאל איהם בעטען און קיין סך דארף
ער ניט ווארטען. אז איין כלי וואסער ווערט אויסגעלעדריגט,
הערט ער, מען רופט:

— פוהרמאן!

פוהרמאן ווייס שוין אויף וואָס מען דארף איהם; ער מאכט
זיך אבער כלא ידע, ווי געפג'ט:

— שטא טאקאיע? — פרעגט ער ניט אַהן שטאַלי, עס
מעג איהם דאן אפילו רופען אז אונטער אַפיציער.

— נאסטאוו סאמאווארטישק, גאַלובטישק! פוהרמאן גיט
א קוק אויפ'ן גרויסען סאמאוואר, וואָס מען רופט איהם בלשון
סגי נהור „סאמאווארטישק“ און קווינקעלט זיך:

— אלע טאָג — איד!

— נו, בראטעץ, דערפאר קדיענסטו טיי און צוקער!

— אלע טאָג, אלע טאָג איד! — קלאַגט ער זיך בלומרשט.
אז דער קליינער פוהרמאן גיעט א האפ דעם גרויסען סאמאָ
וואר צום ברונען, וואָס געפינט זיך אויפ'ן הויף און הויבט איהם
אז אַנגיסען.

אז ער גיעסט אריין פיער עמער, איז נאך דער „סאמאָוואַר-טשיק“ ניט נאָר פול. פוהרמאן קוקט אין איהם אריין, און איהם דוכט זיך אז דער סאמאָוואַר ווארט מען זאָל איהם אַנגיעסען ביז די ברעגען. פוהרמאן ציהט אויס נאָך אז עמער וואסער, דער-גיעסט נאָך בערד א פאָר קוואַרט, און וויל מאכען אויף א תכלית מיט דעם ביסעל וואסער, וואָס איז געבליבען אין עמער:
— דנעוואַלנע! — שרייט ער הויך, געה, געהס צו אז אויסגעשעפטען עמער וואסער!...

דער דנעוואַלנע, וואָס איז פויל צו שעפען אליין, דערהע-רענדיג פון אזא מציאה, לויפט ארויס מיט צוויי קעסעלעך, ערשט אויסגעוואשען פון דעם באַרשץ, גיסט זיי אָן, און טראַגט זיי אריין אין קאמאנדע, צו דערקוויקען די דאָרשטיגע מוזיק-קאנטען. אז דער דנעוואַלנע געהט אוועק, נעהמט פוהרמאן, גארטעלט זיך אונטער די לענדען און וויל אבשלעפען דעם סאָ-מאָוואַר פון ברונען און אוועקשטעלען אין מיטען הויף, וואו ער שטעלט איהם אָן סיי זומער סיי ווינטער. עס קומט איהם אָן שווער, זעהר שווער, אבער דאָס מאכט ניט אויס, דאָס איז איהם נאָך אנגענעהמער — וועט ער דעם טיי און צוקער מיט מעהר שטאַלץ פאָדערן!

אז דער סאמאָוואַר שטעהט שוין אין מיטען גרויסען הויף, בעט ער א מוזיקאנט, וועלכער עס זאָל פערביי ניט דורכגעהן, ער זאָל א וויילע אכטונג געבען אויפ'ן סאמאָוואַר, ביז ער וועט קריגען ערגיץ האַלץ, ווייל איז דער מוזיקאנטסקע קאָ-מאנדע איז א טראַדיציע צו שטעלען דעם סאמאָוואַר נישט מיט קוילען, נאָר מיט האַלץ. פוהרמאנס בעפעהל איז הייליג, דער סאָלדאט שטעהט שוין אויף קאָראָול און פוהרמאן זוכט טור-קענע העלצעלעך, וועלכע ער צושפאלט מיט זיין „טשעסאק“, וואָס יעדער מוזיקאנט פערמעגט שפאלטענדיג קלאפט איהם אפילו גוט דאָס הארץ פאר שרעק ביים געדאנק, אז דער טשע-סאק קען א פנימה בעקומען און אז עס וועט זיין א „סמאָטר“

קען ער האַבען דערפאר א גרויסע שטראף. אבער זיין שטעל, אלס „זאוועדווישצי סאַמאָואַראַם“ ערוועקט אין איהם א מוטע פון א העלד און ער איז גובר יעדען שרעק.

אז די האַלץ איז שוין אין סאַמאָואַר אריינגעלעגט, דער-מאָהנט זיך פוהרמאן, אז דעם עיקר האָט ער ניט. איהם פעה-לען שוועבעלעך. א שוועבעלע איז אפילו ביי די סאַלדאטען, האַטש מוזיקאנטען, א טייערע זאך, אבער אז פוהרמאן לויפט אריין אין קאאזרמע, לאַזענדיג אויף א וויילע אַליין דעם סא-מאָואַר און בעט נישט, נאָר פאַדערט מיט שטאַלץ: סקאָריי ספיטשאַ! טראַגט מען איהם ענטקעגען. נאָך מעהר, מען גע-טרויט איהם אפילו אויף די אייגענע הענד דאָס גאַנצע פעקעל. מען האָט נאָר מורא פאר זיין צוטראַגענקייט און מען בעמערקט איהם, אז ער זאָל ניט פערליערען און צוריק ברענגען, אויף וואָס פוהרמאן שיקט לויפענדיג צוריק צום סאַמאָואַר אין איילעניש א תשובה: גאַט בעהיט!

און האַטש די שוועבעלעך זיינען ניט זיינע, פון דעסטווע-גען סטארעט ער זיך, אז ער זאָל יוצא זיין מיט איינער און ניט פטר'ן קיין איבריגע, און דאָס רוב געלינגט עס איהם, סיידען, אז עס טרעפט א שטארקער ווינד.

אז ער צינדט אָן עטליכע זעהר דין צעשפאַלטענע העלצער-לעך און ווארפט זיי אריין אין סאַמאָואַר צו די איבריגע גרע-בערע שטיקער האַלץ, הייסט שוין ביי איהם געפטר'ט א האַלבע ארבייט. איהם בלייבט נאָר צו בלאַזען. דאָס בלאַזען אַליין איז אפילו ניט שווער, נאָר דער רויך איז דאָס ערגסטע. איהם וואָלט דאָס שוין אפילו ניט אזוי געארט, מיילא איז א ביסעל ביטער אין די אויגען. שפעטער וואשט ער זיי אויס אין וויעדער גוט. דאָס אונגליק איז נאָר דערין, וואָס ער מוז אויסשטעהן זידלערייען פון דער „שוואַלניע“ וואָס געפינט זיך אויף אויפ'ן דאָזיגען הויף אין שכנות מיט די מוזיקאנטען. פוהרמאן ווייס ניט צי ארט זיי טאקי דער רויך אָדער זיי פערגינען ניט די מר-

זי קאנטען דעם סאמאָוואַר, נאָר שרייען שרייען זיי און סטראַ-
שען צו געהן „דאָלאָזשען“ דעם אדיוטאַנט.

פּוהרמאַן ווייס אפילו, אז דער אדיוטאַנט וועט דערפאַר
נאָר נישט טהאַן, ווייל דער סאמאָוואַר איז אַ קאַזיאָנער און
טיי דארפֿען די מוזיקאַנטען טרינקען „פּאַ אַוסטאַבו“, פון דעסט-
וועגען וויל ער ניט האָבען אויף זיך קיין „בעמערקונג“; פאַר אַז
אַלטען סאָלדאַט פאַסט עס ניט. און ער זוכט מיטלען צו פער-
ניכטען דעם רויך, וואָס וואַליעט ווי פון אַ לאַקאַמאַטיוו און צע-
לענט זיך אין שוואַרצע שטיקער איבער'ן גאַנצען הויף, צו דער-
שטיקט ווערען...

נאָר ביז וואַגען ער געפינט דעם מיטעל, איז שוין דער מיר-
טעל איבריג. דאָס פייער, גוט פענאַנדער ברענענדיג זיך, גיט
שוין פון זיך ארויס אַ קלענערן שיטערן און העלערן רויך; שפער
טער אַ וויילע שפאַרט בלויו ארויס פון קוימען אַ ריין-העל־פייער
און שטעלט אויס רויטע צינגער די סאָלדאַטען פון שוואַלניע.

דערזעהענדיג דאָס ריינע פייער אַהן רויך, ווערט פּוהרמאַן
דערפרעהט און זיכער: ערשטענס דאַרף ער שוין נישט בלאַ-
זען! צווייטענס לאַכט ער שוין אויס פון דער שוואַלניע און דריי-
טענס וועט שוין טאַקי באלד זיין טיי.

איחם בלייבט נאָר יעצט שטעהן און אונטערלעגען פון צייט
צו צייט אַן איינציג שטיקעל האַלץ, וועלכעס דאָס פייער אינווע-
ניג האַפט מיט גרויס לייעבע ארום, האַלזט עס, גלעט עס, קושט
עס און פערברענט עס...

אַז עס געהט אריבער די ערשטע האַלבע שעה, קומט ארויס
פון קאַאָרמע אַן אַלטער סאָלדאַט־מוזיקאַנט און פּרענט מיט אַ
בעל הבתי'שען טאָן:

— נו, פּוהרמאַן! וואָס הערט זיך?

פּוהרמאַן טאַפט מיט אַ געניטקייט דעם סאמאָוואַר, שמיי-
כעלט און ענטפערט:

— עס וועט שוין קיין סאך ניט געדויערן!

שפעטער אביסעל, שמייכעלט ער צופריעדענער און ענט-
פערט:

— ער „רעדט“ שוין.

רעדען הייסט אפילו ניט זידען, אבער קרוב דערצו. אין קאד-
זארמע פערשפרייט זיך באלד די ידיעה און דער עולם גרייט זיך
שוין אן ווער מיט א גלאז, ווער מיט א לעהמענעם קריגעלע און
ווער מיט א הילצערן לעפעל...

ענדליך קומט אן א שליח פון פוהרמאנען, אז דער סאמאד-
וואר איז שוין פערטיג און ער פאדערט פיער „מענשען“ צו געהן
נעהמען איהם. די פאדערונג ווערט גלייך ערפילט. פיער יונגע
מוזיקאנטען, וועלכע וואלטען אין ראטע שוין זיך דערדיענט צום
טיטעל „אלטער סאלדאט“ און דא הייסען זיי נאך „נאוואד
בראנצעס“, געהען ארויס אויפ'ן הויף און זאלכעפיערט נעמען
זיי דעם סאמאווואר. פוהרמאן, מיט א מינע פון א „קאמאנד-
רוישצירוואַיסקאמי“ געהט זיי נאך און קאמאנדעוועט:

— אסטראזשנא! — פארויכטיג!...

דעם סאמאווואר שטעלט מען אוועק אויף א ברעג בעמעל,
וואס געהערט צום עלטסטען אונטער-אפיציער. דאס איז א מין
כבוד פאר דעם אונטער-אפיציער; דאס בעדייט, אז נאך איהם
קען מען אנטרויען אזא מין אייגענס. און ווירקליך, ווען ארום
סאמאווואר קלויבען זיך צונויף די מוזיקאנטען, אַנגעוואַפּענט
מיט גלעזער, קריגעלעך און לעפעל, גיט דער עלטסטער אונטער-
אפיציער שטרענג א קאמאנדע:

— אסטופ! טרעט אפ צוריק!

נאכהער רופט ער ארויס די רייכערע מוזיקאנטען און איז
נוזר זיי זאלען געבען טיי. יענע לעגען זיך באלד צונויף צו
„שמעקטאבאק“ טיי, ביז עס ווערט א היבשיהיפעלע און מען
גיט עס איבער דעם עלטסטען אונטער-אפיציער. ער נעהמט עס
אין האנד, בעטראכט און זאגט: „זאמאלא!“ — עפענט אויף
דאס דעקעל פונ'ם סאמאווואר, דערטרינקט עס אין די קאכיגע

וואסער און הייסט האבען גערולד 5 מינוט, ביז עס וועט אַנציי-
הען.

די 5 מינוט ציהען זיך אפילו לאנג, אבער דאָך קומען זיי
זיך איבער, די מוזיקאנטען דערהערען ענדליך דעם אויסרוף:
— גאַטאָוואָ.

און עס ווערט א געלאַף, א שטופעריי, אז די קאָמאָנדע פון
אונטער-אַפיציער, העלפט שוין ניט, און אגב איז די קאָמאָנדע
טאַקסי זעהר א שוואכע ווייל ער אליין האָט שוין אַנגעשעפט א
קליין „קעסעלע“, וואָס האַלט 10 גלעזער און טרינקט שוין,
צובייסענדיג שווארצען ברויט.

די קאָמאָנדע נעהמט איבער פוהרמאן. ער ווייסט אפילו,
אז טיי וועט פאר איהם גענוג זיין, פון דעסטוועגען קען מען
זיך אויף נסים ניט פערלאָזען. און דאָ זעהט ער ווי דער עולם
צאפט דעם טיי, און ער האָט זיך נאָך ניט פערזאָרגט מיט א גלאָז
און מיט א פאַר שטיקלעך צוקער, וואָס ער דאַרף דאָס נאָך בע-
קומען פאר זיין ארבייט...

ענדליך בערוהיגט זיך דער עולם, יעדער זיצט שוין ארום
זיין בעטעל און טרינקט די טיי, ווער מיט א נאָהענטען פריינד,
דענענדיג וועגען סאָלדאטישע פאַליטיק.

דאן בעקומט שוין פוהרמאן די פאַר שטיקלעך צוקער פון א
מוזיקאנט, וועמעס „צייט“ עס איז צו „צאהלען“, און ער
נעהמט זיך צו זוכען א גלאָז, ער האָט אפילו א לעפעל, נאָר פאר
איהם, סאמאָוואַר-אַנשטעלער, פאסט ניט פון א לעפעל צו
טרינקען, יעדער דאַרף וויסען זיין שטאנד...

און אַט ווערט שוין ביי א מוזיקאנט, וואָס טרינקט נאָר
צוויי גלעזער טיי, פערטיג זיין גלאָז, וועלכע ער טראָגט אונט-
טער מיט גרויס דרד-אַרץ פוהרמאנען. פוהרמאן נעהמט דאן דעם
גאנצען סאמאָוואַר צו זיין בעטעל, גיט איהם א טאפ און בע-
מערקט צופריעדען! אקוראט צום טרינקען! און גיעסט זיך אן
מיט ברייטקייט די ערשטע גלאָז!

ביים ערשטען זופ דערמאהנט ער זיך, אז דער דארשט אין
 ביי איהם שוין לאנג אריבער. ער וואלט יעצט עפעס ליבער
 געגעסען... פון דעסמוועגען טרינקט ער א גלאז נאך א גלאז, א
 שאך — אזוי פיעל געארבייט...

אז ער טרינקט זיך שוין גוט און בעמערקט, אז אין סאך
 מאוואר איז נאך גענוג געבליבען, רופט ער אויס:

— ווער וויל נאך טיי? ס'איז דא!

נאך קיינער רופט זיך נישט אן. און פוהרמאן זוכט ערגיץ
 נאך א שטיקעל צוקער, ער זאל האבען צו טרינקען נאך א גלאז,
 א שאך איבער צו לאזען, אזוי פיעל געארבייט...

צוויי חברים.

זיי זיינען געווען דער גענעזאטץ איינער צום צווייטען. ספיר איז געווען א שטילער, א פערבארגענער אין זיד; בערמאן א פלאפלער, א פיעל רעדעוודיגער. אז ספיר פלעגט שוין יא אמאל עפעס זאגען איז דאס געווען מיט א לאנגע פאזע פאר דאס געזאגטע און מיט נאך א לענגערער נאך דאס געזאגטע. בער-מאן אבער האט פון פאזען ניט געהאלטען. גערעדט האט ער נאכאנאנד און פון אלץ, וואס עס האט זיך אונטערגערוקט אונטער'ן אויג. דער פאר ווען ספיר פלעגט זאגען זיינע פאר ווער-טער, פלעגט בערמאן אויסהערען מיט דער גרעסטער אויפמערק-זאמקייט און ווען בערמאן פלעגט רעדען פלעגט ספיר קוקען אויף דער וואנד אדער אויף די נעגעל און טראכטען נאך פון אנט-דערע ענינים.

ספיר איז געווען א פילאזאף. געלעזען האט ער שווערע און דיקע ביכער. געוואוסט אלע פילאזאפישע סיסטעמען און יעדערע אבגעשעצט לויט איהר ווערט. בערמאן האט געלעזען בלויז לייב-טע בעלעטריסטישע ביכער און דאס אבגעלעזענע גלייך פערגע-סען.

אויף אין געלד ענינים זיינען זיי ביידע געווען דער געגענט-זאץ איינער צום צווייטען. בעשעפטיגענדיג זיך ביידע מיט לעה-רעריי, האט בערמאן געהאט שילער דאס רוב ביי אויפגעקומענע מענשען. די שילער זיינע זיינען געווען לייכטזיניגע, שטיפער און די געגענשטענדע, וואס ער האט מיט זיי געלערנט זיינען געווען ניט העכער פון אריטמיטיק און אביסעל געאגראפיע; ספיר האט זיינע לעקציעס געהאט ביי איינגעפונדעוועטע בעלי-בתים

און געלערענט האט ער שווערע געגענשטענדע: שפראכען און די געשיכטע פון דער ערד...

אבער חברים זיינען זיי געווען. בערמאן האט זיך מיט ספיר'ן געמוזט זעהן אלע טאג און ספיר האט אויך געהאט די איינציגע שוואכקייט: זעהן זיך אפט מיט בערמאנען. כאטש יעדעס מאל זעהן זיך האט ספיר'ן עפּים געקאסט. בערמאן האט זיין פערדיענסט פאר'ן מאַנאַט פערשווענדט אין דער ערשטער וואך פון צווייטען מאַנאַט, אין דער צייט, וואָס ספיר האט גע- האט אַבגעשפּאַרט א קליינעם קאפיטאַל.

און אַט דאָס איינציגע האט ספיר'ן מאַנכמאַל ביז געמאַכט: — בערמאן, וויפּיעל איז דער שיעור? אַבער בערמאן פלעגט אזוי פּערזיכערן וועגען אַבגעבען צוריק און וועגען בע- קומען נייע לעקציעס, פון וועלכע ער וועט ווערען אַ עושר, און ספיר פלעגט ניט קענען שוין אַבזאַגען, און פלעגט בערמאַנ'ען וויעדער אויסבאַרגען.

אזוי האָבען זיך יאַהרען געצויגען. בערמאן האט דורכגעלעזען א וועלט מיט ראַמאַנען און האט זיי אלע פּערגעסען, ספיר האט פּערשלאָנגען צעהנדליגע פּי- לאַזאַפּישע סיסטעמען און האט זיי אלע געהאט טיעף אינוועניג און האט צו יעדער צייט זיי געקענט עמיצען דערלאַנגען. און וועהרענד בערמאן האט קיינמאַל ניט געהאט ניט קיין געלד און ניט קיין אינערליכען קאפיטאַל, האט ספיר פּערמעגט צווייערליי קאפיטאַלען: מוזמן געלד און צעהנדליגער סיסטעמען און טעאַריען.

אַבער בערמאן האט זיך נאָר אינטערעסירט מיט ספירס געלד-קאפיטאַל, דעם פּילאַזאַפּישען און וויסענשאַפּטליכען קא- פיטאַל האט ער ביי'ן חבר קיינמאַל ניט אנגעריהרט.

* *

*

איינמאַל נאָך דעם ווי ספיר האט שוין מעהר ניט געוואַלט

איהם אויסהעלפען מיט געלד איז בערמאן אוועק פון זיין חבר א בייזער און א בעלעדיגטער.
 ער איז געקומען צו זיך אין צימער, זיך אוועקגעשטעלט ביי'ן שפיגעל און האט דערזעהן, ווי די שליפען זייגע הויבען שוין אן גראהען: ער האט זיך דערמאנט, אן די צאהל יאהרען, וואס ער האט אבגעלעבט און ער האט זיך ערנסט פערטראכט. ער האט גענומען זוכען ענטפערס אויף פראגען: ווי אזוי און מיט וואס לעבט מען ווייטער? האט ער זיך געשטעלט די פראגע.

אויף מארגען איז ער אוועק צו ספיר.
 — ספיר, ווי אזוי לעבט מען ווייטער?
 ספיר, מיינענדיג, אז ער וויל וויעדער געלד האט געשוויגען א וויילע און ענדליך קורץ אבגעענטפערט.
 — היט דייע לעקציעס און פערשווענד ניט קיין געלד.
 — ניין, ניט דאס מיין איד... האט בערמאן זיך גערוועזן פערקרימט... איד מיין מיט וואס לעבט מען ווייטער...
 — איד וועל דיר שוין קיין געלד מעהר ניט געבען... האט ספיר געברומט...
 — איד מיין נישט דיין געלד...
 — וואס דען? — האט איהם ספיר אנגעקוקט.
 — איד מיין דו זאלסט מיר ארויסהעלפען מיט א פאר טעאריען...
 — טעאריען? וועלכע טעאריען? — האט איהם ספיר אָנִי געקוקט...
 — איד ווייס ניט ווי אזוי לעבט מען ווייטער... זעהסט, איד האב שוין נראהע האר אין די שליפען... און דו ביזט דאך אזוי רייך...
 — איד האב שוין ניט קיין סך... האט זיך ספיר ווי בע- קלאגט.
 — ניין, איד מיין נישט קיין געלד, איד מיין עפעס א פיר

ליזאָפישע שיטה, א טעאָריע ווי אזוי צו לעבען ווייטער...
 — אד, אָט דאָס מיינסטו! — האָט זיך ספיר אָנגעכאפט
 און האָט זיך קענען זיין כאַראַקטער אויפגערוֹדערט — דאָס ברור
 דער יא... לייבניץ זאָגט...
 — וואָס זאָגט לייבניץ — האָט זיך בערמאן אנגע-
 כאפט.

ספיר האָט איהם ערקלערט.
 בערמאן האָט זיך אנגעשטרענגט אויפצופאסען דעם זין
 און אז ספיר האָט געענדיגט, האָט ער געבעטען נאָך א טעאָריע...
 — שפינאָזא למושל, זאָגט אנדערש — האָט ספיר גענומען
 אויסלענען אן אנדער טעאָריע...
 נאָכדעם האָט ער זיך גענומען צו די גאָר אלטע, צו פלאַ-
 טאָנען, צו סאקראטעס און צו אריסטאָטעלן. ספיר האָט איהם אויף
 אזא'ן אופן ארויסגעוואָרפען א פאָר צעהנדליג טעאָריען. בער-
 מאן האָט זיי אלע אויסגעהערט און א וויילע געשוויגען, ווי ער
 וואָלט זיך מיט געווען וועלכע אנצונעהמען, ער זאָל קענען וויי-
 טער לעבען. ענדליך האָט ער זיך עפּים דערמאָנט און מיט א גע-
 בעט זיך געווענדט:

— ספיר, איד ווייס דאָך, אז דו האָסט נאָך גענוג...
 — דער רמבם, למושל, זאָגט אין מורה נבוכים....
 — אד, ניין, איד מיינ, דו האָסט דאָך נאָך גענוג געלד,
 באַרג מיר נאָך עטליכע רובעל... איד בעט דויד...
 ספיר האָט זיך דערפיהלט, ווי אַבגענאסען מיט קאלט ווא-
 סער... אבער א ברירה האָט ער געהאט. ער האָט דאָך דעם לייכט-
 זייניגען בערמאנען ניט געקענט פערליערען: מיט זיינע פילאָזאָ-
 פישע סיסטעמען אליין האָט ער זיך געפיהלט מאַנכמאָל אונ-
 היימליך.

זרחה „שותפות“.

אזוי האָט ער געײסען אין שטערטעל — זרחה שותפות, און ער האָט זיך מיט דעם דאזיגען „צונאַמען“ ניט געשעהמט. אדרבא, מיט דעם דאזיגען נאַמען איז ער געווען שטאַלץ. אליין קען א מענש גאר נישט אויפטהאַן, פלעגט זרחה טענה'ן, און דער-פאר האָט זרחה אויסער ווייב און קינדער קיין אייגענע זאך נישט פערמעגט. דאס הויז זיינס איז געווען בשותפות מיט א ברודער. דער דער הויף איז געווען שותפות מיט'ן גויאישען שכן און צו דעם ברונען אויפ'ן הויף איז שוין געווען א דריטער שותף. חייקעל דער בעקער. די קראם וואס האָט זיך געפינען אויפ'ן מארק, האָט זרחה געהאלטען שותפות מיט יענקעל דעם תבואה הענדלער'ס ווייב און אזוי ווי די דאזיגע קראם האָט פאר צווייען ניט געקאנט טראגען קיין חיונה, האָט ער צוגעהאַנדעלט אין א מארקסטאג אויפ'ן מארק בשותפות מיט איינעם א אידען זע ליג הארחורים, א איד א דרעהער אבער מיט א גרויסען קאַפּ. איז דאס געווען אין מסחר זאכען. אָבער אין פריוואט לע בען האָט זרחה אויך געמוזט צו אלץ האָבען א שותף. קומט אן ערב פסח און עס מאכט זיך איהם א מציאה א בינטעלע חריון פאר צוויי קאַפּיקעס, זוכט ער א שותף און דעם ערשטען בעסטען אידען אָדער אידענע לעגט ער פאר:

— ווער קויפט בשותפות א בינטעל חריון?

מאכט זיך איהם א מציאה פיש אויף שבת, קען זרחה זיך ניט פערניגען אליין אבצוקויפען און ער זוכט א שותף, און אויב די קניה בעטרעפט א צו גרויסע סומע, איז דעמאָלס איהם איין שותף אָדער איין שותף'טע וועניג.

און אפילו אז זרחה פלעגט אן ערב שבת אָדער ערב יום טוב געהן אין מרחץ, פלעגט ער אויך דאַרטען זוכען א שותף צו דעם בעזעם, וואָס ער פלעגט קויפען ביים באַד-גוי. אבער אזוי ווי דער

בעזים פלעגט ניט מעהר אַנטרעפען ווי איין קאפיקע, פלעגט ער דערויף נישט אזוי לייכט געפינען א שותף און דאס שמייסען זיך איינער אליין מיט א בעזים פלעגט איהם דערפאר פערשאַרפּען גרויסע ענוים. דערפאר אַבער פלעגט ער שוין דאָס שטיקעל זיין קויפען בשותפות מיט נאָך אַ אירען און אויף דעם איבערי- בענעם שטיקעל פלעגט ער זוכען נאָך אַ שותף...

מאכט זיך אַ מאָל אין גאס, איינער רעדט אַ צווייטען אַ שידוך און זרח דערוויסט זיך, ווארפט ער אריין אַ פאאר ווערטער רעכענט ער אויס אַ פאאר מעלות פון דער כלה אָדער פון חתן און זרח האלט זיך שוין פאר אַ שותף צום שדכן, טיילט זיך מיט איהם מיט די פאָר רובעל שדכנות און מען געהט אריין אין אַ בעל-הבתישען שענקעל און מען מאכט בשותפות אַ טרינק בראנפען. יענער צאָהלט פאר'ן בראנפען און זרח פאר'ן פאר- בייסען.

זרח איז אַ איד ניט קיין עם הארץ. אין די שווארצע פינג- טעלאך איז ער שטארק בעהאַווענט, און אַהן אַ צייטונג קען ער זיך ניט בעגעהן. ער אליין איז נאטירליך ניט ביכולת אויסצור- שרייבען אַ צייטונג, אַבער זרח איז אַ איד וואס קען קריגען שותפים. ער זוכט אויס אַ פאר מנינים משכילישע אידען, אויף וואויל'קענעוודיגע ווייבלאך, שלאגט צונויף אַ פאר רובעל פאר אַ האלב יאָהר און די צייטונג קומט אָן דערפאר אויף זיין אַר- רעם... ענדע יאָהר בלייבען די אלע נומערען ביי איהם. דאָס נויב לאַזט איהם ניט לעבען, וואָס זיי מאכען אָן אין שטוב אַ הקדש און זרח זוכט אַ נייעם שותף די דאָזיגע נומערען איינצור- בינדען.

אויף מיט גאט מאכט זרח זעלטען אליין געשעפטען. קומט שמחת-תורה, קויפט זרח שלישי. אַבער אזוי ווי אין דעם דאָזיגען מאג איז שלישי זעהר טהייער, קריגט ער אַ שותף. ער זאגט די ערשטע ברכות, דער צווייטער די לעצטע ברכות און דאָס געשעפט איז געשלאָסען.

זעלבסטפערשטענדליך, אז אויך אז אחרונג מיט א לולב וועט זיך אליין ניט קויפען. דערצו האָט ער שוין עטליכע שותפים מיט א מאָל. דערפאר אָבער דער פטום, געהערט נאָך סכות צו איהם, ווייל זיין ווייב געביהרט איהם בלויז מיידלעך און זי גארט שוין לאנג צו האָבען א אינגעל.

וועגען א סוכה איז אָבערעדט! א סוכה מאכט זיך בשותפות מיט'ן ברודער און נאָך צוויי שכנים, און איהם דאכט זיך שטענדיג, אז די סוכה קען ארייננעהמען א שכן — א שותף הייסט עס. אבער די איבעריגע שותפים דערלאָזען עס ניט.

איז שטערטעל איז קיין דאקטאר ניטא — דער גרויסער דאקטאר וואהנט אין דער אויעזדנער שטאט און אז ברוד אָדער זיין ווייב ווערט מסוכן קראנק, זוכט ער וויעדער א שותף, אַמאָל צוויי, וואָס זיינען קראנק אויף דער זעלבער קרענק וואָס ער, אָדער זיין ווייב און מען דינגט בשותפות א פוהר און מען מאכט א ריזע צום דאָקטאר...

עס איז איבעריג צו דערצעהלען, אז ברוד האלט א לאָ-טערי צעטעל מיט א פאר שותפים און פערליערט דערפאר אלע יאָהר א חלק. דערפאר אָבער אז דאס צעטעל האָט א מאָל גע-וואונען א קליינע סומע, האָט מען געמוזט אַנקומען צום רב צו האָבען א דין תורה ווי אזוי צו צוטהיילען דאס געלד און דאס פסק-געלד האָט מען זיך צוזאמענגעלעגט בשותפות.

אזוי האָט ברוד אָבעלעכט לאנגע יאָהרען און איז געשטאָר-בען אז ארימאן. תכריכים האָבען זיינע לעבענס-שותפים איהם געקויפט בשותפות און אויך די קבורה געלד האָט מען בעצאָהלט בשותפות, אזוי אז יעדער האָט אויך אין זיין קבר געהאָט א בע-דייטענדען חלק...

דער דיכטער און זיינע פריינד.

פערשעהמט האָט דער יונגער דיכטער פאַרגעלעגט זיין ערשט ווערק דעם פערלעגער.

ער האָט זיך ניט געשעמט מיט זיין ווערק, ווייל ער האָט איז זיין ווערק ניט גענלויבט, פערסקעהרט, ער איז אינערליך זי-כער געווען איז די הויכע מעלות וואס זיין ווערק בעזיצט. און דערפאר טאָקי האָט ער זיך געשעהמט. אזוי פערשעהמט זיך א שעהן מיידעל און דערצו נאָך איז א שעהן קלייד אַנגעטהאָן, ווען זי ווייזט זיך פאר א ווילד פרעמדען...

— איהר וועט עס נעהמען? — האָט דער יונגער דיכטער שטיל געפרעגט.

— דער פערלעגער האָט דעם מאנוסקריפט געבלעטערט, גע-כאַפט א צייל דאָ, א צייל דאָרט און מיט זיין סוהרישען הוש דערשפירט עפעס ווערטפולעס.

אזוי ניט בלויז איין קוס א געניטער פערלעהערלעך אויף פערעל און ווייס שוין וויפיעל ריוח דערביי שטעקט.

— נו, יא... האָט דער פערלעגער זיך געמאכט קאלט.

מען דארף עס נאָך דורכקוקען...

דאס ווערק איז אַנגענומען געווארען.

וועגען האַנאָראַר האָט דער יונגער דיכטער ניט פיעל גע-

רעדט: זיין ווערק איז איהם צו טיער.

אַכער אויף איינס האָט ער זיך, קעגען זיין כאַראַקטער,

געשטעלט פעסט.

— פינף-און-צוואנציג עקזעמפליארען וועט איהר מיר גע-

בען.

— צו וואס? — האָט דער פערלעגער געשמייכעלט.

— צו פערטהיילען מיינע פריינד, האָט דער יונגער דיכ-

טער מיט אז אויפגעלעבט געזוכט געענטפערט.
 — אד! — האָט דער פּערלענער ווי מיט שפּאַט אויסגע-
 רופּען — האָט איהר אזוי פּיעל פּריינד?
 — יאָ! געוויס! — האָט דער דיכטער נאָך פּעסטער בע-
 שטימט און גליקליך געשמייכעלט.
 — אויב אזוי — בעקומט איהר.
 און אז דאס בוך איז ערשיענען, האָט דער דיכטער א
 ליבע אָנגענעהמע ארבייט געהאַט:
 צו פּערטהיילען זיין ווערק צווישען די פּריינד.
 אַד, א שאַד! עס האָט איהם אויסגעפּעהלט נאָך אַ צעהן
 עקזעמפּליארען.
 אָבער ער וועט ניט געהן דולען א קאַפּ מיט בקשות צום
 פּערלענער.
 די צעהן עקזעמפּליארען האָט ער געקויפט. אַד, עס האָט
 איהם וויעדער געפּעהלט.
 דער יונגער דיכטער האָט אזוי פּיעל פּריינד געהאַט.

* * *

ביי'ס צווייטען ווערק האָט ער זיך שוין וועניגער געשעמט.
 — מיין איצטיג ווערק — האָט ער געמאַלדען דעם פּערלע-
 נער — זאל ווירקליך איבערטריעפּענדי זיין.
 — נו, יאָ... מיר האָפען — האָט דער פּערלענער סוחר'יש
 אבער גוטמוטיג געשמייכעלט — וואס דען? איהר קענט נישט?!
 און דער יונגער דיכטער, וואס האָט שוין איבריגענס, בע-
 קומען אַ לייכטען קנייטש אויפ'ן הויכען שטערען, האָט גע-
 זאגט:

— און וועגען האַנאַראַר?

מען איז מושה געווארען...

— און דערצו וועט איהר מיר געבען א צאהל עקזעמ-

פּליארען...

— וויפיעל? — האָט דער פערלעגער ווי געוויינטליך גער-
שמייכעלט.

דער דיכטער האָט זיך א קליינע ווילע פערטראכט:
— א פופצעהן שטיקלעך.

— אד, זיינען אייך שוין אבגעקומען אזוי פיעל פריינד?
האָט דער פערלעגער ווי בעדייטענר געשמייכעלט...
דער דיכטער האָט געשוויגען.

* * *

ביים דריטען ווערק האָט דער דיכטער זיך שוין מיט'
פערלעגער אביסעל געאמפערט:

— אום נאטעס ווילען! עס וועט געהן אין די טויזענדער...
איהר נוצט מיך אויס! ...

זיין שמערען האָט זיך געקנייטשט און אין די אויגען אין
געלעגען פערדרום און אונצופרידענהייט...

מען איז דאך ענדליך מושוה געווארען. דער דיכטער האָט
שוין געזאלט ארויסגעהן.

— נו, און וויפיעל עקזעמפליארען דאָס מאַל פאר אייער-
רע פריינד?

דער דיכטער האָט א מאַך געטהאָן מיט דער האַנד:

— אד, לאַזט צורוה... דאָס וועל איך נאָך זעהן.

און א פיהר טהוענדיג מיט דער האַנד איבער'ן שמערען האָט
ער טרויעריג צוגעגעבען:

— האָב איך דען פריינד! ...

דער פערלעגער האָט מיט נצחון געשמייכעלט...

צוויי תקיעות.

די סאלדאטען פון דער זעכצענטער ראַטע האבען סוף־זומער אין לאגער געמאכט א שמועס וועגען די קומענדיגע שווערע מאנעוורעס. ש ו ב, א קליין נידעריג סאלדאטעל, מיט א בלייד פנים, האט זיך דערשראקען, פענאנדערגעפרעגט אקוראט ביי די עלטערע סאלדאטען, וועמען לאַזט מען איבער אויף קארטאול און בעקומענדיג אנ'ענטפער, אז אויף קארטאול בלייבען די קראנקע און שוואכע, איז שוב'ן אביסעל לייכטער געווארען אויפ'ן הארצען און ער האט געזאגט:

— ניטשעוואַ, מיר וועט מען לאַזען!

— אוודאי, — האט איינער פון די גוי'עשע סאלדאטען געלאכט — אויף וואַסערע צרות וועט מען שלעפען אזא שלאק ווי דו, א „ראבין“.

„ראבין“ האט מען שוב'ן גערופען דערפאר ווייל ער האט פון „קעסעל“ ניט געוואַלט כשום אופן עסען און פלעגט אמאָל אריינחאפען א „דאווען טהון“.

ערב מאנעוורעס, אז דער דאָקטאר האט געמאכט א „סמאָטר“ וועמען צו לאַזען, האט שוב נושא חן געווען ביי'ם דאָקטאר, ער האט איהם א קלאפ געטהאָן איבערן פלייצע און געשמייכעלט:

— מאַלאַדיעץ! פּאַידיאַש.

שוב, וועלכער האט זעלטען געהערט, זייט ער דיענט, מען זאָל אויף איהם זאָגען „מאַלאַדיעץ“, האט דעם קאָמפלימענט אנגענומען מיט שמחה און אז ער איז ארויס צוריק פון „אַקלאַר־דאָק“ און די סאלדאטען האבען איהם געפרעגט:

— נו, שונ ?

האָט ער פרעהליך געענטפערט :

— איך געה! דער דאקטאר האָט מיר א קלאַפ געטהאָן
א בער'ן פלייצע און געזאָגט: „מאַלאַדיעז“!...

ארויס אויף די מאנעוורעס איז מען אין דער פריה, אכט
א זייגער. עס איז געווען א חמארנער אלול-טאָג; דער וואלד,
וואו דער לאגער האָט זיך געפונען איז געשטאַנען טרויעריג
און האָט 'שטיל גערוישט, ווי ער וואָלט בערויערן, וואָס זיינע
סאָלדאטען, צו וועלכע ער האָט זיך פאר אַזא זומער צוגע-
וואָהנט, געהען אוועק, זיין נע ונר עטליכע וואָכען, שלאָפען
אויף דער ערד אונטער'ן אָפענעם הימעל, געשיצט פון רעגען,
ווינד און קעלט...

די מוזיקאנטען האָבען אָנגעהויבען שפיעלען א מאַרש אין
א. מינאַר, דער „באריטאָן“, וועלכער האָט אין מאַרש געהאט א
סאָלאַ, האָט זעהר טרויעריג געברומט, און שוב האָט זיך דער-
מאַהנט אין אלול, אין די קומענדיגע „ימים נוראים“; זיך דער-
מאַהנט אן זיין שטערטעל, וואו אידען שטעהען איצט אין די
בתי-מדרשים און דאוונען, און א שווערע בענגשאפט, א נוואל-
דיגע ציהעניש ערניץ האָט דורכגענומען זיין נשמה.

— וואָס ביזט דו אומעטיג, שוב ? — האָט איהם א
שטופ געטהאָן איוואַנאָוו, א גוי'עשער סאָלדאט פון זיין „ציל“,
מיט וועלכען ער פלעגט שלאָפען אויף איין נאַרע און האָט מיט
איהם בשלום געלעבט.

— אזוי ! — האָט שוב טרויעריג געענטפערט.

— שווער ? — האָט איוואַנאָוו ווייטער געפרעגט.

— נישקשה !

— באלד, וועט מען מסתמא אַברוהען, אז מען געהט אויף
מאַנעוורעס רוהט מען אַב אלע צוויי שעה. אויף מאנעוורעס היט
מען דעם סאָלדאט — האָט איוואַנאָוו, ווי געוואָלט בערוהיגען

שוב'ן. וועלכען ער האָט געהאלטען פאר א „נאַוואַבראַניעז“
וואָס שרעקט זיך.

— פאר א יאהרען איז געווען, צו אלדע שוואַרץ-יאָהר, שווערע „מאַנעוורעס“ — האָט איוואַנאָוו ווייטער גערעדט, ווי ער וואָלט וועלען צושטרײַען שוב'ס טרויעריגע געדאַנקען — פאר א יאהרען האָבען מיר, צום שוואַרץ יאהר, געדאַרפט געהן אלץ אויף בערג! אבער אונזער פּאַלק האָט ניט „פּאַרדאַיעט“, מיר האָבען בעקומען א „ספּאַסיבא“ פון קאַמאַנדויושטשי וואָס-י קאַמי אַליין און צו גלעזלעך בראַנפען.

שוב'ן האָט דער ראַניעז, איז וועלכען עס איז געלעגען א משא, ניט נאָר זיין געוואויהנהייט נאָך, אָנגעהויבען צו שטע-כען אין רוקען. ער האָט איהם געוואלט א רוק טהאָן נירדיגער, נאָר איוואַנאָוו האָט איהם איבערגעשלאָגען:

— ווארט, באלד וועלען מיר קומען אויף „פּריוואַל“ וועסט דו פּערדיכטען; איז „סטראַי“ טאָר מען ניט. „סטראַי סוויטאַיע מיעסטאָ — קענסט דאָך גוט „סלאָויענסנאָסט“?

דאָס ווארט „סוויטאַיע מיעסטאָ“, האָט שוב'ן וויערער דערמאָהנט אין אלול, איז קומענדיגען ראש השנה, אין שופר און ער האָט אויפגעהויבען די אויגען צום הימעל. די וואָלקענס איז פּערשיעדענע געשטאַלטען זיינען ווי צורודערט געשוואומען און שוב'ן האָט זיך פּאַרגעשטעלט דער גרויסער יריד יעצט אין הימעל.

— וואָס קלעהרט מען דאָרטען וועגען איהם? איז פּלוצים שוב'ן איינגעפאלען — צי ווייסט מען, וואו ער געפינט זיך היינט, וועט מען דאָס נעמען אין זינען? וועלען די מלאכים איהם דערקענען אין זיינע סאָלדאַטסקע קליידער? ...

און שוב האָט בעשלאָסען, אז ווי שווער איהם זאָל ניט אַנקומען, מוז ער געבען צו וויסען, וואו ער געפינט זיך. ער מוז אויסבעטען א גוט יאהר! אויפ'ן פעלד וועט ער האָטש דאָר-נען, האָטש אהן א טלית נאָר מען זאָל איהם דאָרטען ערקע-

נען, מען זאל וויסען, אז ער איז דער זעלבער איד, ווי מיט א יאהר צוריק אין דער היים!

ערב ראש השנה פאר נאכט איז דער פאלק אנגעקומען אויף א פעלד. פון ווייטען האבען זיך געזעהן קליינע הילצערנע דער-כער, ווי צוזאמענגעגאסען אין איינעם און שוב האט זיך דער-מאהנט, אז ווען ער פלעגט אמאל אוועקגעהן אויף א וויערסט פון דעם שטעדטעל, וואו ער האט געוואוינט און קוקען פון דארט צום שטעדטעל צו, פלעגען דארט אויך פונקט אזוי די דעכער צוזאמענגעגאסען אויסזעהן. און שוב'ן האט דאס הארץ געצויגען אהין צו דעם שטעדטעל.

— אידען! — האט שוב, נאכדעם ווי דער פאלק האט די פאלאטקעס צונויפגעשטעלט אויף צו איבערנעכטיגען ביז מאר-נען פריה — זיך געווענדעט צו די עמליכע סאלדאטען פון זיין ראטע — מארגען איז ראש השנה...

— מיר ווייסען! — האבען די אידען ווי פערדריסליך גע-ענטפערט.

— ווילסט אפשר א ראש השנה'דיגען קוילעטש? — האט איין סאלדאט זיך געוויצעלט — נעהם ארויס פון ראניעץ, דאר-טען ליגען א סך סוחרדעס...

— ביזט א גוי. — האט שוב זיי געזידעלט — לאמיר בעסער זעהן צו געהן דאוונען — דא איז ניט ווייט א שטעדטעל. — דאוונען, ווי דאוונען! — האט דער סאלדאט זיך וויי-טער געוויצעלט — עסען וועטשערע צו א אידען האט מען גע-דארפט טאקי געהן, א וועטשערע וואלט איצט געוויס ניט גע-שארט...

— עס איז ווייט! — האט איינער געזאגט, — מען קען זיך מיאוס „אנרייסען“...

שוב האָט זיך פֿערטראַכט. אין קאַפּ האָט ביי איהם געאַר-
 בייט איין געדאַנק: ער וועט בעטען איוואַנאָווען אויסרייניגען
 זיין ביקס און ער וועט געהן דאוונען אין שטעדטעל אריין.
 — זאָ חליעבאַם! — האָט ער דערווייל דערהערט הינטען
 א געשריי פון זיין זוואַדנעם אונטער־אַפיציר.

און פון זיין דאוונען געהן איז גאָר נישט געוואָרען... נאָך
 ברויט האָט מען געדאַרפט געהן אין צווייטען פּאַלק, דאָס אַב-
 וועגען, דאָס ארויסגעבען דאָס ברויט געדויערט לאַנג, און שוב
 איז מיט עטליכע אידלעך אוועק מיט אראַפּגעלאָזענע קעפּ נאָך
 ברויט.

— אַט האַסטו דיר ראש השנה, — האָט איינער געהענ-
 דיג געזאָגט.

— ס'לושבּע! — האָט אַ צווייטער געטרייסט.
 — מאַרגען אפילו קיין שופּר ניט הערען! — האָט שוב,
 ווי פאַר זיך גערעדט.

— וואָס איז? יעמעליאַנאָוו אונזער סיגנאַליסט בלאָזט
 שלעכט שופּר? — האָט דער סאַלדאַט זיך ווייטער געוויצעלט.
 שוב האָט אבער ניט געהערט, האָט ניט געוואוסט, וואו ער
 איז אין הער וועלט. עפּיס געהט ער נאָך ברויט? צו וואָס
 דאַרף ער דאָס ברויט?... היינט איז דאָך ראש השנה...
 — ווען וועט מען מאַרגען ארויסגעהן? — האָט ער גע-
 פרעגט ביי'ם „עלטסטען“, וואָס האָט געפיהר'ס די קאַמאַנדע
 נאָך ברויט.

— האַלב צעהן, שטעהט אין פּריקאַז...
 — האַלב צעהן! — האָט שוב אויסגעשריען מיט שמחה.
 און ער האָט זיך דערמאַהנט, אז דאַמאַלס בלאָזט מען
 שופּר... „שופּר“! „שופּר“! האָט איהם גערוישט אין קאַפּ. ער
 מוז הערען מאַרגען שופּר... ער וועט לויפען אין שטעדטעל
 אריין, נישט טקשה, ער וועט „פאַד סוד“ ניט אוועק געהן...
 — מאַרגען געה איד איז דער פּריה אין שטעדטעל. — האָט

ער זיך געווענרט צו די פאך אידען, ניט אנדערש...

שוב איז אויפגעשטאנען אין דער פריה, נאך איידער מען האט געוועקט אויף פריהשטיק, האט אויפגעוועקט זיין שכן „איוואנאווען“, איהם געבעטען מיט טרערען אין די אויגען, ער זאל היטען זיין ראניעץ מיט דער ביקס.

— און דו וואוהין געהסט דו? — האט איוואנאווען פער-

שלאפען געפרעגט...

— איד... איד... האט שוב געענטפערט מיט האלבע ווער-

טער — איד געה אין שטעדטעל, איד וועל דיר ברענגען חלה...

— נו, געה, איד וועל היטען, — האט איוואנאווען געענט-

פערש.

שוב איז ארויס פון פאלאטקע און האט זיך געלאזען געהן.

— א, נוט ברודער, וואס איד זעה דיד! — האט ער דער-

הערט א קול.

ער האט זיך אומגעקוקט און האט דערזעהן דעם דעזשורנע,

אן אונטערפיציער.

— אויס שופר! — האט איהם א קלאפ געטהאן אין קאפ.

— געה, ברודער! — האט דער דעזשורנער זיך געווענדט

צו איהם מיט א ווייכען טאן, וועלכער האט שוב'ן געשניטען

איבער'ן הארץ ווי א שארפער מעסער, געה, ברודער, אויפ'ן

קיך — עס פעהלט דאָרט גראָד א „מענש“.

— גאָספאָדן דעזשורנע! — האט שוב אָנגעהויבען בע-

טען מיט טרערען אין די אויגען.

— נארעלע. איד האָב ניט וועמען צו שיקען — עס איז

דיין „אטשערעד“. עס וועט ניט געדויערען.

— פערפאלען, פערפאלען! — האט שוב געהענדיג אין

קיך געקרעכצט.

אז שוב האט געענדיגט די ארכייט אויפ'ן קיך איז געווען

האלב ניין, עס איז נאך געווען פאר פריהשטיק און ער האט אויסגעדרעכענט, אז ער וועט נאך קענען געהן הערען שופר. ער האט זיך געלאזען לויפען מיט אימפעט אין שמערטעל. דאס הארץ האט איהם געקלאפט, אין קאפ גערוישט און יעדער קלאנג אויפ'ן וועג האט זיך איהם אויסגעוויזען ווי א תקיעה. און אט זעהט ער שוין אין נאנצען דאס שמערטעל. די קלויבע אירישע געסלעד זיינען שטיל, ווי אויסגעשטארבען, נאך עפעס פון א הויז הערען זיך קולות, בעקאנטע קולות... ער לאזט זיך לויפען געשווינדער צו די קולות וועלכע דערמאהנען איהם דעם ניגון פון למנצה...

באלד... באלד...

און אט דערהערט זיך א תקיעה... ער לאזט זיך לויפען געשווינדער... ער וועט שופר הערען!
און פלוצים דערהערט ער קלאפען פון פויקען, א רופען פון סיגנאלען פון דער ווייט, מען רופט דעם פאלק!...
דער פאלק געהט אוועק.

און שוב ווערט צוטומעלט.. נעבען איהם הערט ער די תקיעות און דארט ווייט, א האלב ווערסט פון איהם — סיגנאלען און פויקען...

און שוב ווארפט זיך אהער און אהין.
— גוואלד, וואוהין לויפט מען? רייסט זיך ביי איהם ארויס א געשריי.
און די סיגנאלען און די פויקען רעש'ן מיט כעס, און ציהען איהם, און רופען איהם: גיכער, גיכער צו אונז, צו אונז — א טרעוואגע!

און די תקיעות פון די אירישע שוהל בלאזען אזוי שוואך, אזוי טרויעריג... עס צופט איהם די נשמה — עס ציהט איהם אהין, צו די שוואכע אירישע תקיעות...
— גוואלד, וואוהין לויפט מען? — ווערט ער צוטומעלט און בלייבט שטעהן.

און אַט ווערען די סיגנאַלען שטאַרקער, די פּויקען וונערן
און רופען מיט קראַפּט: אַהעררר — אַהעררר — ניכען דרד!
און שוב'ן טראַגט עס אַהין וואו עס הערען זיך שטאַרקער
די סיגנאַלען... עס טראַגט איהם ווי א שטאַרקער ווינד און ער
לאַזט זיך לויפען, צוריק, צוריק, צום פּאַלק...

דער אלטער ארבייטער.

וואַיטעק האָט זיך צואווערטעלט מיט זיין בעל הבית, דעם אייגענטהימער פון א גרויסער דרוקעריי.
— אז עולה! מוכר'ט ער זיך אליין דעם גאַנצען טאָג. גע-
דארפט פערשווייגען. 25 יאהר געדיענט, געדיענט, געווען גע-
טריי ווי א הונד, און איצט, אז דו האָסט שוין גראָהע האָר — נא-
דיר, געה זוף אנדערע בעלי-בתיים!
עס פאלט ביי איהם די ארבייט פון האנד און דער מאשיניסט
פון דער דרוקעריי, א הויכער דייטש, מיט פערדרעהטע וואַנסען,
ביזערט זיך:

— דו ביזט, וואַיטעק, היינט בעטרונקען, צי וואָס?
אויפגעגענט פון אזא שלעכטע מיינונג וועגען איהם, פער-
געסט וואַיטעק וויעדער ווער עלטער איז און ברומט ביז ארויס:
— איך ווייס ניט ווער טרינקט, איך צי דער הערר?
— אזוי גאר, דו רעדסט שוין מיר אויך ענטקעגען —
צינדט זיך אָן דער מאשיניסט — גוט! גוט!
פאר'ן ראָזיגען „גוט-גוט!“ דערשרעקט זיך וואַיטעק אזוי,
אז עס שוידערט איהם. ער ווייס, אז מיט דעם זעלבען גוט-גוט
איז מיט א יאהר צוריק אַבגעזאָגט געוואָרען נאָך אַן אַרבייטער
אין דרוקעריי, ס'ט א ד, און האָט נאָך עד היום קיין ארבייט
ניט. ער האָט איהם שוין געזעהן פאַריגע וואָד וואַלגערן זיך
געבען בריק מיט אלע שכורים און באַסיאקעס.
און וואַיטעק בעגראַבט טיעף, טיעף אין האַרצען דאָס
ביסעלע שטאַלץ, וואָס עס איז איהם נאָך פערבליעבען פאר די
25 יאהר, וואָס ער ריענט דאָ אין דרוקעריי, און מיט א הכנעה-
דיגען קול ווענדט ער זיך:

— איך ווייס גאָר ניט, וואָס דער הערר איז ביז. עס איז
דען אַנ'עולה, אז מען נעמט אַ מאָל אַ ביסעל בראָנפען...
נאָר אַנשטאַט צו פּערדיכטען דערמיט די מערכה, האָט ער
קאָלע נעמאכט. דער מאַשיניסט שמעלט אויף איהם אויס די
פּאַר ביזע שאַרע אויגען און שרייט:

— ווערסט ענטשוויגען! צי ניט, לומפּ!

„אַלץ איז פּערלאָרען!“ טראַכט וואַיטעק אין אַנגסטען און
נעמט זיך צו דער אַרבייט, דערלאַנגען פּאַפּיער צו דער דרוק-
מאַשין.

דער מאַשיניסט שרייט אויס ווידער:

— וועלכע פּאַפּיער, לומפּ, האָסטו געבראַכט?

„דאָס אונגליק הויבט זיך אָן!“ טראַכט וואַיטעק און עס
לאָזען זיך ביי איהם אַראָב די הענד...

געקומען אהיים פיזיש און גייסטיג מיער, האָט זיך וואַר-
טעק אַ וואָרף געטהאָן אויפ'ן טאַפּטשאַן, וואָס האָט געדיענט
אַלס אַ בעט פאַר איהם און זיין ווייב, און האָט שטאַר געקוקט.
— וועסט עסען? האָט דאָס ווייב, אַ פאַר דער צייט
פּערעלטערטע פּויערטע מיט אויסגעלאָשענע אויגען און אַ דאַר
ברוסט — געפּרעגט.

וואַיטעק האָט ניט געענטפּערט.

— וואָס ביזטו אזוי צוטראָגען? — האָט זי בעזאָרגט

זיכאַרשיט קוקענדיג מיט טרייע בליקען אויפ'ן מאַן.

וואַיטעק האָט ווידער ניט געענטפּערט.

דאָס ווייב איז ווידער געוואָרען אונרוהיג און איז צוגע-

שטאַנען:

— ביזט, זאָל גאָט היטען, עפעס קראַנק?

— קראַנק?! — האָט זיך וואַיטעק אָנגעכאַפּט — ניט

דערהארען וועלען מיינע שונאים.

ער האט ביזן אָנגעקוקט דאָס ווייב און געברומט :
 — קיין אנדער וואָרט, ווי קראַנק, איז ביי איהר ניטאָ.
 דאָס ווייב האָט זיך געפרובט פערטיידיגען :
 — שונאים זאלען קראַנק זיין, איד מיין גלאַט... ביזט
 עפעס צורודערט...

— צורודערט... האָט וואַיטעק געמורמעלט, וואָס בין איד
 צורודערט... איד לאָד פון זיין באַבען... איד האָב זיך צואווער-
 טעלט מיט'ן בעל הבית... פאר 25 יאָהר, נישקשה, איד מעג
 מיר ערלויבען איין מאָל פאר 25 יאָהר אַבענטפערן א בעל-
 הבית. איד בין איז איינע יאָהרען מיט איהם און געארבייט האָב
 איד מעהר פאר איהם...

דאָס ווייב האָט פערשטאַנען, אז וואַיטעק איז היינט ארויס-
 געשפרונגען פון העזה. איהר האַרץ האָט זיך שטאַרק געשאַקען
 און זי האָט געוואָלט מוסר'ן איהם : אלמאי ? נאָר אַ ביסעל
 אויס מורא פאר וואַיטעק'ס כעס און אַ ביסעל אויס מיטגעפיהל
 האָט זי ווייך געזאָגט :

— לאָד זיך אויס פון איהם, נישקשה, ער וועט דיך ניט
 אַבזאָגען...

— אַבזאָגען... זאָל ער אַבזאָגען... האָט וואַיטעק גע-
 כעס'ט, וויפיעל איז דער שיעור ! 25 יאָהר אַבנעדיענט און גע-
 נו !... איד וועל אליין זיך אַבזאָגען...
 אויסנערעדט האָט ער עס נאָר צו שטילען זיין צאָרן, אכער
 באלד האָט ער ערנסט אויסגערופען :
 — גענוג ! 25 יאָהר ! איד וועל פרובען מיין מזל ערניץ
 אנדערש...

אויף מאַרגען איז וואַיטעק אויפגעשטאַנען פריהער ווי גע-
 זעהנליך. אוועק ארכייטען איז ער אבער מיט אַ שעה שפעטער.
 ווי אזוי ער האָט די שעה פערשפעטיגט ווייס ער אליין ניט: דער

טייוועל האָט זיך אויך היינט אריינגעמישט. ער זעהט בעשיינ־
פערליך, אז דאָס גאנצע שטיק, וואָס די 25 יאָהר האָבען אויס־
געוועבט, הויבט זיך אָן צו רייסען... עס איז געווען א גראַהע
שטיק, אבער דאָך א גאנצעס און א זיכערעס. וואָס וועט איצט
זיין? — נאָט אלײן, דאכט זיך איהם, קען אזא האַרבע זאָך ניט
וויסען.

צוקומענדיג צום הויף, וואו די דרוקעריי האָט זיך גע־
פונען, האָט ער זיך אָבגעשטעלט, געקוקט אויף די פיעלע
פענסטער, וועלכע, אָנשטאַט א פריינדליכע בעגריסונג, ווי ער
האָט פון זיי אלע אין דער פריה בעקומען, האָבען איהם יעצט
בייז אָנגעקוקט, ווי נעכטען די אויגען פון בעל הבית, ווען ער
האָט איהם כלומרשט בעליידיגט. דער גערויש פון די דרוק־
מאשינען האָבען ווי אויסגעלעגט א שווארצען פינסטערען סוף.
ער האָט זיך דריי מאָל איבערגע'צלם'ט, געמורמעלט: „גאָט,
זיי מרחם דיין קנעכט!“ און איז אראָפּ אונטען אין פאבריק...
צום שליממזל איז גראַד אונטען געווען דער בעל הבית.
דערזעהענדיג איהם, האָט וואַיטעק ניט געהאט וואו זיך צו בע־
האַלטען און איז געבליבען שטעהן אין אַן'אומגעלומפערטער
פּאַזע, ווארטענדיג אויף עפעס אן אויסרעד פון בעל־הבית.
יענער אבער האָט איהם ניט בעמערקט און גערעדט עפעס
מיט'ן מאשיניסט.

וואַיטעק האָט געפיהלט, אז דאָס שטיק, דאָס גראַהע לאַנג־
גע שטיק, צורייסט זיך אויף שטענדיג, אויף אייביג; פער־
ריכטען עס קען מען שוין ניט און ער האָט געפיהלט, אז ער
דארף עפעס טהאָן. שטעהן אזוי איז קיין שכל ניט, און בעגיה־
סענדיג זיך מיט א קאַלטען שווייס, האָט ער ארויסגערעדט:
— בעל הבית, איד וויל א רעכענונג...

געווארט האָט וואַיטעק אויף א שטארקען עפעקט. נאָך א
25 יעהריגער ארבייט בעמען א רעכענונג איז ניט פון די
מעשים, וואָס מען הערט אלע טאָג. זיין ווענדונג האָט אבער

ניט געמאכט קיין איינדרוק. ער זועט פרובען העכער זאגען:
וואס האט ער אייגענטליך מורא — ער איז ניט קיין יונגעלע:
— איד האב געוואלט בעטען דעם הערר א רעכנונג! —
האט ער נאך אמאל שוין שטייפער ארויסגעהערט, און דאס
הארץ האט געקלאפט, ווי ביי א גולן.

— איד האב געהערט... האט דער בעל הבית קאלט גע-
ענטפערט — וועסט קומען שפעטער...

„הייסט עס — ער נעמט אן מיין אַבזאָגען זיך“... האט
וואַיטעק זיך איז געדאנק געהרש'ט און ניט געקענט עס בע-
גרייפען.

ער האט זיך דערפיהלט אזוי קליין, אזוי אראַבגעפאלען,
אז איהם האט געוואונדערט, ווי אזוי האט ער, וואַי-
טעק, געקענט אַבדיענען ביי אַזאַ פיינעם בעל - הבית
גאנצע 25 יאָהר. עס איז געווען קענטיג א טעות. עפּיס א מאַדנער
טעות.

ער האט א קוק געטהאן נעבען זיך אויף א קאסטען, וואס
ער וואלט געדארפט איהם ארויסטראַגען אויפ'ן הויף. זיין
קאסטען, הייסט עס. יעצט אבער איז די קאסטען איהם אזוי
פרעמד געווען, ווי דער בעל הבית, ווי די גאנצע דרוקעריי און
ער האט בשום אופן ניט געקענט פערשמעהן, ווי איז דאס מעג-
ליך, אז ער האט דא אַבגעאַרבייט 25 יאָהר... עס איז א טעות,
א גרויסער טעות.

נידערגעשלאַגען איז ער ארויס צוריק אויפ'ן הויף, וואו ער
איז שמעהן געבליבען און ניט געוואוסט וואוהין צו געהן...
אזוי געהן, ווייס ער דארף ער ערשט 1 א זייגער... עס איז
דאך אונמעגליך איצט צו געהן א היים, ער וועט דאך דאַרטען
משוגע ווערען. אפשר זאל ער אריין צוריק צום בעל הבית, פא-
לען איהם צו די פיס און זאגען :

— הערר לעבען, איד האב עס א שפאס געמאכט, צו וואס
זאל איד אוועקגעהן, איד האב דיך ליעב, איד האב ליעב די דורך

קעריי, איך האָב לייעב די קאסטען, וואָס מען דארף ארויסטראַגן גען, איך האָב אלץ אזוי לייעב, אלץ איז מיר אזוי אין הארצען איינגעבאקען... 25 יאהר, א קלייניגקייט... איך האָב עס א שפאם געמאכט, העררליכען, זיי מוחל...

איהם דיענען אבער די פיס ניט צו מאכען א שריט און קראצענדיג זיך אין פאטיליצע מורמעלט ער פערלאָרען ארויס: — עט, צו אלדי טייוועל, זאָל זיין! זאָל זיין!

ער לאָזט זיך געהן ארויס פון הויף. וואוהין וועט ער אָבער געהן? זוכען ארבייט ערגעץ אנדערש טאָר ער נאָך ניט, ער האָט נאָך אייגענטליך ניט געהערט קיין רעכטע תשובה פון בעל-הבית, ער האָט קיין רעכט ניט... ער דארף זיך מיט איהם ערש-טענס אבוועגענען פֿיין, דאנקען איהם פאר זיין זאלץ און ברויט, זאָל ער ניט מיינען, אז וואַיטעק איז טאקי עפעס א לאַבוס, א יונגאמטש... ניין! וואַיטעק פערשטעהט, ווי צו בעגעהן זיך... יא, ער וועט ווארטען נאָך א ביסעל, ער וועט אריין נאָך א רעכנונג, עס קומט איהם פאר צוויי טעג: מאַנטאג, דיענסטאג, עס מאכט אויס א... —

דער קאָפ איז איהם אבער שווער און ער קען ניט אויסרעדן-בענען.

— ניש-קשה — מאכט ער א חניפה אונטער די אויגען — דער בעל הבית וועט ניט פערלאָנגען מיינע געלד... ער וועט ניט צודרעהען...

עס פערדריסט איהם, וואָס דער בעל הבית קען ניט וויסען, ווי גוט ער טראכט פון איהם יעצט. נאָר ער וועט איהם זאָגען:

— בעל הבית, איך האָב צו אייך נאָר נישט...

יא, אזוי וועט ער איהם זאָגען.

ער ווערט בעגייסטערט, און עס פאלט איהם איין א גליקליך-כע אידעע: נאָך דעם ווי ער וועט צונעמען די ביסעל געלד, וועט ער איהם א קוש טהאָן אין האנד, ווי עס פאָדערט זיך. — עס וועט זיין נאָר פֿיין! ווערט ער ענטציקט.

ער האט אבער מורא פאר איין זאך: דער קאפ איז איהם
 פערדרעהט, ער קען נאך פערגעסען...
 און ער חזר'ט זיך איין עטליכע מאל:
 — בעל הבית, איד האב צו אייך נאך נישט! און נאך
 דעם א קוש טהאן איז האנד...
 ער ווערט נאך פרעהליך און איז זיכער, אז עס וועט
 ארויסקומען אויפ'ן בעסטען אופן...
 ניט לאנג אבער האט איהם די פאנטאזיע געמאלט דאס
 דאזיגע בילד. ארומגעהענדיג היז און צוריק ניט ווייט פון דער
 דרוקעריי, וואוהיז ער האט אלע וויילע געווארפען. פערליעכטע
 בליקען, האט ער ביסלעכווייז, ביסלעכווייז אָנגעהויבען צו זעהן
 די נאקעטע ווירקליכקייט, א הונגעריגע, אז עלענדע, און עס
 האט איהם געשוידערט.
 — נאָרישקייט! האט ער געמורמעלט פאר זיך — איד
 קען דאך אזוי ניט אוועקגעהן... עס איז דאך אונמעגליך... אכנע-
 יוען 25 יאהר און גלאט אוועקגעהן... עס קען דאך ניט זיין!
 מען דארף זעהן פערריכטען, פערחאפען צוריק. ער וועט
 שוין אריינגעהן און וועט זאגען: — איהר טאָרט מיד ניט אוועק-
 לאָזען... איהר קוילעט מיד... וואָס הייסט, 25 יאהר אבגעוועזען
 ביי אייד... ווער וועט מיד נעהמען ערגעץ... אלט, קראנק...
 א, ניין! פערחאפט ער זיך... זאָל איהם גאָט אויסהיטען
 אזוינס צו זאָגען... אלט איז ער ניט... ער איז אלט אין גאנצען
 60 יאהר, זיין טאָטע האט געארבייט ביז 75, קראנק אודאי
 ניט... וואָס הייסט קראנק? טאָמער חאפט איהם אמאָל ברעכען
 דער קארק, נו, וואָס געהט עס אָן דעם בעל הבית, וואָס דארף
 ער עס וויסען? זיין טאָטע איז ער, וואָס ער זאָל זיך פאר איהם
 קלאָגען?...
 אבער דער געדאנק, אז עס טהוט איהם די לעצטע צייט
 צוראָפט וועה דער קארק, לאָזט איהם ניט אָב.
 „עס איז אייגענטליך“ — טראכט ער — פון מיין זייט

ניט עהרליך — פערלייקענען אזא זאך טאָר אײך ניט... אן ארײַ
 בייטער דארף זײן א געזונדטער, בפרט ביי מיין ארבייט... צו
 טראַגען די פעק פאפיער און די קאסטענס דארף מען טאקי האָר
 בען כח. מיר פעהלט דאָס שוין... יאָ! יאָ! מיר פעהלט! אזא
 זאך טאָר מען ניט פערלייקענען... אײך וועל זײן ערגער פון א
 גנב, ווען אײך וועל דאָס פערלייקענען, ער דארף אלץ וויסען,
 וועט ער וועלען וועט ער מיך האַלטען, ניט — ניט! אָנווארפען
 זיך אויף א בעל הבית טאָר מען ניט...

און ער בעשליסט, אז ער וועט באלד אריינגעהן צום בעל
 הבית און ארויסלאָזען דעם גאנצען אמת און זאָל ער זעהן מיט
 וועמען ער האָט געהאט צו טהאָן...

לאָזענדיג זיך געהן צום בעל הבית האָט ער בעגעגענט די
 איבריגע ארבייטער געהן פון דער דרוקעריי.

— גוט־מאָרגען! — האָט ער זיך פערנייגט פאר זיי מיט
 גרויס הכנעה... שוין „וואַרמעס“־צײט?

— וואָס, דו ביזט ניט קײן היגער? — האָט איהם אן אר-
 בייטער אָנשטאַט צו ענטפערן, פער'חרוש'ט געפרענט.

— אײך... האָט וואַיטעק אויסגעשטאַמעלט... אײך, ברידער,
 געה אוועק פון פאבריק... תיחיהי — שוין צײט! כ'בין שוין
 א זעכציגער...

— אזוי, ביזט שוין צוגעשטאַנען? — האָט דער ארבייטער
 געלאכט — מיאום!

— וואָס הייסט צוגעשטאַנען? — האָט וואַיטעק זיך פער-
 ענטפערט — עס האָט זיך אזוי געמאכט, — גאָט וויל אזוי... זײט

געזונד, קינדערלעך... אײך געה זיך זעגענען מיט'ן בעל הבית...
 25 יאָהר אָבגעדיענט... אײך האָב צו איהם גאָר נישט... מיר
 קומט נאָך פאר צוויי טעג... א קלייניגקײט — ער וועט ניש-
 קשה, בעצאָהלען... ער האָט פאר 25 יאָהר בעצאָהלט, וועט ער
 פאר צוויי טעג אויך בעצאָהלען...

ער האָט זיך תמעוואטע פונאַנדערגעלאכט, דער יונגער אר-

בייטער האָט געוואָלט איהם וואָס ענטפערן, נאָר א צווייטער
האַט איהם איבערגעהאקט:

— קום, וואָס האַסטו זיך געשטעלט מענה'ן? ...

— געהט, געהט, ברידער, עסען! האָט וואַיטעק פריינדליך
זיך געווענדט — מיר זועלען זיך אמאל טרעפען... א, יאָ! מיר
זועלען זיך נאָך זעהן...

ער האָט אבער געפיהלט, אז ער גלויבט אליין ניט אין זיינע
ווערטער און ער האָט געמערקט, ווי ווייט ער איז יעצט פון אַט
די יונגווארג, וואָס זיינען אוועק מיט שנעלע טריט און איהם
געלאָזען אליין...

— זאל זיי גאָט העלפען! איך האָב צו זיי נאָר ניט! —
האַט ער ארויסגעמורמעלט און זיך געלאָזט געהן צום בעל הבית
נאָך א רעכענונג...

די פאמאנראפיע.

....קונסט זאגט איהר — האָט דער אינטעליגענט מיט'ן אידישען פנים, האלב איראָניש און האלב פערבענקט געשמיי- כעלט צו די געסט, וואָס זיינען בעשטאָנען פון קינסטלער און שריפטשמעלער — קונסט איז פאר מיר נאָך בין היינטיגען טאָג אַ ניט קלאָהרע זאך און איך רעד דעריבער נישט דרויסט, איך זאָל חלילה נישט אריינפאלען. איך האָב זעהר ליעב בילד- דער, באַרעליעפען, סטאַטוען. אבער צו זאָגען מבינות אויף דער ראַזיגער קונסט זאָג איך מיר אָפּ. מיינער אַ פריינד, אַ שטיקעל שריפטשמעלער, האַלט זיך דוקא פאר אַ גרויסען מבין, בעזוכט אלע קונסט-אויסשטעלונגען און בעטראכט יעדעס בילד לויט אלע כללים פון אַ קונסט-בעטראכטער, צום ביישפיעל: איין אויג נעהמט ער אריין אין האַלב אָפענעם פויסט און מיט דער אנדער אויג קוקט ער אויפ'ן בילד פון אַ וויימען שמת... נאָכדעם רעדט ער עפעס וועגען ליכט און שאַמען, ניוואַנסען, שאַטיר רונגען, ליניען, און דאָס גלייכען ווערטער, וואָס מען דאַרף האַבען פיעל מוטא זיי ארויסצורעדען צווישען אמת'ע קינסט- לער. יא, מייזן חבֿר האָט דעם מוטא, איך בין איהם מקנא, אבער אַ מבין איז ער פונקט ווי איך"...

„און פון וואַנען, מיינע פריינד, זאָל איך זיין אַ מבין, שטאַמען, שטאַם איך, ווי מיר אלע, פון בעל-בתישע קליינ- שטעדטעלדיגע עלטערען. ביי אונז אין הויז למשל איז געווען שטענדיג ריין און זויבער, אבער אלעס איינפאך, די ווענד זיינען געווען הויב; בלויז אויף איין וואַנד איז געהאנגען אַ פויגעל, וואָס די שוועסטער האָט אליין אויסגענעהט מיט בלאַ-

הע, רויטע און געלבע „בלאָטשקע“, בלוין די אויגען מיט שוואַרצע. דער דאָזיגער פּויגעל האָט געהאט אן אויסזעהן פון אַ חיה, אויסער דער עק איז געווען ווי ביי אַ פּיש... אמת, דער „מזרח“, וואָס איז געווען געהאנגען אויף דער מזרח-וואַנד האָט פּערמאַנט צוויי חיות. אבער דער מזרח איז געהאנגען אזוי הויך, אַזש געבען דער סטעליע, אַז מיר קינדער האָבען קיינ-מאַל ניט געהאט די מעגליכקייט צו בעטראַכטען זיי, סיידען מען זאַל זיך שטעלען אויפ'ן טיש, וואָס דאָס איז געווען שטרענג פּערבאַטען. מיר האָבען זיך אָבער משער געווען, אַז דאָס זיי-גען לעמפּערטען“...

„בלייבט די פּסח'דיגע הגדה, וואָס האָט פּערמאַנט פּיער געמאַלטע פּנים'ער: דאָס איז געווען דער חכם, דער רשע, דער תּם און דער שאינו יודע לשאול, אבער די דאָזיגע פּנים'ער זיי-גען געווען אזוי פּארשמירט — ניערהייט פון דער דרוק אליין און שפּעטער פון דעם פּערנאַסענעם וויין, אַז היינטיגע צייטען וואָלט מען די דאָזיגע „געמעלדען“ געקענט אָננעהמען פּאַר פּוטריסטישע“...

„וועט איהר פּרעגען: דער מאמעס טייטש חומש מיט די עטליכע בילדער, וואָס זיי זיינען שוין אונז קינדער בעסער געפעלען געוואָרען: האָט אבער די מאמע דאָס טייטש-חומש געהיט ווי דאָס אויג איז קאַפּ און האָט איהם אַ נאַנצע וואָך געהאלטען פּערשלאָסען צוזאַמען מיט איהרע פּערעל און אוי-רינגלעך, און שבת און יום-טוב, צוזאַמען מיט איהרע פּעריל און אוידינגלעך, איהם אליין אין די הענד געהאלטען און מיר האָבען צו איהם קיין צוטריט ניט געהאַט...“

ווען איד זאַל נאָך דערמאָהנען די „מענשעלעך“ וואָס מיר קינדער פּלעגען ווינטער מאַכען פון שנעע און אַ י ז שנעע, וואָס דאָס איז געווען, אזוי צו זאַגען, אונזער בילד-הויערישע קונסט, — שפּעט זיך שוין אויס אלץ, אויף וואָס אונזערע אויגען האָבען זיך ערצויגען“...

„איד וויל אבער זיין פינקטליך און זיך אבשטעלען אויף דער איינציגער פאטאגראפיע, וואס האט זיך אין אונזער הויז געפונען. די דאזיגע פאטאגראפיע איז געווען ניט געפאסט אין א רעהמעל, חלילה. פון אזוינס האט מען אין יענער צייט אין בעלי-בתישע הייזער ניט געוואוסט. די פאטאגראפיע איז גע-ווען פון טאטענס א יוגענד-חבר, וועלכער האט געוואהנט, ווי עס האט דאמאלסט געהייסען, טיף אין רוסלאנד, סך הכל אין טשערניגאוו און איז געווען דארטען א פאדריאטשיק. אזוינער האט זיך שוין געקענט ערלויבען אין יענער צייט צו פאטאגראפירען. די דאזיגע פאטאגראפיע איז אבגעהיט געווארען, ווי דאס אויג אין קאפ. געהאלטען האט זי דער טאטע פערשטעקט צווישען די סאמע נויטיגסטע פאפיערען, וואו עס האט זיך געפונען דער מאמעס כתובה, דער שטר חזקה אויפ'ן הויז, א פאר אלטע שטר חובות און די קוויטען, וואס מען האט יעהר-ליך בעקומען נאכ'ן איינצאהלען די אכט גילדען נאלאג אין דער אופראווע. אט צווישען די דאזיגע „הייליגע“ און נויטיגע פאפיערען איז געלעגען די איינציגע פאטאגראפיע, וואס האט זיך געפונען אין אונזער בעזיץ. און געהייסען האט זי **ניט „די פאטאגראפיע“**, נאר „דאס בילד“... זעהן עס פלעג איד זעהר זעלטען. אהן דעם טאטענס רשות ארויסנעהמען פון קאמאד, וואו „דאס בילד“ איז געלעגען פערבונדען מיט א שטארקען פאדים מיט א קנאפ, וואלט געווען א צו געוואנטער שריט אפילו פון אזא מוזיק א אינגעל, וויא איד בין געווען. עס איז בלויז אויס-געקומען צו ווארטען אויף א גוטער שטימונג פון טאטען אין א לאנגען ווינטער אָווענד, ווען עס איז ניט געווען קיין ארבייט. דעמאלט פלעגט דער טאטע, נאך א ברייטען געניץ און נאכדעם ווי ער פלעגט זיך אויסקנאקען די פינגער, א זאג טהאן:

— לאַמיר נאר אַנקוקען יוסף'ס בילד.

אין הויז איז דעמאלט געווארען א שטארקערע בעוועגונג

און מיט הארץ קלאפעניש פלעג איך ווארטען אויף דער דאָזיגער נער צערעמאָניע.

און נאָכדעם, ווי דער טאטע האָט דאָס בילד ארויסגעקריעגען פון איהרע שכנים — דער מאמעס כתובה, דעם שטר חזקה און פון די קוויטען פון דער אופראווע פאר'ן איינגעצאָהל'טען נאלאָג, פלעגט ער זי בעטראכטען פאר'ן שוין פון לאַמפּ, ווי גרויסע קריטיקער בעטראכטען היינטיגע צייטען א קונסט-ווערק...

— א שעה קאפעליושעל טראַגט ער דאָרטען! פלעגט דער טאטע ארויסמורמלען צופריעדען, בעטראכטענדיג אויפ'ן „בילד“ דעם חבר'ס קאפעליוש.

— גיב מיר אויך א קוק... פלעג איך אויסשמרעקען די הענד.

דער טאטע, בטבע א גוטער, פלעגט דאָך נאָך דער ערשטער בקשה נישט געבען, עס איז געווען א צו גרויסע זאך, אז ער זאָל עס געבען באלד. איך האָב געמוזט בעמען נאָך אמאָל. ביין צווייטען מאָל פלעגט ער נאָך אלץ ניט געבען, פלעגט זיך מוזען די מאמע אריינמישען:

— גיב איהם שוין א קוק טהאָן... ער וועט ניט אָבבייסען.. ערשט דעמאָלט פלעגט דער טאטע בעטראכטען מיינע פינגער, צו זיינען זיי גענוג ריין און אַנזאָגענדיג מיר אז איך זאָל זי האַלטען בלויז ביי די זייטען און ניט טאפען מיט די הענד, פלעגט ער מיר ענדליך אנפערטרויערען דאָס בילד מיט'ן פנים פון טשערניגאווער פאָדריאטשיק"...

„אויפ'ן דאָזיגען פנים האָב איך געקוקט מיט א הייליגען ציטער: א קלייניגקייט, א בילד פון א מענשען וואָס לעבט ער-געץ אין דער גרויסער וועלט אזוי ווייט און אַט האַלט איך איהם אַז אָבעמאָהלטען אין די הענד, אפילו מיט'ן קאפעליוש און מיט די הויזען אין קעסטעלעד"...

„אָבער קיין סך האָט דער טאטע מיר ניט ערלויבט צו

שפיעלען זיך. דאס דאזיגע בילד איז איהם צו טהייער געווען
און ארויסמורמלענדיג : גענוג געקוקט ! פלעגט ער עס אוועק-
נעהמען פון מיר און בעהאלטען עס וויעדער צווישען די נוי-
טיגע פאפיערען אויף א לאנגע, לאנגע צייט"...

„עס איז געווען נאך א געלעגענהייט צו זעהען דאס בילד,
ווען א קינד איז הויז פלעגט קראנק ווערען. א קראנק קינד קען
מען גאר נישט אַבזאָגען, פאר א קראנקען קינד נעהמט מען
אפילו אראָפּ פון בוידעם דעם סלאַי מיט סאַק און מען גיט עס
אַביסעלע. און ווי באלד אז דאָס קינד איז שוין אזוי מסוכן
געווען און מען האָט איהם געמוזט געבען סאַק, האָט מען שוין
אויך געמוזט געבען זיך שפיעלען מיט'ן טשערניגאווער פאַר-
דיאטשיק. מען האָט בלויז זיך געבעטען רחמים ביי'ן קינד, ניט
צורייסען עס... א קינד אז עס איז קראנק איז קאפּריזנע"...

„דאָס דאזיגע בילד האָט אויך געדיענט אַלס צייכען, ווי
ווייט דאָס קינד איז קראנק: פלעגט עס דאָס בילד פערלאנגען
און ביי'ן האלטען עס פרעהען זיך, איז א סימן, אז די קראנק-
הייט איז אַהן סכנה, טאַמער חלילה, פלעגט עס זיך פון בילד
אַפּזאָגען, האָט עס געהייסען, אז די קראנקהייט איז ערנסט :
עס וויל אפילו ניט די פאַטאַגראפיע וואָס דער טאַטע אליין האָט
זיך ליעב דערמיט צו שפיעלען ! דעמאָלט האָט מען שוין גע-
מוזט שיקען נאָך דוד דעם רופּא...

— געהערט אביסעל ! — פלעגט די מאמע אויסדערצעהן-
לען פאַר'ן רופּא די קראנקהייט — מען האָט איהם שוין גע-
געבען „דאָס בילד“ און דאָס קינד וויל ניט, ווי מיינט איהר
רבי דוד... מסוכן ?...

און דוד דער רופּא, א איד א גרויסער מומחה פלעגט פרוי-
בירען אליין געבען דעם קינד די פאַטאַגראפיע און איבערציי-
גענדיג זיך, אז עס נעהמט טאַקי ניט, פלעגט ער שטעלען די
דיאגנאָזע :

— ער האָט היטץ !... —

דאס קינד, נאטירליך, ניט דאס בילד פון דעם פאדריאטשיק...

„אט אזוי מיינע פריינד — האָט דער בלייכער אירישער אינטעליגענט פארענדיגט זיינע עראינערונגען פון דער וויי-טער קינדהייט — אזוי איז דאָס איינציגע בילד אין אונזער הויז בעשטאנען פון עפעס א פאָטאָגראפיע פון איינעם א מענ-שען אין א קאפעליוש און קעסטעלדיגע הויזען און זי האָט בעפריעדיגט אונזערע נייגונגען צו שענההייט און קונסט — היינט פון וואנען זיינען מיר פלוצים געוואָרען אזוינע מבינים וואָס מיר זאָלען בעטראכטען די אמת'ע קונסט בילדער דוקא מיט איין אויג, דורך א האַלב פערמאכטען פויסט?“

„מיר קענען בילדער ליעב האַבען, אבער שטיל, בעשוי-דען. צו וואָס דער אַנשטעל? ... איד האַב עם פיינט!“

די געסט האַבען זיך דערפיהלט בעליידיגט, האַבען אבער אלע געשווינען, ווי פערשולדיגטע...

א וויץ.

הירש איז געווען א מענש פאר זיך. גערעדט האָט ער זעהר ווייניג כמעט ווי נאָר ניט. דערפאר האָט ער געהייסען ביי די נאָהענטע בעקאנטע און ביי די מיטגליעדער פון דער משפּחה „דער שווייגער“. דער דאָזיגער צונאָמען האָט הירשען ניט בע-ליידיגט. אמאָל פלעגט ער נאָך שטאַלצירען דערמיט. „וואָס דען? פלעגט ער טראַכטען — ווי זיי, די פּלאַפּלער!“

געווען איז ער א איד א סוחר. כמעט נאָר שווייגענדיגער-הייר פלעגט ער דורכפיהרען די גרעסטע געשעפטען. מאַכט זיך קויפען א מציאה א שטיקעל רעשטעל וואָלד און עם קומען אָן די מעקלער, ריידען זיי נאָכאַנאַנד, מען ריהמט דעם אָרט, דעם פרייז, די בוימער. הירש זיצט, הערט אױס און שווייגט. ענדליך, אָן די מעקלער האָבען שוין ארומ-גערעדט אי דעם פרייז, אי דעם אָרט, אי די בוימער צו עטליכע מאָל און וויעדערהאַלט אלץ איינע און אין די זעלבע מעלות, גיט הירש א מאָך מיט דער האַנד. דאָס הייסט — גענוג שוין צו פּלאַפּלען, ער ווייס שוין!

— וועט איהר, ר' הירש, פאָהרען אַנקוקען?

און הירש פלעגט געבען בלוז א שאַקעל מיט'ן קאַפּ. מיט'ן פרייז פלעגט ער שוין מוזען זיין ריידעוודיגער. שאַק-לען מיט'ן קאַפּ פאסט ניט. ער פלעגט שוין מוזען זאָגען יא און גיין און זעלטען צולייגען דעם טיטעל וועלמאַזשני-פּאַן... שמיכלען פלעגט ער אויך זעלטען, כמעט ווי קיין מאָל ניט. בלוז ווען דעם פרייז פון א סחורה וואָס ער האָט געהאנדעלט, האָט מסי געשטעלט צו הויך פלעגט ער אנשטאט דינגען זיך א שמייר-

כעל טהאָן. דאָס דאָזיגע שמייעל האָט מעהר געווירקט אויפ'ן פערקויפער, ווי אן אנדערער וואָלט זיך צובייזערט און דער פערקויפער האָט גלייך געמוזט אראַבלאָזען דעם פרייז א סך ניעדעריגער. טאָמער איז דאָס אויך לויט הירש'ס מיינונג גער ווען צו טהייער, פלעגט ער ווידער א שמייעל טהאָן, אבער שוין א שמעלערען און ווייניגער בעמערקבארען. ביז וואנען ער פלעגט ארויסקריגען דעם ריכטיגען פרייז. דעמאָלט פלעגט ער ווערען ערנסט, א שאַקעל טהאָן מיט'ן קאָפּ אויף יא און זיך נעהמען צום טאָש, אויסצעהלען האַנד-געלד...

אמאָל איז אן אבער פלעגען קומען צו איהם מענשען. די שטוב איז געווען א גרויסע, א פרייע. דער סאמאָוואַר אן אויס-געשייערטער איז געשטאַנען אויפ'ן מיטען טיש און יעדער האָט פון איהם געצאפט קאָכיג וואסער אין גלאָז, דערגייענדיג פון טשייניק מיט טהעע. איהם אליין פלעגט מען מוזען אָנגיסען און דערלאנגען. אמאָל פלעגט עס טהאָן דאָס ווייב, א שעהנע, פולע אידענע, אמאָל איינע פון די טעכטער, שפעטער איינע פון די שניר, פארמאָגט האָט ער אי טעכטער אי זיהן, פון וועלכע עס האָבען זיך אויסגעבילדעט איידעמס, שניר און איי-ניקלעד.

איז אזוינע אבענדען פלעגט הירש, אלס איידעלער מענש, מוזען זיין בערעדטער. דאָס איז איהם אָנגעקומען שווער. וואָס זאָגט מען זיי? דרויסען איז א פראַסט? נאַרישקייט. דאָס האָט שוין געזאָגט דער הויכער מאָגערער יונגערמאן, וואָס טרינקט שוין די אכטע גלאָז טהעע.. זאָל ער אפשר נעהמען אויפ'ן שוים דאָס דריי יעהריגע אייניקעל? ... ניין, מען וועט איהם אָנקוקען פערוואונדערט... פאר איהם פאַסט עס ניט... ער האָט איהר איין גלעט געטהאָן, האָבען זיך אויך אלע פערחידושט...

און אזוי טראכטענדיג וואָס צו טהאָן, וואָס צו ריידען מיט די אלע מענשען, אייגענע און פרעמדע, געהט אריבער דער אבער. הירש האָט קוים פאר'ן גאַנצען אבער אויסגערעדט פינף

ווערטער. ער האָט זיי אויסגערעכענט. איין מאָל „יא“, איין מאָל
 ניין, איין מאָל „נישקשה“ און צוויי מאָל נננו...
 אָבער קיין חרטה וואָס ער האָט ווייניג גערעדט, האָט ער
 גיט. אדרבא, עס טהוט איהם הנאה. צו וואס מאכען זיך נאריש
 ווי זיי. צו וואס דארף מען גלאט אין דער וועלט אריין פלאפֿ-
 לען... עס איז חלשות!...

איין מאָל איז אבער געווען אין הויז אַ גאַסט, א סוחר פון
 דער ווייט... געווען א שעהנער און קלוגער איד. דער דאָזיגער
 איד האָט שוין גערעדט ווי א מענש. דערצעהלט מעשיות, משלים
 און וויצען. הירש האָט אויסגעהערט מיט גרויס אויפמערק-
 זאמקייט. „א קלוגער איד!“ האָט ער אין געדאנק געלויבט. דער
 דאָזיגער גאַסט האָט איהם צושרויפט, עס האָט זיך איהם גע-
 וואַלט אויף עפעס רעדען, דערצעהלען, אויסזאָגען זיך! ... עס
 איז אָבער איהם שווער געווען... ער האָט יא גערעדנט פון זיין
 יוגענד, ווען ער איז נאָך א ישיבה בחור געווען, איין ווייט... ער
 גערעדנט: עס איז געווען א וואויהלער ווייז. א ווייז וועגען א
 ישיבה בחור, וואָס פרעגט דעם צווייטען: פאר וואָס זאָגען
 לייט, אז עס פאלט שטענדיג מיט'ן פוטער אראַב, און ביי איהם
 איז עסענדיג אויפ'ן „טאָג“ הוקא דאָס ברויט אראַבגעפאלען
 מיט'ן פוטער ארויף... און דער חבר האָט איהם געענטפערט:
 מן הסתם האָסטו פארקעהרט אנגעשמירט... עס איז דאכט זיך
 א ווייט... האָט הירש נאכגעדענט צו זאָל ער עס איצט דאָ איר
 בערדערצעהלען צו גיט...

ביסלעכווייז, ביסלעכווייז האָט איהם דער חשק צו דער-
 צעהלען דעם ווייז אזוי בעהערשט אז ער האָט זיך שוין גיט
 געקענט גוכר זיין. ער האָט געהייסען אַנגיסען א שטארקע גלאַז
 טהעע.

איינע פון די טעכטער האָט איהם אָנגענאָסען און דער-
לאַנגט.

— שטארקער! — האָט ער בעפויהלען.

די שנור האָט אָבגענאָסען א האַלבע גלאָז, דערגאָסען מיט
סענס און אוועקגעשטעלט נעבען שווער.
הירש האָט עטליכע שלוק געהאַן און זיך אָנגערופען צום
גאָסט:

— שעהנע וויצען אייערע...

די הויזיגע און די נאָהענטע בעקאנטע האָבען זיך אומגע-
קומט.

עס איז געוואָרען שטיל און מען האָט געווארט אויף
עפעס...

— איד וועל איידע עפעס דערצעהלען... האָט הירש גע-
מאַלדען און איז רויט געוואָרען — א ווייץ! ...
— א ווייץ! — האָבען אייניגע אויסגערופען פּערוואונ-
דערט.

— נו, יא... א ווייץ... האָט הירש געשמייכלט און אָנגעה-
מענדיג זיך מיט מוטה האָט ער אָנגעהויבען...
„אמאָל האָבען צוויי ישיבה בחורים“... ער האָט זיך עט
ליכע מאָל פּערהאַלטען, אבער דער ווייץ איז ארויס קיילעכדיג
און מיט דער אַמת'ער שאַרפּקייט... דער ערפּאָלג איז געווען
זעהר גרויס. אלע האָבען הויף און שטארק געלאַכט...
אַזא'ן ערפּאָלג האָט הירש ניט ערווארטעט. ער איז געזע-
סען ווי א צוטומעלטער און האָט תּם'עוואטע געשמייכלט...

דאָס איז געווען דער איינציגער ווייץ, וואָס ער האָט אין
זיין לעבען דערצעהלט... עס האָט געדויערט א לענגערע צייט
בזי דער רושם, וואָס די דאָזיגע ענדערונג אין זיין לעבען האָט
אויף איהם געמאַכט, איז אריבער. ער איז ענדליך געוואָרען צו-
ריק שווייגענדיג, ערנסט און געפיהרט די געשעפטען אויפ'ן

אלטען שטייגער: יא, ניין, א קוים-קוים כאמערקבארען שטיי-
כעל...

עס זיינען אוועק פיעל יאהרען, און דעם ווייץ האט ער אין
גאנצען פערגעסען. הירש איז געוואָרען אלט, גענאָנגען שוין
אביסעל איינגעבויגען און געמוזט נוצען א שטעקען און בריי-
לען, וואָס ער האָט ביידע זאכען פיינד געהאט...

ענדליך האָט ער זיך דערפיהלט זעהר שוואַך. עס זיינען
געקומען די לעצטע טעג און אפשר די לעצטע שעה'ן. וואָס ווייס
דען א מענש? ... מען דארף מאַכען אַ חשבון הנפש...

און ליגענדיג איינגעגראכען אין די ווייסע ווייכע קישענס
האָט זיך אין זיין שוואַכען קאָפּ זיך דורכגעטראָגען בילדער.
ווערטער און טהאטען פון זיין לעבען... די געזיכטער פון פריצים,
מעקלער, בויער און וואסערען... נאָכדעם דאָס געזיכט פון
אמאָליגען ראש הישיבה, פון די ישיבה בחורים... און פלוצים
האָט ער זיך דערמאָנט אַן ווייץ, וועלכען ער האָט דערצעחלט
מיט יאהרען צוריק פאר'ן נאָסט... ביין דאָזיגען ווייץ איז ער
שטעהן געבליעבען און בשום אופן ניט געקענט מיט'ן געדאָנק
אָוועקנעהן פון איהם ווייטער. ער האָט זיך אָנגעשטרענגט צו
טראַכטען פון שעהנע ערהאָבענע מעשים, פון צדקה, תורה,
אבער דער דאָזיגער ווייץ האָט זיך איהם געבאָמבעלט אין קאָפּ:
„מסתמא האַסטו פארקעהרט אָנגעשמירט“... ער האָט זיך ניט
געקענט איינהאלטען און א שמיכעל געטהאָן און מיט הנאה
האָט ער געמורמעלט צוויי מאל: א ווייץ... א ווייץ... און האָט
פערמאכט די אויגען.

פערשטערמע מיליאנערען.

עס איז געווען א שעהנער זומער-טאָג. די זון האָט געטריי קענט די קליינע הייזעלעך פון גאס און איהרע שטראהלען האָבן בען זיך געשפיעלט אויף די שויבען פון די פענסטער. די פאָר בוימלעך, וואָס האָבען זיך געפונען ערגעץ אין די גויאישע הויפלעך, האָבען זיך לאנגזאם געשאַקעלט, ווי זיי וואַלטען ניט געהאט קיין העזה מאכען א גערויש מיט זייערע בלעטער. קליינע קינדער האָבען זיך געשפיעלט אין מיטען דער גאס מיט'ן זאמד און זיך צולאפען דעמאָלט, ווען א פוהר האָט זיך בעוויזען אויפ'ן שפיץ בארג פון מארק און נאָכדעם ווי די פוהר פלעגט פערשווינדען, האָבען זיי זיך צוריק אנידער געזעצט און פאָרט געזעצט זייער שפיעל.

אויף יענקעל לייבע'ס גאניק איז געזעסען די עלטערע טאכטער שרקה און עפעס גענעהט. די מוטער, זלאטע, א פרוי אין די מיטעלע יאהרען, איז געזעסען געגענאיבער מיט א זאָק אין דער האנד און האָט דאָ געקוקט אויף די שפיעלענדע קינדער, דאָ אויף דער טאכטער און פון צייט צו צייט גוטמוטיג געגעניצט.

איז גאס איז געוואָרען שטילער און רוהיגער. עס האָט זיך בלויז געהערט א דומפער קלאפען פון א האמער איבער א קאָוואדלע ערגעץ אין א ווייטער קוזניע. און ענדליך זיינען אויך די דומפע קלעפ פערשוואונדען.

די גאס האָט אזוי ווי איינגעהאלטען איהר אַטהעם און האָט אויף עפעס בעדייטערעס געווארט.

די טאכטער האָט ענדליך אוועקגעלעגט די שטיקעל שטאָפּ,

וואס זי האט גענעהט, אויפ'ן שוים און זיך. פערקוקט.
פון ווייטען האט זי דערזעהן געהן א אידען מיט א פאק
אויף די פלייצעס.

זיין נאנג און זיין אויסזעהן איז געווען פון א פרעמדען, א
ווייטען...

— מאמע, ווער געהט עס דארטען?

די מוטער האט זיך אומגעקוקט און ניט זעהענדיג איהם
ווי געהעריג, האט זי געדריקט מיט די פלייצעס:

— אפשר אז ארימאן.

אבער וואס מעהר ער האט זיך דערנעהענטערט, אלץ מעהר
האט די מוטער און די טאכטער זיך פעראינטערעסירט. ענדליך
איז דער פרעמדער פארבייגעגאנגען ניט ווייט פון גאניק און
בעגענענדיג די בליקען פון די צוויי פרויען האט ער העכער
אויפגעהויבען זיינע געדיכטע רעמוזעלהאפטע ברעמען און שטור-
מעהייט עפעס פארגעלעגט.

— מאמע, דאס איז א פאקענטרעגער.

— איך דארף גאר נישט! — האט די מוטער קאלט
ארויסגעזאגט.

אבער אז דער פאקענטרעגער איז פארבייגעגאנגען הארט
פארביי דעם גאניק און אָנגעקוקט זיי מיט זיינע סודות'דיגע
אויגען, האט די טאכטער זיך ניט געקענט בעהערשען און איהם
אָבגעשטעלט:

— וואס פערקויפט איהר, ר' איד?

דער איד איז שטומעהייט ארויף אויף'ן ערשטען טרע-
פעל פון גאניק, זיך אנידערגעזעצט, אָבגעווישט דעם שווייס מיט
דעם ווייסען ארויסגעשטארטען אַרבעל פון העמד און אָבגע-
בונדען דאָס פעקעל.

אָנפאנגס האט ער געוויזען פערשיעדענע ציצית. דער
דאָזיגער סחורה האט די מוטער און די טאכטער ניט געשענקט
קיון אויפמערקזאמקייט, האט ער געוויזען א קמיעה'לע, א

סגולה פאר קינדער ווען עס שניידען זיך צייהנדלעך. אויך דאָס האָט די מוטער ניט געראַרפט, די קינדער זיינען שוין דער-וואַקסען. דער פרעמדער איז ניט נתפעל געוואָרען, האָט גענוג מען צונויפלעגען די סחורה אין אַרדנונג. דערווייל האָט זי טאַכטער דערזעהן אַ ביכעל.

— וואָס איז דאָס? — האָט זי נייגעריג געפרעגט.

— דאָס איז אַ מעשה־ביכעל.

— ווייזט נאָר אַנקוקען... — האָט די טאַכטער אויסגע-צויגען די האַנד.

— צו וואָס? — האָט די מוטער נישט ערלויבט.

דער פאקענטרעגער האָט אבער זיך ניט גערעכענט מיט דער מוטער און שטומערהייד ארויסגענומען פון אַ פעקעל פער-בונדענע ספרים דאָס פערלאנגטע מעשה־ביכעל.

די טאַכטער האָט זיך גענומען לעזען דאָס פאדערבלאט:

דער רייכער בעטלער. ראַמאן איז צוויי טהייל.

דער מיטעל איז איהר שטארק געפעלען געוואָרען. ווי איז דאָס מעגליך, אז אַ בעטלער זאָל זיין רייך? עס איז זעהר טשיקאווע. דאָ מוז זיין אַ גוואלדיגע ליעבע. עס מוז אבער קאָסטען זעהר טהייער.

— צוויי גילדען... — האָט דער פאקענטרעגער אויסגע-ברומט...

— מאמע, איד וועל קויפען... — האָט זיך שרקע געבע-

טען...

— קויפען? ... הא? — האָט די מוטער שוין אויך בעקר-

מען חשק. אבער די סומע איז דאָך געווען צו גרויס און זי האָט זיך געסטארעט אַבשוואַכען דעם אייגנדרוק:

— עס איז אַ פנים אַן אמת'ע מעשה?

— אמת, ווי נאָר! — האָט דער פאקענטרעגער פער-

יבערט.

— און אז אז אמת — האָט די מוטער שוואַך נאַכגעגע-
בען — דאַרף עס קאַסטען אזא פערמעגען?
מען האָט זיך גענומען דינגען. די מוטער האָט געהייסען
געבען א פערציגער, די טאַכטער האָט שוין געוואָלט געבען פון
איהר אייגענע געלד א פערטעלע:

— מאמע, איד גיעב פון מיינע געלד א פערטעלע...
— דייע, מיינע... וואָס מאכט עס אויס? — האָט די
מוטער זיך נאָך אלץ געקווינקעלט — דער טאַטע וועט זיך
בייזערן.

— דעם טאַטען וועלען מיר זאָגען, אז עס קאַסט א גיל-
דען...

— וועט ער אויך שרייען! — האָט די מוטער מורא גע-
האַט.

אַבער דער חשק צום מעשה-ביכעל איז שוין ביי ביידיען
שטאַרקער געוואָרען ווי די מורא פאר'ן מאן און טאַטען. עס
איז געקויפט געוואָרען פאר א פערטעלע. נאָכ'ן אַבצאַהלען האָט
די מוטער וויעדער געצווייפעלט:

— עס איז א פנים אז אמת'ע מעשה? מיינע שונאים
זאָלען אזוי לעבען...

דער פאקענטרעגער האָט שוין די פערטעלע אריינגעלעגט
טיעף אין א ווייטער קעשענע. דאָך האָט ער זי מוטער בערר-
הינט:

— עס איז אז אמת'ע מעשה. איד נאָר אייך ניט אַפּ...

די מעשה איז געווען אין צוויי טהייל. אין ערשטען טהייל
האָט זיך דערצעהלט פון איינעם א בעטלער און פון איינעם א
מיליאָנער. דער בעטלער האָט זיך געווענדעט צו זיין משפחה
נאָך הילף, האָבען איהם די רייכע פון דער משפחה ארויסגע-
וואָרפען פון הויז, די אַרימע האָבען איהם געגעבען עסען און
טרינקען פון דעם לעצטען. דער מיליאָנער, וויעדער, האָט גע-

טהאן טובות. אין צווייטען טהייל האָט זלאַמע און שרהקע ער-
פאהרען, אז דער בעטלער אין דאָס געווען דער מיליאָנער און
דער מיליאָנער אין דאָס געווען דער בעטלער. ביידע זיינען
געווען איין מענש און דער מענש האָט זיך פארשטעלט דאָ פאר
א בעטלער, און דאָ פאר א מיליאָנער... דאָס האָט זיי אזוי פער-
כאפט, אז זיי פלעגען צווישען זיך אַפט שמועסען:
— נו, מאמע, קען מען שוין וויסען, ווער עס איז א בעט-
לער?

— מען קען טאקע ניט... — פלעגט די מאמע פיליאָ-
פירען...

און אז דאָס מעשה-ביכעל איז שוין געווען איבערגעלעזען,
האָט זיך ערשט אָנגעהויבען די איבערקעהרעניש אין זייערע
מוחות. געדאכט האָט זיך זיי, אז יעדער פרעמדער אַרימאן,
וואָס געהט אריין צו זיי נאָך א נרבה, איז א פערשטעלטער.
אין דער אמת'ען מוז ער זיין א מיליאָנער.

— מאמע, וואָס זאָל איך געבען דעם אַרימאן? ...

— גיב איהם א שטיקעל ברויט...

— הא? ... ברויט? מאמע... אפשר...

— טאָ גיב איהם א קאָפיקע...

— מאמע, זאָל איך איהם אפשר געבען א טעלער זופ...

— אוואָדע...

און נאָכדעם האָט די מוטער און די טאָכטער געווארט,
אז עס זאָל צו זיי אריין א מיליאָנער און זיך אָנרופען:
— דערפאר וואָס איהר האָט מיר געגעבען א שעהנע
נרבה און עסען, בין איך אייך געקומען צו בעלזיהנען. זייט ווי-
סען, אז איך בין געווען בלוז א פארשטעלטער... איך בין א
מיליאָנער, אייערע אן אָנקעל... בין פערלוירען געגאנגען ווען
איך בין געווען א קליין אינגעלע, איך האָב אוצרות מיט גאָלד
און בין געקומען אייך איצט גליקליך צו מאכען...

און אזוי האבען די צוויי לעזערינס אין יעדען בעטלער
געזעהן א מיליאנער. ער איז בלויז א פערשטעלטער. ענדליך
וועט ער אראבוארפען זיינע בעטלערישע קליידער און וועט
זיי זאגען, אז ער איז זייער אַנקעל, וואָס איז אמאָל אלס אינגעל
פערלירען געגאנגען...

דער גבירה'שער אַרעמאן.

דער איינציגער פערלאנג, וואָס יאשע בער האָט די לעצטע יאָהרען געטראָגען טיעף אין הארצען, איז בעשטאָנען אין דעם, אז ער זאָל זוערען און אַרימאן, גלייך מיט אלע אַרימע אידען וואָס געפינען זיך אין שטעדטעל.

— רבונגו של עולם! — פלעגט ער אמאָל פאר זיך אליין קלאַגען — וויפיעל איז דער שיעור זיך אליין און א וועלט צו נאָר רען... מען קען דאָך פון דעם דאָזיגען ליגען צופלאַצט ווערען! — און וואָס העלפט מיר דאָס נארען? — פלעגט ער ווידער צו זיך אליין ריידען — ווייס מען דען ניט, אז יאשע בער איז א געבראַכענער מענש, א געפאלענער, און קוים—קוים וואָס ער לעבט זיך דורך?

און יאשע בער האָט שוין ניט איינמאָל בעשלאָסען אראָפֿ-וואַרפען פון זיך דעם יחוס פון אמאָליגע גוטע צייטען. אנהויבען זיך פיהרען כמנהג בעלי־בתימ־אביונים און דעמאָלט ערשט וועט איהם דאָס לעבען ווערען לייכט.

און צו וואָס לוינט איהם דאָס בעהאלטען זיך, און ארימ קייט איז ניט אזא זאך, וואָס לאָזט זיך בעהאלטען: איהם דאכט זיך, און עס טארטשעט ארויס פון אונטער'ן קאפּעליוש, וואָס ער טראָגט סיי וואָך און שבת, פון אונטערן שווארצען, שטענדיג יומ־טובֿ'דיגען סורדוט, און אפילו און ער טהוט ווינטער און דעם סאבאלנעם פוטער מיט'ן שרייענדיגען אויבערשלאַק דאכט זיך איהם, אַ גאָט דער פוטער, דער זכר פון אלטע גוטע צייטען, ליגט אויף איהם ווי א פרעמדער. ווי א בגד, וואָס ער האָט ערגעץ

געבארנט און היינט מאריגען וועט ער איהם צוריק מוזען אומ-
קעהרען...

מיט זיין ארימקייט מוז ער זיך היטען ווי מיט א גנבה,
ער מוז אפט שמייכלען, אבער דער שמייכלעל איז ניט וואס
אמאל, עס פעהלט אין איהם יענער חן פון די גוטע צייטען.
ס'איז א שמייכלעל, נאך וועלכען דאס פנים ווערט גלייך פער-
וואלקענט און די אויגען בעקומען א פערצווייפעלטען גלאנץ.
און גיט ער א זיפץ, ווי דער שטייגער איז פון א שעהגעס אי-
דען, איז דער זיפץ נאך ניט דער וואס אמאל. עס שמעקט אין
איהם ניט יענע רחבות, יענע ברייטקייט. עס איז א זיפץ, נאך
וועלכען עס ווילט זיך פערברעכען די הענט און צושרייען זיך:
אוי, וועה איז מיר געשעהן!...

און שטענדיג מוז ער זיין פארזיכטיג, היטען זיך, ער פיהלט
זיך ווי עמיצער וואלט איהם געבונדען און לאזט איהם ניט
פריי צושפרייטען די הענט און אויסשרייען:
— אידען, איד ביו געבראכען, געפאלען! איד ביו אן עני
ואביון און משעפעט זיך אפ פון מיר!...
עס וואלט פון איהם א בארג אראפ, ער וואלט ווי ניי גע-
בוירען געווארען.

קען ער נישט זיין קיין עכטער גביר, זאל ער כאטש זיין אן
עכטער ארימאן!...

אבער ווערען אן ארימאן איז ביי יאשע בער'ען נישט פון
די לייכטע זאכען. ער ווייס ניט ווי אזוי מען הויבט דאס אן צו
טהאן. אט ווייסט מען אז ער איז אן ארימאן און אט פערגעסט
מען זיך... אמת, קיין נייע מלבושים האט ער שוין לאנג ניט
געמאכט, אבער די מלבושים פון די גוטע צייטען זיינען אזוי
פיעל און אזוי שטארק (אמאליגע סחורות!) און אזוי זויבער,
אז וועלכען מלבוש דו זאלסט ניט אנטהאן זעהסטו פארט אין
איהם אויס א גייד, א שעהנער מענש, א בעל-צדקה... טהום ער
אמאל אן, ווי אויף צו להכעיס, דאס סאמע אלטע בנד, איז די

באָרד א נגירישע, די אויגען — גבירישע, און אפילו די קניי-
 טשען זיינען ניט אבי וועלכע, ער זעהט בעשיינפערליך, אז קיין
 אַרימער איד אין שטערטעל האָט ניט אזעלכע קנייטשען, די
 קנייטשען פאָסען איהם צום פנים! ... און אפילו די האָר וואָס
 זיינען גראָה געוואָרען פאר זאָרג, זעהען אויס גאר ניט ווי
 אנדערע גראָהגעוואָרענע האָר — עכטע זילבער. כאָטש נעהם
 און טראָג זיי פערזעצען! ...

און זיין ווייב, אַסטר־ביילע כאָטש די פערעל איז שוין לאַנג
 פערזעצט — טראָגט זי אויפ'ן האַלז א שוואַרצען, ביליגען
 בענדעל, פאָסט עס איהר מעהר ווי פערל. טהוט זי אַז א ביליגע
 טיכעל אויפ'ן קאָפּ, דאָכט זיך אַלעמען, אז דאָס טיכעל איז א
 זיידענס, נעהמט זי סתורה אויף א קלייד פאר עטליכע גילדען און
 נעהט עס אליין בשתיקה אויף, קומט זי שבת אין שוהל, ווינטשט
 מען איהר: „טראָגט געזונד“ און מען שאַצט עס אָפּ אין די
 שווערע רובעלס... און באַמט זעהט זי אויס, וואָס זי זאָל ניט
 אַנטהאַן, ווי א שררה'טע, דער גוף איז א הויכער, א פולער, די
 אויגען ווי צוויי דימענטען, לויכטען מיט שטאַלץ, רוהע און
 פארנעהם.

און אפילו דאָס עסען אין הויז! מען עסט דאָס זעלבע וואָס
 אלע אַרימע אידען, נאָר אַנשטאָרט אן איינציגען הערינג צו
 קויפּען אין קראָם און גלייך מאַכען מיט ציבעלע, ווי די אַרימע
 לייט, קויפט אַסטר־ביילע א פונט הערינג מיט אַמאָל און זי מאַך
 נירט זיי איין. קאָסטען — קאָסט עס איהר ניט טהייערער,
 אבער די הערינג זיינען געמאַרנירט אין א גלעזערנעם סלאַי און
 קיינער פון די אַרימע ווייבער וועט זיך ניט ערלויבען צו עסען
 ווען אזא מאַכל, ווי אַסטר־ביילע'ס מאַראַנירטע הערינג...

— גלויבט מיר, עס קאָסט ניט טייערער! ... שמייכלט
 גוטהערציג אַסטר־ביילע פאר אן אַרימער שכנה, ווען יענע בע-
 טראַכט דעם סלאַי מיט די מאַראַנירטע הערינג.

—יא... — מורמעלט די שכנה ווי מיט קנאה — מ י ר
קענען זיך דאס ניט פערגינען...

און דאס עסען אליין געהט צו ווי ביי א נגיד: גאפלען, מער
סער און א פלאש וואסער... ברויט אָנגעשניטענע אין א ספער
ציעלען געפלאַכטענעם ברויט־טעלער, דער גרויסער טיש אין
עס־שטוב איז געדעקט מיט א קלאָהרען סערוועט, די צוויי
קינדער, וואָס זיינען נאָך ניט „אויסגעבען“, א בתור'ל מיט
א מיידעל, זיצען ארטיג און ווארפען זיך דורך מיט א פריינדליך
וואָרט: אַסתר־ביילע, כאַטשע קיין אידישע דיענסט האַלט זי
שוין לאַנג נישט, האַלט זי כאַטש א קליין שיקסעלע, וואָס האָט
דוקא א אידישען אויסזעהן און רעדט גוט אידיש און ווייס אפילו
די דינים, וואָס זיינען שייך צום קיך...

יאשע־בער וויל אַפט אָנהויבען צו ענטפלעקען זיך מיט
זיין אַרימקייט פון דער קליינער שיקסעלע...

— און צו וואס האַלטו דאָס שיקסעלע? ... עס איז
שווער... מאַכט ער פאַרווירפע זיין ווייב.

ניט אַסתר־ביילע א שמייעל, און ענטפערט איהם גוט־
מוטיג:

— וואָס קאָסט זי מיר? שטיינס געזאָגט, אויף דעם סמך
וואָס זי העלפט אין שטוב פערשפאַר איד אַנדערע זאַכען. דו
וועסט קיין גביר ניט ווערען, און דו וועסט זי אפזאָגען.

— איד וויל ניט ווערען קיין גביר, פערשטעהסט, איד וויל
ווערען אן אַרימאן — ענטפערט יאשע־בער צוריק מיט א שמייר־
כעלע...

— דאָס ביזטו דאָך שוין! — לאַכט גוטמוטיג אַסתר־
ביילע...

— ניין, איד בין דאָס ניט... איד וויל טאַקע, די וועלט זאָל
וויסען, גענוג זיך בעהאַלטען... עס דריקט מיך, פערשטעהסט?
און עס קאָסט טאַקע איבעריגע געלד... ווען איד בין אן אַפער־
נער אַרימאן וואָלט איד געקענט א סך זאַכען פערשפאַרען.

— למשל וואס? — פרעגט אסטר-ביילע.
 — אט... איד מיון, א נדבה... אן עליה... א שישי, א שלישי... א משולח, א הכנסת כלה... מען קומט צו מיר נאך אלץ, ווי אמאל...
 — טא נוב ניט... — זאגט אסטר-ביילע ניט צופריעדען.
 — איד קען נישט נישט געבען... מען מוז אנדערש אנהויב בען לעבען דעמאלט...
 דערווייל טראגט צו דאס שיקסעל אין א שעהן געשניצטע פארצעלייען שיקסעלע קאמפאט.
 — ווידער קאמפאט... — ביזערט זיך יאשע-בער.
 — אז עם קאסט מיר א שיבוש... נאר נישט... פון אן עפעל מיט אביסעל צוקער...
 — אבער רייד מיט דער וועלט, בין איד א גביר, מען קאכט ביי מיר קאמפאט...
 — ווער הייסט דיר דאס רופען קאמפאט?...
 — ווי דען זאל מען עם רופען? — ביזערט זיך יאשע-בער.
 — רוף דאס א געקאכטע עפעל! — לאכט אסטר-ביילע,
 אבער יאשע-בער איז ביז און מורמעלט:
 — צו וואס דארף מען קאמפאט?...

אויב א גאנץ יאהר ווארפט מען זיך ווי עם איז דורף, און יאשע-בער פלאצט אלץ נישט ארויס פאר דער וועלט מיט זיין געדריקטע לאגע — קומט אבער א פאך וואכען פאר פסח, שפרינגט ער פון הויט! דאס יאהר וועט ער זיכער זיך ארויס-געבען, מודה זיין זיך... און ער מעלדעט זיין בעשלוס פאר אסטר-ביילע'ן:
 — אסתר ביילע! איד וועל היי-יאהר קיין מעות חטים ניט געבען. ניטא קיין מעות חטים! אויס מעות חטים!
 — איד הייס דיר דען געבען? — בערוהיגט איהם אסתר-ביילע.

— ניט געבען! — קלאפט יאשע-בער איבער'ן טיש —
 איך האב שוין ניט וואו צו נעהמען און וואס צו פערזעצען... מען
 וועט קומען וועל איך זאגען: איך קען נישט, איך האב ניט...
 ניט איהר מ י ר מעות חטים! איך האב אליין ניט אויף
 פסח!...

— נו, נו, דאס וועסטו ניט זאגען... שמייכלט אסתר-
 ביילע טרויריג און ווישט זיך מיט א ווייס טיכל די אויגען.
 — אסתר-ביילע! איך וועל זאגען... איך וועל געוויס
 זאגען! עס מוז דאך האבען אלץ א שיעור! ווי לאנג קען מען
 זיך שטיקען... איך וועל געוויס זאגען! אידען, ניט א י ה ר
 מיר מעות חטים... איך האב אליין ניט אויף פסח...

דאס איז אבער סתם גערעדט... אז ער יועט אפילו ווי-
 סען, אז ער וועט ברויכען צו עסען חמץ אום פסח, וועט ער
 קיין מעות חטים ניט נעהמען. ער וועט היי-יאהר בלויז ניט
 געבען... און זאל מען וויסען קודם אז יאשע-בער ניט נישט קיין
 מעות חטים, און וועגען נעהמען מעות-חטים, האט ער נאך
 צייט... עס וועלען נאך זיין פסח'ס א סך... אנהויבען וועט ער
 זיך צו ענטפלעקען מיט דעם, וואס ער וועט קיין מעות חטים
 ניט געבען און נאכדעם וועט שוין געהן ווי א מזמור...

א וואך פאר פסח פאקט יאשע בער איין אין א קלארער
 ווייסער ליילעך דעם סאבאלנעם פוטער, ניט עס איבער אין
 אבענד דער קליין שיקסעלע און זאגט: קום מיט מיר!

ער לאזט זיך געהען צו חיים דעם וואכערניק. א איד א
 גרויסער בעל סוד, פערזעצט מען ביי איהם עפעס, זאגט ער
 קיינעם ניט אויס, סיידען מען לייזט עס ניט אויס און ער מוז
 עס פערקויפען... פאר'ן סאבאלנעם פוטער בעקומט יאשע בער
 פופצעהן קערבלעך, צאהלט ער דריי רובעל אב נלייך דעם פרא-
 צענט, און מיט צוועלף רובעל לאזט ער זיך אהיים...

ער איז שוין אביסעל פרעהליכער. וועגען מעות חטים געה-
 מען טראכט ער שוין ניט. אפילו איבער א יאהר אויך ניט... ער

וועט זיך ווי עס איז דורכשלאָגען אַהן לייטישע הילף... ער האָט נאָך מלבושים, אביסעל זילבער אין הויז... אבער געבען וועט ער זיכער ניט... ער וועט פשוט זאָגען: אידען איד קען ניט! ... אז עס קומען אבער אויף מאַרגען אריין צוויי חשוב'ע בעלי בתים, ווען ביי יאשע בער'ן בלייבט שוין פון די צוועלף קערב'לעך ניט מעהר ווי א פינפער'ל, איז ער זיי מקבל פנים מיט א גוטמוטיגען שמייכעל און רופט אויס גאסטפריינדליך:

— זיצט אידען, זיצט!

די בעלי בתים אבער איילען זיך. עס איז פאר פסח און אַרימע לייט זיינען דאָ א סך, און זיי מעלדען גלייך זייער כונה. — מיר זיינען געקומען, ר' יאשע בער, נאָך מעות חטים! — געוויס! געוויס! — זאָגט יאשע בער ארויס מיט צו פריעדענהייט — איד פערשטעה, אז נאָך מעות חטים. — וואוהין דען זאָל מען געהן? — שמייכעלט איין בעל-בית פון די צוויי — איהר זייט פון די ערשטע... דאכט זיך יאשע בער'ן, אז ער לאכט דאָס פון איהם, צינדט זיך אַן זיין פנים און איז קאָפּ ווערט איהם הייס און ער מורד מעלט:

— אודאי, אודאי אזוי... צו מיר דעם ערשמען... געוויס! הייסט עס דארף מען אייך געבען מעות חטים... וועט איהר מיר אזוי גוט זיין צובייטען אן אסיגנאַציע... — א הונדערטער? — פרעגט בתמימות איין בעל-הבית. — אויב א הונדערטער האָבען מיר נאָך ניט... — ניין, — שטאַמעלט ארויס יאשע בער... א הונדערטער דוקא ניט... א קלענערע... — א פופציגער? — פרעגט בתמימות דער צווייטער בעל-הבית.

— חלילה... — שטאַמעלט צוטומעלטערהייט יאשע בער, און שלעפט פון טאש דאָס פינפער'ל. — אד, א פינפער'ל... אין גאנצען! ... וואונדערט זיך איין

בעל־הבית... — איהר מאכט שוין א שפאס פון אונז... מיר וויר
 לען טאקע איהר זאלט אונז געבען דאָס גאנצע פינפעריל: א
 סך אַרמע לייט היי־זאָהר ברויכען מצה, וויין, קארטאפעל...
 יאשע בער ווערט נאָך מעהר צוטומעלט, ער זוכט מיט די
 אויגען היִלף, ווי א בעפאלענער פון צוויי גזלנים... עס איז אבער
 אין הויז קיינער גראד ניטאָ... און ער רוקט אריין איינעם פון
 די צוויי דאָס פינפעריל מורמלענדיג:

— האָט איהר עס טאקע אין גאנצען...

— שעהן, שעהן! — ריהמט איין בעל־הבית!

— א פיינע נדבה! ר' יאשע בער! גאָט וועט אייך העל־

פען! — בענטשט איהם דער צווייטער.

און אז די צוויי בעלי הבתים געהן ארויס, קושענדיג די
 מזוזה, כאפט זיך ערשט יאָשע בער וואָס ער האָט דאָ געטהאָן...
 ער לויפט אום פערצווייפעלט איבער דער גרויסער שטוב, צופט
 פערצווייפעלט זיכערנע פעדים פון באָרד און קרעכצט:

— אוי, וועה, וואָס האָב איך דאָ אָבגעטהאָן!... ווי אזוי

מאכט מען איצט פסח?...

עס קומט אריין אסתר ביילע...

— אסתר ביילע — מורמעלט ער — זיי האָבען מיר בדלות

געשטעלט.

— ווער? שטעלט אסתר ביילע אויס די אויגען אויפ'ן

מאן.

— אָט די צוויי נבאים פון מעות חטים, זיי האָבען ביי

מיר אויסגענארט די גאנצע פינפרובעלדיגע...

אסתר ביילע ווייס שוין אבער פון אזוינע מעשיות, וואָס

טרעפט מיט יאשע בער'ן און זי שמייכעלט ביטער:

— נו, מילא וואָס קענסטו איצטער טהאָן? מען וועט מוזען

פערזעצען דעם גאָלדענעם בעכער... עס איז א חרפה פאר דעם

פראַצענטניק...

און אז עס ווערט פינסטערליך, נאָך מעריב טהוט זיך יאָשע

בער און געהט דורך פערוארפענע געסלעך ווידער צום פראג
צענטניק...

דער פראצענטניק קען שוין דעם בעכער נוט... דאך בעד
טראכט ער איהם אויף דאס ניי און בארגט אויף איהם א פינג
פעריל און רעכענט אראב גלייך דעם פראצענט: א רובעל...
אז יאשע בער קומט מיט די פיער רובעל אהיים הויבט
ער און צו טענה'ן מיט אסתר ביילע'ן:

— איך בעט דיר, קויף ניט קיין נביר'עשע מאכלים... מאך
דעם פסח אבי ווי... איך שעהם זיך ניט, פערשטעהסט, איך
ווייל טאקע, אז די נאנצע וועלט זאל וויסען אז איך בין אן
ארימאן...

אסתר ביילע שאקעלט מיט'ן קאפ און שמייכלט מיט א
טרויריגען, אבער ננר'ישען שמייכלע.

און יאשע בער צופט די זילבערנע פעדים פון זיין בארד
און קרעכצט:

— געוואלד, ווי אזוי ניט מען זיי צו וויסען, אז איך
האב ניט, אז איך קען ניט... ווי אזוי דערלעבט מען שוין די
צייט ווען איך וועל אליין געהמען מעות חטים... קומען וועט
זי דאך מוזען.. היינט וואס טויג דאס נאריש מאכען זיך מיט
חיים דעם פראצענטניק, אוועקטראגען צו איהם דעם פוטער
און אויסלייזען פון איהם דעם פוטער, פער'משכונ'ען דעם בעד-
כער און צוריק אויסלייזען? ... א נארישע שפיעל!

אבער אז עס קומט פסח און יאשע בער זיצט אין שוהל
אויף ויין „שטאדט" אין סאמע מזרח, אין די זויבערע קליידער,
פערגעסט ער זיך ווידער... עס איז פאר קריאת התורה. אט
הויבט דער שמש און אויסצורופען די מקחים פאר עליות, דער
קורס איז הויך, דער „שלישי" ווערט שוין אריינגעשטייגט אזש
ביז צוועלף גילדען און יאשע בער'ס שכנים, אין מזרח וואנט,
קוקען איהם און ווי געזאגט: און איהר ר' יאשע בער? ניט

יאשע בער א וואונק צום שמש, ס'הייסט: ער גיט דרייצעהן...
און דער שמש רופט אויס מיט זיין קלינגענדיגען נגון:

— דרייצעהן... גיל—דיין אום שלי—שי!...

און יאשע בער האט שוין גלייך הרטה: וואו וועט ער נעה
מען צו בעצאהלען, אז צו פערזעצען איז שוין באלד ניטא
וואס? און ער הויבט אן בעטען נאט, הלואי זאל איהם עמעצער
איבערשטייגען...

נעפינט זיך צום גליק א בעלן און שטייגט איבער. פער-
דריסט שוין ווידער יאשע בער'ן און ווי גיט ווילענדיג, אבער
מיט א שטאלץ פון א מענשען, וואס פערשטעהט זיין ווירדע,
ווינקט ער ווידער צו צום שמש.

און דער שמש קלינגט אויס קוקענדיג מיט א שמייכעל
צו יאשע בער'ן:

— פופצעהן... גיל—דיין אום שלי—שי!...

און די שכנים פון מזרח וואנט קוקען זיך איבער און מורמ-
לען:

—יאשע בער איז נאך גיט צו פערזינדיגען...

און יאשע בער — קוים וואס ער האלט זיך ער זאל גיט
אויסשרייען:

— נוואלד, אידען, האט רחמנות! כ'בין אן ארימאן!...

און אז ער נעהט פון בית המדרש טראכט ער מיט וועה-
מאן:

ניין, איד בין שוין א פערפאלענער... קיין ארימאן וועל
איד שוין קיינמאל גיט ווערען... איד וועל מוזען נאך יום-טוב
פערזעצען די לייכטער און בעצאהלען פאר'ן „שלישי“.

וואס האט זיי פערבונדען.

יוסף פונק, א בחור פון עטליכע און צוואנציג יאהר, געהט שוין באלד צוויי יאהר ארום מיט ראזע שטיין, א מיידעל פון א יאהר צוואנציג. די בעקאנטשאפט איז געווען א צופעליגע, ווי דאס רוב בעקאנטשאפטען אין א גרויסער שטאדט: געזע-סען צוזאמען אויף איין באנק אין טהעאטער, דורכגעווארפען זיך מיט א ווארט, א בעמערקונג, צוזאמען „געפאטשט“ דער פרימאדאנע, נאכדעם בעגלייט זי אחיים און פאר אוועקגעהן געפרעגט:

— זעהט מען זיך נאך א מאָל?

און ביים צווייטען מאָל זעהן זיך האָט מען זיך שוין אָנגעקוקט, ווי גוטע בעקאנטע, געגאנגען געארמט און זיך איינע די אנדערע געדריקט און מיט ליבעשאפט איינע די אנדערע אין די אויגען אריינגעקוקט און ביים שוידען זיך שמעהן געבליבען און געפרעגט, ער זי, נאטירליך:

— וואוינט איהר, הייסט עס, אויפ'ן דריטען שטאָק...

— איז דאָך איצט פינסטער אויף די טרעפּ. זאָל איך אייך

אפשר בעגלייטען ביז'ן טיהר?

— אויב אייך איז ניט שווער, ביטע — שמייכלט זי.

און אויף די טרעפּ איז ווירקליך פינסטער. עס איז שוין

איינס א זיגער ביינאכט און דער הויזווירט איז קארג.

אבער אין דער פינסטערניש בליצט דורך אין זיין קאפּ א

ליכטיגער געדאנק:

ער וועט זי קושען.

און גלייך ווערט א קוש ארויפגעפרעסט אויף איהרע
יונגע בליהענדע, אבער דורשטיגע ליפען.

און דער קוש, א לאנגער א בערויששענדער, וועקט אויף אין
איהר הארץ דעם שטאַלץ פון דער פרוי. זי ווענדעט זיך ביז:

— עס איז ניט ריכטיג פון אייך.

ער פערטיידיגט זיך:

— איך האָב קיין שלעכטע געדאנקען ניט געהאט דערביי.

זי ווערט געריהרט און פרעגט איבער, ווי דורך טרעהרען:

— ווירקליך?

און אום צו בעשטעטיגען עס, דריקט ער איהר פעסט די

האנד, וועלכע ברענט ווי פייער.

ביים דריטען מאָל קומט גאָט אליין צו הילף. ארויפגע-

הענדיג אויף די טרעפּ, דערהערט מען איבער'ן דאָך עפעס א

פּויקעריי.

— עס רעגענט! — זאָגט ער ווי מיט שרעק.

— אַך, ווירקליך! — ענטפערט זי מיט מיטלייד — וואָס

זשע וועט איהר טהאָן? קיין רעגען-שירם האָט איהר ניט.

— וועל איך געהן אָהן א רעגען-שירם — לאַכט ער.

נאָר ער האָט שוין בעוויזען מיט זיין פריינדשאַפּט אַבצור-

קויפען איהר הארץ. זי ווערט געריהרט און זאָגט שנעל ארויס:

— ניין, איך וועל אייך ניט לאָזען געהן אין רעגען... איהר

וועט אריין צו מיר, איהר וועט איבערווארטען.

אַך, דאָס איז ניט קיין רעגען געווען, טראָפען נאָלד האָבען

פון הימעל געטריפט, טראָפען פון גליק און זעליגקייט האָט

אריינגעטריפט דער הימעל אין צוויי יונגע הערצער.

און די ליבעע האָט זיך צובליהט.

און אזוי האָט מען זיי נאָכרעם שטענדיג צוזאמען גע-

זעהן: אין טהעאטער, אויף א באַל, אויף א קאַנצערט, אויף א

פּערוואַמלונג.

און קיינער האָט ניט געוואוסט, וואָס זיי זיינען איינע די אנדערע: ברודער און שוועסטער, חתן כלה, געליעבטער און געליעבטע?

און ענדליך האָבען זיי אליין אויך אויפגעהערט צו וויסען. זיי זיינען געוואָרען אזוי נאָהענט איינע די אנדערע, אז זיי האָבען פּערלאָרען דעם זין פון זייער צוזאַמענזיין, און האָבען זיך דערפיהלט פּרעמד.

גליקליך איז ער געווען, אז ער האָט געקענט אמאָל זיך אויסדרעהען און אווענד זיין אַהן איהר.

זי האָט אויך יענעם אווענד ניט שטארק געבענקט. זאָלען זיי זיך נאָר שיידען?

נאָר דאָס איז שווער געווען.

זאָלען זיי זיך פּערבונדען אויף אייביג, ווי עס פּאָסירט דאָס רוב איז אזוינע פּאלען.

האָט אָבער געפּעהלט דער צופאַל.

שטומע זיינען זיי געגאַנגען אויפ'ן באַנקעט, וואָס איז געגעבען געוואָרען פּאַר זייער און אלגעמיינעם פּריינד.

מיט א שטונדע צוריק האָבען זיי זיך אביסעל געהאַמפּערט, ער, פּונקט, האָט געזאָגט, אז זי, שטיין, זאָל אָנטהאַן די ווייסע בלוזע.

זי אָבער האָט געפּונען, אז די רויטע פּאַסט איהר בעסער. — די רויטע איז צו אויפּפּאלענד! — האָט ער גע'כעס'ט. — דו פּערשטעסט ניט... האָט זי זיך מיט איהם גערייצט. און האָט אָנגעטהאַן די ווייסע. און דעם גאַנצען וועג האָט יעדער זיינע געדאַנקען געטראַכט.

זי: וואָס איז דער צוועק פון דער דאָזיגער ליבענדיש. ער: עס איז שוין ווירקליך צייט א פּעסטען שריט צו מאַכען. זאָגען איהר, עס האָט ניט קיין זין.

אויפ'ן באנקעט איז געווען א פרעהליכע שטימונג.
 פונק'ען מיט שטיינ'ען האט מען געזעצט איינע נעבען די
 אנדערע. זיי זיינען געזעסען שטום.
 ענדליך האט דער פארויצענדער נענומען טיילען טאָסטען:
 פונק האט געזאָגט א פאָר ווארימע ווערטער.
 דער עולם האט געפאָטשט.
 דער פארויצענדער האט א קלונג געטהאָן און מיט א שמיי-
 כעל זיך אַבגערופען:
 — איצט האט דאָס ווארט מאדאם פונק.
 זי איז רויט געוואָרען און האט קוים ארויסגערעדט:
 — איך בין נישט מאדאם פונק... ענטשולדיגט.
 — פרייליין שטיין, מיינט איהר — האט אויך פונק פער-
 ריכט, און איז דוקא בלאס געוואָרען.
 דער עולם האט גוטמוטיג געלאכט...

נאָכ'ן באנקעט האט פונק אין מיטען וועג זיך צולאכט:
 — מאדאם פונק.. כע-כע-כע... געפעלט עס דיר..
 זי האט איהם אַנגעקוקט פריינדליך און קינדיש ארויסגע-
 שטאמעלט:

— אן איריאַט א פארויצענדער!
 — א שוטה! — האט פונק מסכים געווען — אמת, ראזע?
 — געוויס... האט ראזע מיט א האלבען מויל צוגעגעבען.
 זיי האָבען שמייכלענדיג געשוויגען.
 אין א וויילע ארום:
 — עס האט דאָך געקלונגען זעהר אנגענעהם: מאדאם
 פונק! כאיכא-כא!...
 ראזא האט זיך אויך פרעהליך צולאכט.
 — זעהר קאָמיש!
 — פאר וואָס איז דאָס קאָמיש? — איז פונק ערנסט
 געוואָרען.

— ווייל איך הייס דאך שטיין... — האט זי מיט א גע-
 מאכטער נאאיוויטעט געענטפערט.
 — אבער ווי הייס איך? ... — האט ער שעלמיש גע-
 פרעגט.
 — דו? — האט זי איהם ליעב אנגעקוקט — דו הייסט
 הערר פונק.
 — און דו — האט ער פלוצים שטארק אויסגערופען —
 און דו וועסט הייסען מאדאם פונק...
 און אזוי ווי אויפ'ן גאס איז קיינער ניט געווען, האט ער
 זיך אָבגעשטעלט, זי פעסט צוגעדריקט צו זיך און האט זי הייס
 געקושט.
 אזוי האט ער זי געקושט דאס ערשטע מאל אויף די טרעפּ.
 ראַזע האט זיך צוואוינט... ער האט זי פעסט געדריקט
 צו זיך און גענלעט און געווישט איהר די טרעהרען און גע-
 פליסטערט:
 — וויין נישט, מאדאם פונק...
 זי האט זיך פרעהליך צולאכט...

בלומען.

(בערלינגער סקיצע)

דאבין, א געבוירענער אין טראקוי, ווילנער גובערניע, גע-
עקסטערנעט אין סובאלק, אטעסטאט בעקומען אין קאוונא —
האָט געהאלטען אין ענדיגען דעם מעדיצינישען פאקולטעט אין
בערלין, ער האלט שוין ביים שרייבען די דיסערטאציע. אזוי ווי
ער איז א געוועזענער תלמודיסט, און היינט א נאַציאָנאַליסט,
האָט ער ברעה צו געהמען אלס טהעמא: די היגיענע און דער
תלמוד...

אבער כאטש די דיסערטאציע איז נאָך ניט אָנגעהויבען גע-
ווען, האָט ער שוין געדרוקט אויף זיינע וויזיטקארטען: „דר. מע-
ריצין, באריס דאָבין, בערלין“. צווישען די סטודענטען, זיינע קאָ-
לעגען, ריזיקירט ער ניט צו ווייזען די דאָזיגע וויזיטקארטע. פאר
זיי האָט ער אַן אנדערע, וואו עס איז בלויז געדרוקט: „סטודענט
מעריצין“.

די קארטע מיט'ן טיטעל „דאָקטאר“ פערטהיילט ער צווי-
שען די רוסישע אידען, זיינע פריינד און בעקאנטע, וואָס פאָה-
רען דורך אמאָל אין בערלין.

— שוין, הייסט עס, א דאָקטאר? — קוקט איהם אן דער
פריינד זיינער פון רוסלאַנד.

און דאָבין שמייכעלט צופריעדען און ענטפערט:

— גענוג געשוויצט — שוין צייט:

דער עיקר אבער איז ער אויסען מיט דער נייער וויזיט-
קארטע א רייכען שרוד.

דאָבין איז שוין לאַנג „צום שכל געקומען“ — ווי ער
אליין דריקט זיך אויס — און קוקט אויף די הייראט מיט דין

זעלבע אויגען ווי אויף א דיפלאם. די הייראט וועט איהם פער-
זארגען מיט א קאפיטאל צו קענען איינארדענען זיך און דער
דיפלאם וועט איהם געבען דאס רעכט אויפצונעהמען פאציענ-
טען...

ליעבע איז נאך פאר דער סטודענטען-צייט, ער האט שוין
גענוג געליעבט, אפילו איצט, ווען ער איז שוין אזוי ערענסט-גע-
שעפטליך געשטימט, האט ער נאך צו טאן מיט א „שאץ“, טאקע
די טאכטער פון דער ווירטהויז, וואו ער האלט א צימער, די
אכצעהניעהריגע לענא.

אבער קיין לאסט פאר איהם איז זי ניט, זי ווייסט אלע
זיינע פלענער און זי אליין ראטה איהם צו נעהמען א כלה מיט
מעהר געלד.

א גוט מיידעל די דאזיגע לענא!

זי בארגט איהם אמאל אויס א פאך מארק, פאר'ן ערש-
טען, איידער ער בעקומט דאס ביסעלע געלד, וואס ער קריגט
פון דער היים, איבריגענס, נישט פינקטליך.

אבראם וולאדימיראוויטש מאנעוויטש, איז אייגענטליך א
געבוירענער אין טראקוי, נאך אזוי ווי ער האט בעקומען א פער-
וויגילדע, וואוינט ער שוין א יאהר פופצעהן אין ראסטאווי נא
דאנו, און פאָהרט יעדען זומער קיין קייסינגען.

די לעצטע פאך יאהר געהמט ער מיט זיין טאכטער טא-
ניא, א מיידעל, וואס איז נאך יונג, אבער ראוי צו א שידוך.

חתונה האָבען דורך א שדכן וועט זי זיכער ניט, דערצו האָט
זי צופיעל טורגעניעווען געלעזען. דער אלטער אבראם וולא-
דימיראוויטש מאנעוויטש פערשטעהט עס, און אזוי ווי ער איז
א ליבעראלער מענש, וועט ער זיין טאכטער חלילה ניט צווינג-
גען.

נאך עס זאל זיך אונטעררוקען עפעס א קלוגער יונג א
דאקטאר, וואָלט געווען ווי געוואונשען.

ער האָט נאר נישט געגען פערליעבען זיך, אבער אין א דאקטאר קען מען זיך דאך אויך פערליעבען.

אמת, ער צאהלט אב דערפאר צוואנציג טויזענד. אבער דערפון דארף מען דאך הויך נישט רעדען. מען קען דאס מאך כען בשתיקה: דו, דאקטאר, פערליעב זיך און דערפאר וועסטו בעקומען צוואנציג טויזענד.

פון דעם דאָזיגען סוד האָט דאכין ערפאהרען.

דאכין האָט זיך מיט זיינע לאַנדסלייט אינטערעסירט, בפרט מיט אזא לאַנדסמאן, ווי מאנעוויטש, וואָס האָט א טאָכטער, און צום גליק מאכט ער אויף איהר אן אינדרוק.

זי ברויכט גאָר נישט צו מערקען זיין מיין...

דאכין קען שוין גוט דעם דאָזיגען טיפ.

מיט דעם ערשמען שפאציער אין „טיער-גארטען“ האָט ער שוין א קליין ווינקעלע אין איהר הארצען געוואונען.

— איהר ווייסט אין וועמען איהר זייט עהנליך?

זי האָט אויסגעשטעלט איהרע אויגען אויף איהם און ניין געריג געווארט.

— צו אסיא'ן!...

— אַך, צו טורנעניעו'ס אסיא'ן! — האָט זי מיט פייכטע אויגען פאר פרייד אויסגערופען און האָט איהם אָנגעקוקט מיט דאנקבארקייט און פריינדשאפט.

— ווירקליך! — האָט זי געפליסטערט — מיר דאכט

זיך מאנכע מאל, אז איך בין איהר שאַטען...

— נישט איהר שאַטען! איהר זיינט אסיא אליין! —

האָט דאכין מיט אקטיאָרישער פעהיגקייט געשפיעלט זיין ראָל...

זי האָט זיך דערפיהלט אזוי גליקליך, אז זי האָט בעקומען דרייסקייט און זי האָט דעם „דאקטאר“ דאכין גענומען אונטער'ן אַרם און שטיל געמורמעלט:

— קומט אהין... דאָרט זיינען אזויגע שעהנע בלומען...

* * *

ענדליך איז ער איינגעלאדען פיי פאָמער און פון איהר צו
 קומען צו נאכט־מאל אכט א זייגער פאר נאכט.
 דאָס געשעפט איז ווי זיכער געמאכט, ער מוז בלויז האָד
 בען א „מארק“ קאפיטאל אריינצולעגען אין דעם דאָזיגען גע-
 שעפט. ער מוז איהר ברענגען בלומען...
 אָבער ווי אויף צו להכעים האָט ער היינט קיין גראָשען
 געלד ניט. קוים א פאָר גראָשען פאר'ן טראמוויי.
 און די קאלעגען זיינען אלע אויסגעבייטעלט. עס איז פאר'ן
 ערשטען!

אד, ווען ער בעקומט נישט קיין מארק, פערשפילט ער
 צוואנציג טויזענד רובל, 45 טויזענד מארק!
 און אַט איז שוין באלד האלב אכט...
 און דער מארק, בלומען צו קויפען איז ניטאָ און ניטאָ.
 ער האָט שוין געבעטען ביי דער הויז־פרוי. האָט זי איהם
 ענטזאגט. און דאָ איז די צייט אזוי קורץ.
 דארף מען געהן זוכען לענא'ן אפשר האָט זי.
 ער לאָזט זיך געהן צו דער ריכטונג, פון וועלכער זי דארף
 אַנקומען פון ווארען־הויז, וואו זי איז א פערקויפערין.
 ער איז אין נאנצען אויפגערגנט און ערשיטערט.
 דער ווייזער פון רעקלאמען־זייגער ווייזט שוין צעהן מי-
 נוט צו אכט.

צום גליק בעמערקט ער פון ווייטען לענא'ן.
 ער לאָזט זיך געהן זעהר שנעל.
 ער בעמערקט זי שוין, זי שמייכעלט אזוי פריינדליך. אין
 האַנד האלט זי א שמאַלע, לאַנגע זאך פערוויקעלט אין א ווייס
 פאַפיער.

— לענא!

— הערר דאָבין! זעהען זי, וואָס איך האָב בעקומען!

און זי בעווייזט איהם א שעהנעם בלומען־בוקעט.
 דאבין גלאַצט אויס פאר איבערראשונג זיינע אויגען....
 לענא מיינט, אז ער איז אייפערזיכטיג. זי בערוהיגט איהם:
 — נישט פון א „שאץ“ — פון א חבר'טע — ביי גאָט!
 ענדיגט זי מיט א הייסער שבועה.
 דאבין איז פון קראנץ נאָך אלץ איבערראשט, אבער באלד
 קומט ער צו זיך, בעטראכט איהם שוין רוהיג און ווערט ענט-
 ציקט: מיט דעם בוקעט וועט ער זיכער געווינען דעם גרויסען גע-
 ווינס — צוואנציג טויזענד!...
 ער פערוואנדעלט זיך אין אן אקטיאר און הויבט אן שפיע-
 לען:

— לענא! — רופט ער זיך אן ביז — דער בוקעט איז
 פון א „שאץ“! איד וועל עס דיר ניט פערגעבען.
 — ביי גאָט פון א חבר'טע! — שווערט לענא מיט הארץ.
 — איד גלויב דיר ניט! — זאָגט דאבין און ציהט אויף
 זיך אן א שטרענגקייט.
 — מיט וואָס קען איד דיר איבערצייגען? — פרעגט לענא
 כמעט ווי מיט טרעהרען.
 — גיב מיר אוועק דעם בוקעט, דאן גלויב איד דיר.
 לענא קוקט אן מיט ליעבע דעם בוקעט, נאָכדעם דאבין'ס
 ביזן געזיכט און ציהט איהם אויס מיט אראַכגעלאָזטע אוי-
 גען דעם בוקעט.
 — איצט גלויב איד דיר... — שטאַמעלט ער פאר פרייד.
 א דאנק!... איד בין זעהר פערנומען... אדיע, לענא! איד מוז
 שנעל לויפען...
 און ער לאָזט זיך מיט די בלומען צו מאנעוויטש'ן, צו
 „אַסיא'ו“, צו די צוואנציג טויזענד...
 מיט לענא'ס בוקעט...

דער קדיש.

הינטער'ן פארהאנג האָט זיך געהערט לייכטע שטילע קרעכצען און שטילע טרייסטווערטער פון דער אלטער געניטער „באָבע“. אין שטוב אין געווען אומעטיג ביז צו דערשטיקט וועד רען. די זיכען קינדער — אלע מיידלעך. די עלטסטע — דריי און צוואנציג, די אינגסטע — פיער יאָהר — זיינען שטיל מיט אראָבגעלאָזענע קעפּ געזעסען אין בעזונדערע ווינקלעך און האָבען אויף עפעס שרעקליכעס געווארט..

ביי א קליין טישעל נעבען א גרויסען אלטער ספרים אין געזעסען דער „פאטריארך“ ר' זעליג האָנעם, א הויכער דאָ דער איד מיט א געלען שווינדזיכטיגען פנים. ער האָט מיט א שטילען צובראָכענעם ניגון געזונגען איבער א גרויסער גמרא און האָט אלע וויילע אויפגעהויבען דעם קאָפּ, א וואָרף גע-טהאָן גערוועזע בליקען צום פאָרהאנג, און אויסער שטילע קרעכ-צען, מעהר גענויערעם ניט ערקונדיגענדיג זיך, האָט ער זיך ווי דער גענומען זינגען מיט'ן טרויעריגען באנגען ניגון, און עס האָט זיך געדאכט, אז איהם אליין טהו מעהר וועה ווי דער קינפעטאָרין.

— רבונו של עולם! — האָט די עלטערע טאָכטער איבער-געריסען די שטילקייט — זאָל שוין דאָס מאָל זיין א אינגעל!
נוואָלד, רבונו של עולם, האָב רחמנות!
— אוי, הלואי רבונו של עולם! האָט א צווייטע טאָכטער אונטערגעהאלטען.

און די אלע מיידלעך פון קליין ביז גרויס האָבען מיט צובראָכענע הערצער, מיט אראָבגעפאלענע געמיטער שטיל גע-בעמען, אז עס זאָל א אינגעל געבוירען ווערען.

ר' זעליג האט אבגעריסען די אויגען פון דער גמרא, האט א קוק געטאן אויפ'ן פארהאנג, נאכהער אויף די זיעבען מיידלעך, האט א ארויסגעלאזען א טיעפען „אוי“, א מאד גענע- בען מיט'ן האנד און מיט א יאוש ארויסגעזאגט:

— זי וועט אייד האבען נאך א שוועסטער! ...

די זיעבען מיידלעך האבען פערצווייפעלט זיך איבער געקוקט, דעם טאטענס יאוש האט זיי אין גאנצען דערשלאגן- גען און זיי האבען שוין אפילו קיין מוט ניט געהאט צו בעטען נאט, נאר דאס קלענערע פיער יעהריגע מיידעלע אין א צור- סען קליידעלע האט שטיל געבעטען:

— „אוי, הלואי מאמע האבען א ברודערל!“ ...

— איך וועל שוין שטארבען אהן „א קריש!“ ... האט ר'

זעליג געקעכצט.

די צייט האט זיך געצויגען, די קרעכצען הינטערן פאר- האנג האבען זיך געשטארקט, ר' זעליג און די עלטערע מיידל- לעך האבען שוין פון פרעקטיק געוואוסט, אז באלד - באלד שרייט אויס די באבע מיט א פערצווייפעלטען קול: א מייד- דעל! און ר' זעליגען דוכט זיך, אז אזא מין אויסגעשריי וועט איהם טרעפען ווי א קויל גלייך אין הארצען און ער רא- טעוועט זיך צו ענטלויפען.

ער געהט ארויס אויפ'ן הויף און הויבט אויף די אויגען צום הימעל, עס איז האלבע נאכט, די לבנה שווימט אזוי רוחני און גלייכנילטיג, די שטערענדליך שפרינגען און וויער געז זיך, דאכט זיך, ווי קליינע יונגע קינדער און ר' זעליגען קלינגט אין די אויערען דער באבעס הייזעריג קול: „א מיידעל!“

— מילא, איז אהן א קריש! פערפאלען! רעדט ער,

אומגעהענדיג איבער'ן הויף, מיט גוואלד נעמט מען ניט! עס העלפט אבער ניט זיין בערוהיגען זיך: דער שרעק, טאמער א מיידעלע, נעמט איהם דורך וואס ווייטער אלץ

שטארקער. ער פערליערט די געדולד און געחט אריין צוריק
אין שטוב.

נאך די שטוב האט זיך איבערגעביטען. וואס איז עס?
הא?

— א אינגעל! ... טאטע, א אינגעל, טאטינקע, זאל איד
אזוי געזונד זיין! — זיינען איהם די זיעבען מיידלעך בעפא-
לען מיט דער בשורה, מיט שטראהלענדע פנימער.

— הא, א אינגעל? — האט ר' זעליג צוטומעלטערהייט
איבערגעפרעגט — הא? וואס? ...

— א אינגעל, ר' זעליג, א קדיש! — האט די אלטע באַבע
אָנגעזאָגט. באלד וועל איד איהם אויסבאָדען, וועל איד איד
איהם ווייזען...

— א אינגעל! ... — האט ר' זעליג געשטאמעלט, ווי צוטור-
מעלט, האט זיך אָנגעשפארט אָן וואנד און האט זיך פענאָנדער
געוויינט, ווי א אידענע.

די זיעבען מיידלעך האָבען זיך דערשראָקען.

— דאָס איז פון שמחה, — האָט די באַבע זיי בערוהיגט—

דאָס טרעפט מיר ניט דאָס ערשטע מאָל!

— א אינגעל, א אינגעל, — האט ר' זעליג געהליפעט פאר
גרויס שמחה... א אינגעל... א אינגעל, א קדיש!

2.

א נאָמען געגעבען האָט מען דאָס אינגעל יעקב, נאָך צור-
ליעב א סגולה האָט מען איהם גערופען אלטער. ר' זעליג איז
אפילו געווען א איד א לַמֶּדֶן און האָט ניט געהאלטען פון אזוינע
סגולות און האָט געלאַכט פון זיין חייסען, וואָס זי גלויבט אין
אזעלכע נאָרישקייט; אין האַרצען אָבער איז ער געווען צופריעד-
דען: ווער קען וויסען, וואָס דערין שטעקט; א מאָל ווייסען וויי-
בער בעסער פון מאַנסבילען.

און אז אלטערקע איז אלט געוואָרען דריי יאָהר, האָט זיך
ר' זעליג'ס הוסט פערשטארקט, אין ברוסט האָט איהם אָנגע-

הויבען אפמער צו דריקען, נאָר גייסטיג איז ער ביי זיך שטאר-
קער געוואָרען און האָט געקוקט דעם טויט אין פנים אריין מיט
רוהיגקייט, ווי ער וואָלט געזאָגט: איצט לאָך איך פון דיר, איך
לאָז א קדיש...

— ווי רעכענסטו, חייקע, פלעגט ער נאָכ'ן אויסהוסטען
זיך, ווענדען צום ווייב — אלטערקע וועט שוין קענען נאָכזאָגען
קדיש, אז איך זאָל למשל היינט, מאַרגען שטארבען.

— געה שוין, געה, פלעגט חייקע זיך דערשרעקען —
וועסט נאָך לעבען און לעבען! א נאָווינע, אז דו הוסט...

זעליג האָט געשמייכעלט: א נאָרישע אידענע, זי מיינט,
אז איך האָב טאקע מורא פאר'ן טויט — אז מען לאָזט א קדיש,
איז דער טויט פון די קלייבע זאכען...

און אלטערקע איז געזעסען און געשפיעלט זיך מיט א
סדור, און געמאכט מינעס, ווי דער טאטע דאווענט: א נום—
נום — א נום — נום...

— זעהסט, זעליג, ווי ער דאווענט — האָט חייקע מיט
שמחה זיך געווענדט צום מאן, עס וואקסט א רב!...

זעליג האָט גאָר נישט געענטפערט, נאָר מיט שטראהלענדע
אויגען געקוקט אויף זיין קדיש. באלד האָט זיך איהם אין קאָפּ
אריינגע'גנב'עט א רעיון:

— אלטערקע וועט זיין א צדיק... ער וועט איהם ארויס-
שלעפען פון אלע צרות אויף יענער וועלט...

— מאמע, וויל עסע... — האָט זיך פלוצים אלטערקע צע-
וויינט...

מען האָט איהם דערלאנגט א שטיקעל חלה, וואָס מען לאָזט
איבער אלע מאָל פון שבת נאָר פאר איהם. אלטערקע האָט זיך
גענומען עסען.

— המוציא, המוציא! — האָט דער טאטע אָנגעהויבען
שרייען.

— מען ניט — האָט דאָס קינד געענטפערט!

— שוין צייט טאָסן זאָלסט איהם אויסלערנען המוציא —
האַט חייקע גע'מוסרט — דריי יאָהר אַ בחור!
און ר' זעליג האָט גענומען אלטערקען צו זיך און האָט
אַנגעהויבען מיט איהם חור'ן:
— זאָג: כרוך...
— באַוד... — האָט דאָס קינד נאָכגעזאָגט אויף זיין לשון.
— אתה...
— אתה...

אז אלטערקע האָט געענדיגט די המוציא, האָט חייקע פרום
געענטפערט „אַמן“ און ר' זעליג'ען האָט זיך פאַרנעשטעלט, ווי
אלטערקע שטעהט אין בית־מדרש, און זאָגט קדיש און דער
עולם ענטפערט אָמן... און ער האָט זיך געפיהלט, ווי ער זיצט
שוין אין גז־עדן.

עס איז פּערגאנגען נאָך אַ יאָהר, ר' זעליג האָט זיך גע-
נומען פיהלען זעהר שלעכט. באלד איז געקומען דער פריה-
לינג, דער שנע האָט געלאָזען, און די נאסע וועטער איז דאָס
יאָהר איהם שווערער געווען צו פערטראַגען, ווי אלע יאָהר. ער
האַט זיך קוים פערשלעפט אין דער פריה אין בית־מדרש, פאר
נאכט אבער צו מנחה איז איהם שוין שווער געווען צו געהן, און
ער פלעגט מנחה און מעריב דאוונען אין דער היים און דעם
גאנצען אבער פערברענגען מיט אלטערקען.

עס איז געווען שפעט ביי נאכט, די הויזיגע זיינען שוין
אלע געשלאָפּען. ר' זעליג איז געזעסען ביי זיין קליין טישעל
און האָט געקוקט אויפ'ן ווינקעל, וואו חייקעס בעט איז גע-
שטאַנען און וואו אלטערקע איז געשלאָפּען נעבען איהר. זעליגען
האַט זיך געדאַכט, אז ער וועט היינט ביי נאכט שטאַרבן.
עפעס האָט ער זיך געפיהלט זעהר מיער און שוואך און מיט
בעטערע בליקען איז ער קוים צוגעגאנגען צו אלטערקען און
האַט איהם גענומען וועקען.

דאס קינד האט זיך אויפגעכאפט...

— אלטערקע... האט זעליג איהם גענומען נלעטען דאס
קעפעלע — קום צו מיר א וויילע.

דאס קינד, וועלכעס האט זיך שוין אויסגעשלאפען, האט
זיך פלינק אויפגעשטעלט און איז אוועק צום טאטען.

ר' זעליג אליין האט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן שטוהל, וועל-
כער איז געשטאנען ביי'ן טישעל מיט דער אפענער גמרא, האט
אלטערקען אוועקגעזעצט אויפ'ן טיש און איהם געקוקט אין די
אויגעלעך.

— אלטערקע!

— וואס, טאטע?...

— ווילסט, איד זאל שטארבען?...

— וויל, האט דאס קינד געענטפערט, ניט וויסענדיג וואס
שטארבען איז און מיינענדיג אוראי, אז דאס איז עפעס זעהר א
גוטע זאך...

— וועסט זאגען נאך מיר קריש? — האט זעליג געפרעגט
מיט א פערשטיקטען קול און האט זיך פענאנדער געהוסט.

— זאגען! — האט דאס קינד פערשפראכען...

— וועסט קענען?

— טענען...

— נו זאג: יתגדל.

— יתדרל... האט דאס קינד אָנגעהויבען אויף זיין לשון.

— ויתקדש...

— ויתתדש...

און ר' זעליג האט מיט איהם עטליכע מאל איבערגעזאגט
רעם קריש...

דאס קליין לעמפעלע האט שוואך געצאנקט און האט קוים
בעלייכט דאס געלע, טויטע געזיכט פון ר' זעליגען און דאס

קליין פנימ'ל פון אלטערקען, וואָס האָט מיעד נאָכגעזאָגט די
שווערע ניט פערשטענדליכע ווערטער פון קדיש. ער האָט מאַד-
גע געקוקט אין ווינקעל, וואו דעם טאמענס שאמען און זיינער
האבען אויסגעזעהן אזוי פאנטאסטיש און מורא'דיג גרויס...

דער אויפגעקומענער.

מען רופט איהם חיים און זיין פאמיליע-נאָמען איז ראַ-
בינאוויטש.

מיט זיין פאמיליע-נאָמען איז ער שטארק צופריעדען. עס
געפעלט איהם: „ראַבינאוויטש“! — חזר'ט ער אָפֿט, געהער-
דיג מיט'ן שטעקעלע איבער'ן גאס, און עס קלינגט איהם זעהר
אנגענעהם.

— א שעהנע פאמיליע מיינע! — שמויכעלט ער אין
געדאַנק.

און ער דערמאָהנט זיך, אז בער דער סרסור, זיינער א
נאָהנטער בעקאנטער, הייסט אויפ'ן פאמיליע-נאָמען „קוגעל“,
און ער דאַנקט גאָט, וואָס זיין פאמיליע איז ניט אזא — וואָס
וואָלט ער, בעהיטע גאָט, געטהאָן, ווען זיין טאַטענס טאַטע
וואָלט אויך אויסגעקליבען א מאָל אזא מיאוסע פאמיליע ווי
קוגעל צי „לאַקשען“? (ער דערמאָהנט זיך, אז עס איז פארהאן
א פאמיליע „לאַקשען“ אויך...) דאָס איז אזא מכה, וואָס מען
מוז זיך האַלטען — פערפאלען, אפילו א משומד קען די פא-
מיליע ניט איבערטוישען...

אויך צופריעדען איז ער מיט זיין וואוקס — ער איז א
הויכער. אין פאספאַרט שרייבט ער זיך „העכער פון מיטטעלן“.
און אז ער געהט אין גאס, פיהלט ער זיך שטאַלץ מיט זיין
וואוקס קעגען אנדערע בעקאנטע וואָס זיינען נידריגער געוואק-
סען.

וואָס וואָלט ער געטהאָן, אז ער וואָלט זיין געוואקסען ניד-
ריג? דערצו איז דאָך אויך קיין שום רפואה ניטאָ.
וויעדער איז ער צופריעדען מיט זיין בילדונג. ער האָט

זיך יונגעל-וויין אויסגעלערענט לייענען אביסעל אין א רוסיש ביר-
 כעל און שרייבען האלב מיט גריווען אנ'אדרעם און יעצט קומט
 עס איהם שטארק צו ניץ. ער שרייבט אויס די „בירשעווייע“ און
 קוועלט, לעזענדיג אלע טאג אויפ'ן באנדערלאַל מיט געדרוקטע
 רוסישע ווערטער: „צו ח. ראבינאוויטש'ן“. דער „ג“ — ווייסט
 ער — הייסט: „גאספאדינו“ און דארטען אין דער רעדאקציע,
 ווייסען אלע, אז אין דער און אין דער שטאָרט געפינט זיך א
 איר, וואָס הייסט ח. ראבינאוויטש, און אלע אין דער פריה
 דרוקט מען לכבוד איהם, אזוי מיינט ער, א פרישעם בלאַט מיט
 אן אדרעס...

דאָס בלאַט לעזט ער אין דער פריה צו טיי און מאכט
 בשעת מעשה א מינע פון אן עכטען מיניסטער, דהיינו — ער
 פערלענט א פוס אויף א פוס, דאָס בלאַט האַלט ער פון דער
 ווייט מיט אויסגעשטרעקטע הענד און קוקט מיט ערנסטע,
 שטרענגע בליקען אויף די אותיות, וואָס זיינען נאָך שטרענגער
 אלס זיינע בליקען און לאָזען זיך בשום אופן ניט איינבייסען...
 האַפענדיג א מאַל א בעקאנטעס וואָרט, ווי „דרייפוס“, בעווייזט
 זיך שוין אַ שמייכעל אויף די ליפען און ער ווענדט זיך מיט
 גדלות צו דעם ווייב, וואָס זיצט און קוקט מיט דרף ארץ אויפ'ן
 מאן מיט'ן בלאַט אין דער האַנד — און ער זאָגט איהר:
 — היינט איז וויעדער דאָ מיט דרייפוסען. די „דיעלאַ“
 הויבט זיך וויעדער אָן.

און ער פערטיעפט זיך ווידער אין בלאַט און קוקט, קוקט מיט
 שטרענגע בליקען אויף די נאָך שטרענגערע אותיות און ווער-
 טער, וואָס לאָזען זיך ניט איינבייסען.
 אז ער ענדיגט „לעזען“, זיפצט ער לייכט אָב, זינגט אונטער
 צופריעדען א ניגונדעל און ווענדט זיך וויעדער צום ווייב:
 — נו, וואָס עס צוטהוט זיך היינט אין פראַנציע!...
 און דאָס ווייב, פון געבוירען א דערשלאָגענע, האָט מורא
 איבערצופרעגען אויף קלאָר: וואָס טהוט זיך עס אזוינס, און

כדי זי זאל זיך ניט דארפן אריינמישן אין דער פאליטיק, נעהמט זי זיך אָנגיסן איהם נאָך א צווייטע גלאַז טיי, ווייל די ערשטע גלאַז איז שוין אָבעקיהלט געוואָרען, ליינענדיג דאָס בלאַט...

צופריעדען איז ער אויך מיט די קינדער. דריי קינדער האָט ער — אקוראט „מעשה־נגיד“. א סך קינדער איז ניט שעהן צו האָבען. דאָס עלטערע מיידעל איז אלט 15 יאָהר און געהט שוין אין דריטען קלאס גימנאזיום. אויף דעם גימנאזיום איז ער כמעט ווי צומישט און ער פערדולט סיי די שטוביגע, סיי פּרעמדע דעם קאַפּ דערמיט.

— עפעס שווערע לעקציעס האָסטו היינט? פּרעגט ער אלע טאָג ביי דער גימנאזיסטקע.
און די גימנאזיסטקע, א מיידעל מיט לאנגע בלייכע באַקען, מיט א לאַנגער נאָז און מיט א לאַנגען צאַפּ, ענטפּערט דער שראַקען:

— אודאי ניט גרינג!

— פאַטצעמו? — פּרעגט ער זי שוין אויף רוסיש, און דריקט דעם „טצע“ כדי צו ווייזן זיין טאַכטער, אז איהר „פאַפּא“ איז אויך ניט פון די פּראַסטע אידען...
— שווערע „זאָראַטשעס“ איז היינט, — ענטפּערט דאָס מיידעל אויף אידיש — דעם פאַטערס רוסיש מאַכט איהר דוקא נערוועזן...

— אנו, זאָג מיר אקארשט דינע א זאָראַטשע.
און די טאַכטער געהט צו צו איהר „ראַנעץ“, גראַבעלט זיך דאָרטען א וויילע און נעהמט ארויס עפעס א ביכעלע און הויבט אָן פארצולעזען א זאָראַטשע: א וויינהענדלער האָט גע- קויפט הונדערט פעסער....
און דער „פאַפּא“ הערט, הערט און זיין פנים שמראהלט. איהם דאַכט זיך, אז ער זאל זיין מיט הונדערט קעפּ, וואָלט ער

עם קיינמאל ניט אויפגערעכענט, און איהם טהוט הנאה, וואס זיין טאכטער איז עס יא ביכולת צו בע'חשבו'נ'ען.
 — נו, און דו וועסט עס טאקי מאכען? — פרעגט ער מיט שטראהלענדע אויגען.
 — אוראי וועל איך דאס „רעישען“, ענטפערט די טאכטער פערזארגט.
 און ער קוועלט פון דעם ווארט „רעישען“ מעהר ווי פון דער גאנצער זאראטשע.
 „וואו האב איך דאס אמאל געוואוסט פון אזא ווארט אין דער היים?“ קלערט זיך איהם, און ער דאנקט גאט, וואס ער האט איהם אזוי דערהויבען...

ער האלט צוויי דיענסטען, א אידישע און א קריסטליכע. פאר דער קריסטליכער האט ער אביסעל אבשיי און רעדט מיט איהר וואס וועניגער, נאָר פון דער אידישער מאכט ער ניט קיין גרויסען פירוש און רופט זי סיי אין די אויגען, סיי אונטער די אויגען: די מויד!
 אויך פון זיין ווייב האלט ער ניט צופיעל: ער ווייסט דאך, ווער זי איז פון דער היים; דאך אז די דיענסט געהט אונטער צו איהם, און זאגט איהם „די מאדאם האט געזאגט“, איז ער צופריעדען און טראכט בשעת מעשה:
 — אוראי איז זי א מאדאם, ווי דען אנדערש? ...
 טאמער נעהמט זיך די „מאדאם“ צו טהאן א לייכטערע ארבייט, לאזט ער ניט:
 — קיין חרפה און קיין בושה האסטו נאָר ניט — ווענדט ער זיך צו איהר — די מויד קען דאס ניט טהאן, וואס?
 און ער ניט א רוף די מויד און מוסר'ט זי:
 — וואס טראכסטו זיך? ווילסט, אז די „מאדאם“ זאל דיין דיענסט ווערען — איך פערשמעה דאס ניט! ...

און דער הערר סטארעט זיך צו מאכען וואָס שטרענגערע בליקען, אז די מויד זאָל פיהלען, זאָל גלויבען, אז ער איז גאָס פאָרין ת. ראבינאוויטש.

און די מויד נעהמט צו די ארבייט און געהט אוועק דער מיט אין קיך און שטיקט זיך דאָרט פאר געלעכטער פון דעם נאָרישען הערר. נאָר דער „הערר“ מיינט, אז זי האָט דאָרט הרמה און בערעכענט דאָרט יעצט די עולה. וואָס זי האָט געטהון... און ער איז וויעדער צופריעדען.

זומער פאָהרט ער ארויס אויף א זומער-וואַהנונג און דאָרט פיהלט ער זיך ערשט פאָלקאמען גליקליך, אבער ניט ווייל די לופט איז דאָרטען גוט און די נאָטור איז אזוי שען... זיין גליק איז, וואָס ער וואָהנט דאָרט כמעט נעכען די גרעסטע גבירים, און אזוי ווי דאָרט איז זיי אומעטיג און זיי האָבען ניט וואָס צו טהאָן, נעהמט מען איהם אריין אין זייער קאָמפאניע און מען שפיעלט א מאָל מיט איהם אין קאָרטען...

אמת, יעדעס מאָל שפיעלען קאָסט איהם עטליכע רובעל, שטילערהייך זיפצט ער אונטער דערויף, אבער אין שטוב קר מענדיג פיהלט ער זיך ווי ניי געבוירען און קען זיך ניט איינ-האלטען ניט צו דערצעהלען דעם ווייב זיין גדולה:

— איך האָב נעכטען פערבראכט א גאנצען אבענד —
זוייסט ביי וועמען?

— ביי וועמען? — פרעגט דאָס ווייב.
— ביי עלקינדען... ענטפערט ער, אויסשטעלענדיג די אויגען אויפ'ן ווייב, ווי גערעדט: פערשטעהסט וואו דאָס האַלט?...?

איינס פערדריסט אַיהם נאָר: ביי די אלע גבירים, מיט וועלכע ער פערברענגט אויף דער „דאטשע“, איז אין מיטען קאָפּ א פליך און ביי איהם איז דאָס ניטאָ — עס איז עפעס

ניט מעשה גביר, נאָר ער האַפּט, אז זיינע נעשעפטען וועלען
 נאָך אָנהויבען בעסער געהן און ער וועט אָנהויבען מעהר וויין
 טרינקען וועט א פליד ביי איהם אויף ווערען, און דאמאלס
 וועט ער ערשט זיין אנ'עכטער גביר.

די איינע.

דער יונגערמאן, וואס איז געווען בעקאנט פאר א וואנדער-
רע, האט שטיף און געהיימניספול דערצעהלט :
„ווי איהר ווייסט אלע, האב איך א בעדייטענדיגן טהייל
פון מיין לעבען ארומגעוואנדערט אין פערשידענע שטערט,
לענדער און וועלט-טהיילען. עס קומט מיר ארויף אויפ'ן זינען
היינעם עצה צו א בעטראגענעם פערליעבעטן: ער הייסט איהם
זיך גלייך פערליעבען אין א צווייטער מיידעל אָדער ער זאל
וואנדערען.

איך האב געטהאָן ביידע זאכען: דאָס וואנדערען אליין האָט
מיין בענקשאפט ניט געהיילט; איך האָב אין צווייטען ארט
זיך געמוזט אויף דאָס ניי פערליעבען. ערשט דאן בין איך גע-
געזען געוואָרען פון דער פריהערדיגער ליעבע...
ליעבע! ... ביי די אמאָליגע מענשען וואָלט עס ניט געהיי-
סען קיין ליעבע... ליעבע איז ביי זיי געווען א גרויס און איי-
ביג ציהענדיגעס געפיהל. אויב דאָס מיידעל האָט זיך ניט ליעב
געהאט, זיינען שוין קיין אנדערע ניט געווען... מיט דער לי-
עב איז מען שוין געשטאַרבן און מען האָט די ליעבע מיטגע-
גענומען אין גרוב אריין...

ביי דעם היינטיגען מענשען איז די ליעבע ניט אזוי. דער
עיקר מוז דאָס הארץ מיט אימצען זיין פול און אויב איינע
האָט דיין הארץ פערלאָזט, טהוט זיך וועה נאָר אזוי לאנג,
ביז וואנען א צווייטע ציהט זיך אהין ניט אריבער... ציהט זיך
אריין א צווייטע, איז דיין הארץ וויעדער פול און גליקליך...

אין איין שטאָרט בין איך פּערפּאָהרען אין אַ האַטעל. עס איז געווען אַ שעהנער אנשטענדיגער האַטעל. מײן צימער האָט געהאט צוויי פענסטער צו אַ רײכען הויף. אויפ'ן הויף האָבען געבליהט בלומען. איך בין געלעגען אויסגעצוי- גען אויף דער קליינער זאַפע און גע'חלום'ט וועגען עפעס שעה- נעס און בלאַנדעס... איך האָב געפיהלט אז אין דעם דאָזיגען צימער איז די ליעבע בלאַנד... גאַלדיג-בלאַנד... איך האָב זיך אויפגעהויבען, צוגעגאנגען צום טיור, וואו ביי דער זייט איז געווען אַן עלעקטרישער קנעפעל, איהם אָנגעדריקט און גע- וואַרט...

איך האָב באלד דערהערט אַ קלאַפּ אין טיור... איך האָב דערקענט אַ מיידעלשע האַנד...
— אַרײן! —

זי איז אַרײן... ווירקליך אַ בלאַנדע! די פריהערדיגע גע- ליעבטע מיינע איז דוקא געווען אַ ברונעמע... איך האָב יענע שטאַרק ליעב געהאט, איך בין צוליעב איהר אוועקגעפּאָהרען. צוליעב איהר געפין איך מיך אין דעם דאָזיגען האַטעל. און אַט איז אַרײן אַ בלאַנדע...

— וואָס פּערלאַנגען זי? ...
— אַד! איך פּערלאַנג... יא... טהעע... קענט איהר מיר ברײנגען טהעע... איך בין דורשטיג...
— יא... געוויס... האַט דאָס בלאַנדע געשעפּף גע- ענטפּערט מיט אַ גוטמוטהיגען שמייכעל...
און איז אַרויס, אום צוריק צו קומען...
זי איז געקומען מיט אַ זילבערנעם קאַן טהעע אויף אַ זיל- בערנעם טעצעל...

זי האַט מיר אָנגעגאסען אַ גלאַז טהעע, עפעס פריינדליכעס אַ מורמעל געטהאָן און האַט שוין געוואַלט אוועקגעהן.
איך האָב זי פּערהאַלטען:
— ווארום אַנטלויפט איהר? ...

— אד, איד אנטלויף ניט... איד בין בלויז בעשעפטיגט.
דאס צווייטע מאָל איז זי שוין געבליעבען לענגער. דאָס
דריטע מאָל האָב איד זי שוין געקושט...

זי איז געווען א שעה בלאַנדע מיידעל! איהר וועט לאַ-
כען... אבער איד האָב זי באמת ליעב בעקומען... זי האָט אזוי
שעה גערעדט און האָט זיך אזוי שעה ניט געלאָזט קושען...
בלויז פאר'ן אוועקגעהן האָט זי אזוי ליעבעפול אויף מיר גע-
קוסט...

איד בין אוועקגעפאָהרען... די ערשטע דריי סטאַנציעס אין
צוג האָב איד אזוי שטארק געבענקט נאָך דעם דאָזיגען ליעבען
מיידעל. געבענקט און געטראכט צו זעהן זי וויעדער אמאָל.
אבער ביי דער פיערטער סטאַנציע איז אריין א נייער פאסאַ-
זשיר: א יונגע, שלאנקע ברונעטקע... גראד האָט זי זיך געזעצט
געבען מיר... עס איז געווען א וואונדערבארעם קינד... יונג און
פריש. זי איז געפאָהרען אהיים פון ערגיץ א ווייטען לאַנד...
זי האָט געהאט מיט זיך שווערע פעס. איד האָב איהר ניט
געקענט לאָזען אליין אראָב פון וואַגאָן. איד האָב גענומען א פיא-
קער און זי בעגלייט אהיים און בין שוין צוליב איהר געבליע-
בען דריי טעג אין איהר שטאָדט...

געזעהן מיט איהר האָב איד זיך צוויי מאָל. אבער אין די
צוויי מאָל האָב איד געהאט ערפאָלג... יא, גרויס ערפאָלג... זי
איז געווען א שענע ברונעטע מיידעל, א ליעבענדע נאַטור... איד
האָב איהר געזאָגט די שעהנסטע ווערטער און זי האָט מיר גע-
גלויבט, ווייל איד האָב איהר געזאָגט דעם אמת. די פריהערדיגע
האָבען ווירקליך פאר מיר ניט עקזיסטירט. זי איז געווען די
איינציגע וואָס איד האָב אין מיין גאַנצען לעבען ליעב געהאט...
איד בין אוועקגעפאָהרען און געבענקט נאָך איהר. גע-
בענקט אַ לענגערע צייט, ווייל די נעכסטע ריזע איז שוין גע-
ווען דורך ווייסע, ווייטע שטרעקען... ענדליך האָב איד זיך גע-

זעצט אויף א שיה, וואס האט מיר געפיהרט ערנעץ אין א
ווייטען לאנד...

אויפ'ן שיה האב איך זי ווידער געפונען... ניין, ניט זי —
עס איז געווען אז אנדערע. זי האט אויסגעזעהן ווי דאס מיידעל
פון האטעל... איך האב מיר שטארק דערפרעהט... דאס הארץ
איז ווידער פול!...

איך האב לאנג געוואנדערט... ווער קען די אלע פאסירונג
גען געדענקען. יעדערע איז געקומען ווי א זונן נאך א כמארע. אט
שווימען זיי אלע ארויס און פילען מיר אן מיט גליק, מעהר
מיט בענקשאפט... ווער איז געווען די אמת'ע, די ריכטיגע, די
שעהנסטע... איך קען ניט בעשטימען. אפט דאכט זיך מיר, אז
אלע האבען מיר גלייך גליק געגעבען... זיי זיינען אלע געווען
ליעבע, שעהנע און גליקברענגענדע און האבען יעדע שטארט
און יעדעס לאנד מיר געמאכט בעליעבט. ווארים, וואס פאר א
חז און רייך וואלט געהאט א שטארט אָרער לאנד, ווען דו
וואלסט פון דארט אוועקגעפאָהרען און קיינעם ניט געהאט
דארטען וועמען צו ליעבען...

איצט זיינען זיי אלע פערשוואונדען. איצט האב איך ליעב
זי... און אז איך פערטראכט מיר, דאכט זיך מיר גאר, אז די
אלע אונזערע פריהערדיגע און אויך די שפעטערדיגע, וואס מיר
האבען געזעהן און וועלען זעהן איז בלויז איינע און די זעל-
בע... דאס איז יענע איינציגע, נאך וועלכע אונזער הארץ בענקט
שטענדיג, און אויב אין פערלויף פון יאָהרען בעגעגענען מיר זיך.
ליעבען, ליידען און זיינען גליקליך פון פערשיעדענע ברונעמע
און בלאַנדע, שטילע און רוישיגע, מיינען מיינען מיר אבער נאָר
איינע...

די איינע, וועלכע זאָל אונז גליקליך מאכען, רוה געבען
און פֿערהאלטען אונז אין לאַנד און שטילען דעם דורשט צום
וואַנדערען און צום זוכען.

עס איז בלויז די איינע, וועלכע מיר זוכען דאס נאנצע
לעבען...
בענקען ווען מיר פערלירען זי און פרעהען זיך, ווען מיר
נעפינען זי, די איינע!"...
אזוי האט דערצעהלט דער וואנדערענדער יונגערמאן און
זיינע אויגען האבען ווייט געקוקט...

די בארמהערציגע שוועסטער.

אין דעם אינטימען קאבארעט זיינען אריינגעקומען דריי יונגע לייט. עס איז שוין געווען צוועלף א זייגער ביי נאכט און דער קאבארעט האט שוין אָנגענומען זיין היימישען כאראקטער. די זייטיגע געסט זיינען שוין צוגאנגען. געבליבען זיינען נאָר די שטענדיגע געסט, וואָס זיצען דאָרט ביז עס ווערט טאָג, און דערצו עטליכע מיידלעך, וואָס סיי לויט זייער קליידונג און סיי לויט זייער האלטען זיך האָט מען גלייך דערקענט, צו וועלכען מין פרויען זיי געהערען.

די דריי נייע אריינגעקומענע האָבען אָנפאנגט זיך דער-פיהלט ווי פרעמדע. די בליקען פון די קעלנער און פון די עט-ליכע געבליבענע געסט זיינען אויף זיי געפאלען פון אלע זייטען. עס האָט אָנפאנגט אויסגעוויזען, אזוי ווי עס וואָלטען אריינגע-קומען פרעמדע געסט אויף א היימישע תּוּנָה.

ארויסגעהן אבער איז שוין געווען צו שפעט און ניט פאָר סיג. די דריי יונגע לייט האָבען אויסגעקליבען ווי עס איז א טישעל, וואָס האָט זיי אויסגעוויזען זעהר פעררוקט אין א וויי-קעל און האָבען זיך אנדערגעזעצט אין זייערע מאַנטלען.

באלד איז צו זיי צוגעקומען א קעלנער און האָט זיך שטום געבען זיי אוועקגעשטעלט.

זיי האָבען בעשטעלט צו גלאָז ביער און בעקומענדיג עס אין א מינוט ארום, זיינען זיי נאָכ'ן ערשטען בליק ווי פרייער געוואָרען. זיי האָבען געשמיכעלט איינע צו די אנדערע און נאָכדעם דרייסטער געוואָרען.

אכטרינקענדיג א האלבע גלאָז ביער, האָבען זיי זיך שוין

דערפיהלט ווי היימיש אין דעם דאָזיגען נייעם פלאץ. יעדער האָט בעטראַכט דאָס, וואָס האָט מעהר געצויגען זיין אויפּמערקזאָמ קייט, און אזוי ווי דער עלטסטער פון זיי איז אויף געווען דער דרייטערער, האָט ער זיך אָנגערופען:

— איהר ווייסט, אז דאָ זיינען פאראן א פאָר זעהר שעהנע מיידלעך.

— וועלכע? — האָט דער מיטעלסטער געפרעגט.

דער עלטסטער האָט אָנגעוויזען אויף א הויכער שלאַנקער בלאַנדינקע, וועלכע איז געזעסען מיט א יונגען מאן ביי אן אַנט־קעגענדיגען טישעל און האָט פון צייט צו צייט אויף געשענקט איהרע בליקען צו די דריי יונגע לייט און געשמייכעלט. דער אינגסטער פון די דריי יונגע לייט האָט זיך גערױט טעלט און האָט מיט'ן שמייכעל פון דער דאָזיגער בלאַנדינקע זיך געפיהלט דערוואַרעמט.

די יונגע לייט האָבען זיך צורעדט, און בעמערקענדיג, אז די גלעזער ביער זיינען שוין לעדיג, האָבען זיי נייע גלעזער בע־שטעלט. ביי דער דריטער גלאָז איז דער אינגסטער אויפגעלעבט געוואָרען און זיך אָנגערופען:

— די דאָזיגע פרויען זיינען פּעראַכטעט ביי דער גאַנצער וועלט. איד קוק אבער אויף זיי אנדערש. אַפּטמאָל דאַכט זיך מיר, אז זיי זיינען אין א געוויסען זין עהרליכער פאָר אנדערע... אַמאָליגע צייטען האָבען זיי דאָ געהייסען „הייליגע“... האָט דער מיטעלסטער יונגער מאן פון זיין זייט זיי פּערטיידיגט. — הייליגע ווי הייליגע — האָט דער עלטסטער זיך אָנגערופען — אָבער אום אזוי צו פאַלען, מוז מען אין א געוויסען זין זעהר הויך זיין... ניט יעדע פרוי האָט דעם מוטא צו פאַלען אין אַבגרונד.

— איד טראַכט אויף דעריבער — האָט דער אינגסטער זיך מיט היץ אָנגערופען — מען דאַרף דאָ האָבען מוטא... אב־

געואנט זיך פון דער נאנצער געזעלשאפט און פריי געווארען פון אלע איהרע צאמען.

אבער דערמיט איז דער מיטעלסטער שוין ניט געווען איינ-פערשטאנען. צופיעל פערטיידיגען זיי האָט ער זיך ניט ער-לויבט. מעהר ווי רחמנות קען ער צו זיי ניט האָבען. זייער טהאט קען קיין פערטהיידיונג נישט געפינען. און האָט צום סוף צו געגעבען. אז זייט ער איז רייף געוואָרען האָט ער מיט זיי קיין שום בעקאנשאפט נישט געמאכט. אויב זיי אינטערעסירען איהם אמאל, איז בלויז אַלס פראַבלעם.

דאָן האָט זיך דער עלטסטער אָנגערופען:

— איך האָב אויך אמאל פון זיי אזא מיינונג געהאט, און אייגענטליך נאָך ביז היינט בעציה איך זיך צו זיי מיט א גע-וויסען געפיהל פון עקעל, כאטש איך לייקען ניט, אז זיי בעזיר-צען אָפט יענעם רייז, וואָס אנשטענדיגע פרויען וועלען עס ניט בעויען נאָך אלערליי אנשטרענגונגען. נאָטירליך, רעד איך דאָ פון די בעסערע, פון די מעהר ראפינירטע. אבער מיינט ניט, אז זיי זיינען ווירקליך אזוי געפאלען און אויסער פערקויפען זיך זיינען זיי ניט אין שטאנר. זיי האָבען זייערע טוגענדען, און עס געפינען זיך צווישען זיי אויך אזוינע וואָס אין געוויסע מאָמענט-טען דערהויבען זיי זיך ביז הייליגע.

ער איז אנשוויגען געוואָרען, האָט זיך פערטראכט, א קנייטש געטהאן דעם שמערען און, שמייכלענדיג, האָט ער צוגעגעבען:
— איין פאסירונג מיט אזא מין פרוי האָט פיעל בייגע-טראָגען, אז איך זאל אויף זייערע „שוועסטער“ קוקען מיט אַנ-דערע אויגען. אויב איהר האָט געדולד אויסצוהערען, וואָלט איך אייך איצטער דערצעהלט. דוקא אין דעם פלאץ פאסט זיך אזוי דאָס צו דערצעהלען.

— געוויס, מיר וועלען הערען מיט געדולד, — האָט דער מיטעלסטער אויסגערופען.

און דער אינגסטער האָט אויסגעשטעלט זיינע אויגען און
איז געוואָרען אין גאַנצען אויפֿמערקזאָם.
דער עלטסטער האָט אָנגעהויבען.

— דאָ סאיז געווען מיט עטליכע יאָהר צוריק, אין איינער
פון די גרויסע אייראָפּעאישע שטערט. עס איז געווען אַ וואַרימער
זומערדיגער אווענד און איד האָב געשפּאַציערט מיט מיינעם א
פריינד, וועלכער איז מיט עטליכע טעג בעפּאַר געקומען צו א
פּראָפּעסאָר. דער יונגער מאַן איז געווען שווינדזיכטיג, דאָס
האַט ער מיר אליין דערצעהלט. דער פּראָפּעסאָר האָט איהם גע-
וויסע אינסטרוקציעס געגעבען, און ער האָט געזאָלט אין אַ פּאַר
טעג אַרום פּאַהרען אַהיים, און פון דאָרט אין אַ דאָרף.

די גאָס וואו מיר האָבען שפּאַציערט האָט גערוישט מיט
לעבען און ליכע. די טראַטואַרען זיינען געווען שווער דורכצו-
געהן, און איד האָב ענדליך בעמערקט מיין פריינד, אַז איהם
איז שוין צייט צו געהן אַהיים.

ער האָט זיך געקווינקעלט. דאָס לעבען האָט איהם גערופּען
און געשמייכעלט פון אלע זייטען. מיט זיינע גרויסע אויגען,
ווי דאָס רוב ביי די דאָזיגע קראַנקע, האָט ער זיך איינגעטרונקען
אין דער מעננע, ווי ער וואָלט געוואָלט איינזאָפען אין זיך וואָס
מעהר פון זייער גליק.

איד האָב עס הערפיהלט, און כאַטש פון איין זייט האָב איד
געוואוסט, אַז פאַר איהם איז דאָס שעדליך, האָב איד פון דער
צווייטער זייט ניט געהאַט קיין מוטא צו בערויבען איהם פון
דעם קורצען גליק, וואָס ער זעהט פאַר זיך יעצט און ציהט זיך
אזוי מיט די לעצטע כחות זיינע.

אַבער, אריינקירעווענדיג זיך אין אַ גאָס, האָט ער זיך
אַבערשטעלט, מיך בעטענדיג אריינגעקוקט אין די אויגען און זיך
געווענרעמט:

— איד וואָלט געוואָלט, איהר זאָלט מיר פיהרען ערגעץ
איז אַ פּלאַץ, וואו מען קען אכיסעל פערברענגען... עס איז דאָך

אזא גרויסע שטאָרט... איד וויל אויך געניסען... איד בעט אייד,
קומט מיט מיר ערגעץ, וואו עס איז שטארק פּרעהלאַך...
איד האָב אַנפאַנגס ניט פּערשטאַנען וואוהין ער ציעלט.
איד האָב איהם געפּרעגט:

— וואוהין אייגענטליך ?

ער האָט מיך אָנגעקוקט מיט בעמענדע בליקען, און ווי ניט
קענענדיג דייטליך אויסרעדען זיין פּערלאַנג, האָט ער געשטאַ-
מעלט:

— איד... מיי... אזא גרויסע שטאָרט... מען דערצעהלט
אזוי פּיעל... איד וויל אויך זעהן... פּערברענגען...
דערביי האָט ער אזא שמייכעל געטהאָן, אז איד האָב גלייך
פּערשטאַנען, וואוהין דער צום טוידט־פּעראורטיילטער יונגער
מאָן ציעלט.

— איהר מיינט צו פּרויען...

— אד, ניין... יא... — האָט ער וויעדער געשטאַמעלט...
בלויז זעהן... אָנקוקען... זיצען... פּיהרט מיך, איצ בעט אייד...
— אָבער עס איז דאָ פּאַר אייד אזוי שעדליך... בעטראַכט
זיך נאָר...

— יא... געוויס... זעהר שעדליך... דער פּראָפּעסאר האָט
מיר שטרענג אָנגעזאָגט... אבער וואָס הער איד איהם ? עס ציהט
מיר אזוי צום לעבען, צום גענוס. קומט, איד בעט אייד...
איד האָב איהם אריינגעפּיהרט אין אַ קאפּע, וואו עס קור
מען זיך צוזאַמען די דאָזיגע פּרויען. ביי קליינע מאַרמאַרנע
טישלעך זיינען געזעסען צו עטליכע פּון זיי. אין גאַנצען האָט
עס געמאַכט דעם איינדרוק פּון אַ מאַרק, וואו עס ווערט פּער-
קויפט לעבעדיגע סחורה... דער האַנדעל איז פּאַרגעקומען נישט
פּאַרשטעלט...

אַ שרעקליכער וויעדער־געפּיהל האָט מיך אַרומגענומען.
— ווילט איהר דען דאָ בלייבען ? — האָב איד איהם גע-

פּרעגט.

— יא... יא... ניט לאנג... לאמיר זיך צוועצען... אברוהען.
 איך האָב ניט געהאט קיין כח, איהם ווידערצושטעהן.
 דער דאָזיגער קראַנקער מענש האָט מיך גובר געווען. איך האָב
 איהם געמוזט פּאַלגען.

מיך האָבען זיך אנדערגעזעצט ביי דעם איינציגען פרייען
 טישעל, וואָס עס איז נאָך געבליבען, און איידער איך האָב צייט
 געהאט וואָס צו בעשטעלען, איז צוגעגאנגען צום טישעל א הויכע,
 שלאַנקע מיידעל און האָט מיט א זיסען שמייכעלע זיך גע-
 ווענדעט:

— קען איך מיר אוועקזעצען נעבען די העררען?

איך האָב געוואָלט זאָגען: ניין. אבער דער קראַנקער האָט
 מיך אָנגעקוקט. און ווי היפּנאָטיזירט־ייערענדיג פון זיינע גרויסע
 דורשטיגע אויגען, האָב איך געגעבען די ערלויבעניש.
 זי האָט זיך געזעצט נעבען איהם. מיט איהרע אויסגע-
 בלוזטע נאָקענס האָט זי אויסגעזעהן, ווי די זינד אַליין. דערצו
 די פערפיום, וואָס האָט געזעצט מיט א שטאַרקייט פון איהרע
 קליידער און לייב האָט ווי פערדולט.

דעם קראַנקען יונגען מאן אָבער האָט עס ווי פער'שכורט.
 ער האָט זיך איינגעזאפט מיט זיינע אויגען אין דעם ענטבלויזד
 טען האַלז, בריסט און נאָקען, און האָט בעוואונדערט און בע-
 געהרט.

— קען איך שאַמפּאַניער בעשטעלען? — האָט זי צו איהם
 געשמייכעלט.

— שאַמפּאַניער וויל זי — האָט ער זיך צו מיר אי מיט א
 פראַגע, אי מיט א געבעט געווענדעט.

— ניין, — האָב איך איהם איינגערוימט אין אויער. —
 עס איז א שאַך דאָס געלד.

— אָבער איידער איך האָב צייט געהאט וואָס אנערש
 צו בעשטעלען, אום צו פעהיטען זיין געלד, האָט שוין דער
 קראַנקער געגעבען זיין בעפעהל צום קעלנער:

— שאמפאניער!

מיט גליקליכע בליקען האט ער זי בעטראכט, ווי זי טרינקט
מיט א געוויסען רייז פון הויכען שוימענדען בעכער.

— און דו? — האט זי ליעבליך איהם געפרעגט, אינגא-

רירענדיג מיך אין גאנצען.

ער האט ווידער זיינע בעטענדע אויגען אויף מיר אָנגע-
שטעלט און האט ווידער מיך בעזיעגט.

— איהר טאָרט נישט! ... נעהמט א ביסעלע...

— געוויס... אַ ביסעלע... — האט ער מיר מיט די אויגען

בעראנקט.

ער האט א שלוק געטהאן פון דעם שוימענדען גלאָז און
גלייך זיינען זיינע צוויי בלאסע באקען מיט רויטע פלעקען בע-
דעסט געוואָרען. די אויגען האבען געגליהט.

— וועסט נעהן צו מיר? ... — האט זי איהם אין אויער

אריינגעשושקעט...

דא אבער האב איד זיך געפיחלט פערפליכטעט צו רעטען

איהם פון טוידט.

איד האב איהם אַכגערופען אז א זייט און איהם יעווא-

רענט:

— איהר ווייסט, וואס דאס בעדייט פאר אייך!

— טוידט! — האט ער זיך אַנגערופען. — נו, וואס אין,

איד וועל דאך סיי ווי סיי שטארבען... איד וויל לעבען! ...

עס האט ניט געהאלפען. מיר זיינען אלע דריי ארויס פון

קאפע.

איד האב אבער געפיחלט, אז מיין פליכט אין נישט צו

דערלאָזען...

איד האב זי אַנגערופען אזא זייט און איהר געווארענט:

— דו זאלסט וויסען, דער מאן אין קראנט...

זי האט זיך דערשראקען און שוין געוואלט אוועקגעהן, דאן

האָב אײַך אײַהר ערקלעײַט, און ער איז האַרצליידיג און די מינרסטע אויפֿרעגונג קען אײַהם דעם טױרט ברענגען.
 זי האָט אויף מיר אויסגעשטעלט אײַהרע אויגען, אין וועלכֿע כּע אײַך האָב גלייך ענטדעקט עפעס מענשליכעס, און זי האָט צו מיר געזאָגט:
 — האָט נישט קײן מורח... אײַך ווײַס וואָס אײַך האָב צו טהאָן.

מיר זײַנען אלע דריי אַרײַן אין אײַהר צימער. מײַן פֿרײַנד איז געווען מײַער, זעהר מײַער. אבער די אויגען האָבען נאָך אלץ געגליהט.

זי האָט אַרױפֿגעדֿרעהט דעם לאַמפּ, וואָס איז געווען בײַז אַרײַנגאַנג פֿאַרדֿעהט, און אין צימער איז ליכטיג געוואָרען.
 מײַן פֿרײַנד איז געשטאַנען נעבען אײַהר און האָט זי געזען סען מיט זײַנע גרויסע ברענענדע אויגען.
 זי האָט אײַהם אוועקגעזעצט נעבען זיך אויף אַ סאַפּע, און האָט אײַהם געגלעט איבער'ן שטערען.

— אײַהר פֿערלאַנגט עפעס? — האָט זי שוועסטערליך גע־פֿרעגט. און גלייך איז זי איבערגעגאַנגען אויף דו.
 — ווײַלסטו וואָס פֿון מיר?

ער האָט זי אַרומגענומען און זיך צוואווייגט...
 — וואָס זשע ווײַנסטו, מײַן לײַבער, — האָט זי אײַהם צערטליך געפֿרעגט.

און בעטראַכטענדיג, ווי אזוי די דאָזיגע האַלכֿ־נאַקעטע פֿרוי זיצט נעבען דאָזיגען האַלכֿ־לעבעדיגען מענשען, האָט זיך מיר געדאַכט, אז אײַך געפֿין מײַך אין אַ צימער פֿון אַ שפּיטאַל און זי איז אַ באַרמהערציגע שוועסטער...

זי האָט אײַהם געגלעט איבער'ן קאַפּ, איבער'ן שטערען, אײַך כּער די באַקען, ווי אַ גוטע באַרמהערציגע שוועסטער, ביז וואָס קען דער קראַנקער איז אײַנגעשלאָפֿען און זי האָט איבער אײַהם געוואַכט...

אז ער איז אויפגעשטאנען, האָט ער זיך אומגעקוקט, און דערזעהענדיג זי קענען איבער, האָט ער זיך פערשעהמט. אָבער זי איז צוגעגאנגען צו איהם און האָט פריינדליך גע-
פרעגט:

— נו, מיין ליעבער — זענט איהר גוט געשלאָפּען?
און האָט איהם וויעדער ווי א באַרמהערציגע שוועסטער
געגלעט איבער'ן קאָפּ און געשטילט אלע זיינע בעגערען...

אינהאלט:

7	— — — — —	די לעצטע שיף
11	— — — — —	דאס בילד
16	— — — — —	דער אפיציער
24	— — — — —	די געפלאצטע סטרונע
28	— — — — —	די פיער העלדען
31	— — — — —	ביים סטרוזש
35	— — — — —	דורף א שפאלט
40	— — — — —	אין בריסטאל
48	— — — — —	דער מילכיגער טשאלענט
58	— — — — —	מזין חבר
61	— — — — —	די בעגעגעניש
64	— — — — —	בלעטער
66	— — — — —	די בעטלערין
68	— — — — —	דער איינציגער
70	— — — — —	די ערפינדערין
76	— — — — —	דער פראליטאריער אויף דער פרישער לופט
81	— — — — —	די שפייזערין
87	— — — — —	דער געהער
91	— — — — —	די לעצטע האפנונג
95	— — — — —	די פאבריק
104	— — — — —	דריי שונאים
111	— — — — —	דער פראלעטארישער רעדאקטאר
116	— — — — —	דער נייער חסיד
122	— — — — —	דער באהן-בילעט

כראַנאַלאָגישער אינהאַלם

— פּוּז —

אלע ערצעהלונגען

לויט דעם אַלף־בית.

	גיטעריבען אין יאָהר	טיטעל
באַנד		
צוויי	1915	אַמאָליגע מענשען
"	1900	אַברעם דער שוסטער
"	1914	אריה־לייזער'ס פּעחד
"	1908	אויף די הויכע בערג
דריי	1902	אויף מבינות
"	1903	אין סאָד
"	1903	אין קריעג
"	1908	א פארגרעכט שטעדטעל
"	1913	א שטעדטעל אָהן ווייבער
"	1911	אידישע מטבעות
"	1902	איוב
פיער	1902	אין זומער מאנטעל
"	1906	אָהן ליעבע
"	1903	אין גאס
"	1903	א גאנצע נאכט
"	1911	אָהן אן אדרעס
"	1907	אויפ'ן גרינעם גראָז
זעקס	1908	אויף א חתונה (איינאקטער)
"	1909	א דוהיגע דירה
זיבען	1912	אייזען
"	1906	און דער עולם האָט געפאטשט
"	1911	אייפערזוכט
"	1915	אין אויטאָמאָביל
"	1911	אין יענער צייט
"	1911	א שפיעל
"	1907	א היים
"	1916	אַט דאָס אין דאָס
"	1902	א דראַמא איבער 5 קארטאָפּעלס
אַכט	1903	אויפ'ן בוידעם
"	1905	א אידיש הארץ
"	1912	א פּסח־דיגער טאַטע
"	1907	ארימע לייט
"	1900	אין א אידיש געוועלכ

טױטעל	געשריבען אין יאהר	זאנד
אלע טאג	1902	אכט
אויגען	1905	ניין
א שאפ מיידעל	1909	"
אין א אירדישען קאבארעט	1916	צעהן
א גרויסער מענש	1910	"
אונזער אננא איסאקאווא	1906	"
אנזיכטס־קארטען	1906	"
אין בוכהאנדלונג	1915	"
אין בריסטאל	1903	צוועלף
א וויץ	1916	"

ב

ביים דאוונען	1900	דריי
בעלידיגט א פרוי	1911	זיבען
ביכער	1911	"
בעצאהלטע טעכטער	1915	"
בולקעס	1904	אכט
בוי דאקטוירים	1904	"
ביים שוויפענסטער	1908	ניין
ביים סטרוזש	1905	צוועלף
בייז' פרעמדען פיער	1912	זיבען
בלעטער	1900	"
בלומען	1914	"

ג

גומע ברידער (איוואקטער)	1906	זעקס
גבירה'שע מצה	1901	אכט
געבליעבען אליין	1901	"
געשלאסען א געשעפט	1904	"
גלייכהייט	1915	ניין
גאלד	1916	צעהן
געשפיעלט פאר'ן קויסער	1916	"
גאלדע'ס פריינד	1916	"

ד

דעם זיידענס לאמטערן	1914	צוויי
דער בוים	1901	"
דער מאָדערנער אליהו הנביא	1915	"
די נייע קמעלונג	1914	"
די פערשפעטיגטע מלוכה	1915	"

באנד	געשריבען אין יאהר	טיטל
צוויי	1901	דער עבוד
"	1911	די קליאטשע
"	1913	דאס טייכעל
"	1916	דער ווייטער יאריד
"	1912	דער פרוש
"	1914	די צווייטע מוטער רחל
"	1909	דער נגיד
"	1915	דער העברעאישער לעהרער
"	1913	דער פרומער שניידער
"	1915	דער ערווארבענער בית-עולם
"	1910	דאס קליינע שטיבעל
"	1916	דער וואלד אין שטוב
"	1916	דער מאמעס פערערען
"	1916	דער טויטער-לעבעריגער
"	1914	די לעצטע געסט
"	1904	דער קוש
"	1901	דער גמילות חסד
"	1904	די גרויסע סוכה
"	1902	די צוויי ברידערלעך
"	1904	דער אריסטאקראט
"	1905	דער רב און זיינע ספרים
"	1904	דער פוילישער גלח
"	1903	דער אלטער מגיד
"	1910	דער ברית חדשה
"	1909	די ערציהונג
"	1912	די כליזמר
"	1902	די חברה כליזמר
"	1903	די געשיכטע פון א קראם
פיער	1903	דער ליגען
"	1902	די קאלטע האנד
"	1904	דער מאדנער
"	1906	די ברידער
"	1904	די ציגיינערין
"	1906	דער קארעקטאר
"	1903	דער זשילעט
"	1902	דער הונט

באנד	געשריבען אין יאהר	טיטעל
פיער	1909	דאָס אינטעליגענטע הויז
"	1904	די פערנומענע גאסען
"	1902	די פערצווייפלונג
"	1911	די מלכה
"	1907	דער נייגעבוירענער
"	1909	דער סוד
"	1901	דער פערביטערטער
"	1904	די נייע שאלה
"	1904	דער באַיקאַטירטער
"	1905	דער פ. פ. ס'ניק
זעקס	1902	די פראַבע (איינאַקטער)
"	1911	דעם שדכנ'ס טאַכטער (איינאַקטער)
"	1912	די אורזאַכע (דיאַלאָג)
"	1911	דאָס נייע צימער (סצענע)
"	1911	דער שפּאַניער (סצענע)
"	1916	די שוידונג (סצענע)
"	1912	דער הומאַריסט (סצענע)
"	1911	די מצולח (סצענע)
"	1915	דריי מיידלעך (איינאַקטער)
"	1911	די צוויי געפאַנגענע (דראַמ. פראַגמענט)
"	1915	דער טויטער פּעלדמאַרשאַל
"	1915	דער פּאַפּולערער מאַן
"	1916	דער פּאַטער
"	1915	דער פּאַסאַזשיר
"	1914	דער משפּט
זיבען	1911	די גנבה
"	1911	דער קעלנער
"	1911	דער טויט אין „רענעסאַנס“
"	1908	די צווייטע ראָזע
"	1905	דאָס פּאַלקס קינד
"	1908	די ענטווישטע
"	1915	דער נייער יחוס
"	1915	דער איינציגער בחור
"	1915	די ענטדעקונג
"	1914	די אויסגענאַרטע קוילען
"	1911	דער קליינער מענש מיט'ן גרויסען קאַפּ
"	1911	דאָס גאַלדענע טראַמפּייעל
"	1901	דער פּאַלשער פּערציגער

באנד	געשריבען אין יאָהר	טיטעל
זיבען	1910	דער פראָטעסט
"	1911	די דרייצעהנטע
"	1902	דער לעהרער
"	1916	די האַנד
אַכט	1902	די אַרעמע קהלה
"	1902	די קנעטערין
"	1900	דער שמעק טאבאק
"	1900	דער אלטער טשעסלער
"	1902	דער אורה
"	1902	דער קראַנקער פינגער
"	1904	דעם טאַטענ'ס שטייוועל
"	1904	די אידענע מיט'ן באַב
"	1903	די מרידה ביי אקדמות
"	1906	דער קליין רעדלער'ל
"	1909	דער גימנאַזיסט
"	1909	די נאַשערין
"	1907	די הייזער
"	1908	די רעוואָלוציע אין קליינעם בית-מדרש
"	1907	דער ארעסטירטער קרעמער
"	1903	די נייע לאַמע
"	1904	דער הענדלער און זיין האַפנונג
"	1903	דאָס בענשער'ל
"	1908	דאָס אייביגע לעבען
"	1904	דער פאלשער טאָז
"	1901	דער מאלער
"	1904	דער סטאַטיסטיק
"	1902	דאָס שליחות
"	1906	דער הייליגער
"	1908	די לשון-קודש'דיגע
"	1900	די ריהרענדע דרשה
ניין	1916	די אמעריקאנער אייראָפּעאישע
"	1915	די אילוזיע
"	1915	דעם ברועדער'ס טשעק
"	1916	דער גענאַסע מיט'ן וויין
"	1908	דעם באַרבערס ווייבעל
"	1910	די הינקענדיגע טענצערין
"	1910	דער אלטער

באנד	געשריבען אין יאהר	טיטעל
ניין	1911	די צוויי ארבייטער מיידלעך
"	1916	דער מאן קומט
"	1916	דער רב
"	1915	דער זין פון ארבייט
"	1914	דער אויטאמאביל
"	1915	דער נייער לעזער
"	1916	די פרעמדע
"	1916	די צוויי מוטערס
"	1916	די געשטארבענע
"	1914	די „עלעניע“
"	1916	די טובה
"	1916	דער אונטערהיגער כלל טהוער
"	1913	דער בעזוך
"	1916	דער בעגלייטער
"	1914	די געשיכטע פון צוויי קאסעס
צעהן	1916	די אבשפילונג
"	1916	די מוטערס
"	1916	דער שריפטשמעלער און זי
"	1915	די פרוי וואס ארבייט
"	1916	די לעזערין פון „וואַירלד“
"	1916	דער שלום
"	1911	די תשובה
"	1916	די מציאה
"	1916	דעם ברודער'ס קוילען
"	1913	די פערטיידיגונג
"	1916	דער אפטייקער
"	1916	דער יוניעהיטער
"	1914	די גרעניצען
"	1914	דער ערשטער שאס
"	1916	דער געפונענער נאָמען
"	1910	די נקמה
"	1906	די לבנה
"	1900	דער משכונ
"	1916	דער רויבער
"	1908	דער ליטערארישער פעטער
"	1910	די וועטשערענקע אין פאריז
"	1910	דער גרויסער מענש

בשנת	געשריבען אין יאהר	מוטעל
צעהן	1916	דער פערלארענער שטאלץ
"	1905	דער פראלעטאריער
"	1904	די פרעמדע תפלה
"	1901	דער שכור
"	1905	דער פרומער
"	1908	דער רעוואלוציאנער
"	1915	דער ברחו
"	1915	די טראגעדיע פון רייכקייט
צוועלף	1914	די לעצטע שיף
"	1915	דאס בילד
"	1915	דער אפיציער
"	1915	די געפלאצטע סטרונע
"	1915	די פיער העלדען
"	1903	דורך א שפאלט
"	1899	דער מילכיגער טשאלענט
"	1910	די בעגעגעניש
"	1911	די בעטלערין
"	1904	דער איינציגער
"	1900	די ערפינדערין
"	1905	דער פראלעטאריער אויף דער פרישער לופט
"	1901	די שפיוזערין
"	1903	דער געהער
"	1904	די לעצטע האפנונג
"	1901	די פאבריק
"	1901	דריי שונאים
"	1907	דער פראלעטארישער רעדאקטאר
"	1907	דער נייער חסיד
"	1908	דער באהן-בילעט
"	1903	די דריי טאקטען
"	1904	דער סאמאוואר
"	1913	דער דיכטער און זיינע פריינד
"	1909	דער אלטער ארבייטער
"	1916	די פאמאגראפיע
"	1902	דער קדיש
"	1902	דער אויפגעקומענער
"	1916	די איינע
"	1916	די בארעמהערציגע שוועסטער

שנה	געשריבען אין יאהר	טיטל
		ה
אכט	1906	דינאה געהאט
		ו
דריי	1901	ווייבערשע שרעק
אכט	1903	ווען עס חיים מלמד א בויגעל
ניין	1915	זויכטיגע מיטינגען
"	1915	וויסענשאפטליכע ליעבע
צעהן	1916	וואו איז די גערעכטיגקייט
"	1914	ווי אזוי איד בין געווארען א ציוניסט
"	1916	ווארשאווער בלוט
צוועלף	1913	וואס האט זיי פערבונדען
		ז
דריי	1903	זאל שטעהן ווי געשטאנען
זיבען	1909	זומערדיגע בענקשאפט
ניין	1915	זיין ריזע נאך אמעריקא
"	1916	זיי האבען מורא
צעהן	1909	זיי און ער
צוועלף	1915	זרח „שותפות“
		ח
דריי	1902	חת-כלה בריעה
פיער	1906	חברים
		ט
דריי	1909	טעכטער
זיבען	1913	טויט-שרעק
		י
צוויי	1902	יאזעפ אין דער אידישער גאס
"	1915	יענער בריעה
		כ
זיבען	1915	כלות
		ל
צוויי	1915	לייכטער
זעקס	1913	ליידען
זיבען	1914	ליעבעס-שטייער
ניין	1911	ליעבע אחוה א חיים

באנד	געשריבען אין יאהר	טיטעל
		מ
פיער	1903	מען קויפט ניט
"	1903	מיין מאמע
זעקס	1916	מאכט (איינאקטער)
אכט	1909	מיינע ערשטע האַנאַראַרען
"	1900	מיין באַבעס גליק
ניין	1915	מענשען ליבע
"	1915	מידעלשער שפּאַס
צעהן	1915	מענדעל'ס פעלדער
צוועלף	1911	מיין חבר

		נ
זיבען	1908	ניטאָ קיין עצה
אכט	1900	ניט קיין איד
ניין	1910	נומיגע ווערטער
צעהן	1914	„ניטשע“
"	1916	ניט אין פּוס

		ס
צוויי	1901	ספרים
צעהן	1915	„סטארם“ פון פרייד, גליק און שעהנקייט

		ע
פיער	1903	עם פלאצט
זעקס	1915	ערשטע ליבע
זיבען	1916	ער און יענער
ניין	1915	ערשטע רייהען
"	1916	ער האָט געלאַכט
צעהן	1903	עם שאַקעלט זיך

		פ
פיער	1909	פלאמעס

		פ
צוויי	1914	פלאקס

בשנ	געשריבען אין יאהר	טיטעל
פיער	1903	פער'משכנ'ט זיד אליין
אכט	1902	פערמאכט
צוועלף	1916	פערשטעלטע מיליאנערען
דריי	1901	פערלארען דעם קול
"	1902	פערשפעטיגט
צ		
דריי	1901	צוריק אויף דער שטעל
זעקס	1907	צו שפעט (איינאקטער)
אכט	1902	צוויי שוועסטער
ניין	1915	צוקונפטס-ארטיקלען
צוועלף	1915	צוויי חברים
צוועלף	1902	צוויי תקיעות
ק		
דריי	1901	קאלט
פיער	1906	קרובים
זעקס	1911	קינדער (סצענע)
זיבען	1911	קאמפלימענטען
ניין	1904—1915	קליינע ערצעהלונגען
ר		
אכט	1901	רחמנות
"	1901	ריזעלע
ניין	1909	ראטשילד און ראקאפעלער
ש		
צעהן	1916	שטענדיג א בעלי-חוב
פיער	1901	שטילע טריט
"	1903	שליפעס
זיבען	1910	שכנים
"	1915	שותפים
דריי	1902	שכר למוד

*

*

אנשטאט א גענויע כראנאלאגישע אינהאלט פערצייכנים פון יעדען ליעד בעזונדער — גיט דא אן דער אויטאָר די כראַנאלאָגישע פון יעדען איינציגען באַנד. אין דעם ערשטען באַנד ליעדער, וועלכער איז אויך דער ערשטער באַנד פון די אלע 12 בענדער (אלע ווערק) זיינען אריין יענע ליעדער און באלאָרדען, וואָס דער אויטאָר האָט געשריבען אין די לעצטע דריי־פיער יאָהר (1913-1916). אן אויסנאהם זיינען נאָך די ליעדער: „אומעמיג“, „א בלום“, „טעג“, „ווי לאַנגווייליג“, „נאָך אַ מאַנטאָג“, „שפּוד חמתך“, „אויפ'ן גרינעם גראַז“, וועלכע זיינען געשריבען צווישען 1902 — 1905. דער צווייטער באַנד ליעדער (אין די אלע ווערק איז ער דער 5־טער באַנד) ענטהאלט יענע ליעדער וואָס דער אויטאָר האָט געשריבען פון יאָהר 1908 ביז 1912, מיט דער אויסנאהמע פון א קליינע צאָהל, וועלכע זיינען געשריבען אין דעם יאָהר 1916. צווישען זיי זיינען די פּאָלגענדע ליעדער: „איד האָב ליעב אַ שיה“, „די גרינע“, „פרייד און טרויער“, „די ביבעל“, „ביכער“ און אייניגע ליעדער וועגען וועלט־קריג. דאַנעגען די לעצטע אַבטהיילונג פון דעם זעלבען צווייטען באַנד מיט דעם נאָמען „צייט־ליעדער“ זיינען געשריבען אין 1901-1891. דער דריטער באַנד ליעדער (דער עלפטער פון די „אלע ווערק“) באַשטעהט פון די אלע ערשטע ליעדער, וואָס זיינען געווען פערעפענטליכט אין „יוד“, וואַרשאַווער פּאָלקס־צייטונג „פריינד“ און אנדערע פּעריאָדישע אויסגאַבען און זיינען נאָכדעם ערשיענען אין קראַקוי דורך דעם פּערלאַג פּראַגרעס אין יאָהר 1907 אונטער'ן טיטעל „געזאַ־מעלטע ליעדער“ — זיי זיינען געשריבען געוואָרען אין פּער־יוף פון יאָהר 1891 ביז 1907.

